

NOTA VAN ZIENSWIJZEN

BEHORENDE BIJ HET

BESTEMMINGSPLAN

NATUURBEGRAVEN OP DE KALENBERG

BARCHEM

GEMEENTE LOCHEM

Opdrachtnummer : 08.379A

IDnr. : NL.IMRO.0262.buNbegrKalenbBa-BP41

Datum : april 2024

Versie : 4

Auteurs : gemeente Lochem
mRO b.v.

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING	4
1.1	Procedure ter inzage legging	4
1.2	Anonimiseren	4
1.3	Leeswijzer	4
2	ONDERWERPEN UITSPRAAK ABRS	5
2.1	Inleiding	5
2.2	Vernietiging vorig bestemmingsplan	7
2.3	Niet-gehonoreerde beroepsgronden	8
3	INGEKOMEN ZIENSWIJZEN	15
3.1	Zienswijze 1	15
3.2	Zienswijze 2	15
3.3	Zienswijze 3	18
3.4	Zienswijze 4	19
3.5	Zienswijze 5	19
3.6	Zienswijze 6	20
3.7	Zienswijze 7	22
3.8	Zienswijze 8	25
3.9	Zienswijze 9	26
3.10	Zienswijze 10	26
3.11	Zienswijze 11	26
3.12	Zienswijze 12	33
3.13	Zienswijze 13	33
3.14	Zienswijze 14	33
3.15	Zienswijze 15	33
3.16	Zienswijze 16	35
3.17	Zienswijze 17	35
3.18	Zienswijze 18	36
3.19	Zienswijze 19	36
3.20	Zienswijze 20 (Stichting Beheer Landgoed de Kalenberg)	36
3.21	Zienswijze 21	43
3.22	Zienswijze 22	43
3.23	Zienswijze 23	44
3.24	Zienswijze 24	45
3.25	Zienswijze 25	45
3.26	Zienswijze 26	47
3.27	Zienswijze 27	48
3.28	Zienswijze 28	48
3.29	Zienswijze 29	48
3.30	Zienswijze 30	50
3.31	Zienswijze 31	57
3.32	Zienswijze 32	62
3.33	Zienswijze 33	62
3.34	Zienswijze 34	63
3.35	Zienswijze 35	64
3.36	Zienswijze 36	64
3.37	Zienswijze 37	65
3.38	Zienswijze 38	65
3.39	Zienswijze 39	70
3.40	Zienswijze 40	72
3.41	Zienswijze 41	74

3.42	Zienswijze 42	76
3.43	Zienswijze 43	76
3.44	Zienswijze 44	76
3.45	Zienswijze 45	81
3.46	Zienswijze 46	82
3.47	Zienswijze 47	83
3.48	Zienswijze 48	84
3.49	Zienswijze 49	84
3.50	Zienswijze 50	85
3.51	Zienswijze 51	85
3.52	Zienswijze 52	86
3.53	Zienswijze 53	87
3.54	Zienswijze 54	87
3.55	Zienswijze 55	89
3.56	Zienswijze 56	89
3.57	Zienswijze 57	89
3.58	Zienswijze 58	89
3.59	Zienswijze 59	90
3.60	Zienswijze 60	90
3.61	Zienswijze 61	90
3.62	Zienswijze 62	91
3.63	Zienswijze 63	91
3.64	Zienswijze 64	92
3.65	Zienswijze 65	92
3.66	Zienswijze 66	93
3.67	Zienswijze 67	93
3.68	Zienswijze 68	93
3.69	Zienswijze 69	93
3.70	Zienswijze 70	94
3.71	Zienswijze 71	94
3.72	Zienswijze 72	94
3.73	Zienswijze 73	94
3.74	Zienswijze 74	94
3.75	Zienswijze 75	94
3.76	Zienswijze 76	95
3.77	Zienswijze 77	95
3.78	Zienswijze 78	95
3.79	Zienswijze 79	100
3.80	Zienswijze 80 (Vogelwerkgroep Noordwest-Achterhoek)	100
3.81	Zienswijze 81	105
3.82	Zienswijze 82	107
3.83	Zienswijze 83	107
3.84	Zienswijze 84	107
3.85	Zienswijze 85	107
3.86	Zienswijze 86	108
3.87	Zienswijze 87	116
3.88	Zienswijze 88	123
3.89	Zienswijze 89	124
3.90	Zienswijze 90	127
3.91	Zienswijze 91	127
3.92	Zienswijze 92	128
3.93	Zienswijze 93 (Stichting Red de Kalenberg)	129
3.94	Zienswijze 94	140
3.95	Zienswijze 95	140
3.96	Zienswijze 96	144

4	AANPASSINGEN ONTWERP BESTEMMINGSPLAN	146
4.1	Inleiding	146
4.2	Wijziging naar aanleiding van zienswijzen	146
BIJLAGE 1	NAW GEGEVENS INGEKOMEN ZIENSWIJZEN	147

1 INLEIDING

1.1 PROCEDURE TER INZAGE LEGGING

Het ontwerpbestemmingsplan 'Natuurbegraven op de Kalenberg Barchem' heeft op grond van artikel 3.8, eerste lid van de Wet ruimtelijke ordening vanaf 28 september 2023 tot en met 8 november 2023 (zes weken) ter inzage gelegen. Gedurende deze termijn kon eenieder een zienswijze naar voren brengen bij de gemeenteraad.

Er zijn in totaal 96 zienswijzen ingediend. Daarbij wordt opgemerkt dat naast zienswijzen tegen het plan voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg er ook positieve (of ondersteunende) zienswijzen op het plan zijn ingediend.

1.2 ANONIMISEREN

In verband met de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) zijn de persoonsgegevens (zogenaamde NAW-gegevens: naam, adres en woonplaats) weggelaten. De ingekomen zienswijzen zijn om die reden genummerd. Natuurlijke personen die een zienswijze hebben ingediend zijn geanonimiseerd en worden als 'reclamant' benoemd.

1.3 LEESWIJZER

Omdat het bestemmingsplan 'Natuurbegraven op de Kalenberg Barchem' een lange voorgeschiedenis kent, en een vervolg is op en een gevolg is van de uitspraak van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State op een vorig bestemmingsplan voor de natuurbegraafplaats (d.d. 15 februari 2023, ECLI:NL:RVS:2023:587), worden de beroepsgronden van destijds in hoofdstuk 2 nog eens expliciet benoemd. Vooral ook omdat veel van de huidige zienswijzen een herhaling zijn van de beroepsgronden die de Raad van State bij het vorige bestemmingsplan ongegrond heeft verklaard.

Om dit alles in het juiste perspectief te plaatsen wordt dit in hoofdstuk 2 van deze Nota van Zienswijzen voorafgegaan door een korte inleiding van het initiatief.

In hoofdstuk 3 van deze Nota van Zienswijzen zijn de ingekomen zienswijzen weergegeven en voorzien van een gemeentelijke reactie. Daarbij is bij de beantwoording van de zienswijze tevens aangegeven of deze wel of niet geleid heeft tot een inhoudelijke aanpassing van het ontwerpbestemmingsplan.

Tenslotte is in hoofdstuk 4 is een overzicht van de wijzigingen en aanpassingen op het ontwerpbestemmingsplan gegeven.

2 ONDERWERPEN UITSPRAAK ABRS

2.1 INLEIDING

Zoals reeds in hoofdstuk 1 van deze nota is aangegeven, kent het voorliggende bestemmingsplan 'Natuurbegraven op de Kalenberg Barchem' een lange voorgeschiedenis. Het is een vervolg op en een gevolg van de uitspraak van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State (ECLI:NL:RVS:2023:587) van 15 februari 2023 op het bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem' (vastgesteld door de gemeenteraad van Lochem op 26 april 2021). In het vervolg van dit hoofdstuk worden de beroepsgronden tegen dit plan en de uitspraak van de Afdeling hierop benoemd. Maar voor we op de uitspraak ingaan eerst nog even een korte inleiding van het initiatief.

Achtergrondinformatie van het initiatief voor een natuurbegraafplaats, te weten de Bosbegraafplaats Justine

Het natuurbegraven op Landgoed De Kalenberg past in de rijke historie van het landgoed dat door de Vereniging Woodbrookers is opgericht. De oorsprong van het landgoed ligt namelijk bij een groep Leidse theologiestudenten die meer dan 100 jaar geleden de Vereniging Woodbrookers Barchem hebben opgericht en in Barchem een vormingscentrum zijn gestart, geïnspireerd op het Landgoed Woodbrooke in Engeland. Het doel van de vereniging was destijds om in het verzuilde Nederland mensen bijeen te brengen met verschillende levensbeschouwingen en via ontmoeting en gesprek tot persoonlijke verdieping en geloofsbeleving te komen, in de geest van 'Woodbrooke' en los van de officiële kerkelijke leerstellingen. In 1912 verkreeg de vereniging daartoe 17 hectare hei en bos op de Kalenberg bij Barchem van de eigenaresse van het Huis Ruurlo: Jonkvrouwe Justine Baronesse Van Heeckeren van Kell, die een geïnteresseerde bezoeker was van de lezingen van de vereniging. Als eerste werd dan ook een

Figuur 1 – Het huidige lezingenzaaltje / de kapel op Landgoed De Kalenberg

lezingenzaaltje gebouwd op de pas verworven gronden om de 'vooruitstrevende' ideeën van de vereniging uit te dragen.

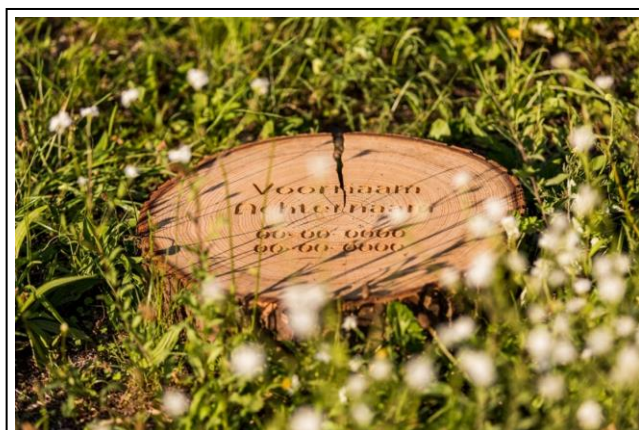
Het lezingenzaaltje is de huidige kapel en een kopie van de Lecturehall in Woodbrooke. Het lezingenzaaltje / de kapel kan voor een plechtigheid worden ingezet, zoals dat ook nu al gebeurt voor bijvoorbeeld bruiloften, lezingen en herdenkingen.

In de lijn van dit streven naar persoonlijke verdieping ligt ook het natuur-begraven, met de idee van een diepere persoonlijke verbinding met de natuur en de wereld om ons heen. Reden waarom de Stichting Beheer Landgoed De Kalenberg natuur-begraven als een passende exploitatie van het Landgoed ziet en juist op de Kalenberg ruimte wil bieden voor deze wijze van begraven. De Stichting Beheer Landgoed De Kalenberg (SBLK) is namelijk rechtstreeks voortgekomen uit de Vereniging van Woodbrookers en in 2010 opgericht om het NSW¹ -landgoed De Kalenberg verder tot wasdom te brengen, daartoe het beheer en de exploitatie te verduurzamen en op die wijze het cultureel erfgoed van de Woodbrookers te behouden. Daar komt bij dat de natuurbegraafplaats een noodzakelijke inkomstenbron vormt voor het voortbestaan van het landgoed.

Om te zorgen voor een duurzame verbinding met de natuur is heel bewust voor een kleinschalige invulling gekozen. Niet meer dan een kleine 3 hectare op het landgoed van 17 hectare is beoogd voor een bosbegraafplaats. Ten hoogste 250 graven per hectare in plaats van de 500 graven per hectare die volgens het provinciale beleid zijn toegestaan. Bij een dergelijke kleinschalige voorziening is ook het gebruik niet erg intensief. Op basis van de huidige inschrijvingen en de gemiddelde leeftijd van die inschrijvers zal het naar verwachting gaan om gemiddeld 3 begraafplechtigheden per maand, inclusief het plaatsen van urnen.

Het bos en de natuur blijven behouden. Er worden geen bomen gekapt. De graven worden tussen de bomen geplaatst op een wijze die de boomwortels en bodem zo veel mogelijk ontziet. De graafwerkzaamheden vinden onder ecologische begeleiding plaats om verstoring van bijvoorbeeld broedende vogels te voorkomen. Bij het dichten van het graf wordt de bodem in de oorspronkelijke volgorde teruggeplaatst om het bodemleven zo min mogelijk te verstoren.

Daarbij worden de graven afgevlakt zodat ze niet zichtbaar zijn in het bos. De graflocatie wordt in beginsel alleen met GPS-coördinaten vastgelegd. De familie van de overledene kan er voor kiezen om een onbewerkte houten boomgedenkschijf op de graflocatie neer te leggen die na verloop van tijd weer vergaat².

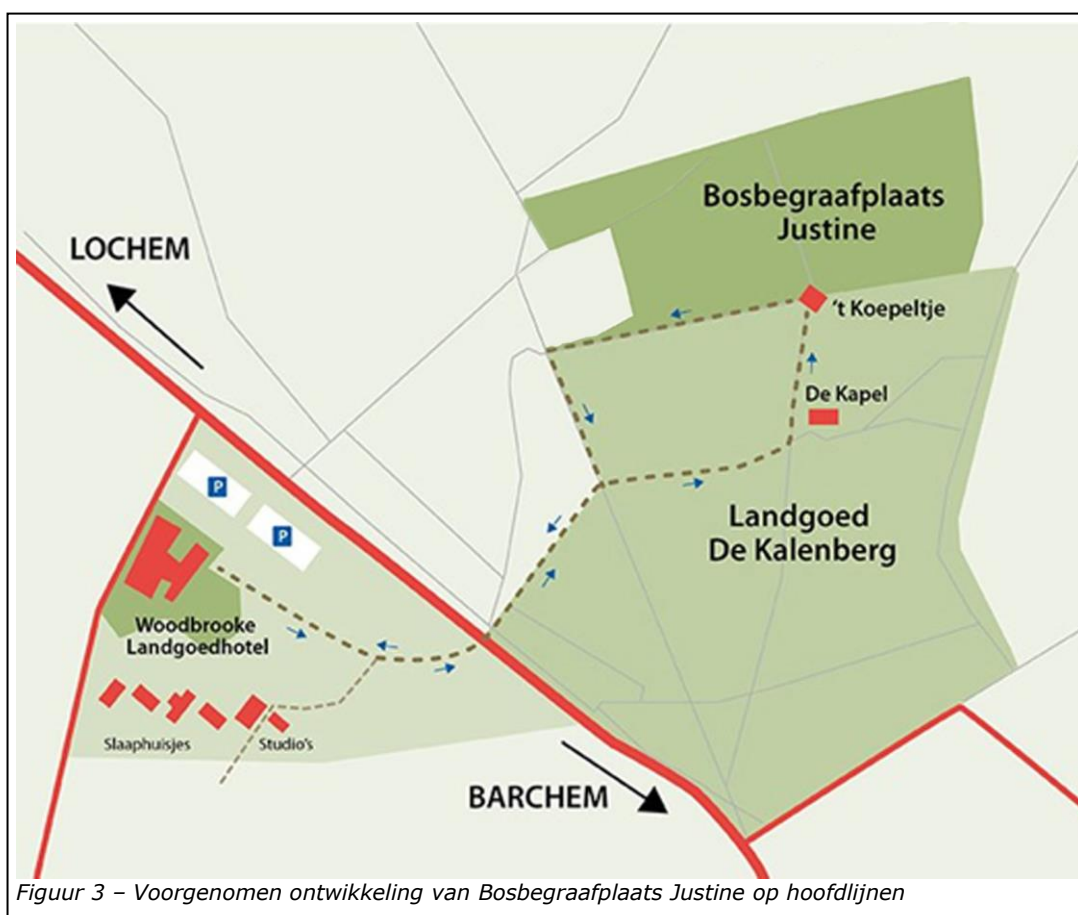

Figuur 2 – Voorbeeld houten boomgedenkschijf, ter indicatie)

¹ NSW = Natuurschoonwet 1928.

² Conform de Wet op de lijkbezorging zullen de graflocaties wel met GPS-coördinaten worden vastgelegd.

Er zijn geen nieuwe gebouwen, paden en wegen of parkeerplaatsen nodig. Voor een uitvaartplechtigheid kan gebruik worden gemaakt van de bestaande gebouwen in de omgeving, zoals de kapel/het lezingenzaaltje op de Kalenberg, de Barchkerk in het dorp of het uitvaartcentrum in het dorp. De bosbegraafplaats is bereikbaar via de bestaande bospaden. Voor het parkeren wordt de parkeerplaats bij het Landgoedhotel Woodbrooke gebruikt.

Figuur 3 – Voorgenomen ontwikkeling van Bosbegraafplaats Justine op hoofdlijnen

Conform het provinciale beleid wordt er aan de Larikslaan 3 hectare nieuw bos aangelegd om het gebruik van het bestaande bos voor natuurbegraven te compenseren. Daarbij gaat het dus niet om de compensatie van bos en natuur die verloren is gegaan. Om die reden wordt met de aanleg van nieuw bos voldoende gecompenseerd, ook al heeft dat nog niet dezelfde natuurwaarden als het bestaande bos.

2.2 Vernietiging vorig bestemmingsplan

Na bestudering van de uitspraak van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State (hierna: ABRS) heeft de gemeente geconstateerd dat een groot deel van de 14 ingebrachte beroepsgronden tegen het bestemmingsplan zijn verworpen. Maar de ABRS heeft uiteindelijk 2 beroepsgronden gehonoreerd die tot de vernietiging van het gehele bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem' hebben geleid. Deze hadden betrekking op twee onderwerpen:

1. Het plan voor de Natuurberggraafplaats was voorzien op gronden die in de Omgevingsverordening Gelderland ook zijn aangemerkt als 'Verkenningengebied bijzondere voorwaarden natuurbegraven Gelders natuurnetwerk', terwijl een

- natuurbegraafplaats volgens de ABRS alleen mogelijk is als de initiatiefnemer aantoonst dat de bosbodems eerder geroerd en niet meer ongestoord zijn.
2. De doelstelling van de gemeenteraad om geen bomen te kappen. Volgens de ABRS wordt dit onvoldoende gewaarborgd in het plan.

Beide onderwerpen zijn volgens de gemeente goed in het bestemmingsplan te verwerken, met inachtneming van de uitspraak van de ABRS en in lijn met het eerdere besluit van de gemeenteraad om natuurbegraven op de Kalenberg onder voorwaarden mogelijk te maken. Ook betreft het een relatief kleine aanpassing. In paragraaf 1.1 en 5.1.3 van de plantoelichting van het bestemmingsplan 'Natuurbegraven op de Kalenberg Barchem' zijn de aanpassingen naar aanleiding van de uitspraak van de ABRS nader toegelicht en beschreven.

2.3 NIET-GEHONOREERDE BEROEPSGRONDEN

De overige 12 (van de 14) aangevoerde bezwaren zijn met de uitspraak van 15 februari 2023 door de ABRS ongegrond verklaard. Het gaat over de volgende, niet-gehonoreerde beroepsgronden:

- de bekendmaking van het vastgestelde bestemmingsplan,
- de plannaam en de begrenzing,
- het draagvlak,
- het gemeentelijk beleid,
- de behoefte aan een natuurgraafplaats en alternatieven,
- het karakter van het gebied,
- de aantasting van bomen en bosbodem,
- de verstoring door en van dieren,
- de bereikbaarheid,
- het parkeren,
- het eeuwigdurend grafrecht,
- de belangenafweging / onevenredige gevolgen voor omwonenden.

In veel van de zienswijzen tegen het voorliggende bestemmingsplan 'Natuurbegraven op de Kalenberg Barchem' zijn dezelfde bezwaren weer ingediend tegen het plan. Omdat deze bezwaren dus al eerder door de ABRS ongegrond zijn verklaard, is er voor gekozen om bij de beantwoording van de zienswijzen op deze bezwaren te verwijzen naar de uitspraak (ECLI:NL:RVS:2023:587) van de ABRS.

Hoewel de volledige uitspraak zelf ook reeds als bijlage 1 bij de plantoelichting is gevoegd, wordt in de tekstvakken hierna het oordeel van de ABRS per beroepsgrond getoond. Daarbij worden alleen de niet-gehonoreerde beroepsgronden weergegeven die nu opnieuw in diverse zienswijzen tegen het bestemmingsplan 'Natuurbegraven op de Kalenberg Barchem' worden ingebracht. Het betreft:

8. Behoefte aan een natuurgraafplaats en alternatieven;
9. Het karakter van het gebied;
11. De aantasting van bomen en bosbodem
12. De verstoring door en van dieren;
16. Belangenafweging / onevenredige gevolgen voor omwonenden.

Omwille van de leesbaarheid is de nummering uit de betreffende uitspraak aangehouden.

8. Behoefte aan een natuurgraafplaats en alternatieven.

Behoeftte en alternatieven

8. Volgens de stichtingen en anderen bestaat er geen behoefte aan de voorziene natuurbegraafplaats. Daarbij wijzen zij erop dat in de omgeving ook al de natuurbegraafplaats Schapenmeer aanwezig is. Die begraafplaats is volgens hen op 8 kilometer afstand van de voorziene natuurbegraafplaats gelegen. Als er dus al behoefte is aan een natuurbegraafplaats in de omgeving, dan wordt in die behoefte al voorzien. Verder betogen de stichtingen en anderen dat het de voorkeur zou hebben om de natuurbegraafplaats op landbouwgrond te ontwikkelen, waarbij die locatie dan ook als natuurgebied kan worden ingericht. Daarmee kan de natuur worden ontzien, omdat dan geen rasters hoeven te worden geplaatst, de bodem ongestoord kan blijven en de recreatiedruk niet toeneemt. Daarbij ligt het volgens de stichtingen en anderen voor de hand om de natuurbegraafplaats niet op de Kalenberg, maar aan de Larikslaan te ontwikkelen.

8.1. De raad stelt dat voor de natuurbegraafplaats geen rasters zullen worden geplaatst, de recreatiedruk niet zal toenemen en de natuur zal worden ontzien. Daarnaast zijn de door de stichtingen en anderen aangevoerde opties volgens de raad geen reële alternatieven. Volgens de raad is de gedachte achter deze natuurbegraafplaats namelijk dat wordt voorzien in de behoefte van mensen die specifiek op het Landgoed de Kalenberg willen worden begraven. In die behoefte kan dus niet worden voorzien door een andere begraafplaats of door een begraafplaats op landbouwgrond. De geïnteresseerden in een graf op de natuurbegraafplaats op Landgoed de Kalenberg willen volgens de raad met de aankoop daarvan bewust bijdragen aan het onderhoud van dit specifieke landgoed. Over het alternatief van de natuurbegraafplaats Schapenmeer wijst de raad er op dat zich op dit moment al 40 geïnteresseerden hebben aangemeld voor de natuurbegraafplaats op Landgoed de Kalenberg. Daarbij gaat het voornamelijk om mensen uit Barchem en omgeving. Volgens de raad is daarbij gebleken dat de geïnteresseerden een sterke verbondenheid hebben met het bos op het Landgoed de Kalenberg. Daarom kan de natuurbegraafplaats Schapenmeer volgens de raad niet in dezelfde behoefte voorzien.

8.2. Gelet op het voorgaande, heeft de raad deugdelijk gemotiveerd dat is gebleken dat een specifieke behoefte bestaat aan een natuurbegraafplaats op Landgoed de Kalenberg. Ook heeft de raad deugdelijk gemotiveerd dat in die behoefte niet kan worden voorzien door een andere natuurbegraafplaats in de omgeving of op landbouwgrond.
Het betoog slaagt niet.

9. Het karakter van het gebied

Karakter van het gebied

9. De stichtingen en anderen betogen dat het realiseren van een natuurbegraafplaats zal leiden tot een onaantoonbare aantasting van het karakter van het gebied. Daarbij wijzen de stichtingen en anderen erop dat het gaat om een gebied dat al in de eerste helft van de 19e eeuw grotendeels bebost was en dat het bosbeheer in het gebied is gericht op natuurwaarden, houtproductie en belevingswaarde. Daardoor is een bos ontstaan met een goede ondergroei en dikke oude bomen. In zo'n gebied past volgens de stichtingen en anderen geen begraafplaats. De realisatie van een natuurbegraafplaats heeft een negatieve ruimtelijke uitstraling die van invloed is op de belevingswaarde. Zo leiden begrafenissen volgens de stichtingen en anderen tot rustverstoring voor recreanten en verstoring van het visuele karakter van het gebied. Volgens de stichtingen en anderen zal door de komst van een natuurbegraafplaats de beleving van het bosgebied totaal anders zijn. De beleving zal volgens de

stichtingen en anderen bovendien ongemakkelijk zijn voor recreanten, omdat zij regelmatig zullen worden geconfronteerd met begrafenissen. Ook stellen de stichtingen en anderen dat de natuurbegraafplaats 3 hectare van het bosgebied op de Kalenberg in beslag zal nemen en dat dit bijna een kwart van de Kalenberg is.

9.1. De raad stelt dat de ruimtelijke uitstraling van de natuurbegraafplaats nihil is. Daartoe stelt de raad dat de graven niet zichtbaar zullen zijn vanaf de paden. Er zal alleen een houten gedenkschijf kunnen worden geplaatst, die naar verloop van tijd zal vergaan. Van de natuurbegraafplaats zal alleen een (ingetogen) bewegwijzering zichtbaar zijn in het bos. Verder zullen bijvoorbeeld ook geen bouwwerken en dergelijke worden gerealiseerd. Daarnaast vindt de raad het acceptabel dat anderen dan de nabestaanden met een begrafenis worden geconfronteerd, ook als die personen wandelen en recreëren. Verder merkt de raad op dat de stichtingen en anderen lijken te veronderstellen dat de openstelling van het landgoed voor het publiek vanzelfsprekend is. Maar dat is volgens de raad niet het geval, omdat het Landgoed de Kalenberg particulier bezit is. De gemeente heeft volgens de raad geen zeggenschap over de openstelling van het landgoed voor het publiek. De openstelling van het landgoed, waarbij SBLK de verantwoordelijkheid draagt en daartoe tijd en geld moet besteden, heeft volgens de raad een grote meerwaarde voor de gemeente en de inwoners. Ook de natuurbegraafplaats draagt daar volgens de raad aan bij. Daarbij is volgens de raad bewust gekozen voor de locatie van de natuurbegraafplaats aan de rand van het landgoed, waar de minste mensen komen. Volgens de raad is de locatie bewust beperkt tot 3 hectare van de in totaal 17 hectare van het landgoed. Daarbij zijn volgens de planregels in totaal niet meer dan 750 graven toegestaan. Het gaat dus om een kleinschalige ontwikkeling, waarbij de menselijke maat wordt behouden.

9.2. Gelet op de hiervoor door de raad deugdelijk gemotiveerde geringe visuele uitstraling van de natuurbegraafplaats, de omstandigheid dat de natuurbegraafplaats is beperkt tot 3 hectare van de in totaal 17 hectare van het landgoed, en de omstandigheid dat de locatie van de natuurbegraafplaats is gelegen aan de rand van het landgoed, waar relatief de minste mensen komen, hebben de stichtingen en anderen niet aannemelijk gemaakt dat de natuurbegraafplaats zal leiden tot een onaanvaardbare aantasting van het karakter van het gebied. Daarbij acht de Afdeling het ook van belang dat de raad het acceptabel heeft mogen achten dat anderen dan de nabestaanden, bijvoorbeeld recreanten, bij gelegenheid met een begrafenis worden geconfronteerd. De raad heeft daarom mogen concluderen dat de natuurbegraafplaats niet zal leiden tot een onaanvaardbare aantasting van het karakter van het gebied en dat de gevolgen daarvan in zoverre niet onevenredig zijn.
Het betoog slaagt niet.

11. De aantasting van bomen en bosbodem

Aantasting bomen en bosbodem

11. De stichtingen en anderen betogen dat het gebruik van de natuurbegraafplaats zal leiden tot verstoring van het bodemprofiel en beschadiging van boomwortels. De stichtingen en anderen verwijzen daartoe naar het Rapport 'Terug naar de natuur' van Alterra van 2009. Daarin is geadviseerd om alleen te begraven buiten de verticale projectie van boomkruinen. Volgens de stichtingen en anderen zijn bosrijke gebieden daarom ongeschikt als natuurbegraafplaats. Daarnaast wordt met het begraven van stoffelijke overschotten, gebiedsvreemd materiaal in de bosbodem achtergelaten. Dat is volgens de stichtingen en anderen ook schadelijk voor de natuur. De stichtingen en anderen verwijzen verder naar de Notitie Ecologie van Stichting Red de Kalenberg van 29 november 2021. Daarin wordt erop gewezen dat in de Oplegnotitie 'Natuurbegraven in Gelderland', van B-Ware van 2 november 2017 is vermeld dat bosbodems ouder dan 100 jaar ongeschikt zijn voor natuurbegraven. Ook staat daarin dat uit een kaart uit 1890 blijkt dat in het plangebied meer dan 100 jaar geleden al bosgroei plaatsvond. Verder wordt er in de Notitie Ecologie op gewezen dat in het Rapport 'Terug naar de natuur' van Alterra van 2009 is vermeld dat als uitgangspunt voor een gemiddeld bos een grafdichtheid van maximaal 80 graven per hectare moet worden aangehouden en in voedselarme bossen nog (veel) lager. Volgens Stichting Red de Kalenberg is de bosgrond op de Kalenberg voedselarm, terwijl 250 graven per hectare zijn voorzien. Verder hebben de stichtingen en anderen een aantal passages uit het boek "De verborgen boom" van "mycoloog en bosecoloog" Gerrit Jan Keizer overgelegd. Daaruit zou volgen dat natuurbegraven de balans verstoort van het boomsoort eigen ecosysteem. Ook zou daarin worden ontkracht dat schade aan de bodem kan worden verminderd door het terugplaatsen van de aarde in de juiste volgorde. Verder hebben de stichtingen en anderen de notitie 'Ecologische effecten Natuurbegraven in oud bos' van Foreest Groen Consult BV van 22 november 2021 en een reactie van de Vogelwerkgroep Noordwest-Achterhoek op het Natuurversterkingsplan en de 'Toetsing Wet natuurbescherming' van Eelerwoude, overgelegd.

11.1. De raad stelt dat in het Rapport 'Terug naar de natuur' van Alterra van 2009 is geconcludeerd dat de negatieve effecten van natuurbegraven beperkt zijn. Daarnaast wijst de raad op de Oplegnotitie 'Natuurbegraven in Gelderland', van B-Ware van 2 november 2017. Daaruit volgt dat de risico's op negatieve effecten van natuurbegraven kunnen worden beperkt door een laag aantal begrafenissen per hectare per jaar en door te begraven op droge zandgronden in bestaand bos. Daarmee is volgens de raad ook in dit geval rekening gehouden. Het gaat namelijk om bestaand bos op droge zandgronden, waarbij de voorgeschreven dieptes van de Wet op de lijkbezorging in acht zullen worden genomen en ook het Natuurversterkingsplan in acht zal worden genomen. In het Natuurversterkingsplan is ook bepaald dat de grond, afkomstig van een graf, in dezelfde volgorde weer moet worden teruggestort om zo de bodemstructuur zo min mogelijk te verstoren. Verder wijst de raad erop dat de natuurbegraafplaats op 3 hectare van het veel grotere bosgebied is voorzien. Ook is in de planregels een maximum van 750 graven bepaald. Dat komt neer op 250 graven per hectare. De raad wijst er daarbij op dat op grond van de Omgevingsverordening Gelderland 500 graven per hectare zijn toegestaan. De raad acht enige aantasting van bomen en de bosbodem aanvaardbaar. Het gaat volgens de raad niet om een onaanvaardbare aantasting van bomen en de bosbodem.

11.2. Uit de door de stichtingen en anderen overgelegde stukken volgt dat negatieve gevolgen voor bomen en de bosbodem als gevolg van een natuurbegraafplaats niet zijn uit te sluiten. Maar de raad heeft zich, onder verwijzing naar de Oplegnotitie 'Natuurbegraven in Gelderland', van B-Ware van 2 november 2017, deugdelijk gemotiveerd op het standpunt gesteld dat geen sprake is van onaanvaardbare gevolgen voor bomen en de bosbodem. De raad heeft zich redelijkerwijs op het standpunt mogen stellen dat enige negatieve gevolgen, gelet op het beperkte gedeelte van het bosgebied waarop de natuurbegraafplaats is voorzien en het beperkte aantal graven per hectare,

aanvaardbaar worden geacht. De stichtingen en anderen hebben niet aannemelijk gemaakt dat als gevolg van de natuurbegraafplaats onaanvaardbare gevolgen voor bomen en de bosbodem zullen optreden. Het betoog slaagt niet.

12. De verstoring door en van dieren

Dieren

12. De stichtingen en anderen betogen dat het risico bestaat dat in het gebied voorkomende dieren, zoals vossen, bij natuurgraven in de grond zullen graven en daarmee schade zullen aanrichten aan de natuurgraven. Daarnaast betogen de stichtingen en anderen dat begrafenissen tijdens het broedseizoen broedende vogels en nestelende zoogdieren kunnen verstoren. Vereist is om tijdens het broedseizoen geen begrafenissen te houden, maar dat is volgens de stichtingen en anderen in de praktijk niet haalbaar.

12.1. De raad stelt dat de minimale begraafdiepte van de Wet op de lijkbezorging zal worden aangehouden en dat uit onderzoeken volgt dat op die manier geen problemen met gravende dieren zijn te verwachten. Mochten toch problemen optreden, dan kan volgens de raad altijd nog dieper worden begraven. Dat kan, omdat het gaat om droge zandgronden op een hoogte van ongeveer 46 tot 20 meter boven NAP en een gemiddelde hoogste grondwaterstand van meer dan 1.40 meter onder maaiveld. Wat betreft het broedseizoen verwijst de raad naar het Natuurversterkingsplan, waarin is vermeld hoe hiermee rekening wordt gehouden.

12.2. Over de gestelde verstoring van dieren in het broedseizoen overweegt de Afdeling dat voor de aspecten flora en fauna een regeling is neergelegd in de Wet natuurbescherming (hierna: de Wnb). De vragen of voor de uitvoering van het bestemmingsplan een vrijstelling dan wel een ontheffing op grond van het soortenbeschermingsregime in de Wnb nodig is, en zo ja, of deze ontheffing kan worden verleend, komen in beginsel pas aan de orde in een procedure op grond van de Wnb. Dat doet er niet aan af dat de raad het plan niet heeft kunnen vaststellen indien en voor zover hij op voorhand in redelijkheid heeft moeten inzien dat het soortenbeschermingsregime in de Wnb aan de uitvoerbaarheid van het plan in de weg staat.

Over de gestelde verstoring van dieren in het broedseizoen heeft de raad verwezen naar het Natuurversterkingsplan. Dat plan is op grond van artikel 3.4.2, aanhef en onder e, van de planregels bij de ontwikkeling en het beheer van de natuurbegraafplaats van toepassing. In het Natuurversterkingsplan is onder meer opgenomen dat graafwerkzaamheden uitsluitend overdag moeten worden uitgevoerd, dat voorafgaand aan graafwerkzaamheden moet worden gecontroleerd op de aanwezigheid van jaarrondsoorten in het voorjaar en dat bij het aantreffen van jaarrondsoorten contact moet worden opgenomen met de ter zake deskundige voor verdere acties. Mede gelet op deze maatregelen geeft wat de stichtingen en anderen hebben aangevoerd geen aanleiding voor het oordeel dat de raad op voorhand redelijkerwijs heeft moeten inzien dat het plan niet uitvoerbaar is, omdat dieren in het broedseizoen gestoord zouden kunnen worden door het graven van natuurgraven. Over het risico op schade aan natuurgraven door gravende dieren overweegt de Afdeling als volgt. De stichtingen en anderen hebben dit risico, gelet op de onder 12.1 weergegeven motivering van de raad, niet aannemelijk gemaakt. Het betoog slaagt niet.

16. Belangenafweging / Onevenredige gevolgen voor omwonenden

Belangenafweging

16. De stichtingen en anderen betogen dat onjuist is dat de inkomsten van de natuurbegraafplaats voor SBLK noodzakelijk zouden zijn voor het onderhoud van het Landgoed de Kalenberg. De raad heeft daarbij volgens de stichtingen en anderen miskend dat het alleen maar gaat om onderhoud van een relatief klein landgoed. Dat volgens SBLK jaarlijks € 35.000 nodig is voor het beheer en onderhoud van Landgoed de Kalenberg, is volgens de stichtingen en anderen een overschatting. Uit navraag bij "de Bosgroep Nederland" zou zijn gebleken dat daarvoor alleen een fractie van dat bedrag nodig is. Verder betogen de stichtingen en anderen dat uit het principeverzoek van 27 mei 2019 blijkt dat de natuurbegraafplaats een noodzakelijke economische pijler is voor SBLK in zijn geheel, dus niet alleen voor het onderhoud van het Landgoed de Kalenberg, maar ook voor het horeca- en recreatiebedrijf. Volgens de stichtingen en anderen is SBLK verweven met verschillende rechtspersonen en is daarom niet te overzien op welke wijze de inkomsten van de natuurbegraafplaats de facto zullen worden besteed.

Daarnaast betogen de stichtingen en anderen dat de realisatie van een natuurbegraafplaats een negatieve ruimtelijke uitstraling heeft, die van invloed is op de belevingswaarde voor omwonenden. De beleving van het landgoed zal volgens de stichtingen en anderen ongemakkelijk zijn, omdat omwonenden regelmatig zullen worden geconfronteerd met een begrafenis. Bovendien bevindt de toegangsweg voor lijkwagens zich aan de andere dorpskant, waardoor omwonenden ook daar geconfronteerd zullen worden met begrafenissen.

16.1. De raad stelt dat de voorziene natuurbegraafplaats noodzakelijk is voor het voortbestaan van het Landgoed de Kalenberg. Volgens de raad is de natuurbegraafplaats voor SBLK het enige alternatief om voldoende inkomsten te genereren om het landgoed in stand te houden. Daarbij hebben de stichtingen en anderen volgens de raad te weinig oog voor de specifieke kwaliteiten van het landgoed en de langdurige inzet en specialistische kennis die daarvoor nodig is. Daarbij is onder beheer van SBLK een kwalitatief hoogstaand landgoedbos aangelegd, dat ook door SBLK wordt onderhouden. De kosten voor dat onderhoud en beheer moeten particulier en langdurig worden opgebracht. Daarbij is het volgens de raad goed voor SBLK om voor het onderhoud en beheer van het landgoed een breed palet aan financieringsbronnen te hebben, zodat de risico's worden gespreid en er meer zekerheid is voor de lange termijn. Daarnaast stelt de raad dat de gevolgen voor de omwonenden minimaal zijn. Het landgoed is 17 hectare groot, waarvan maximaal 3 hectare mag worden gebruikt voor de natuurbegraafplaats. Daarbij is bewust gekozen voor de locatie van de natuurbegraafplaats aan de rand van het landgoed, waar de minste mensen komen. Ook is de locatie gelegen op afstand van de dorpsrand, zodat er vanuit de woningen aan de Bergweg en de Omloop geen zicht op is op de natuurbegraafplaats. Verder gaat het om een kleinschalige ontwikkeling, waarbij volgens de planregels in totaal niet meer dan 750 graven zijn toegestaan. Volgens de raad kunnen de bewoners van de Bergweg of de Omloop, afhankelijk van de verschillende routes die bij een begrafenis mogelijk zijn, incidenteel een lijkwagen door de straat zien rijden. De raad acht het echter acceptabel dat anderen dan de nabestaanden met een begrafenis worden geconfronteerd. Van een onevenredige belasting voor de omwonenden is dan ook geen sprake.

16.2. De stellingen van de stichtingen en anderen geven geen aanleiding voor het oordeel dat de raad niet heeft mogen uitgaan van de natuurbegraafplaats als noodzakelijke inkomstenbron voor het voortbestaan van het landgoed. Dat een deel van de inkomsten van de natuurbegraafplaats mogelijk zal worden gebruikt voor het horeca- en recreatiebedrijf, betekent niet dat deze inkomsten niet ook noodzakelijk zijn voor het beheer en het onderhoud van het landgoed. Gelet daarop en gelet op de specifieke behoefte aan de natuurbegraafplaats zoals onder 8.1 en 8.2 is besproken, heeft de raad zich redelijkerwijs op het standpunt mogen stellen dat deze belangen zwaarder wegen dan het belang van

omwonenden om niet met begravenissen en de natuurbegraafplaats te worden geconfronteerd. Daarbij is ook van belang dat de raad deugdelijk heeft gemotiveerd dat de ruimtelijke uitstraling voor de omgeving minimaal is, omdat het aantal graven is gemaximeerd tot 750 en er vanuit de woningen geen zicht is op de natuurbegraafplaats. Bovendien heeft de raad zich redelijkerwijs op het standpunt mogen stellen dat het acceptabel is dat anderen dan de nabestaanden, zoals omwonenden, bij gelegenheid met een begravenis worden geconfronteerd. De raad heeft daarom mogen concluderen dat de natuurbegraafplaats niet zal leiden tot onevenredige gevolgen voor de omwonenden. Het betoog slaagt niet.

3 INGEKOMEN ZIENSWIJZEN

3.1 ZIENSWIJZE 1

Reactie

Te klein bos. Veel te weinig privacy. Mensen die honden uitlaten kunnen de begrafenis zien. Op weg naar de begraafplaats fietsen mountainbikers in gekleurde outfits langs de stoet. Omdat reclamant in Eext in Drenthe een familielid heeft begraven, is reclamant van mening veranderd. Daar is wel heel veel privacy.

Antwoord gemeente

Door de initiatiefnemer is bewust gekozen om de locatie van de natuurbegraafplaats aan de rand van het Landgoed de Kalenberg te situeren, daar waar de minste mensen komen. Toch kunnen de nabestaanden tijdens een begrafenis geconfronteerd worden met andere mensen, bijvoorbeeld als die de hond uitlaten of recreëren. Dit vindt de gemeente acceptabel. Hoewel dit een direct gevolg is van de openstelling van het landgoed voor het publiek, wat overigens niet vanzelfsprekend is, zal de initiatiefnemer de nabestaanden daar vooraf ook op wijzen.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een inhoudelijke aanpassing van het bestemmingsplan.

3.2 ZIENSWIJZE 2

Reactie

Klimaat en biodiversiteit:

- Het bosgebied op de Kalenberg is oud. Het is bewezen dat de bosgrond zeker 100 jaar oud is. En hoogst waarschijnlijk ook al 150 jaar oud. Het gebied moet daarom worden ontzien en beschermd.
- Verstoring van de waardevolle oude bosbodem ongestoord zal de natuur onherstelbaar beschadigen. Hierdoor zal de biodiversiteit afnemen.
- Door het graven van graven worden niet alleen de lagen in de bodem verstoord, maar droogt de kwetsbare natuur (nog) sneller uit. Dit is heel slecht voor de natuur, gezien de klimaatcrisis.
- De natuur kan bij een begraafplaats niet ongestoord zijn gang gaan. Wilde dieren die graven in de (vers omgespitte) aarde kunnen dat niet meer straffeloos doen.
- Lichamen vol chemische stoffen worden in de natuur achtergelaten, dit geeft een extra verstoring van de bodem.
- Het plan voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg stamt uit 2014. Inmiddels is het eind 2023, en zitten we in een klimaatcrisis! De gemeenteraad moet naar de huidige situatie handelen en niet naar die van 10 jaar geleden.

Antwoord gemeente

Niet ontkend wordt dat het bos op de Kalenberg al meer dan 100 jaar oud is. Belangrijke voorwaarde voor de gemeente of er wel of niet medewerking wordt verleend aan de natuurbegraafplaats op de Kalenberg (Bosbegraafplaats Justine) heeft te maken met het provinciale toetsingskader. In dit verband zijn vooral de instructieregels uit artikel 2.46 en artikel 2.47 uit de Omgevingsverordening Gelderland (geconsolideerde versie januari 2023) van belang. In de beroepsprocedure van het bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem' is dit

ook naar voren gekomen³ en in de plantoelichting van het voorliggende bestemmingsplan is dit nader uiteengezet en toegelicht.

Volgens de gemeente is dan ook voldoende gemotiveerd dat wordt voldaan aan de instructieregels uit artikel 2.46 en staat de aanduiding 'specifieke vorm van bos – natuurbegraafplaats' niet ter discussie. Te meer omdat deze aanduiding naar aanleiding van de uitspraak van de ABRS is aangepast en verkleind en nu een oppervlakte heeft van ca. 2,7 hectare.

Voor het resterende gebied (ca. 0,3 hectare) is momenteel artikel 2.47 (afwijkruimte bij natuurbegraafplaats bijzondere voorwaarden) uit de Omgevingsverordening Gelderland van toepassing. Voor deze gronden geldt dat zonder nadere motivering en onderbouwing geen natuurbegraafplaats kan worden aangelegd.

Hoewel de aanleg van een natuurbegraafplaats enige aantasting van bomen en bosbodem tot gevolg heeft, is het onherstelbaar beschadigen hiervan geen sprake. Dit blijkt ook uit het Rapport 'Terug naar de natuur' (Alterra, 2009) en de Oplegnotitie 'Natuurbegraven in Gelderland' (B-Ware, 2 november 2017) die tijdens de beroepsprocedure van het bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem' zijn aangehaald. Bovendien is specifiek voor het natuurbegraven op de Kalenberg een Natuurversterkingsplan opgesteld. Dit plan, "Natuurversterkingsplan bosbegraafplaats Justine Landgoed de Kalenberg" (Eelerwoude, 21 augustus 2020) toont aan dat natuurontwikkeling en natuurbegraven op deze locatie op een zorgvuldige wijze kunnen samengaan. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 11, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Daar komt bij dat het naar overtuiging van de gemeente het de SBLK alles aan gelegen is om het natuurbegraven zorgvuldig in te passen, aangezien er zonder gezond bos/ natuur ook geen gezond landgoed mogelijk is. Het onderhoud van het Landgoed De Kalenberg is al meer dan een eeuw in goede handen bij de SBLK en de voorganger daarvan. Ook het concept voor het bosbegraven zoals de SBLK dat voorstaat is ingericht op een zorgvuldige omgang met het bos en de natuur. Het bestemmingsplan voorziet daartoe in de relevante waarborgen en de SBLK van haar kant werkt volgens het ecologische werkprotocol en het kwaliteitskeurmerk van de brancheorganisatie natuurbegraven BRANA. Voor het begraven wordt de minimale begraafdiepte van de Wet op de lijkbezorging aangehouden (65 cm onder maaiveld en 30 cm boven grondwater). Conform de onderzoeken naar de effecten van het natuurbegraven blijven de effecten op de bodem op die wijze minimaal terwijl er geen problemen met gravende dieren worden verwacht.

Op de beoogde Bosbegraafplaats Justine zal de grafdiepte 125 cm zijn. Deze diepte is dan meer dan voldoende om te voorkomen dat dieren mogelijk naar menselijke resten zouden gaan graven. Dit komt overeen met de ervaringen op bestaande natuurbegraafplaatsen. Daar worden in de praktijk ook geen problemen met gravende dieren gemeld.

De vrees van reclamant dat wilde dieren niet meer straffeloos in de (vers omgespitte) aarde kunnen graven, wordt door de gemeente dan ook niet onderschreven. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet-

---

³ Daar wordt verwezen naar artikel 2.47 (instructieregel bestemmingsplan natuurbegraven in Gelders natuurnetwerk onder voorwaarden) en 2.48 (Instructieregel bestemmingsplan natuurbegraven in Gelders natuurnetwerk onder bijzondere voorwaarden) uit de geconsolideerde Omgevingsverordening Gelderland (februari 2022) dat ten tijde van het bestemmingsplan 'De Kalenberg Brachem' uit 2021 gold. Inhoudelijk zijn deze gelijk aan respectievelijk artikel 2.46 (afwijkruimte bij natuurbegraafplaats) en artikel 2.47 (afwijkruimte bij natuurbegraafplaats bijzondere voorwaarden) uit de geconsolideerde Omgevingsverordening Gelderland van januari 2023.

gehonoreerde beroepsgrond nr. 12, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Ook is er in het verleden door andere partijen al veel onderzoek gedaan naar mogelijke milieueffecten van (natuur)begraven. Uit onderzoek uitgevoerd door het RIVM naar de samenstelling van het grondwater, oppervlaktewater en drainagewater bij vijf begraafplaatsen (Brinkman et al., 1987; Honing et al., 1988) is geen meetbare vervuiling gebleken door medicijnen of andere stoffen die in de bodem terechtkomen. Risico's op vermindering van de bodemkwaliteit door natuurbegraven zijn er, gelet op het voorgaande, dan ook niet.

De planvorming voor natuurbegraven op de Kalenberg kent inderdaad een lang proces. Dit is mede ingegeven door de zorgvuldigheid die de SBLK heeft betracht bij de totstandkoming en uitwerking van de plannen, in combinatie met de te doorlopen planprocedures die hiervoor nodig zijn. Niet wordt ingezien wat de relatie is met een klimaatcrisis, zoals reclamant stelt. Te meer omdat het natuurbegraven zorgvuldig wordt ingepast. Hiervoor is dat al toegelicht.

Ligging:

- Wandelaars en fietsers willen niet recreëren op een begraafplaats, en voelen zich hierdoor belemmerd. Een uitvaart is geen uitje!
- De Kalenberg ligt op korte afstand van Barchem, en wordt als geheel aangetast door de begraafplaats. Er is niet aan te ontkomen als wandelaar/fietsers.

Antwoord gemeente

Reclamant hoeft zich geen zorgen te maken dat op een begraafplaats wordt gerecreëerd; de graven liggen niet onder of aan de (wandel)paden en zijn vanaf de paden niet of nauwelijks zichtbaar. Daarbij geldt dat wandelen en fietsen buiten de paden sowieso niet zijn toegestaan, dus recreanten worden ook niet belemmerd. Ook is de ruimtelijke uitstraling van de natuurbegraafplaats nihil. Indien gewenst zal bij de graven alleen een houten gedenkschijf worden geplaatst, die na verloop van tijd zal vergaan. Van de natuurbegraafplaats zal alleen een (ingetogen) bewegwijzering zichtbaar zijn in het bos.

Bovendien is door de SBLK bewust gekozen om de locatie van de natuurbegraafplaats aan de rand van het Landgoed de Kalenberg te situeren, daar waar de minste mensen komen. En omdat er op de beoogde natuurbegraafplaats hooguit 3 begraafplechtigheden per maand plaatsvinden, herkent de gemeente zich niet in het beeld dat de recreatiebeleving door de komst van de natuurbegraafplaats heel anders wordt en als geheel wordt aangetast. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 9, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Overig:

- Op korte afstand al een andere locatie in gebruik. Natuurbegraafplaats Schapenmeer is een goed alternatief, voor mensen die per se een natuurbegraafplaats willen.
- De landgoedeigenaar heeft al zo'n 150.000 euro in deze plannen geïnvesteerd. Dit kon blijikbaar zonder problemen. Als dit fortuin als financiële buffer gebruikt zou worden voor bosonderhoud, zou er al voor zeker 30 jaar onderhoud zijn verwezenlijkt.

- Als het landgoed per se een eigen begraafplaats wil, dan zou een andere locaties rondom het Landgoedhotel - waar géén ongestoorde oude bosgrond is en waar niet volop wordt gerecreëerd - gebruikt moeten worden.
- Er is onvoldoende draagvlak. Gezien het grote aantal mensen wat tegen deze plannen is moet dit niet doorgedrukt worden door de gemeente. Zij moeten als volksvertegenwoordigers de bevolking serieus nemen.
- Een begraafplaats is onherroepelijk; zodra het eerste lijk is begraven op de Kalenberg, is er geen weg terug. Het gunnen van extra economische pijler is onvoldoende basis voor zo'n ingrijpende verandering met verstreckende gevolgen.

Antwoord gemeente

De gedachte achter de natuurbegraafplaats op de Kalenberg is ook dat wordt voorzien in de behoefte van mensen die specifiek op het Landgoed de Kalenberg willen worden begraven. In die behoefte kan niet worden voorzien door een andere begraafplaats, zoals de natuurbegraafplaats Schapenmeer in Vorden. De geïnteresseerden in een graf op de natuurbegraafplaats op Landgoed de Kalenberg voelen zich namelijk sterk verbonden met het bos op het Landgoed De Kalenberg en willen met de aankoop daarvan bewust bijdragen aan het onderhoud van dit specifieke landgoed. Dit blijkt uit de intakegesprekken die de SBLK met geïnteresseerden heeft gevoerd, evenals de ingekomen zienswijzen op het voorliggende bestemmingsplan met een positieve reactie op de komst van Bosbegraafplaats Justine. Daarom kan een natuurbegraafplaats elders niet in dezelfde behoefte voorzien. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 8, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

De gemeente heeft geen zicht op hoeveel geld de SBLK reeds in de beoogde plannen voor Bosbegraafplaats Justine heeft geïnvesteerd, maar is zich er wel van bewust dat extra kosten gemaakt zijn. Onder andere vanwege de beroepsprocedure tegen het vorige bestemmingsplan en het opstellen van het voorliggende 'herstelplan'. Dit laat onverlet dat de beoogde natuurbegraafplaats nog steeds van belang is als noodzakelijke inkomstenbron voor het bosonderhoud, en daarmee het beheer en onderhoud van het landgoed, juist ook voor de lange termijn.

De gemeente constateert dat er zienswijzen tegen het plan voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg zijn ingediend, maar ook positieve (of ondersteunende) zienswijzen op het plan. De gemeente neemt de ingekomen reacties op het plan serieus in behandeling en weegt verschillende belangen tegen elkaar af. Het is dus zeker niet zo dat de plannen doorgedrukt worden. Het plan wordt behandeld door de gemeenteraad van Lochem, een democratisch gekozen orgaan, en neemt daarover een weloverwogen besluit.

De gemeente is zich daarbij van bewust dat een natuurbegraafplaats vanwege de eeuwigdurende grafrust onherroepelijk is.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een inhoudelijke aanpassing van het bestemmingsplan.

3.3 ZIENSWIJZE 3

Reactie

Zienswijze is gelijkloidend aan zienwijze nr. 2

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 2.

3.4 ZIENSWIJZE 4

Reactie

Zienswijze is gelijkloidend aan zienwijze nr. 2

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 2.

3.5 ZIENSWIJZE 5

Reactie

Zienswijze is nagenoeg gelijkloidend aan zienwijze nr. 2 aangevuld met onderstaande opmerkingen.

Ligging:

- De functie 'begraafplaats' en de recreatieve functie zijn onverenigbaar.

Overig:

- Het fenomeen 'natuurbegraafplaats' is op den duur niet houdbaar, vanwege het ruimtebeslag en al het bovenstaande in het kleine Nederland waarin we woekeren met de ruimte.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 2. In relatie tot de aangevulde punten wordt het volgende overwogen:

Zoals reeds aangegeven zijn de graven vanaf de paden niet of nauwelijks zichtbaar en is wandelen en fietsen buiten de paden sowieso niet toegestaan. Bovendien is de mogelijkheid voor een natuurbegraafplaats beperkt tot ca. 3 hectare van de in totaal 17 hectare van het Landgoed de Kalenberg en is door de SBLK bewust gekozen om de locatie van de natuurbegraafplaats aan de rand van het Landgoed te situeren, daar waar de minste mensen komen. Los daarvan kan natuurbegraven en extensieve recreatie juist ook goed samengaan. Dat laat ook de praktijk zien. Op natuurbegraafplaatsen elders in Nederland (zoals van Natuurbegraven Nederland) bezoeken mensen de natuurgebieden ook zonder dat zij iemand komen gedenken. De stelling van reclamant dat de functie 'begraafplaats' en de recreatieve functie onverenigbaar zijn, wordt niet onderschreven.

Niet wordt ingezien waarom een natuurbegraafplaats op den duur niet houdbaar is. Te meer omdat met inachtneming van de voorwaarden uit het Natuurversterkingsplan de ruimtelijke uitstraling van de bosbegraafplaats nihil is. Juist vanwege de beperkte beschikbare ruimte in Nederland is een combinatie van functies, mits goed onderbouwd, een oplossing.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een inhoudelijke aanpassing van het bestemmingsplan.

3.6 ZIENSWIJZE 6

Reactie

Reclamant is tegen een natuurbegraafplaats op de Kalenberg in Barchem, om de volgende redenen:

- De Kalenberg is een klein natuurgebied dicht tegen Barchem waar veel gewandeld en gefietst wordt. Dat verhoudt zich niet met een natuurbegraafplaats.
- Natuurcompensatie aan de Larikslaan is geen echte compensatie omdat deze locatie zich in de nabijheid van wegen bevindt en een andere beleving biedt dan het meer natuurlijk gelegen gebied waar de natuurbegraafplaats gepland is.
- Reclamant wandelt graag op de Kalenberg en ervaart dat veel wandelgebieden al beperkt worden door omheiningen en andere afschermingen. Reclamant begrijpt dat het gebied een NSW-landgoed is met publieke openstelling. Dat wordt nu deels ongedaan gemaakt door de specifieke bestemming van natuurbegraafplaats.
- Er wordt reeds aan de behoefte van natuurbegraven voldaan door de natuurbegraafplaats Schapenmeer waardoor er geen noodzaak is tot het vestigen van een nieuwe natuurbegraafplaats. Het argument dat er al 40 gegadigden zijn die begraven willen worden op de Kalenberg, houdt naar mening van reclamant geen stand, omdat nu eenmaal niet iedereen op de door hem gewenste plek begraven kan worden. Er zal altijd uitgeweken moeten worden naar aangewezen begraafplaatsen.
- De stichting heeft de opbrengsten van een natuurbegraafplaats niet nodig voor onderhoud. Daarin voorzien immers de fiscale voordelen van de NSW status en het feit dat vrijwilligers het natuurgebied onderhouden.
- Het is niet erg respectvol dat een enkele landeigenaar zijn wensen wil doordrukken bij zoveel tegenstand. Dat past niet in een democratische samenleving.

Antwoord gemeente

De gemeente is het met reclamant eens dat De Kalenberg een natuurgebied is waar veel (extensief) gerecreëerd wordt. Met de komst van een natuurbegraafplaats is dit nog steeds mogelijk. Te meer omdat de ruimtelijke uitstraling van de natuurbegraafplaats nihil is. De graven zullen namelijk vanaf de paden niet of nauwelijks zichtbaar zijn. En wandelen en fietsen is buiten de paden sowieso niet toegestaan. Indien gewenst zal bij de graven alleen een houten gedenkschijf worden geplaatst, die na verloop van tijd zal vergaan. Van de natuurbegraafplaats zal alleen een (ingetogen) bewegwijzering zichtbaar zijn in het bos.

Bovendien is de mogelijkheid voor een natuurbegraafplaats beperkt tot ca. 3 hectare van de in totaal 17 hectare van het Landgoed de Kalenberg en is door de SBLK bewust gekozen om de locatie van de natuurbegraafplaats aan de rand van het Landgoed te situeren, daar waar de minste mensen komen. De gemeente heeft al eerder aangegeven dat het acceptabel wordt geacht dat anderen dan de nabestaanden met een begrafenis worden geconfronteerd, ook als die personen wandelen en recreëren. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet-gehonoreerde beroepsgrond nr. 9, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Anders dan reclamant stelt is de gemeente wel van mening dat de natuurcompensatie aan de Larikslaan als volwaardige compensatie telt. Te meer omdat aan de Larikslaan minimaal eenzelfde oppervlakte (namelijk circa 3 hectare) wordt ingericht én met hetzelfde natuurbeheertype als waar de beoogde natuurbegraafplaats plaatsvindt, namelijk; natuurbeheertype N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos. Dit beheertype valt onder natuurype 'N15 Droge bossen'.

Hiervoor is het "Natuurversterkingsplan bosbegravingplaats Justine Landgoed de Kalenberg" (Eelerwoude, 21 augustus 2020) opgesteld. Dit Natuurversterkingsplan geeft daarvoor ook de nodige waarborgen die in het bestemmingsplan zijn vastgelegd. De nabijheid van wegen en een mogelijk andere beleving doet daar niets aan af. Overigens volgt de natuurcompensatie uit de toetsing aan de Instructieregels (artikel 2.46, onder 2) van de Omgevingsverordening Gelderland (geconsolideerde versie januari 2023). Hierin is aangegeven dat een nieuw bestemmingsplan dat natuurbegraven mogelijk gemaakt, en waarmee een nieuwe functie in het GNN wordt toegevoegd, ook een regeling moet bevatten waarmee nieuwe natuur gerealiseerd wordt.

Het particuliere landgoed De Kalenberg is en blijft openbaar toegankelijk. Dit wijzigt niet met de komst van de bosbegravingplaats. De aanneming van reclamant dat de publieke openstelling met de komst van een natuurbegravingplaats deels ongedaan gemaakt wordt, is dus niet terecht.

De gedachte achter de natuurbegravingplaats op de Kalenberg (Bosbegravingplaats Justine) is ook dat wordt voorzien in de behoefte van mensen die specifiek op het Landgoed de Kalenberg willen worden begraven. In die behoefte kan niet worden voorzien door een andere begravingplaats, zoals de natuurbegravingplaats Schapenmeer in Vorden. De geïnteresseerden in een graf op de natuurbegravingplaats op Landgoed de Kalenberg voelen zich namelijk sterk verbonden met het bos op het Landgoed De Kalenberg en willen met de aankoop daarvan bewust bijdragen aan het onderhoud van dit specifieke landgoed. Dit blijkt uit de intakegesprekken die de SBLK met geïnteresseerden heeft gevoerd, evenals de ingekomen zienswijzen met een positieve reactie. Daarom kan een natuurbegravingplaats elders niet in dezelfde behoefte voorzien. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 8, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Anders dan reclamant stelt, zijn er geen fiscale voordelen van de NSW status. En ook de inzet van vrijwilligers is (lang) niet voldoende om in een langdurig en duurzaam onderhoud van het landgoed te voorzien. De gemeente heeft al eerder aangegeven dat het voor SBLK goed is om voor het onderhoud en beheer een breed palet aan financieringsbronnen te hebben. Daarmee worden de risico's gespreid, is er meer zekerheid voor de lange termijn en wordt er, zoals van oudsher bij landgoederen, gewerkt met een brede en diverse exploitatie opzet. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 16, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

De gemeente constateert dat er zienswijzen tegen het plan voor een natuurbegravingplaats op de Kalenberg zijn ingediend, maar ook positieve (of ondersteunende) zienswijzen op het plan. De gemeente neemt de ingekomen reacties op het plan serieus in behandeling en weegt verschillende belangen tegen elkaar af. Het is dus zeker niet zo dat de plannen doorgedrukt worden. Het plan wordt behandeld door de gemeenteraad van Lochem, een democratisch gekozen orgaan, en neemt daarover een weloverwogen besluit.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een inhoudelijke aanpassing van het bestemmingsplan.

3.7 ZIENSWIJZE 7

Reactie

Reclamanten zijn tegen de natuurbegraafplaats op de Kalenberg om volgende redenen.

Klimaat en biodiversiteit:

- Er is een ander terrein wat gebruikt gaat worden voor herplant van bomen, daarmee ontstaat extra natuur en extra mogelijkheid om stikstof terug te dringen. Reclamanten zijn daar voorstander van. Wanneer dit terrein ingericht gaat worden als natuurbegraafplaats én als extra natuur, zijn alle problemen opgelost. Reclamant heeft geen enkel argument gehoord of gezien wat hen kan overtuigen dat het bos op de Kalenberg een betere optie is.
- Het is bereikbaar voor het verkeer rondom de begrafenis en bezoekers die later de laatste rustplaats van hun dierbare willen bezoeken.
- Er ontstaat extra natuur met een mooie functie. Dat is gezien de ontwikkelingen van de afgelopen decennia gunstig voor Wandeldorp Barchem en voor de groene gemeente Lochem.
- Het plan voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg stamt uit 2014. Inmiddels is het eind 2023 en zitten we in een klimaatcrisis. De gemeenteraad moet naar de huidige situatie handelen en niet naar die van 10 jaar geleden.
- Het bosgebied op de Kalenberg is oud. Het is bewezen dat de bosgrond zeker 100 jaar oud is en hoogst waarschijnlijk al 150 jaar oud. Het gebied moet daarom worden ontzien en beschermd.
- Verstoring van de waardevolle oude bosbodem zal de natuur onherstelbaar beschadigen. Hierdoor zal de biodiversiteit afnemen.
- Door het graven van graven worden niet alleen de lagen in de bodem verstoord maar droogt de kwetsbare natuur sneller uit. Dit is heel slecht voor de natuur, gezien de klimaatcrisis.
- Flora en fauna worden verstoord door de eerste aanleg en daarna door de begrafenis en de bezoekers van de begraafplaats. Op verschillende plaatsen waar een Natura 2000 etiket op de natuur rust, mogen dit soort activiteiten niet gedaan worden. Waarom dan wel op kostbare bosgrond terwijl er een beter en goedkoper alternatief is.

Antwoord gemeente

Het andere terrein waar reclamant op doelt, is het perceel zuidelijk van de Larikslaan waar boscompensatie plaatsvindt als gevolg van het beoogde natuurbegraven op de Kalenberg. Deze gronden zijn niet in eigendom van de Stichting Beheer Landgoed de Kalenberg (SBLK). Wel heeft de SBLK de huidige eigenaar geholpen met de aankoop van de grond en zijn er tussen de SBLK en de eigenaar van de gronden (financiële) afspraken gemaakt om een gebied van ca. 3 hectare groot om te vormen naar bos en dit in te richten volgens het "Natuurversterkingsplan bosbegraafplaats Justine Landgoed de Kalenberg" (Eelerwoude, 21 augustus 2020). Ook is er aan danwel nabij de Larikslaan, geen enkele noodzakelijke faciliteit, zoals bijvoorbeeld parkeren.

De gedachte achter deze natuurbegraafplaats is ook dat wordt voorzien in de behoefte van mensen die specifiek op het Landgoed de Kalenberg willen worden begraven. De geïnteresseerden in een graf op de natuurbegraafplaats op Landgoed de Kalenberg voelen zich namelijk sterk verbonden met het bos op het Landgoed De Kalenberg en willen met de aankoop daarvan bewust bijdragen aan het onderhoud van dit specifieke landgoed. Dit blijkt uit de intakegesprekken die de SBLK met geïnteresseerden heeft gevoerd, evenals de ingekomen zienswijzen met een positieve reactie.

Maar van belang is ook dat tijdens de beroepsprocedure tegen het vorige

bestemmingsplan mogelijke alternatieve locaties eveneens aan de orde zijn gekomen, ook de locatie aan de Larikslaan. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 8, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

De planvorming voor natuurbegraven op de Kalenberg kent inderdaad een lang proces. Dit is mede ingegeven door de zorgvuldigheid die de SBLK heeft betracht bij de totstandkoming en uitwerking van de plannen, in combinatie met de te doorlopen planprocedures die hiervoor nodig zijn. Niet wordt ingezien wat de relatie is met een klimaatcrisis, zoals reclamant stelt. Te meer omdat het natuurbegraven zorgvuldig wordt ingepast conform een specifiek hiervoor opgesteld Natuurversterkingsplan.

Hoewel de aanleg van een natuurbegraafplaats enige aantasting van bomen en bosbodem tot gevolg heeft, is het onherstelbaar beschadigen hiervan geen sprake. Dit blijkt ook uit het Rapport 'Terug naar de natuur' (Alterra, 2009) en de Oplegnotitie 'Natuurbegraven in Gelderland' (B-Ware, 2 november 2017) die tijdens de beroepsprocedure van het bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem' zijn aangehaald. Bovendien is specifiek voor het natuurbegraven op de Kalenberg een Natuurversterkingsplan opgesteld. Dit plan, "Natuurversterkingsplan bosbegraafplaats Justine Landgoed de Kalenberg" (Eelerwoude, 21 augustus 2020) toont aan dat natuurontwikkeling en natuurbegraven op deze locatie op een zorgvuldige wijze kunnen samengaan. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 11, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Het initiatief voor de realisatie van een natuurbegraafplaats is genomen om invulling te geven aan de doelstelling van SBLK; een goed bosonderhoud en -beheer om de kwaliteit van de natuur duurzaam te ontwikkelen zodat het voor iedereen nog vele jaren mogelijk is om van het landgoed te kunnen genieten. Daarbij wordt onder andere ingezet op het vergroten van de biodiversiteit door het verwijderen van (invasieve) exoten en het inbrengen van bomen en struiken die beter bestand zijn tegen de klimaatverandering, het creëren van een mengeling van oudere en jongere bomen, alsook het creëren van een mooi en veilig bos voor de talrijke recreanten die van de vrij toegankelijke paden in het bos gebruik maken. Voor dit onderhoud en beheer zijn financiële middelen nodig. Omdat de bestaande inkomsten van de SBLK hiervoor onvoldoende zijn, is gezocht naar een aanvullende bron van inkomsten, passend binnen de duurzame ontwikkeling van het landgoed. Dit is gevonden in de realisatie van een relatief kleinschalige natuurbegraafplaats. Bovendien blijkt uit de diverse natuuronderzoeken die voor dit plan zijn opgesteld, waaronder ook het Natuurversterkingsplan (Eelerwoude, 2020), dat natuurontwikkeling en natuurbegraven op deze locatie op een zorgvuldige wijze kunnen samengaan. Daar komt bij dat het naar overtuiging van de gemeente het de SBLK alles aan gelegen is om het natuurbegraven zorgvuldig in te passen, aangezien er zonder gezond bos/ natuur ook geen gezond landgoed mogelijk is. Het bestemmingsplan voorziet daartoe in de relevante waarborgen en de SBLK van haar kant werkt volgens het ecologische werkprotocol en het kwaliteitskeurmerk van de brancheorganisatie natuurbegraven BRANA.

Volledigheidshalve wordt opgemerkt dat het plangebied niet is aangewezen als Natura 2000 – gebied. En om de effecten van de beoogde bosbegraafplaats op de flora en fauna in beeld te brengen zijn diverse onderzoeken door onderzoeksbureau Eelerwoude uitgevoerd. Het betreft een (actualisering) van een ecologische quickscan (2023), een broedvogelkartering en een ecologisch werkprotocol. Deze rapportages zijn ook als bijlage bij het bestemmingsplan gevoegd. Juist ook de

beschreven maatregelen die bij de aanleg van de natuurgraven en de bijhorende uitvaart genomen moeten worden, bieden volgens de gemeente voldoende garanties voor de bescherming van de flora en fauna.

Ligging:

Reclamanten en vele wandelaars en fietsers willen niet recreëren op of rondom een begraafplaats, en voelen zich hierdoor belemmerd. Er is niet aan te ontkomen wanneer men de Kalenberg op gaat.

Antwoord gemeente

De gemeente is het met reclamant eens dat De Kalenberg een natuurgebied is waar veel (extensief) gerecreëerd wordt. Met de komst van een natuurbegraafplaats is dit nog steeds mogelijk. Te meer omdat de ruimtelijke uitstraling van de natuurbegraafplaats nihil is. De graven zullen namelijk vanaf de paden niet of nauwelijks zichtbaar zijn. En wandelen en fietsen is buiten de paden sowieso niet toegestaan. Indien gewenst zal bij de graven alleen een houten gedenkschijf worden geplaatst, die na verloop van tijd zal vergaan. Van de natuurbegraafplaats zal alleen een (ingetogen) bewegwijzering zichtbaar zijn in het bos. Bovendien is de mogelijkheid voor een natuurbegraafplaats beperkt tot ca. 3 hectare van de in totaal 17 hectare van het Landgoed de Kalenberg en is door de SBLK bewust gekozen om de locatie van de natuurbegraafplaats aan de rand van het Landgoed te situeren, daar waar de minste mensen komen. De gemeente heeft al eerder aangegeven dat het acceptabel wordt geacht dat anderen dan de nabestaanden met een begrafenis worden geconfronteerd, ook als die personen wandelen en recreëren. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet-gehonoreerde beroepsgrond nr. 9, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Overig:

- De landgoedeigenaar heeft al veel in het onfortuinlijke plan geïnvesteerd. Het gebruik van het andere terrein voor natuurbegraafplaats en herplant is vele malen goedkoper dan de Kalenberg geschikt gaan maken voor iets wat buiten het bestemmingsplan valt.
- Er is onvoldoende draagvlak. Gezien het grote aantal mensen wat tegen deze plannen is moet dit niet doorgedrukt worden door de gemeente. Zij moeten als volksvertegenwoordigers de bevolking serieus nemen.

Antwoord gemeente

De gemeente heeft geen zicht op hoeveel geld de SBLK reeds in de beoogde plannen voor Bosbegraafplaats Justine heeft geïnvesteerd, maar is zich er wel van bewust dat extra kosten gemaakt zijn. Onder andere vanwege de beroepsprocedure tegen het vorige bestemmingsplan en het opstellen van het voorliggende 'herstelplan'. Dit laat onverlet dat de beoogde natuurbegraafplaats nog steeds van belang is als noodzakelijke inkomstenbron voor het bosonderhoud, en daarmee het beheer en onderhoud van het landgoed, juist ook voor de lange termijn. Zoals reeds aangegeven is de 'compensatielocatie' niet in eigendom van de SBLK, maar zijn de tussen de SBLK en de grondeigenaar (financiële) afspraken gemaakt om een gebied van ca. 3 hectare groot om te vormen naar bos. En omdat deze gronden een agrarische bestemming hebben, is hiervoor ook een bestemmingswijziging nodig. Vandaar dat deze gronden ook deel uitmaken van het voorliggende bestemmingsplan.

De gemeente constateert dat er zienswijzen tegen het plan voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg zijn ingediend, maar ook positieve (of ondersteunende) zienswijzen op het plan. De gemeente neemt de ingekomen reacties op het plan serieus in behandeling en weegt verschillende belangen tegen elkaar af. Het is dus zeker niet zo dat de plannen doorgedrukt worden. Het plan wordt behandeld door de gemeenteraad van Lochem, een democratisch gekozen orgaan, en neemt daarover een weloverwogen besluit.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een inhoudelijke aanpassing van het bestemmingsplan.

3.8 ZIENSWIJZE 8

Reactie

Zienswijze is nagenoeg gelijklopend aan zienwijze nr. 2 aangevuld met de volgende opmerking:

- Reclamant vindt het jammer dat de gemeente toch weer verder wil en niet probeert op een andere plek/ plaats de mogelijkheid van natuurbegraven te onderzoeken. Misschien is luisteren naar omwonenden en betrokken burgers beter.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 2. In relatie tot het aangevulde punt wordt het volgende overwogen:

Na bestudering van de uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State op 15 februari 2023 heeft de gemeente geconstateerd dat nagenoeg alle beroepsgronden tegen het vorige bestemmingsplan zijn verworpen, maar heeft de Afdeling uiteindelijk 2 beroepsgronden gehonoreerd die tot de vernietiging van het gehele bestemmingsplan hebben geleid. Deze hadden betrekking op twee onderwerpen:

- 1. Het plan voor de Natuurberggraafplaats was voorzien op gronden die in de Omgevingsverordening Gelderland zijn aangemerkt als 'Verkenninggebied bijzondere voorwaarden natuurbegraven Gelders natuurnetwerk', terwijl een natuurbegraafplaats volgens de Afdeling alleen mogelijk is als de initiatiefnemer aantoont dat de bosbodems eerder geroerd en niet meer ongestoord zijn.*
- 2. De doelstelling van de gemeenteraad is om geen bomen te kappen. Volgens de ABRS werd dit onvoldoende gewaarborgd in het plan.*

Beide onderwerpen zijn volgens de gemeente in het bestemmingsplan te verwerken, met inachtneming van de uitspraak van de ABRS en in lijn met het eerdere besluit van de gemeenteraad om natuurbegraven op de Kalenberg onder voorwaarden mogelijk te maken. Ook betreft het een relatief kleine aanpassing en is de aanleiding voor de realisering van de Natuurberggraafplaats niet anders. Reden voor de gemeente om een aangepast bestemmingsplan in procedure te brengen waarin de 2 beroepsgronden worden hersteld.

Ook constateert de gemeente dat er zienswijzen tegen het plan voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg zijn ingediend, maar ook positieve (of ondersteunende) zienswijzen op het plan. De gemeente neemt de ingekomen reacties op het plan serieus in behandeling en weegt verschillende belangen tegen

elkaar af. Het plan wordt behandeld door de gemeenteraad van Lochem, een democratisch gekozen orgaan, en neemt daarover een weloverwogen besluit. Hiervoor zal de gebruikelijke procedure voor vaststelling door de gemeenteraad gevolgd worden.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een inhoudelijke aanpassing van het bestemmingsplan.

3.9 ZIENSWIJZE 9

Reactie

Zienswijze is gelijkkluidend aan zienwijze nr. 2.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 2.

3.10 ZIENSWIJZE 10

Reactie

Zienswijze is gelijkkluidend aan zienwijze nr. 2.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 2.

3.11 ZIENSWIJZE 11

Reactie

1. Het bosgebied op de Kalenberg is oud. Het is bewezen dat de bosgrond zeker 100 jaar oud is en hoogst waarschijnlijk ook al 150 jaar oud. Het gebied moet daarom worden ontzien en beschermd.
2. Op blz. 46 van de toelichting wordt gesteld dat de bodem ongeroerd lijkt. Dit is precies waarom de Raad van State het oorspronkelijke plan heeft afgewezen. Het ongeroerd zijn van de bodem geldt dus niet alleen voor een deel van het gebied, maar voor het gehele gebied. Alleen al op deze grond kan er geen toestemming voor het plan worden verleend.
3. Verstoring van de waardevolle oude bosbodem zal de natuur onherstelbaar beschadigen. Hierdoor zal de biodiversiteit afnemen.
4. Door het graven delven worden niet alleen de lagen in de bodem verstoord, maar droogt de kwetsbare natuur (nog) sneller uit. Dit is heel slecht voor de natuur, gezien de klimaatcrisis.
5. De natuur kan bij een begraafplaats niet ongestoord zijn gang gaan. Wilde dieren die graven in de (vers omgespitte) aarde kunnen dat niet meer straffeloos doen. Zij zullen worden geconfronteerd met menselijke resten.
6. Lichamen vol medicinale (chemische) stoffen worden in deze bijzondere natuur achtergelaten; dit geeft een extra verstoring van de bodem, flora en fauna.
7. Het plan voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg stamt uit 2014. Inmiddels is het eind 2023, en zitten we in een klimaatcrisis! De gemeenteraad moet naar de huidige situatie handelen en niet naar die van 10 jaar geleden.
8. Wandelaars en fietsers willen niet recreëren op een begraafplaats en voelen zich hierdoor belemmerd. Een uitvaart is geen uitje!

9. De Kalenberg ligt op korte afstand van Barchem en wordt als geheel aangetast door de begraafplaats. Er is niet aan te ontkomen als wandelaar/fietsers.
10. Op korte afstand is al een andere locatie in gebruik. Natuurbegravingsschapevmeer is een goed alternatief, voor mensen die per se een natuurbegravingsschapevmeer willen.
11. In art 2.2.3 van de toelichting wordt gesteld dat de natuurbegravingsschapevmeer voorziet in de behoefte van belangstellenden om hier begraven te worden. Dit is een omkering van de feiten. Om economische redenen wordt een natuurbegravingsschapevmeer geïnitieerd. Vervolgens wordt deze aantasting van de natuur goedgepraat doordat het zou voorzien in een gecreëerde behoefte die er voordien niet was.
12. In hetzelfde art. 2.2.3 wordt gesteld dat er inmiddels 40 belangstellenden zouden zijn. Daartegenover staat een aantal van ruim 750 personen die zich gemeld hebben als tegenstander. Het werkelijke aantal tegenstanders zal hoger liggen. Kan de gecreëerde wens van enkelen ingaan tegen de wens van vele wandelaars en mountainbikers en andere recreanten om ongestoord van een uniek gebied te genieten?
13. In art. 2.2.5 van de toelichting wordt gesteld dat er per graf "slechts" 2,5 m² nodig is en dat hiermee het totale oppervlak benodigd voor natuurbegravingsschapevmeer slechts 6,25% van het totale oppervlak beslaat. Dit is een onjuiste voorstelling van zaken. Als de graven bij elkaar, en dan ook aansluitend in het gebied worden gesitueerd dan is er misschien sprake van. Echter, de graven zullen verspreid over het gehele gebied komen te liggen en daarmee in de beleving een groter oppervlak innemen. De verdeling van 250 graven over een oppervlak van 10.000 m², betekent 40m² per graf.
14. Er wordt een verplichting ingesteld om een even groot terrein in te richten als compensatiebos. De term compensatie geeft al aan dat het gebied waar het natuurbegravingsschapevmeer zal plaatsvinden verstoord zal worden. Genoeg reden dus om het plan niet te steunen.
15. Het is onduidelijk wanneer het eventuele compensatiebos zal worden aangelegd. Tevens is onduidelijk welke volgorde aangehouden zal worden: eerst begraven en dan compenseren of eerst compenseren en dan begraven. Het laatste is het meest voor de hand liggende.
16. Onduidelijk is hoe het toezicht hierop en op het gebruik van de begraafplaats in z'n algemeen geregeld wordt.
17. De gemeente Lochem profileert zich graag als groene gemeente bijv. door het initiatief van het zgn. tegelwippen waardoor er meer ruimte voor groen zou komen. Zie ook *Lochem Natuurlijk*. Voor de geringe opbrengst hiervan, is veel geld en tijd vrijgemaakt. Nu wordt een groot, groen en uniek bestaand natuurgebied aangetast door het inrichten van een extra begraafplaats. Het adagium dat hier zou moeten gelden is: "*Breng de natuur naar begraafplaatsen en niet begraafplaatsen naar de natuur*".
18. De landgoedeigenaar heeft al zo'n 150.000 euro in deze plannen geïnvesteerd. Dit kon blijkbaar zonder problemen. Als dit fortuin als financiële buffer gebruikt zou worden voor bosonderhoud, zou er al voor zeker 30 jaar onderhoud zijn verwezenlijkt.
19. Als het landgoed per se een eigen begraafplaats wil, dan zou een andere locatie rondom het Landgoedhotel - waar geen ongestoorde oude bosgrond is en waar niet volop wordt gecreëerd - gebruikt moeten worden.
20. Er is onvoldoende draagvlak. Gezien het grote aantal mensen dat tegen deze plannen is moet dit niet doorgedrukt worden door de gemeente. Zij moeten als volksvertegenwoordigers de bevolking serieus nemen. Niet tegenover de bevolking maar naast de bevolking staan.
21. Een eeuwigdurende begraafplaats is onherroepelijk; zodra het eerste lijk is begraven op de Kalenberg, is er geen weg terug. Het gunnen van extra

economische pijler is onvoldoende basis voor zo'n ingrijpende verandering met verstrekkende gevolgen.

22. De keuze van reclamant voor Barchem als woonplaats hangt voor een zeer groot deel samen met de fantastische natuur, het prachtige wandelgebied. De Kalenberg is daarbij natuurlijk dé favoriet! Een eeuwigdurende natuurbegraafplaats met een zuiver winstbejag oogmerk op deze plek zal het totale beeld van Barchem als wandeldorp beschadigen!

Antwoord gemeente

Punt 1 en 2:

Niet ontkend wordt dat het bos op de Kalenberg al meer dan 100 jaar oud is. Belangrijke voorwaarde voor de gemeente of er wel of niet medewerking wordt verleend aan de natuurbegraafplaats op de Kalenberg (Bosbegraafplaats Justine) heeft te maken met het provinciale toetsingskader. In dit verband zijn vooral de instructieregels uit artikel 2.46 en artikel 2.47 uit de Omgevingsverordening Gelderland (geconsolideerde versie januari 2023) van belang.

In de beroepsprocedure van het bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem' is dit ook naar voren gekomen⁴ en in de plantoelichting van het voorliggende bestemmingsplan is dit nader uiteengezet en toegelicht.

Het komt erop neer dat de motivering van de geroerde bosbodems alleen betrekking heeft op het gedeelte dat binnen het 'verkenninggebied bijzondere voorwaarden natuurbegraven Gelders natuurnetwerk' valt. Alleen voor het westelijk deel geldt dus de voorwaarde dat moet worden aangetoond dat de bodem eerder is geroerd en niet meer ongestoord is.

Dit volgt min of meer ook uit de uitspraak van de ABRS. In de uitspraak is namelijk aan de orde gekomen om alleen het westelijk deel van de voorziene natuurbegraafplaats (het gedeelte dat binnen het 'verkenninggebied bijzondere voorwaarden natuurbegraven Gelders natuurnetwerk' valt) te vernietigen en de rechtsgevolgen verder in stand te laten.

Echter, dit zou ertoe leiden dat de totale oppervlakte van de voorziene natuurbegraafplaats kleiner wordt, terwijl het maximaal aantal toegestane natuurgraven in de regels gelijk blijft en daarmee het aantal graven per hectare toeneemt. En omdat er in de regels nog een aanpassing doorgevoerd zou moeten worden (i.v.m. het schrappen van de uitzonderingsbepaling voor het kappen van bomen in artikel 3.4.1 aanhef en onder a) heeft de ABRS geoordeeld om het gehele bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem' te vernietigen.

Dit betekent dus niet dat het "ongeroerd zijn van de bodem" voor het gehele gebied geldt, zoals reclamant stelt. Door de aanduiding 'specifieke vorm van bos – natuurbegraafplaats' in het voorliggende bestemmingsplan te verkleinen naar ca. 2,7 hectare en de regels in artikel 3.3.1, onder c, hier ook op aan te passen, wordt er volgens de gemeente juist invulling gegeven aan de uitspraak van de ABRS.

Voor het resterende gebied (ca. 0,3 hectare) is momenteel artikel 2.47 (afwijkruimte bij natuurbegraafplaats bijzondere voorwaarden) uit de Omgevingsverordening Gelderland van toepassing. Voor deze gronden geldt dat zonder nadere motivering en onderbouwing geen natuurbegraafplaats kan worden aangelegd.

---

⁴ Daar wordt verwezen naar artikel 2.47 (instructieregel bestemmingsplan natuurbegraven in Gelders natuurnetwerk onder voorwaarden) en 2.48 (Instructieregel bestemmingsplan natuurbegraven in Gelders natuurnetwerk onder bijzondere voorwaarden) uit de geconsolideerde Omgevingsverordening Gelderland (februari 2022) dat ten tijde van het bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem' uit 2021 gold. Inhoudelijk zijn deze gelijk aan respectievelijk artikel 2.46 (afwijkruimte bij natuurbegraafplaats) en artikel 2.47 (afwijkruimte bij natuurbegraafplaats bijzondere voorwaarden) uit de geconsolideerde Omgevingsverordening Gelderland van januari 2023.

Punt 3 en 4:

Hoewel de aanleg van een natuurbegraafplaats enige aantasting van bomen en bosbodem tot gevolg heeft, is het onherstelbaar beschadigen hiervan geen sprake. Dit blijkt ook uit het Rapport 'Terug naar de natuur' (Alterra, 2009) en de Oplegnotitie 'Natuurbegraven in Gelderland' (B-Ware, 2 november 2017) die tijdens de beroepsprocedure van het bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem' zijn aangehaald. Bovendien is specifiek voor het natuurbegraven op de Kalenberg een Natuurversterkingsplan opgesteld. Dit plan, "Natuurversterkingsplan bosbegraafplaats Justine Landgoed de Kalenberg" (Eelerwoude, 21 augustus 2020) toont aan dat natuurontwikkeling en natuurbegraven op deze locatie op een zorgvuldige wijze kunnen samengaan. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 11, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Daar komt bij dat het naar overtuiging van de gemeente het de SBLK alles aan gelegen is om het natuurbegraven zorgvuldig in te passen, aangezien er zonder gezond bos/ natuur ook geen gezond landgoed mogelijk is. Het onderhoud van het Landgoed De Kalenberg is al meer dan een eeuw in goede handen bij de SBLK en de voorganger daarvan. Ook het concept voor het bosbegraven zoals de SBLK dat voorstaat is ingericht op een zorgvuldige omgang met het bos en de natuur. Het bestemmingsplan voorziet daartoe in de relevante waarborgen en de SBLK van haar kant werkt volgens het ecologische werkprotocol en het kwaliteitskeurmerk van de brancheorganisatie natuurbegraven BRANA.

Punt 5:

Voor het begraven wordt de minimale begraafdiepte van de Wet op de lijkbezorging aangehouden (65 cm onder maaiveld en 30 cm boven grondwater). Conform de onderzoeken naar de effecten van het natuurbegraven blijven de effecten op de bodem op die wijze minimaal terwijl er geen problemen met gravende dieren worden verwacht.

Op de beoogde Bosbegraafplaats Justine zal de grafdiepte 125 cm zijn. Deze diepte is dan meer dan voldoende om te voorkomen dat dieren mogelijk naar menselijke resten zouden gaan graven. Dit komt overeen met de ervaringen op bestaande natuurbegraafplaatsen. Daar worden in de praktijk ook geen problemen met gravende dieren gemeld.

De vrees van reclamant dat wilde dieren niet meer straffeloos in de (vers omgespitte) aarde kunnen graven, wordt door de gemeente dan ook niet onderschreven. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet-gehonoreerde beroepsgrond nr. 12, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 6:

Ook is er in het verleden door andere partijen al veel onderzoek gedaan naar mogelijke milieueffecten van (natuur)begraven. Uit onderzoek uitgevoerd door het RIVM naar de samenstelling van het grondwater, oppervlaktewater en drainagewater bij vijf begraafplaatsen (Brinkman et al., 1987; Honing et al., 1988) is geen meetbare vervuiling gebleken door medicijnen of andere stoffen die in de bodem terechtkomen. Risico's op vermindering van de bodemkwaliteit en vervuiling van grondwater door natuurbegraven zijn er, gelet op het voorgaande, dan ook niet.

Punt 7:

De planvorming voor natuurbegraven op de Kalenberg kent inderdaad een lang proces. Dit is mede ingegeven door de zorgvuldigheid die de SBLK heeft betracht bij de totstandkoming en uitwerking van de plannen, in combinatie met de te

doorlopen planprocedures die hiervoor nodig zijn. Niet wordt ingezien wat de relatie is met een klimaatcrisis, zoals reclamant stelt. Te meer omdat het natuurbegraven zorgvuldig wordt ingepast. Hiervoor is dat al toegelicht.

Punt 8 en 9:

Reclamant hoeft zich geen zorgen te maken dat op een begraafplaats wordt gerecreëerd; de graven liggen niet onder of aan de (wandel)paden en zijn vanaf de paden niet of nauwelijks zichtbaar. Daarbij geldt dat wandelen en fietsen buiten de paden sowieso niet zijn toegestaan, dus recreanten worden ook niet belemmerd. Ook is de ruimtelijke uitstraling van de natuurbegraafplaats nihil is. Indien gewenst zal bij de graven alleen een houten gedenkschijf worden geplaatst, die na verloop van tijd zal vergaan. Van de natuurbegraafplaats zal alleen een (ingetogen) bewegwijzering zichtbaar zijn in het bos.

Bovendien is door de SBLK bewust gekozen om de locatie van de natuurbegraafplaats aan de rand van het Landgoed de Kalenberg te situeren, daar waar de minste mensen komen. En omdat er op de beoogde natuurbegraafplaats hooguit 3 begraafplechtigheden per maand plaatsvinden, herkent de gemeente zich niet in het beeld dat de recreatiebeleving door de komst van de natuurbegraafplaats heel anders wordt en als geheel wordt aangetast. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 9, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 10, 11 en 12:

De onderbouwing van de behoefte voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg en de mogelijke alternatieven, zoals de natuurbegraafplaats Schapenmeer in Vorden, zijn ook aan de orde gekomen in de eerdere beroepsprocedure. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 8, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

De tekst in paragraaf 2.2.3 van de plantoelichting is in lijn met de overweging van de ABRS; de geïnteresseerden in een graf op de natuurbegraafplaats op Landgoed de Kalenberg voelen zich namelijk sterk verbonden met het bos op het Landgoed De Kalenberg en willen met de aankoop daarvan bewust bijdragen aan het onderhoud van dit specifieke landgoed. Dit blijkt uit de intakegesprekken die de SBLK met geïnteresseerden heeft gevoerd, evenals de ingekomen zienswijzen op het voorliggende bestemmingsplan met een positieve reactie op de komst van Bosbegraafplaats Justine.

De gemeente constateert dat er zienswijzen tegen het plan voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg zijn ingediend, maar ook positieve (of ondersteunende) zienswijzen op het plan. De gemeente neemt de ingekomen reacties op het plan serieus in behandeling en weegt verschillende belangen tegen elkaar af, waarbij ook toegezien wordt op het algemeen belang. Zo worden de effecten op natuur en landschap alsook omwonenden betrokken, evenals de eerdere uitspraak van de ABRS (zie ook hoofdstuk 2 van deze Nota van Zienswijzen).

Het aantal voor- of tegenstanders van de natuurbegraafplaats is dan ook niet bij voorbaat doorslaggevend.

Punt 13:

Met de genoemde oppervlakte van 2,5 m2 in paragraaf 2.2.5 van de plantoelichting wordt de gemiddelde oppervlakte van een feitelijk gegraven natuurgraf bedoeld. En uitgaande van een natuurbegraafplaats met een omvang van 2,7 hectare met maximaal 250 natuurgraven per hectare, komt dit erop neer dat ca. 6,25% van de gronden binnen het gebied worden geroerd om de graven aan te leggen.

Deze berekening heeft dus vooral als doel om aan te geven dat de oppervlakte aan te roeren gronden voor de aanleg van de natuurgraven relatief beperkt is. Dit is wat anders dan de gemiddelde grafelijkheid in het gebied waar natuurbegraven is voorzien en waar relamant in zijn berekening op doelt. Zoals reclamant terecht aangeeft zullen de natuurgraven juist verspreid over het gebied komen te liggen.

Punt 14:

De term "compensatie" volgt uit de toetsing aan de Instructieregels (artikel 2.46, onder 2) van de Omgevingsverordening Gelderland (geconsolideerde versie januari 2023). Hierin is aangegeven dat indien een nieuw bestemmingsplan natuurbegraven mogelijk gemaakt, en waarmee een nieuwe functie in het GNN wordt toegevoegd, het plan ook een regeling moet bevatten waarmee nieuwe natuur gerealiseerd wordt. Compensatie is in dit geval dus niet zozeer noodzakelijk vanwege het verlies aan natuur, maar vanwege het toevoegen van een extra functie in het bos.

Punt 15:

De natuur- en boscompensatie ten behoeve van de nieuwe natuurbegraafplaats dient binnen een termijn van 5 jaar na de vaststelling van het bestemmingsplan te worden gerealiseerd. In artikel 3.3.2 van de regels is dit aangegeven. Voor de uitwerking en totstandkoming van de boscompensatie wordt verwezen naar het specifiek voor dit plan opgestelde Natuurversterkingsplan. Dat is waar de gemeente op zal toetsen. Het is aan de initiatiefnemer om daar een goede invulling aan te geven.

Punt 16:

De regels voor het natuurbegraven zijn in dit bestemmingsplan heel duidelijk. Daar zal aan moeten worden voldaan. Als er overtredingen worden geconstateerd zal daar in beginsel handhavend tegen worden opgetreden.

Punt 17:

De gemeente Lochem profileert zich inderdaad als groene gemeente. En de realisatie van een natuurbegraafplaats, mits goed ingepast en uitgevoerd, hoeft dat zeker niet in de weg te staan. Want een natuurbegraafplaats is geen gewone begraafplaats. Een natuurbegraafplaats is in de eerste plaats een natuurgebied. En in dit geval vooral een bosgebied, als onderdeel van een landgoed. Het perceel heeft en behoudt dan ook de bestemming 'Bos'. Het initiatief voor de realisatie van een natuurbegraafplaats is genomen om invulling te geven aan de doelstelling van de SBLK: een goed bosonderhoud en -beheer om de kwaliteit van de natuur duurzaam te ontwikkelen zodat het voor iedereen nog vele jaren mogelijk is om van het landgoed te kunnen genieten. Daarbij wordt onder andere ingezet op het vergroten van de biodiversiteit door het verwijderen van (invasieve) exoten en het inbrengen van bomen en struiken die beter bestand zijn tegen de klimaatverandering, het creëren van een mengeling van oudere en jongere bomen (waarmee het bos beter gebruikt kan worden als CO₂-opslagplaats), alsook het creëren van een mooi en veilig bos voor de talrijke recreanten die van de vrij toegankelijke paden in het bos gebruik maken.

Punt 18:

De gemeente heeft geen zicht op hoeveel geld de SBLK reeds in de beoogde plannen voor Bosbegraafplaats Justine heeft geïnvesteerd, maar is zich er wel van bewust dat extra kosten gemaakt zijn. Onder andere vanwege de beroepsprocedure tegen het vorige bestemmingsplan en het opstellen van het voorliggende 'herstelplan'. Dit laat onverlet dat de beoogde natuurbegraafplaats nog steeds van

belang is als noodzakelijke inkomstenbron voor het bosonderhoud, en daarmee het beheer en onderhoud van het landgoed, juist ook voor de lange termijn.

Punt 19.

Rondom het Landgoedhotel zijn geen andere geschikte locaties voorhanden waarbinnen een natuurbegraafplaats gecreëerd kan worden. Al eerder is geconstateerd dat met het voorliggende en aangepaste bestemmingsplan juist 2 beroepsgronden uit de uitspraak van de ABRS op het vorige bestemmingsplan worden hersteld. Dit betreft onder andere de bestemmingsregeling voor natuurbegraven in verband met de onderbouwing van ongestoorde bosbodem. Hierop is de aanduiding 'specifieke vorm van bos – natuurbegraafplaats' aangepast. In dit kader wordt ook verwezen naar de beantwoording onder punt 1 en 2. Zoals al benoemd is door de SBLK bewust gekozen om de locatie van de natuurbegraafplaats aan de rand van het Landgoed te situeren, daar waar de minste mensen komen. De gemeente heeft al eerder aangegeven dat het acceptabel wordt geacht dat anderen dan de nabestaanden met een begrafenis worden geconfronteerd, ook als die personen wandelen en recreëren. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 9, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 20:

De gemeente constateert dat er zienswijzen tegen het plan voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg zijn ingediend, maar ook positieve (of ondersteunende) zienswijzen op het plan. De gemeente neemt de ingekomen reacties op het plan serieus in behandeling en weegt verschillende belangen tegen elkaar af. Het is dus zeker niet zo dat de plannen doorgedrukt worden. Het plan wordt behandeld door de gemeenteraad van Lochem, een democratisch gekozen orgaan, en neemt daarover een weloverwogen besluit. Hiervoor zal de gebruikelijke procedure voor vaststelling door de gemeenteraad gevolgd worden.

Punt 21:

De gemeente is zich ervan bewust dat een natuurbegraafplaats vanwege de eeuwigdurende grafrust onherroepelijk is. Maar al eerder heeft de ABRS ook geoordeeld dat de gemeente terecht heeft mogen uitgaan dat een natuurbegraafplaats als noodzakelijke inkomstenbron mag fungeren voor het voortbestaan van het landgoed. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 16, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 22:

De gemeente heeft al eerder aangegeven dat het voor SBLK goed is om voor het onderhoud en beheer een breed palet aan financieringsbronnen te hebben. Daarmee worden de risico's gespreid, is er meer zekerheid voor de lange termijn en wordt er, zoals van oudsher bij landgoederen, gewerkt met een brede en diverse exploitatie opzet. Een natuurbegraafplaats met zuiver winstbejag als oogmerk, wordt door de gemeente dan ook niet onderschreven. Bovendien heeft de ABRS al eerder aangegeven dat de gemeente terecht heeft mogen concluderen dat de komst van een natuurbegraafplaats niet zal leiden tot onevenredige gevolgen voor omwonenden. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 16, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een inhoudelijke aanpassing van het bestemmingsplan.

3.12 ZIENSWIJZE 12

Reactie

Zienswijze is nagenoeg gelijkloidend aan zienwijze nr. 2 met de volgende aanvulling:

- Reclamant hoopt van harte dat de gemeente dit prachtige stukje natuur bespaart.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 2. In relatie tot het aangevulde punt wordt het volgende overwogen:

Benadrukt wordt dat uit diverse natuuronderzoeken die voor dit plan zijn opgesteld (waaronder ook het Natuurversterkingsplan van Eelerwoude), blijkt dat natuurontwikkeling en natuurbegraven op deze locatie op een zorgvuldige wijze kunnen samengaan. Daar komt bij dat het naar overtuiging van de gemeente het de SBLK alles aan gelegen is om het natuurbegraven zorgvuldig in te passen, aangezien er zonder gezond bos/ natuur ook geen gezond landgoed mogelijk is. Het bestemmingsplan voorziet daartoe in de relevante waarborgen en de SBLK van haar kant werkt volgens het ecologische werkprotocol en het kwaliteitskeurmerk van de brancheorganisatie natuurbegraven BRANA.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een inhoudelijke aanpassing van het bestemmingsplan.

3.13 ZIENSWIJZE 13

Reactie

Zienswijze is gelijkloidend aan zienwijze nr. 2.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 2.

3.14 ZIENSWIJZE 14

Reactie

Zienswijze is gelijkloidend aan zienwijze nr. 11

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 11.

3.15 ZIENSWIJZE 15

Reactie

Reclamant had de stille hoop, dat de gemeente Lochem - na de vernietigende uitspraak van de Raad van State van 15 februari jl. - het dossier "natuurbegraven Kalenberg" terzijde zou leggen. Echter die hoop is vervlogen. Wordt het zo langzamerhand een prestigekwestie?

Reclamant wijst de gemeente erop dat het voornemen in strijd is met het besluit van de gemeente Lochem van 1934. Een historisch en respectabel besluit. Toen werd het gemeentelijk bosbezit tussen Lochem en Barchem - 28 ha groot - onder inspanningsverplichtingen geschonken aan Het Geldersch Landschap. Een belangrijke reden voor deze schenking was o.m. het voorkomen van ongewenste ontwikkelingen in deze kwetsbare natuur.

Het thans voorliggende voorstel - met 40 belangstellenden - staat in geen verhouding tot het grote algemene belang van de gemeente Lochem. Zeker niet voor de inwoners van Barchem en Lochem.

De nadelige gevolgen zijn onevenredig groot en geeft alle gelegenheid tot precedentwerking. Iets dat de intentie en bedoeling van de gemeente in 1934 absoluut niet beoogde.

Reclamant is geen tegenstander van natuurbegraven, maar wel op de thans beoogde plek. Onbegrijpelijk.

Er zijn legio andere geschikte plekken te vinden.

Reclamant stelt het op prijs dat de gemeente het voorstel verwerpt en dat er een hoofdelijke stemming plaatsvindt over dit onzalige plan. Op die manier geeft de gemeente ook uitvoering aan het door u zorgvuldig vastgestelde coalitieakkoord 2022 -2026. Immers dat is toch leidraad om het groene kapitaal in de gemeente Lochem veilig te stellen en vooral te koesteren! Wellicht dat de nieuwe raad een juiste afweging maakt en tot een betere besluitvorming komt.

Antwoord gemeente

Na bestudering van de uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State op 15 februari 2023 heeft de gemeente geconstateerd dat nagenoeg alle beroepsgronden tegen het bestemmingsplan zijn verworpen, maar heeft de Afdeling uiteindelijk 2 beroepsgronden gehonoreerd die tot de vernietiging van het gehele bestemmingsplan hebben geleid. Deze hadden betrekking op twee onderwerpen:

- 1. Het plan voor de Natuurbergraafplaats was voorzien op gronden die in de Omgevingsverordening Gelderland zijn aangemerkt als 'Verkenninggebied bijzondere voorwaarden natuurbegraven Gelders natuurnetwerk', terwijl een natuurbegraafplaats volgens de Afdeling alleen mogelijk is als de initiatiefnemer aantoont dat de bosbodems eerder geroerd en niet meer ongestoord zijn.*
- 2. De doelstelling van de gemeenteraad is om geen bomen te kappen. Volgens de ABRS werd dit onvoldoende gewaarborgd in het plan.*

Beide onderwerpen zijn volgens de gemeente in het bestemmingsplan te verwerken, met inachtneming van de uitspraak van de ABRS en in lijn met het eerdere besluit van de gemeenteraad om natuurbegraven op de Kalenberg onder voorwaarden mogelijk te maken. Ook betreft het een relatief kleine aanpassing en is de aanleiding voor de realisering van de Natuurbergraafplaats niet anders. Reden voor de gemeente om een aangepast bestemmingsplan in procedure te brengen waarin de 2 beroepsgronden worden hersteld. Van een prestigekwestie is dan ook geen sprake.

Bij de verwijzing naar het besluit uit 1934 gaat reclamant voorbij aan het feit dat Landgoed De Kalenberg in particulier bezit is van de SBLK. De locatie voor de beoogde Natuurbegraafplaats maakt dus geen deel uit van de schenking aan Het Geldersch Landschap.

Daarbij hoeft reclamant niet bang te zijn voor precedentwerking. Hoewel de gemeente Lochem geen beleid geformuleerd heeft voor natuurbegraafplaatsen in het algemeen, heeft de gemeente wel specifiek over het initiatief voor de Bosbegraafplaats Justine op Landgoed de Kalenberg een beleidsmatige afweging gemaakt en een oordeel gevormd. Al eerder is geconstateerd dat de gemeente het een goed initiatief vindt, te meer omdat de financiële middelen uit de verkoop van de graven worden ingezet voor bosonderhoud en -beheer om de kwaliteit van de natuur duurzaam te ontwikkelen zodat het voor iedereen nog vele jaren mogelijk is om van het landgoed te kunnen genieten.

Bovendien is de gedachte achter deze Natuurbegraafplaats dat wordt voorzien in de behoefte van mensen die specifiek op het Landgoed de Kalenberg willen worden begraven. In die behoefte kan niet worden voorzien door een andere begraafplaats. De geïnteresseerden in een graf op de natuurbegraafplaats op Landgoed de Kalenberg willen met de aankoop daarvan bewust bijdragen aan het onderhoud van dit specifieke landgoed. Daarbij gaat het voornamelijk om mensen uit Barchem en omgeving. Daaruit blijkt dat de geïnteresseerden een sterke verbondenheid hebben met het bos op het Landgoed de Kalenberg. Daarom kan een Natuurbegraafplaats elders niet in dezelfde behoefte voorzien. De onderbouwing van de behoefte voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg en de mogelijke alternatieven zijn ook reeds aan de orde gekomen in de eerdere beroepsprocedure. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 8, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Met de realisering van Bosbegraafplaats Justine gaat het groene kapitaal niet verloren. Sterker, met de aanleg van een zorgvuldig ingepaste natuurbegraafplaats worden inkomsten gegenereerd die er voor zorgen dat het bos van Landgoed De Kalenberg goed en duurzaam wordt onderhouden en beheerd. Juist ook voor de lange termijn.

De gemeente constateert dat er zienswijzen tegen het plan voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg zijn ingediend, maar ook positieve (of ondersteunende) zienswijzen op het plan. De gemeente neemt de ingekomen reacties op het plan serieus in behandeling en weegt verschillende belangen tegen elkaar af. Het plan wordt behandeld door de gemeenteraad van Lochem, een democratisch gekozen orgaan, en neemt daarover een weloverwogen besluit. Hiervoor zal de gebruikelijke procedure voor vaststelling door de gemeenteraad gevolgd worden.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een inhoudelijke aanpassing van het bestemmingsplan.

3.16 ZIENSWIJZE 16

Reactie

Zienswijze is nagenoeg gelijklopend aan zienwijze nr. 11 exclusief punt 22.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 11., exclusief de beantwoording onder punt 22.

3.17 ZIENSWIJZE 17

Reactie

Zienswijze is nagenoeg gelijklopend aan zienwijze nr. 11 exclusief punt 22.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 11., exclusief de beantwoording onder punt 22.

3.18 ZIENSWIJZE 18

Reactie

Zienswijze is gelijklopend aan zienwijze nr. 2.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 2.

3.19 ZIENSWIJZE 19

Reactie

Zienswijze is gelijklopend aan zienwijze nr. 2.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 2.

3.20 ZIENSWIJZE 20 (STICHTING BEHEER LANDGOED DE KALENBERG)

Bijlage : Reactienota Provincie Gelderland op zienswijze nr. 28 van onze Stichting in het kader van de herziening van de provincie omgevingsverordening

Reactie

Dit ontwerpbestemmingsplan is een vervolg op en een gevolg van de uitspraak van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State (ABRS) d.d. 15-02-2023. In die uitspraak heeft de ABRS besloten het door uw raad op 26 april 2021 vastgestelde bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem' te vernietigen. Reden tot dat besluit was gelegen in het feit dat het plangebied viel binnen de begrenzing van het 'Verkenninggebied bijzondere voorwaarden natuurbegraven Gelders natuurnetwerk', zoals opgenomen in de Omgevingsverordening Gelderland. En om daar toch natuurbegraven mogelijk te maken moest worden aangetoond dat de bodem eerder geroerd is en niet meer ongestoord is. En dat was volgens de ABRS niet aangetoond, ondanks het feit dat in overleg met gemeente en provincie op basis van oude kaarten vast was komen te staan dat er niet meer sprake was van een ongeroerde bodem. De ABRS was echter van oordeel dat de manier waarop dat zou moeten worden aangetoond niet overeenkwam met hetgeen daaromtrent in de Verordening stond vermeld. Ook moesten de planregels worden aangepast op het gebied van de mogelijkheid om ten behoeve van de natuurbegraafplaats een uitzondering te maken op het in artikel 3.4.1, aanhef en onder a, van de planregels vermelde verbod op het kappen, vellen of rooien van bomen en houtgewas en het verwijderen van de stobben.

Alle andere door appellanten aangevoerde bezwaren zijn met de uitspraak van 15 februari jl. door de ABRS ongegrond verklaard. En dan gaat het over de volgende, niet-gehonoreerde beroepsgronden: de bekendmaking van het vastgestelde

bestemmingsplan, de plannaam en de begrenzing, het draagvlak, het gemeentelijk beleid, de behoefte aan een natuurgraafplaats, het karakter van het gebied, de aantasting van bomen en bosbodem, de verstoring door en van dieren, de bereikbaarheid, het parkeren, het eeuwigdurend grafrecht en onevenredige gevolgen voor omwonenden. Al deze beroepsgronden zijn door de ABRS ongegrond verklaard.

Met het nieuwe ontwerpbestemmingsplan wordt uitvoering gegeven aan de uitspraak van de ABRS. Zo is een planregel toegevoegd betreffende het kappen van bomen en heeft het gedeelte van het plangebied dat valt binnen het bovenvermeld verkenningsgebied niet de aanduiding 'specifieke vorm van bos - natuurbegraafplaats' gekregen, maar is de vigerende bestemming Bos voor dit gedeelte overgenomen. Het overige gedeelte van het plangebied heeft wel deze aanduiding gekregen. Dat betekent dat, in vergelijking met het vaststellingsbesluit van uw raad van 26 april 2021, natuurbegraven nog steeds mogelijk wordt gemaakt, maar dan op een iets kleiner gebied t.w. het plangebied, minus die ca. 0,3 ha.

Reclamanten geven aan dat door het instellen van beroep, de uitspraak van de ABRS en het vervolgens voldoen aan die uitspraak, veel tijd verloren is gegaan. Dat betekent dus ook dat de Stichting vele extra kosten heeft moeten maken in de vorm van te betalen leges voor dit nieuwe (ontwerp) bestemmingsplan, maar ook leidt deze vertraging tot uitstel van de inkomsten die de Stichting zou hebben kunnen vergaren vanwege het mogelijk maken van het natuurbegraven. De daarmee gepaard gaande inkomsten zijn nodig om het beheer van het Landgoed De Kalenberg te kunnen uitvoeren en te kunnen continueren. Tegelijkertijd richten reclamanten zich nu op de toekomst in de verwachting dat dit nieuwe (ontwerp)bestemmingsplan 'Natuurbegraven op de Kalenberg Barchem' door uw raad zal worden vastgesteld.

Reclamanten hebben op het ontwerpbestemmingsplan een drietal zienswijzen die wij gaarne aan u willen voorleggen met het verzoek die te honoreren en dan ook in het vast te stellen bestemmingsplan op te nemen.

1. Consistentie in de beschrijving van het plangebied.

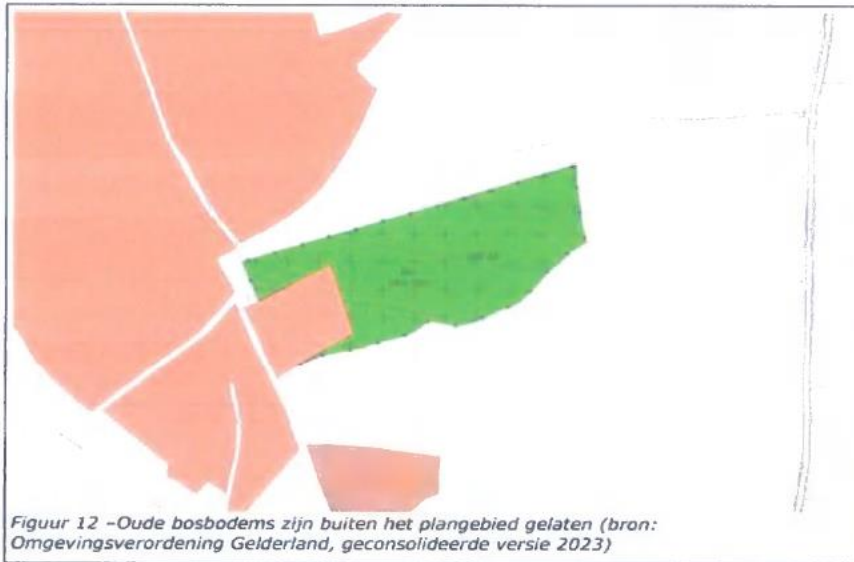
Zoals vermeld is er in het ontwerp voor gekozen om het plangebied niet te wijzigen ten opzichte van het vorige bestemmingsplan. Wel is er voor gekozen om voor het gedeelte dat binnen het eerdergenoemde Verkenningsgebied, valt de aanduiding 'specifieke vorm van bos – natuurbegraafplaats' te schrappen. En zo is het ontwerp ook opgezet.

Reclamanten hebben echter in de toelichting boven fig.12 een zin aangetroffen die net iets anders zou moeten worden geformuleerd. Daar staat de volgende zin: "In dit bestemmingsplan zijn de oude bosbodems buiten het plangebied gelaten."

Ook het kaartje van fig. 12 is op die manier ingetekend en dat geldt ook voor de tekst achter de uitleg van fig. 12 binnen het kaartje (verwezen wordt naar onderstaande uitsnede).

De Verordening bevat ook een instructieregels voor natuurbegraven in het GNN. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen 'Verkenninggebied voorwaarden natuurbegraven Gelders natuurnetwerk' en 'Verkenninggebied bijzondere voorwaarden natuurbegraven Gelders natuurnetwerk'. In figuur 12 hierna is het Verkenninggebied bijzondere voorwaarden natuurbegraven GNN' getoond en de aanduiding 'specifieke vorm van bos – natuurbegraafplaats die niet op deze gronden is gesitueerd.

In het 'Verkenninggebied bijzondere voorwaarden natuurbegraven GNN' gaat het om oude ongestoorde bosbodems. Hier is natuurbegraven alleen toegestaan als kan worden aangetoond dat de bodem eerder gestoord is. In dit bestemmingsplan zijn de oude bosbodems buiten het plangebied gelaten. Het plan voorziet dus niet in natuurbegraven op oude ongestoorde bosbodems.

Reclamanten zouden graag zien dat ook hier dezelfde consistente lijn wordt aangehouden als elders in de regels, verbeelding en toelichting is gedaan. Dat houdt in dat zowel in de tekst boven als binnen het kaartje als ook door het kaartje zelf, duidelijk wordt gemaakt dat ook het gedeelte dat niet de aanduiding 'specifieke vorm van bos – natuurbegraafplaats' heeft gekregen wel degelijk tot het plangebied behoort. Echter wel zonder de bewuste aanduiding.

Antwoord gemeente

Het kaartje in Figuur 12, alsook de begeleidende tekst, wekt inderdaad de indruk dat het plangebied van het voorliggende bestemmingsplan kleiner is. Zoals reclamant terecht opmerkt is dat niet het geval en maakt het gebied dat in de provinciale Omgevingsverordening is aangewezen als 'Verkenninggebied bijzondere voorwaarden natuurbegraven Gelders natuurnetwerk' (de oude bosbodems) wel deel uit van het plangebied, maar is dit juist buiten de aanduiding 'specifieke vorm van bos – natuurbegraafplaats' gelaten.

Figuur 12 (in het vast te stellen bestemmingsplan vernummerd naar figuur 13) en de begeleidende teksten worden hierop verduidelijkt en aangepast.

2. Opnemen van een hogere grafdichtheid per hectare dan nu gehanteerd wordt.

In het ter visie liggende ontwerp bestemmingsplan wordt - evenals dat in het begin van dit jaar vernietigde bestemmingsplan het geval was - een grafdichtheid gehanteerd van 250 graven per hectare. Dat betekent dat nu in totaal 675 natuurgraven zijn toegestaan op het gedeelte dat op de Verbeelding is aangeduid met de aanduiding 'specifieke vorm van bos – natuurbegraafplaats'. En zo staat het ook vermeld in art. 3.3.1 ad c van de Regels van dit ontwerpbestemmingsplan.

Reclamanten zouden echter graag zien dat de grafdichtheid van 250 natuurgraven per hectare in het genoemde artikel uit de Regels wordt gewijzigd in maximaal 278 natuurgraven per hectare en dat zou dan in totaal maximaal 750 natuurgraven mogelijk maken.

De reden van dit verzoek is gelegen in het feit dat de provincie Gelderland in art. 2.46.1 van de instructieregels bestemmingsplan bescherming Gelders Natuurnetwerk paragraaf 2.6.1 van de afdeling Natuur en Landschap 2.6, een maximum grafdichtheid hanteert van 500 natuurgraven per hectare, gecombineerd met een daaraan gekoppelde boscompensatie van 1 ha per 250 natuurgraven. In het voorliggend ontwerpbestemmingsplan heeft het boscompensatiegebied een omvang van 3 ha en dat zou betekenen dat er dus 750 natuurgraven mogelijk zijn. Dat aantal zouden reclamanten graag zien opgenomen in art. 3.3.1 ad c van de Regels. Rekening houdend met een oppervlakte van 2,7 ha waar natuurbegraven mogelijk is, betekent dat aantal een grafdichtheid van ca. 278 graven per hectare en dat ligt ruimschoots beneden het maximum van 500 graven per hectare, welke de provincie Gelderland hanteert.

Dat alles maakt het reclamanten mogelijk toch op een verantwoorde wijze iets meer financiële armslag te verkrijgen t.b.v. de doelstelling van de Stichting, te weten het beheer van het Landgoed de Kalenberg.

Antwoord gemeente

De gemeente begrijpt de wens van reclamant om het aantal van maximaal 750 natuurgraven mogelijk maken in het gebied met de aanduiding 'specifieke vorm van bos – natuurbegraafplaats'. Maar omdat de ABRS eerder heeft geoordeeld dat een grafdicht van 250 graven per hectare aanvaardbaar wordt geacht, en de mogelijke gevolgen van een verhoging van de grafdichtheid (hoe klein ook) niet door de SBLK zijn onderzocht en gemotiveerd, wil de gemeente vasthouden aan een grafdichtheid van 250 graven per hectare waarvan eerder in rechte is uitgesproken dat de mogelijke gevolgen daarvan aanvaardbaar zijn.

Uitgaande van de omvang van de aanduiding 'specifieke vorm van bos – natuurbegraafplaats' betekent dit dat er 'bij recht' 675 natuurgraven zijn toegestaan.

3. Opnemen van een wijzigingsbevoegdheid voor het college van B&W

3.1. Aanleiding tot het verzoek om een wijzigingsbevoegdheid op te nemen.

In de achterliggende maanden hebben reclamanten meermalen met de provincie Gelderland contact gehad. Reden was gelegen in het feit dat er rond de afgelopen zomer de jaarlijkse procedure voor herziening van de provinciale omgevingsverordening liep. Reclamanten hebben op het ontwerp van die verordening een zienswijze ingediend. Die zienswijze had betrekking op de z.g. oude bosgroeiplaatsen en de zgn. ongeroerde bosbodems. In het bijzonder het laatste onderwerp is voor reclamanten van belang omdat juist die ca. 0,3 ha uit het (huidige en van voormalige) plangebied onder de eerder vermelde bijzondere voorwaarden binnen het Verkenningsgebied valt. Reclamanten wilden graag weten waarom dat gedeelte zo bijzonder was dat daarvoor een speciale bescherming in de verordening is vastgelegd. Reclamanten hebben de vragen opgenomen in een zienswijze op een wijziging van de provinciale omgevingsverordening, die op 22 juni 2023 naar de provincie Gelderland hebben verzonden.

3.2. Resultaat van het overleg met Provincie Gelderland over omvang van het Verkenningsgebied bijzondere voorwaarden natuurbegraven.

Het bleek uit de gevoerde telefoongesprekken dat de provincie Gelderland het antwoord op de vragen van reclamanten niet snel paraat had en daartoe enig onderzoek heeft moeten verrichten om de antwoorden te kunnen geven. Reclamanten verwijzen hierbij naar de Reactienota welke als bijlage bij deze zienswijze is ingevoegd.

Aan het eind van de provinciale reactie is te lezen dat het college van GS graag met reclamanten in gesprek wilden blijven over dit onderwerp. Te meer omdat de provincie enige tijd nodig had om een inhoudelijk antwoord te geven op de vragen m.b.t. het Verkenningsgebied bijzondere voorwaarden natuurbegraven.

De op dit punt door reclamanten ingebrachte zienswijze had in theorie nog 'ambtshalve' meegenomen kunnen worden in de herziening van de provinciale omgevingsverordening welke op 8 november a.s. door Provinciale Staten wordt vastgesteld. Maar omdat het onderzoek van provinciezijde meer tijd vergde dan gehoopt, kon de uitkomst van de zoektocht en het resultaat van het overleg dat 26 oktober jl. heeft plaatsgehad, niet meer worden verwerkt in de lopende herziening van de provinciale verordening. Dat zal nu alsnog gebeuren in de herziening die voor 2024 op de rol staat en naar verwachting is dat voorzien rond de zomer van 2024. De zienswijze van reclamanten met betrekking tot de z.g. oude bosgroeiplaatsen is wel gehonoreerd en kan wel in de lopende procedure richting de PS-vergadering van 8 november a.s. worden meegenomen.

Met het gevoerde gesprek op 26 oktober jl. is invulling en uitvoering gegeven aan de uitnodiging van het college van GS om met de Stichting in gesprek te blijven over de antwoorden op de door reclamanten gestelde vragen omtrent de ongeroerde bosbodems in het in het bijzonder de omvang van het Verkenningsgebied bijzondere voorwaarden natuurbegraven.

Tijdens het gevoerde overleg is van provinciezijde aangegeven dat bij de komende herziening van de provinciale omgevingsverordening aan het college van GS en aan PS zal worden voorgesteld om de kaart Verkenningsgebied bijzondere voorwaarden natuurbegraven aan te passen. Het door de provincie uitgevoerde onderzoek heeft ertoe geleid dat in ieder geval ook het betreffende deel uit het huidige plangebied daar niet langer in terugkomt. Ook voor andere gebieden zullen die bijzondere voorwaarden worden geschrapt.

Reclamanten hebben als vertegenwoordiger van het bestuur van de Stichting ook nog gevraagd of een eventueel contact van gemeentezijde met de provincie over dit onderwerp zou leiden tot eenzelfde reactie en antwoord. Deze vraag werd door beide provinciale vertegenwoordigers met een 'vanzelfsprekend' beantwoord.

Dit alles betekent dus dat de beperkingen die tot nu toe gelden voor die ca. 0,3 ha in 2024 in formele zin zullen komen te vervallen en daarmee krijgt deze ca. 0,3 ha dezelfde planologische bestemming en functie als het overige deel van het plangebied. En dat maakt het dus mogelijk om door - na de vaststelling van de herziene provinciale verordening 2024 - gebruik te maken van de wijzigingsbevoegdheid voor ca. die 0,3 ha, de facto het vorige door uw raad vastgestelde bestemmingsplan weer kan 'herleven'.

3.3. Inhoud van de wijzigingsbevoegdheid

De Wet ruimtelijke ordening maakt het mogelijk om onder bepaalde voorwaarden een wijzigingsbevoegdheid voor het college van B&W op te nemen. De wijzigingsbevoegdheid moet, volgens vaste jurisprudentie van de ABRS, gespecificeerd zijn met een aanduiding op de verbeelding van het bestemmingsplan en daarmee ook voldoende zijn begrensd. De begrenzing heeft dan tot gevolg dat

duidelijk is in welke gevallen de wijzigingsbevoegdheid kan worden uitgewerkt met een wijzigingsplan. De omstandigheden van het geval bepalen de begrenzing van de wijzigingsbevoegdheid. Daarbij acht de ABRS van belang:

- de aard van de wijziging;
- de grootte van het gebied waar de wijzigingsbevoegdheid betrekking op heeft;
- de aanleiding voor het opnemen van de wijzigingsbevoegdheid.

In de planregels moet dan vervolgens duidelijk worden omschreven in welke gevallen en op welke manier de toepassing daarvan mogelijk is. Ook moet sprake zijn van een redelijke termijn voor toepassing wijzigingsbevoegdheid.

Het verzoek van reclamanten om een wijzigingsbevoegdheid als planregel op te nemen voor het college van B&W heeft betrekking op dat gedeelte van het plangebied waar nu niet de aanduiding 'specifieke vorm van bos-natuurbegraafplaats' is gelegd. Daarmee is de omvang van het gebied begrensd.

De aanleiding tot het verzoek om een wijzigingsbevoegdheid op te nemen is gelegen in het feit dat reclamanten van de provincie Gelderland de verzekering hebben gekregen dat in de jaarlijks herziening van de provinciale omgevingsverordening 2024 het voorstel wordt gedaan om de bijzondere voorwaarden, als genoemd in het Verkenninggebied natuurbegraven voor deze ca. 0,3 ha uit het plangebied te schrappen.

Zou het college in de toekomst van deze wijzigingsbevoegdheid gebruik gaan maken dan komt het totale plangebied waar natuurbegraven dan mogelijk wordt, weer overeen met het plangebied uit het eerder door de gemeenteraad vastgesteld bestemmingsplan. Er verandert daardoor en daarin dus qua omvang niets.

Antwoord gemeente

*Naar aanleiding van deze zienswijze heeft de gemeente contact opgenomen met de provincie. Daarbij kon de provincie bevestigen dat de 0,3 hectare van het plangebied waar het natuurbegraven nu is uitgesloten, ten onrechte in de provinciale Omgevingsverordening is aangewezen als 'Verkenninggebied bijzondere voorwaarden natuurbegraven Gelders natuurnetwerk'. Om dat te herstellen ligt er volgens de provincie nu een ambtelijk voorstel om de Omgevingsverordening voor dit onderdeel bij de eerstvolgende actualisatie (naar verwachting in mei 2024) te wijzigen. De aanwijzing als 'Verkenninggebied bijzondere voorwaarden natuurbegraven Gelders natuurnetwerk' zal dan worden geschrapt voor de genoemde 0,3 hectare van het onderhavige plangebied. Natuurbegraven wordt hier dan mogelijk zonder **bijzondere** voorwaarden.*

Gelet op de lange voorgeschiedenis en voorbereidingstijd die nodig waren om het natuurbegraven op de Kalenberg mogelijk te maken, is het niet wenselijk met de vaststelling van dit bestemmingsplan nog te wachten op de aanpassing van de Omgevingsverordening. Zoals ook bij de vaststelling van het eerdere bestemmingsplan al duidelijk was, wil de gemeenteraad het natuurbegraven op de Kalenberg mogelijk maken omdat dit een passende functie is en bijdraagt aan een duurzaam behoud en beheer van het landgoedbos.

Als blijkt dat de provincie daarvoor ten onrechte een belemmering in het provinciale beleid heeft opgenomen, dan kan wat betreft de gemeenteraad ook de resterende 0,3 hectare voor natuurbegraven worden aangewend. Daartoe wordt het onderhavige bestemmingsplan aangevuld met een wijzigingsbevoegdheid op grond waarvan het College van burgemeester en wethouders dit bestemmingsplan kunnen wijzigen zodra de provinciale Omgevingsverordening onherroepelijk is aangepast.

*De regeling in het bestemmingsplan komt daartoe als volgt te luiden:
Het College van burgemeester en wethouders kan het bestemmingsplan wijzigen in die zin dat de gronden ter plaatse van de aanduiding 'wetgevingszone - wijzigingsgebied' worden voorzien van de aanduiding 'specifieke vorm van bos-natuurbegraafplaats', indien:*

- a. de aanwijzing voor deze gronden als "Verkenninggebied natuurbegraven bijzondere voorwaarden Gelders natuurnetwerk" in de provinciale omgevingsverordening is geschrapt en,*
- b. deze aanpassing van de provinciale omgevingsverordening onherroepelijk is.*

4. Gevolgen voorziene inwerkingtreding Omgevingswet per 1-1-2024

Het is de Stichting bekend dat de figuur van de wijzigingsbevoegdheid niet terugkeert onder de Omgevingswet, welke naar verwachting op 1-1-2024 inwerking zal treden. Maar ook is duidelijk dat het 'oude recht' van toepassing is en blijft, indien een ontwerp bestemmingsplan voor 1-1-2024 ter inzage heeft gelegen. Dat betekent dus dat het formeel mogelijk is om in dit bestemmingsplan alsnog een wijzigingsbevoegdheid voor het college op te nemen in de fase op weg naar vaststelling van een definitief bestemmingsplan.

Antwoord gemeente

Indien het ontwerp van het bestemmingsplan voor de inwerkingtreding van de Omgevingswet ter inzage is gelegd, blijft de Wet ruimtelijke ordening van toepassing. Op grond daarvan is ook het opnemen van een wijzigingsbevoegdheid mogelijk. Het onderhavige bestemmingsplan is voor de inwerkingtreding van de Omgevingswet ter inzage gegaan zodat het overgangsrecht van toepassing is.

5. Tenslotte

Reclamanten hebben kennisgenomen van de advertentie die door 'Red de Kalenberg' op 1 november jl. geplaatst is in de Berkelbode. Die advertentie heeft de titel : 'GEEN LIJKEN OP DE KALENBERG'.

Hoewel reclamanten van mening zijn dat het recht op vrije meningsuiting in ons land een groot goed is, willen reclamanten over de inhoud van deze advertentie toch een paar opmerkingen maken:

- Reclamanten vinden het plaatsen van een lijkstap op een prominente plek in deze advertentie ongepast en geen recht doen aan de gevoelens van al diegenen in ons land die ervoor kiezen om op een natuurbegraafplaats te worden begraven;
- De zinsnede: 'anders lopen we straks in het fraaie natuurgebied letterlijk over lijken', vinden wij stuitend, wederom voor al degenen die ervoor kiezen om in de natuur hun laatste rustplaats te verkrijgen. Wandelen is alleen toegestaan op de opengestelde paden. De graven liggen op behoorlijke afstand van de paden. Reclamanten adviseren de opstellers van de advertentie niet te gaan wandelen op de Markt in Lochem, daar zijn de oude begraafplaats van de Kerk.
- Er wordt geen natuurterrein opgeofferd aan een begraafplaats, zoals in de advertentie wordt gesteld. Met het bestemmingsplan wordt het mogelijk gemaakt dat ook voor degenen uit de gemeente Lochem en omstreken die dat wensen, in deze gemeente natuurbegraven op een verantwoorde wijze mogelijk wordt gemaakt en wel in harmonie met de aanwezige natuur. Er is geen sprake van opoffering, maar wel van verantwoord tijdelijk medegebruik, gericht op het

verantwoord beheer en ontwikkeling rekening houdende met klimaatwijzigingen en de noodzakelijke biodiversiteit.

- De zinnen uit de advertentie die melden dat wandelaars en andere recreanten de verliezers zijn, vereist ook de nodige nuancering. Het blijft namelijk gewoon mogelijk om als wandelaar of recreant in het plangebied te wandelen: er zal voor deze groepen absoluut geen verbod gelden. Sterker nog de Begraafplaats maakt het mogelijk dat het Landgoed voor het publiek opengesteld blijft.
- Dat het natuurbegraven "uiteindelijk miljoenen euro's" gaan opleveren, zoals wordt beweerd, is volstrekt bezijden de waarheid.
De netto opbrengsten van de verkoop van de graven zullen worden gestort in een aparte Stichting "Spaarpot". Stichting Beheer zal jaarlijks met een kostenopgave onderhoud aan de Stichting Spaarpot" gelden vragen voor het onderhoud en beheer.
Deze jaaropgave moet in lijn liggen met het Natuurversterkingsplan.
Het bestuur van de Stichting Spaarpot is onafhankelijk van onze Stichting en voor het bestuur zullen deskundigen en inwoners van Barchem worden gevraagd.
- De Stichting gebruikt de (bescheiden) inkomsten uit het natuurbegraven inderdaad om het onderhoud van het Landgoed De Kalenberg mede te bekostigen: dat is geen 'smoes', zoals in de advertentie te lezen valt, dat is een feit! Dat wordt gedaan om het voor alle wandelaars en recreanten mogelijk te maken veilig te kunnen genieten van de natuur in en om het Landgoed dat de Stichting beheert.

Antwoord gemeente

De zienswijzen van de Stichting Red de Kalenberg zijn onder Zienswijze 93 door de gemeente beantwoord. Dit onderdeel van de zienswijze wordt verder ter kennisgeving aangenomen.

Conclusie

De zienswijze leidt tot een aanpassing van het bestemmingsplan, in die zin dat:

- *Figuur 12 (in het vast te stellen bestemmingsplan vernummerd naar figuur 13) en de begeleidende teksten worden aangepast zodat duidelijk wordt dat het 'Verkenninggebied bijzondere voorwaarden natuurbegraven Gelders natuurnetwerk' (de oude bosbodems) wel deel uitmaakt van het plangebied, maar buiten de aanduiding 'specifieke vorm van bos – begraafplaats' is gelaten.*
- *een wijzigingsbevoegdheid voor het westelijk deel van het plangebied (van deelgebied 1) wordt toegevoegd.*

3.21 ZIENSWIJZE 21

Reactie

Zienswijze is gelijkloidend aan zienwijze nr. 2.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 2.

3.22 ZIENSWIJZE 22

Reactie

Zienswijze is gelijkloidend aan zienwijze nr. 2.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 2.

3.23 ZIENSWIJZE 23

Reactie

Onlangs is het bovengenoemd bestemmingsplan in ontwerp ter visie gelegd. Reclamant is al jaren een warm voorstander van natuurbegraven en is daarin geen uitzondering: in het hele land verschijnen al veel natuurbegraafplaatsen. Grote terreinen van Natuurmonumenten en de Hoge Veluwe worden als natuurbegraafplaats ingericht en als zodanig beheerd. Veel gemeenten nemen zelf het initiatief. De vraag naar natuurgraven is namelijk erg groot.

De belangrijkste reden voor reclamant en voor vele anderen om voor natuurbegraven te kiezen is dat er daarmee een positieve (financiële) bijdrage wordt geleverd aan de kwaliteit van natuur en landschap. Verder zijn er nog andere argumenten die een rol spelen, zoals eeuwigdurende grafrust en geen zorgplicht voor de nabestaanden.

Op basis van wetenschappelijk onderzoek is bovendien aangetoond dat er geen negatieve invloed is op de kwaliteit van de natuur. Het ontstaan van zoveel nieuwe terreinen is daardoor te verklaren.

De Kalenberg is een prachtig natuurgebied en moet ook instant gehouden worden. Vandaar dat het een goed initiatief is om een kleine natuurbegraafplaats te realiseren waardoor er ook financiële mogelijkheden ontstaan om het duurzame beheer en ontwikkeling mogelijk te maken.

Beheer en ontwikkeling is noodzakelijk ter behoud van de bomen. De bomen lopen nu gevaar door verdroging, NO₂ depositie en de algehele klimaatwijzigingen. Goed beheer is dan ook van groot belang voor het kunnen blijven openstaan voor recreanten van het Landgoed.

Dan 'slaan we twee vliegen in een klap': natuurbegraven mogelijk maken in Lochem en daarmee ook bijdragen aan de instandhouding van het Landgoed De Kalenberg.

Het is zeer te betreuren dat de realisatie door allerlei omstandigheden zo lang duurt. Maar met dit nieuwe bestemmingsplan moet het dan hopelijk ook in Lochem lukken. Helaas was de kwaliteit van het vorige bestemmingsplan, dat met grote meerderheid in de Raad was vastgesteld, voor de Raad van State onvoldoende en kon daarvoor geen goedkeuring krijgen. Bijna alle toen ingediende bezwaren zijn door de Raad van State niet gehonoreerd.

Tevens is het te betreuren dat op grond van onduidelijke Provinciale regelingen de begraafplaats kleiner gaat worden. Hierdoor kan er minder geld worden gereserveerd voor het noodzakelijke beheer en onderhoud. Dit kan naar mening van reclamant eenvoudig worden gecompenseerd door per hectare 275 graven toe te staan.

De stemmingmakerij door de actiegroep 'Red de Kalenberg' door middel van het plaatsen van een advertentie in de Berkelbode van deze week, vind reclamant stuitend en absoluut geen recht doen aan de gevoelens en wensen van diegenen die graag hun laatste rustplaats willen hebben in de natuur. De in die advertentie getoonde emotie en geschreven onwaarheden zijn zeer kwalijk te noemen.

Reclamant hoopt dat de gemeenteraad dit bestemmingsplan zal vaststellen, zodat spoedig daarna eindelijk de realisatie van de begraafplaats kan gaan plaatsvinden.

Antwoord gemeente

De door reclamant aangehaalde punten zijn voor de gemeente ook aanleiding om het initiatief voor de natuurbegraafplaats mogelijk te maken.

De gemeente heeft de uitspraak van de ABRS op het vorige bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem' doorgenomen en geconcludeerd dat de 2 gehonoreerde beroepsgronden, die tot een vernietiging van het vorige bestemmingsplan hebben geleid, goed in het bestemmingsplan te verwerken zijn. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.2 en paragraaf 2.3 van deze Nota van Zienswijzen.

Voor de gemeente is het ook niet geheel duidelijk hoe de begrenzing van het 'Verkenninggebied bijzondere voorwaarden natuurbegraven Gelders natuurnetwerk' uit de provinciale Omgevingsverordening tot stand is gekomen. Maar omdat de ABRS eerder heeft geoordeeld dat een grafdicht van 250 graven per hectare aanvaardbaar wordt geacht, en een verhoging van de grafdichtheid (hoe klein ook) opnieuw tot een beroepsgrond kan leiden, wil de gemeente vasthouden aan het oorspronkelijke uitgangspunt van de plannen voor natuurbegraven op de Kalenberg: een grafdicht van 250 graven per hectare.

De zienswijzen van de Stichting Red de Kalenberg zijn onder Zienswijze 93 door de gemeente beantwoord.

De gemeente constateert dat er zienswijzen tegen het plan voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg zijn ingediend, maar ook positieve (of ondersteunende) zienswijzen op het plan. De gemeente neemt de ingekomen reacties op het plan serieus in behandeling en weegt verschillende belangen tegen elkaar af.

Vervolgens neemt de gemeenteraad een weloverwogen besluit over het bestemmingsplan. Hiervoor zal de gebruikelijke procedure voor vaststelling van het bestemmingsplan door de gemeenteraad gevolgd worden.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een aanpassing van het bestemmingsplan.

3.24 ZIENSWIJZE 24

Reactie

Zienswijze is gelijkloidend aan zienwijze nr. 2.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 2.

3.25 ZIENSWIJZE 25

Reactie

Zienswijze is nagenoeg gelijkloidend aan zienwijze nr. 2 met de volgende aanvullingen:

- Is er wel eens stil gestaan bij de vervuiling van de grond die veroorzaakt gaat worden door titanium? Velen mensen hebben een kunstknie of heup. Dit verteert niet.
- Er worden vast geen graven gegraven met de hand.
- Larikslaan natuur aangekocht? Een kwekerij natuur?
- Dhr. V. stelde onlangs in de krant: "Nu kunnen we eindelijk geld gaan verdienen"! Dit is dus waar het allemaal om draait!
- Reclamant verzoekt de gemeente dit niet toe te staan!

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 2. In relatie tot de aangevulde punten wordt het volgende overwogen:

Aan het ter aarde bestelde lichaam worden eisen gesteld. De SBLK werkt daarbij volgens het ecologische werkprotocol en het kwaliteitskeurmerk van de brancheorganisatie natuurbegraven BRANA. Zo dienen pacemakers te worden verwijderd, maar kunnen (kunststof/metalen) protheses blijven zitten. Protheses zijn namelijk niet schadelijk voor de natuur en kunnen gezien worden als vulstof, vergelijkbaar met bijvoorbeeld een steen.

De wijze van grafdelven is afhankelijk van de soort graf en de bodemgesteldheid. Urnengraven worden altijd handmatig geboord. Klassieke graven worden indien mogelijk handmatig gedolven en waar nodig (elektrisch) gegraven.

Aan de Larikslaan is nu nog geen natuur aanwezig. De gronden ten zuiden van de Larikslaan zijn in gebruik als boomkwekerij. Wel heeft de SBLK privaatrechtelijke afspraken vastgelegd om te borgen dat de Stichting op deze locatie ten zuiden van de Larikslaan 3 hectare bos kan aanleggen om te voldoen aan de compensatieverplichting voor het medegebruik van de GNN voor natuurbegraven, die als een voorwaardelijke verplichting in het bestemmingsplan is opgenomen.

Zoals reeds aangegeven is het initiatief voor de realisatie van een natuurbegraafplaats genomen om invulling te geven aan de doelstelling van de SBLK: een goed bosonderhoud en -beheer om de kwaliteit van de natuur duurzaam te ontwikkelen zodat het voor iedereen nog vele jaren mogelijk is om van het landgoed te kunnen genieten. Voor dit onderhoud en beheer zijn financiële middelen nodig. Omdat de bestaande inkomsten van de SBLK hiervoor onvoldoende zijn, is gezocht naar een aanvullende bron van inkomsten, passend binnen de duurzame ontwikkeling van het landgoed. Dit is gevonden in de realisatie van een relatief kleinschalige natuurbegraafplaats. De SBLK is dus zeker geen gewone exploitant, met geld verdienen als doel. De inkomsten die met de natuurbegraafplaats worden gegenereerd worden uitsluitend ingezet en gebruikt ten behoeve van de kwaliteitsverbetering van de natuur en de biodiversiteit.

De beslissing vanuit de gemeente om natuurbegraven op De Kalenberg toe te staan behoort uiteindelijk toe aan de gemeenteraad van Lochem. De gemeenteraad neemt daarover een weloverwogen besluit. Hiervoor zal de gebruikelijke procedure voor vaststelling van het bestemmingsplan door de gemeenteraad gevolgd worden.

Conclusie

De zienswijze leidt tot een inhoudelijke aanpassing van het bestemmingsplan, in dit zin dat de tekst in paragraaf 2.3.2 van de plantoelichting wordt gewijzigd zodat duidelijk wordt dat de gronden van de 'compensatie locatie' aan de Larikslaan niet in eigendom zijn van de SBLK.

3.26 ZIENSWIJZE 26

Reactie

Ten koste van een stuk prachtige natuur een zogenaamde natuurbegraafplaats op de Kalenberg creëren. Als ordinair verdienmodel voor de gemeente en de eigenaar grond. Gemeente Lochem gaat prat om zijn mooie omgeving en natuur met wandel en fietsroutes. Dat strookt niet met dit besluit. Daarbij is in Vorden ook een natuurbegraafplaats dus mogelijkheden voldoende om begraven te worden in de natuur.

Antwoord gemeente

Het initiatief voor de realisatie van een natuurbegraafplaats is genomen om invulling te geven aan de doelstelling van de Stichting Beheer Landgoed de Kalenberg (SBLK); een goed bosonderhoud en -beheer om de kwaliteit van de natuur duurzaam te ontwikkelen zodat het voor iedereen nog vele jaren mogelijk is om van het landgoed te kunnen genieten. Daarbij wordt onder andere ingezet op het vergroten van de biodiversiteit door het verwijderen van (invasieve) exoten en het inbrengen van bomen en struiken die beter bestand zijn tegen de klimaatverandering, het creëren van een mengeling van oudere en jongere bomen, alsook het creëren van een mooi en veilig bos voor de talrijke recreanten die van de vrij toegankelijke paden in het bos gebruik maken.

Voor dit onderhoud en beheer zijn financiële middelen nodig. Omdat de bestaande inkomsten van de SBLK hiervoor onvoldoende zijn, is gezocht naar een aanvullende bron van inkomsten, passend binnen de duurzame ontwikkeling van het landgoed. Dit is gevonden in de realisatie van een relatief kleinschalige natuurbegraafplaats. De SBLK is dus zeker geen gewone exploitant, met geld verdienen als doel. De inkomsten die met de natuurbegraafplaats worden gegenereerd worden uitsluitend ingezet en gebruikt ten behoeve van de kwaliteitsverbetering van de natuur en de biodiversiteit.

De gemeente heeft geen rol in de exploitatie, maar is er wel van overtuigd dat het goed is om voor het onderhoud en beheer van het landgoed een breed palet aan financieringsbronnen te hebben.

En uit de diverse natuuronderzoeken die voor dit plan zijn opgesteld, waaronder ook het Natuurversterkingsplan (Eelerwoude, 2020), blijkt dat natuurontwikkeling en natuurbegraven op deze locatie op een zorgvuldige wijze kunnen samengaan.

De gedachte achter deze natuurbegraafplaats is ook dat wordt voorzien in de behoefte van mensen die specifiek op het Landgoed de Kalenberg willen worden begraven. In die behoefte kan niet worden voorzien door een andere begraafplaats, zoals de natuurbegraafplaats Schapenmeer in Vorden. De geïnteresseerden in een graf op de natuurbegraafplaats op Landgoed de Kalenberg voelen zich namelijk sterk verbonden met het bos op het Landgoed De Kalenberg en willen met de aankoop daarvan bewust bijdragen aan het onderhoud van dit specifieke landgoed. Dit blijkt uit de intakegesprekken die de SBLK met geïnteresseerden heeft gevoerd, evenals de ingekomen zienswijzen met een positieve reactie. Daarom kan een natuurbegraafplaats elders niet in dezelfde behoefte voorzien.

In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet-gehonoreerde beroepsgrond nr. 8, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een aanpassing van het bestemmingsplan.

3.27 ZIENSWIJZE 27

Reactie

Reclamant is tegen een begraafplaats op de berg.

Antwoord gemeente

Er wordt geen 'gewone' begraafplaats op de Kalenberg aangelegd, maar een natuurbegraafplaats. Hieraan zijn allerlei voorwaarden verbonden die ook in de toelichting van het bestemmingsplan zijn benoemd. In combinatie met het doel van de aanleg van de natuurbegraafplaats, inkomsten genereren die er voor zorgen dat het bos van Landgoed De Kalenberg goed en duurzaam wordt onderhouden, is voor de gemeente reden om de natuurbegraafplaats vanuit planologisch oogpunt mogelijk te maken.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een aanpassing van het bestemmingsplan.

3.28 ZIENSWIJZE 28

Reactie

- In eigen regio begraven te worden
- Eeuwigdurende grafrust
- Geen zorgplicht voor nabestaanden
- Locatie de Kalenberg spreekt reclamant zeer aan ook gezien geschiedenis van Woodbrooke en zeker ook de initiatiefrijke Stichting Beheer Landgoed de Kalenberg die met enorme inspanning en succes aan duurzaam beheer en ontwikkeling werkt.

Antwoord gemeente

Veel van de door reclamant aangehaalde punten zijn voor de gemeente ook aanleiding om het initiatief voor de natuurbegraafplaats mogelijk te maken. De zienswijze wordt verder ter kennisgeving aangenomen.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een aanpassing van het bestemmingsplan.

3.29 ZIENSWIJZE 29

Reactie

Reclamant is tegen een natuurbegraafplaats op de Kalenberg in Barchem, om de volgende redenen:

- De weinige natuur in Nederland moet beschermd worden, in plaats van bewerkt.
- Voor Barchem betekent dit minder toerisme. Toeristen en inwoners zullen minder kunnen genieten van de mooie natuur, omdat recreëren op een begraafplaats niet kan.
- De dieren kunnen niet meer ongestoord hun gang gaan.
- De biodiversiteit neemt af bij bewerken van de bosgrond.
- Het is belachelijk om het ene stuk natuur te verwoesten, om als compensatie een nieuw bos te planten. Er zijn voldoende plekken waar een nieuwe natuurbegraafplaats kan worden aangelegd.

Antwoord gemeente

De gemeente is van mening dat natuur en natuurbegraven op deze locatie op een zorgvuldige wijze kunnen samengaan. Dit blijkt ook uit diverse natuuronderzoeken die voor dit plan zijn opgesteld (waaronder ook het "Natuurversterkingsplan bosbegraafplaats Justine Landgoed de Kalenberg", Eelerwoude uit 2020). Daar komt bij dat het naar overtuiging van de gemeente het de SBLK alles aan gelegen is om het natuurbegraven zorgvuldig in te passen, aangezien er zonder gezond bos/natuur ook geen gezond landgoed mogelijk is.

Het bestemmingsplan voorziet daartoe in de relevante waarborgen en de SBLK van haar kant werkt volgens het ecologische werkprotocol en het kwaliteitskeurmerk van de brancheorganisatie natuurbegraven BRANA.

De komst van een natuurbegraafplaats (Bosbegraafplaats Justine) betekent niet per definitie dat er niet meer gerecreëerd kan worden. De graven liggen niet onder of aan de (wandel)paden en zijn vanaf de paden niet of nauwelijks zichtbaar. Daarbij geldt dat wandelen en fietsen buiten de paden sowieso niet zijn toegestaan.

Bovendien is door de SBLK bewust gekozen om de locatie van de natuurbegraafplaats aan de rand van het Landgoed de Kalenberg te situeren, daar waar de minste mensen komen. De gemeente herkent zich dan ook niet in het beeld dat wordt geschetst dat de recreatiebeleving door de komst van de natuurbegraafplaats heel anders wordt en als geheel wordt aangetast.

In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet-gehonoreerde beroepsgrond nr. 9, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Op de beoogde Bosbegraafplaats Justine zal de grafdiepte 125 cm zijn. Deze diepte is dan meer dan voldoende om te voorkomen dat dieren mogelijk naar menselijke resten zouden gaan graven. Dit komt overeen met de ervaringen op bestaande natuurbegraafplaatsen. Daar worden in de praktijk ook geen problemen met gravende dieren gemeld.

De vrees van reclamant dat dieren door de natuurbegraafplaats niet meer ongestoord hun gang kunnen gaan, wordt door de gemeente dan ook niet onderschreven. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet-gehonoreerde beroepsgrond nr. 12, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Hoewel de aanleg van een natuurbegraafplaats enige aantasting van bomen en bosbodem tot gevolg heeft, is het onherstelbaar beschadigen hiervan geen sprake. Dit blijkt ook uit het Rapport 'Terug naar de natuur' (Alterra, 2009) en de Oplegnotitie 'Natuurbegraven in Gelderland' (B-Ware, 2 november 2017) die tijdens de beroepsprocedure van het bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem' zijn aangehaald. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet-gehonoreerde beroepsgrond nr. 11, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

De gemeente is van mening dat de natuur niet wordt verwoest, in tegenstelling tot wat reclamant stelt. Het initiatief voor de realisatie van een natuurbegraafplaats is genomen om invulling te geven aan de doelstelling van de SBLK: een goed bosonderhoud en -beheer om de kwaliteit van de natuur duurzaam te ontwikkelen zodat het voor iedereen nog vele jaren mogelijk is om van het landgoed te kunnen genieten. Desalniettemin zal boscompensatie moeten plaatsvinden. Dit volgt uit de toetsing aan de Instructieregels (artikel 2.46, onder 2) van de Omgevingsverordening Gelderland (geconsolideerde versie januari 2023).

Hierin is aangegeven dat indien een nieuw bestemmingsplan natuurbegraven mogelijk gemaakt, en waarmee een nieuwe functie in het GNN wordt toegevoegd, het plan ook een regeling moet bevatten waarmee nieuwe natuur gerealiseerd wordt. Compensatie is in dit geval dus niet zozeer noodzakelijk vanwege het verlies aan natuur, maar vanwege het toevoegen van een extra functie in het bos. Tot slot is de onderbouwing van de behoefte voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg en de mogelijke alternatieven ook aan de orde gekomen in de eerdere beroepsprocedure. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet-gehonoreerde beroepsgrond nr. 8, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een aanpassing van het bestemmingsplan.

3.30 ZIENSWIJZE 30

Reactie

Reclamant is tegen een natuurbegraafplaats op de Kalenberg in Barchem, om de volgende redenen:

1. Het bosgebied op de Kalenberg is oud. Het is bewezen dat de bosgrond zeker 100 jaar oud is. En hoogst waarschijnlijk ook al 150 jaar oud. Het gebied moet daarom worden ontzien en beschermd.
2. Op blz. 46 van de toelichting wordt gesteld dat de bodem ongeroerd lijkt. Dit is precies waarom de Raad van State het oorspronkelijke plan heeft afgewezen. Het ongeroerd zijn van de bodem geldt dus niet alleen voor een deel van het gebied, maar voor het gehele gebied. Alleen al op deze grond kan er geen toestemming voor het plan worden verleend.
3. Verstoring van de waardevolle oude bosbodem zal de natuur onherstelbaar beschadigen. Hierdoor zal de biodiversiteit afnemen.
4. Door het graven delven in de bosgrond zullen ongetwijfeld bij elk graf wat wordt gegraven, veel boomwortels moeten worden door gehakt/gezaagd. Dat heeft als gevolg dat veel bomen dit niet overleven en dus afsterven. Dat brengt grote en ongewenste verandering aan in het bos de Kalenberg.
5. Door het graven delven van graven worden niet alleen de lagen in de bodem verstoord, maar droogt de kwetsbare natuur (nog) sneller uit. Dit is heel slecht voor de natuur, gezien de klimaatcrisis.
6. Aannemende dat de graven worden gemaakt met machines(diesel) die met rupsbanden de berg op komen, met veel lawaai geeft dat veel overlast van stank en geluid. Een diesellucht in het bos is ongewenst en ongepast. Alternatief is dat er wordt gegraven met een schop, maar dat zal te veel (tijd) kosten.
7. Lichamen vol medicinale (chemische) stoffen worden in de natuur achtergelaten, dit geeft een extra verstoring van de bodem, flora en fauna.
8. Het plan voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg stamt uit 2014. Inmiddels is het eind 2023, en zitten we in een klimaatcrisis! De gemeenteraad moet naar de huidige situatie handelen en niet naar die van 10 jaar geleden.
9. Wandelaars en fietsers willen niet recreëren op een begraafplaats, en voelen zich hierdoor belemmerd. Een uitvaart is geen uitje!
10. De Kalenberg ligt op korte afstand van Barchem, en wordt als geheel aangetast door de begraafplaats. Er is niet aan te ontkomen als wandelaar/fietsers.
11. Op korte afstand is al een andere locatie in gebruik. Natuurbegraafplaats Schapenmeer is een goed alternatief, voor mensen die per se een natuurbegraafplaats willen.
12. In art 2.2.3 van de toelichting wordt gesteld dat de natuurbegraafplaats voorziet in de behoefte van belangstellenden om hier begraven te worden. Dit is

een omkering van de feiten. Om economische redenen wordt een natuurbegraafplaats geïnitieerd. Vervolgens wordt deze aantasting van de natuur goedgepraat doordat het zou voorzien in een gecreëerde behoefte die er voordien niet was.

13. In hetzelfde art. 2.2.3 wordt gesteld dat er inmiddels 40 belangstellenden zouden zijn. Daartegenover staat een aantal van ruim 750 personen die zich gemeld hebben als tegenstander. Het werkelijke aantal tegenstanders zal hoger liggen. Kan de gecreëerde wens van enkelen ingaan tegen de wens van vele wandelaars en mountainbikers en andere recreanten om ongestoord van een uniek gebied te genieten?
14. In art. 2.2.5 van de toelichting wordt gesteld dat er per graf "slechts" 2,5 m² nodig is en dat hiermee het totale oppervlak benodigd voor natuurbegraven slechts 6,25% van het totale oppervlak beslaat. Dit is een onjuiste voorstelling van zaken. Als de graven bij elkaar, en dan ook aansluitend in het gebied worden gesitueerd dan is er misschien sprake van. Echter, de graven zullen verspreid over het gehele gebied komen te liggen en daarmee in de beleving een groter oppervlak innemen. De verdeling van 250 graven over een oppervlak van 10.000 m², betekent 40m² per graf!
15. Er wordt een verplichting ingesteld om een even groot terrein in te richten als compensatiebos. De term compensatie geeft al aan dat het gebied waar het natuurbegraven zal plaatsvinden verstoord zal worden. Genoeg reden dus om het plan niet te steunen.
16. Het is onduidelijk wanneer het eventuele compensatiebos zal worden aangelegd. Tevens is onduidelijk welke volgorde aangehouden zal worden: eerst begraven en dan compenseren of eerst compenseren en dan begraven. Het laatste is het meest voor de hand liggende.
17. Er is sprake dat het compensatiebos komt op de plek waar nu een tuinderij/kwekerij ligt aan de Larikslaan. Dat gebied heeft geen enkele verbinding qua natuur/dieren met de Kalenberg. Het is niet voorstelbaar dat wild, bijvoorbeeld reeën of anderszins van hun huidige leefgebied de Kalenberg met z'n allen naar de Larikslaan trekken omdat met dat erbij heeft getrokken. Dat is natuurlijk pure onzin!! Zou er omliggende en aangrenzende landbouwgrond weer bij het bos betrokken worden, dan kan je heel voorzichtig van compensatiebos kunnen spreken.
18. Onduidelijk is hoe het toezicht hierop en op het gebruik van de begraafplaats in z'n algemeen geregeld wordt.
19. De gemeente Lochem profileert zich graag als groene gemeente bijv. door het initiatief van het zgn. tegelwippen waardoor er meer ruimte voor groen zou komen. Zie ook Lochem Natuurlijk. Voor de geringe opbrengst hiervan, is veel geld en tijd vrijgemaakt. Nu wordt een groot, groen en uniek bestaand natuurgebied aangetast door het inrichten van een extra begraafplaats. Het adagium dat hier zou moeten gelden is: "Breng de natuur naar begraafplaatsen en niet begraafplaatsen naar de natuur".
20. De landgoedeigenaar heeft al zo'n 150.000 euro in deze plannen geïnvesteerd. Dit kon blijkbaar zonder problemen. Als dit fortuin als financiële buffer gebruikt zou worden voor bosonderhoud, zou er al voor zeker 30 jaar onderhoud zijn verwezenlijkt.
21. Als het landgoed per se een eigen begraafplaats wil, dan zou een andere locatie rondom het Landgoedhotel - waar géén ongestoorde oude bosgrond is en waar niet volop wordt gerecreëerd - gebruikt moeten worden.
22. Ook zou daar landbouwgrond, wat nu bijvoorbeeld alleen maar mais en gras oplevert, voor gebruikt kunnen worden, al dan niet aangrenzend aan de Kalenberg, maar bijvoorbeeld wel op vlakker terrein waardoor beter toegankelijk voor machines voor grafdelving en bijvoorbeeld de wat minder

valide mensen die een naaste naar het graf brengen. Dat laatste is op de Kalenberg ondenkbaar.

23. Er is onvoldoende draagvlak. Gezien het grote aantal mensen wat dat tegen deze plannen is moet dit niet doorgedrukt worden door de gemeente. Zij moeten als volksvertegenwoordigers de bevolking serieus nemen. Niet tegenover de bevolking maar naast de bevolking staan
24. Een eeuwigdurende begraafplaats is onherroepelijk; zodra het eerste lijk is begraven op de Kalenberg, is er geen weg terug. Het gunnen van extra economische pijler is onvoldoende basis voor zo'n ingrijpende verandering met verstreckende gevolgen.

Begraafplaatsen in de natuur zijn er maar om één reden: het is een super verdienmodel. Er is geen andere geldige reden. Je koopt voor een paar euro per m2 een zo mooi mogelijk natuurgebied om het dan voor € 5000 tot € 10.000 per graf van 2 m2 een 'recht' om begraven te worden 'ergens' in de natuur te verhandelen. Meer krijg je niet, je koopt dus geen graf. Het is schadelijk voor de natuur, met name alle graven verstoren de lagen in de bodem, die normaal het water langer vasthoudt, waardoor verdroging toeneemt in de toch al te droge natuur. De grondwaterstand kan nooit meer verhoogd worden in een bos met een natuurbegraafplaats, omdat graven niet in het grondwater mogen komen te liggen. Ook stikstof wordt IN de natuur uitgestoten, waar boeren erom heen straks hun bedrijf moeten sluiten vanwege een te hoge stikstoflast. Ook al het extra verkeer (wat nauwelijks wordt meegeteld in de berekeningen, maar er wel is) stoot extra stikstof uit. Op een normale plaatselijke begraafplaats of crematorium kunnen mensen op de fiets komen. Voor een graf in de natuur rijden mensen enorme afstanden voor dat super mooie stukje natuur dat ze in beslag willen nemen. Steeds meer begraafplaatsen in de natuur brengt een rouwstemming in het bos, waar de natuur zijn gang zou moeten mogen gaan. Dat de diversiteit toeneemt is misschien waar, maar dat zou door de natuur met rust te laten ook gebeuren en dan is er wel ruimte voor gravende zoogdieren. Er is momenteel wetenschappelijk universitair onderzoek naar medicijnresten in het menselijk lichaam waarvan aannemelijk wordt geacht dat het schade in de natuur en in het grondwater geven (vandaar dat onderzoek). Het voorzorgsprincipe zou hier juist voor begraven in de schoonste stukjes Nederland toegepast moeten worden. Algemene begraafplaatsen staan onder toezicht van het waterschap, de graven in de natuur niet. Het is 'green washing', doordat de begraafplaatsondernemers in de natuur ter COMPENSATIE (dat wil dus zeggen dat de overheid zelf hen daartoe verplicht en ook wel ziet dat hier schade wordt aangericht) allerlei compenserende acties moeten doen. Die de burger alleen maar afleiden van waar het om zou moeten gaan: breng de natuur naar de begraafplaats en niet begraafplaatsen naar de natuur. Overigens, de meeste mensen (meer dan 67%) kiezen voor cremieren, de goedkoopste en milieuvriendelijkste wijze van begraven, ook medicijnresten in het lichaam worden zo uit de natuur gehouden.

Antwoord gemeente

Punt 1 en 2:

Niet ontkend wordt dat het bos op de Kalenberg al meer dan 100 jaar oud is. Belangrijke voorwaarde voor de gemeente of er wel of niet medewerking wordt verleend aan de natuurbegraafplaats op de Kalenberg (Bosbegraafplaats Justine) heeft te maken met het provinciale toetsingskader. In dit verband zijn vooral de instructieregels uit artikel 2.46 en artikel 2.47 uit de Omgevingsverordening Gelderland (geconsolideerde versie januari 2023) van belang. In de beroepsprocedure van het bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem' is dit

ook naar voren gekomen⁵ en in de plantoelichting van het voorliggende bestemmingsplan is dit nader uiteengezet en toegelicht.

Het komt erop neer dat de motivering van de geroerde bosbodems alleen betrekking heeft op het gedeelte dat binnen het 'verkenninggebied bijzondere voorwaarden natuurbegraven Gelders natuurnetwerk' valt. Alleen voor het westelijk deel geldt dus de voorwaarde dat moet worden aangetoond dat de bodem eerder is geroerd en niet meer ongestoord is.

Dit volgt min of meer ook uit de uitspraak van de ABRS. In de uitspraak is namelijk aan de orde gekomen om alleen het westelijk deel van de voorziene natuurbegraafplaats (het gedeelte dat binnen het 'verkenninggebied bijzondere voorwaarden natuurbegraven Gelders natuurnetwerk' valt) te vernietigen en de rechtsgevolgen verder in stand te laten.

Echter, dit zou ertoe leiden dat de totale oppervlakte van de voorziene natuurbegraafplaats kleiner wordt, terwijl het maximaal aantal toegestane natuurgraven in de regels gelijk blijft en daarmee het aantal graven per hectare toeneemt. En omdat er in de regels nog een aanpassing doorgevoerd zou moeten worden (i.v.m. het schrappen van de uitzonderingsbepaling voor het kappen van bomen in artikel 3.4.1 aanhef en onder a) heeft de ABRS geoordeeld om het gehele bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem' te vernietigen.

Dit betekent dus niet dat het "ongeroerd zijn van de bodem" voor het gehele gebied geldt, zoals reclamant stelt. Door de aanduiding 'specifieke vorm van bos – natuurbegraafplaats' in het voorliggende bestemmingsplan te verkleinen naar ca. 2,7 hectare en de regels in artikel 3.3.1, onder c, hier ook op aan te passen, wordt er volgens de gemeente juist invulling gegeven aan de uitspraak van de ABRS.

Voor het resterende gebied (ca. 0,3 hectare) is momenteel artikel 2.47 (afwijkruimte bij natuurbegraafplaats bijzondere voorwaarden) uit de Omgevingsverordening Gelderland van toepassing. Voor deze gronden geldt dat zonder nadere motivering en onderbouwing geen natuurbegraafplaats kan worden aangelegd.

Punt 3, 4 en 5:

Hoewel de aanleg van een natuurbegraafplaats enige aantasting van bomen en bosbodems tot gevolg heeft, is het onherstelbaar beschadigen hiervan geen sprake. Dit blijkt ook uit het Rapport 'Terug naar de natuur' (Alterra, 2009) en de Oplegnotitie 'Natuurbegraven in Gelderland' (B-Ware, 2 november 2017) die tijdens de beroepsprocedure van het bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem' zijn aangehaald. Bovendien is specifiek voor het natuurbegraven op de Kalenberg een Natuurversterkingsplan opgesteld. Dit plan, "Natuurversterkingsplan bosbegraafplaats Justine Landgoed de Kalenberg" (Eelerwoude, 21 augustus 2020) toont aan dat natuurontwikkeling en natuurbegraven op deze locatie op een zorgvuldige wijze kunnen samengaan. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 11, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Daar komt bij dat het naar overtuiging van de gemeente het de SBLK alles aan gelegen is om het natuurbegraven zorgvuldig in te passen, aangezien er zonder gezond bos/ natuur ook geen gezond landgoed mogelijk is.

---

⁵ Daar wordt verwezen naar artikel 2.47 (instructieregel bestemmingsplan natuurbegraven in Gelders natuurnetwerk onder voorwaarden) en 2.48 (Instructieregel bestemmingsplan natuurbegraven in Gelders natuurnetwerk onder bijzondere voorwaarden) uit de geconsolideerde Omgevingsverordening Gelderland (februari 2022) dat ten tijde van het bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem' uit 2021 gold. Inhoudelijk zijn deze gelijk aan respectievelijk artikel 2.46 (afwijkruimte bij natuurbegraafplaats) en artikel 2.47 (afwijkruimte bij natuurbegraafplaats bijzondere voorwaarden) uit de geconsolideerde Omgevingsverordening Gelderland van januari 2023.

Het onderhoud van het Landgoed De Kalenberg is al meer dan een eeuw in goede handen bij de SBLK en de voorganger daarvan. Ook het concept voor het bosbegraven zoals de SBLK dat voorstaat is ingericht op een zorgvuldige omgang met het bos en de natuur. Het bestemmingsplan voorziet daartoe in de relevante waarborgen en de SBLK van haar kant werkt volgens het ecologische werkprotocol en het kwaliteitskeurmerk van de brancheorganisatie natuurbegraven BRANA.

Punt 6:

De wijze van grafdelven is afhankelijk van de soort graf en de bodemgesteldheid. Urnengraven worden altijd handmatig geboord. Klassieke graven worden indien mogelijk handmatig gedolven en waar nodig (elektrisch) gegraven. Verstoring van (diesel)machines met rupsbanden is dan ook niet aan de orde.

Punt 7:

Ook is er in het verleden door andere partijen al veel onderzoek gedaan naar mogelijke milieueffecten van (natuur)begraven. Uit onderzoek uitgevoerd door het RIVM naar de samenstelling van het grondwater, oppervlaktewater en drainagewater bij vijf begraafplaatsen (Brinkman et al., 1987; Honing et al., 1988) is geen meetbare vervuiling gebleken door medicijnen of andere stoffen die in de bodem terechtkomen. Risico's op vermindering van de bodemkwaliteit en vervuiling van grondwater door natuurbegraven zijn er, gelet op het voorgaande, dan ook niet.

Punt 8:

De planvorming voor natuurbegraven op de Kalenberg kent inderdaad een lang proces. Dit is mede ingegeven door de zorgvuldigheid die de SBLK heeft betracht bij de totstandkoming en uitwerking van de plannen, in combinatie met de te doorlopen planprocedures die hiervoor nodig zijn. Niet wordt ingezien wat de relatie is met een klimaatcrisis, zoals reclamant stelt. Te meer omdat het natuurbegraven zorgvuldig wordt ingepast. Hiervoor is dat al toegelicht.

Punt 9 en 10:

Reclamant hoeft zich geen zorgen te maken dat op een begraafplaats wordt gerecreëerd; de graven liggen niet onder of aan de (wandel)paden en zijn vanaf de paden niet of nauwelijks zichtbaar. Daarbij geldt dat wandelen en fietsen buiten de paden sowieso niet zijn toegestaan, dus recreanten worden ook niet belemmerd. Ook is de ruimtelijke uitstraling van de natuurbegraafplaats nihil is. Indien gewenst zal bij de graven alleen een houten gedenkschijf worden geplaatst, die na verloop van tijd zal vergaan. Van de natuurbegraafplaats zal alleen een (ingetogen) bewegwijzering zichtbaar zijn in het bos.

Bovendien is door de SBLK bewust gekozen om de locatie van de natuurbegraafplaats aan de rand van het Landgoed de Kalenberg te situeren, daar waar de minste mensen komen. En omdat er op de beoogde natuurbegraafplaats hooguit 3 begraafplechtigheden per maand plaatsvinden, herkent de gemeente zich niet in het beeld dat de recreatiebeleving door de komst van de natuurbegraafplaats heel anders wordt en als geheel wordt aangetast. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 9, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 11, 12 en 13:

De onderbouwing van de behoefte voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg en de mogelijke alternatieven, zoals de natuurbegraafplaats Schapenmeer in Vorden, is ook aan de orde gekomen in de eerdere beroepsprocedure. In dit kader

wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet-gehonoreerde beroepsgrond nr. 8, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel. De tekst in paragraaf 2.2.3 van de plantoelichting is in lijn met de overweging van de ABRS; de geïnteresseerden in een graf op de natuurbegraafplaats op Landgoed de Kalenberg voelen zich namelijk sterk verbonden met het bos op het Landgoed De Kalenberg en willen met de aankoop daarvan bewust bijdragen aan het onderhoud van dit specifieke landgoed. Dit blijkt uit de intakegesprekken die de SBLK met geïnteresseerden heeft gevoerd, evenals de ingekomen zienswijzen op het voorliggende bestemmingsplan met een positieve reactie op de komst van Bosbegraafplaats Justine.

De gemeente constateert dat er zienswijzen tegen het plan voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg zijn ingediend, maar ook positieve (of ondersteunende) zienswijzen op het plan. De gemeente neemt de ingekomen reacties op het plan serieus in behandeling en weegt verschillende belangen tegen elkaar af, waarbij ook toegezien wordt op het algemeen belang. Zo worden de effecten op natuur en landschap alsook omwonenden betrokken, evenals de eerdere uitspraak van de ABRS (zie ook hoofdstuk 2 van deze Nota van Zienswijzen).

Het aantal voor- of tegenstanders van de natuurbegraafplaats is dan ook niet bij voorbaat doorslaggevend.

Punt 14:

Met de genoemde oppervlakte van 2,5 m² in paragraaf 2.2.5 van de plantoelichting wordt de gemiddelde oppervlakte van een feitelijk gegraven natuurgraf bedoeld. En uitgaande van een natuurbegraafplaats met een omvang van 2,7 hectare met maximaal 250 natuurgraven per hectare, komt dit erop neer dat ca. 6,25% van de gronden binnen het gebied worden geroerd om de graven aan te leggen. Deze berekening heeft dus vooral als doel om aan te geven dat de oppervlakte aan te roeren gronden voor de aanleg van de natuurgraven relatief beperkt is. Dit is wat anders dan de gemiddelde grafdichtheid in het gebied waar natuurbegraven is voorzien en waar reclamant in zijn berekening op doelt. Zoals reclamant terecht aangeeft zullen de natuurgraven juist verspreid over het gebied komen te liggen.

Punt 15:

De term "compensatie" volgt uit de toetsing aan de Instructieregels (artikel 2.46, onder 2) van de Omgevingsverordening Gelderland (geconsolideerde versie januari 2023). Hierin is aangegeven dat indien een nieuw bestemmingsplan natuurbegraven mogelijk gemaakt, en waarmee een nieuwe functie in het GNN wordt toegevoegd, het plan ook een regeling moet bevatten waarmee nieuwe natuur gerealiseerd wordt. Compensatie is in dit geval dus niet zozeer noodzakelijk vanwege het verlies aan natuur, maar vanwege het toevoegen van een extra functie in het bos.

Punt 16:

De natuur- en boscompensatie ten behoeve van de nieuwe natuurbegraafplaats dient binnen een termijn van 5 jaar na vaststelling van het bestemmingsplan te worden gerealiseerd. In artikel 3.3.2 van de regels is dit aangegeven. Voor de uitwerking en totstandkoming van de boscompensatie wordt verwezen naar het specifiek voor dit plan opgestelde Natuurversterkingsplan. Dat is wat de gemeente zal beoordelen en op zal handhaven. Het is aan de initiatiefnemer om daar een goede invulling aan te geven.

Punt 17:

Anders dan reclamant stelt is de gemeente wel van mening dat de natuur/boscompensatie aan de Larikslaan als volwaardige compensatie telt. Te meer omdat aan de Larikslaan minimaal eenzelfde oppervlakte (namelijk circa 3 hectare) wordt ingericht én met hetzelfde natuurbeheertype als waar de beoogde natuurbegraafplaats plaatsvindt, namelijk; natuurbeheertype N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos. Dit beheertype valt onder natuurtype 'N15 Droge bossen'. Hiervoor is het "Natuurversterkingsplan bosbegraafplaats Justine Landgoed de Kalenberg" (Eelerwoude, 21 augustus 2020) opgesteld. Dit Natuurversterkingsplan geeft daarvoor ook de nodige waarborgen die in het bestemmingsplan zijn vastgelegd. Daarbij wordt opgemerkt dat het compensatiegebied op ca. 800 meter van de beoogde bosbegraafplaats ligt, en direct grenst aan het Gelders Natuurnetwerk (GNN). Vooral dat laatste is van belang omdat daarmee een groter aaneengesloten natuurnetwerk ontstaat. In dit geval hoeft de compensatielocatie dan ook niet als landbouwgrond direct grenzend aan de Kalenberg te liggen om van compensatiebos te kunnen spreken.

Punt 18:

De regels voor het natuurbegraven zijn in dit bestemmingsplan heel duidelijk. Daar zal aan moeten worden voldaan. Als er overtredingen worden geconstateerd zal daar in beginsel handhavend tegen worden opgetreden.

Punt 19:

De gemeente Lochem profileert zich inderdaad als groene gemeente. En de realisatie van een natuurbegraafplaats, mits goed ingepast en uitgevoerd, hoeft dat zeker niet in de weg te staan. Want een natuurbegraafplaats is geen gewone begraafplaats. Een natuurbegraafplaats is in de eerste plaats een natuurgebied. En in dit geval vooral een bosgebied, als onderdeel van een landgoed. Het perceel heeft en behoudt dan ook de bestemming 'Bos'. Het initiatief voor de realisatie van een natuurbegraafplaats is genomen om invulling te geven aan de doelstelling van de SBLK: een goed bosonderhoud en -beheer om de kwaliteit van de natuur duurzaam te ontwikkelen zodat het voor iedereen nog vele jaren mogelijk is om van het landgoed te kunnen genieten. Daarbij wordt onder andere ingezet op het vergroten van de biodiversiteit door het verwijderen van (invasieve) exoten en het inbrengen van bomen en struiken die beter bestand zijn tegen de klimaatverandering, het creëren van een mengeling van oudere en jongere bomen (waarmee het bos beter gebruikt kan worden als CO₂-opslagplaats), alsook het creëren van een mooi en veilig bos voor de talrijke recreanten die van de vrij toegankelijke paden in het bos gebruik maken.

Punt 20:

De gemeente heeft geen zicht op hoeveel geld de SBLK reeds in de beoogde plannen voor Bosbegraafplaats Justine heeft geïnvesteerd, maar is zich er wel van bewust dat extra kosten gemaakt zijn. Onder andere vanwege de beroepsprocedure tegen het vorige bestemmingsplan en het opstellen van het voorliggende 'herstelplan'. Dit laat onverlet dat de beoogde natuurbegraafplaats nog steeds van belang is als noodzakelijke inkomstenbron voor het bosonderhoud, en daarmee het beheer en onderhoud van het landgoed, juist ook voor de lange termijn.

Punt 21:

Rondom het Landgoedhotel zijn geen andere geschikte locaties voorhanden waarbinnen een natuurbegraafplaats gecreëerd kan worden. Al eerder is geconstateerd dat met het voorliggende en aangepaste bestemmingsplan juist 2 beroepsgronden uit de uitspraak van de ABRS op het vorige bestemmingsplan worden hersteld. Dit betreft onder andere de bestemmingsregeling voor natuurbegraven in verband met de onderbouwing van ongestoorde bosbodem.

Hierop is de aanduiding 'specifieke vorm van bos – natuurbegraafplaats' aangepast. In dit kader wordt ook verwezen naar de beantwoording onder punt 1 en 2. Zoals al benoemd is door de SBLK bewust gekozen om de locatie van de natuurbegraafplaats aan de rand van het Landgoed te situeren, daar waar de minste mensen komen. De gemeente heeft al eerder aangegeven dat het acceptabel wordt geacht dat anderen dan de nabestaanden met een begrafenis worden geconfronteerd, ook als die personen wandelen en recreëren. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 9, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 22:

Nogmaals wordt benadrukt dat de onderbouwing van de behoefte voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg en de mogelijke alternatieven ook aan de orde zijn gekomen in de eerdere beroepsprocedure. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 8, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 23:

De gemeente constateert dat er zienswijzen tegen het plan voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg zijn ingediend, maar ook positieve (of ondersteunende) zienswijzen op het plan. De gemeente neemt de ingekomen reacties op het plan serieus in behandeling en weegt verschillende belangen tegen elkaar af. Het is dus zeker niet zo dat de plannen doorgedrukt worden. Het plan wordt behandeld door de gemeenteraad van Lochem, een democratisch gekozen orgaan, en neemt daarover een weloverwogen besluit. Hiervoor zal de gebruikelijke procedure voor vaststelling door de gemeenteraad gevolgd worden.

Punt 24:

De gemeente is zich ervan bewust dat een natuurbegraafplaats vanwege de eeuwigdurende grafrust onherroepelijk is. Maar al eerder heeft de ABRS ook geoordeeld dat de gemeente terecht heeft mogen uitgaan dat een natuurbegraafplaats als noodzakelijke inkomstenbron mag fungeren voor het voortbestaan van het landgoed. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 16, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

De overige aspecten die reclamant aanhaalt onder dit punt is vooral een herhaling van onderwerpen die eerder in de zienswijze al zijn benoemd en beantwoord. Voor wat betreft de verstoring van de bosbodem en de daarmee gepaard gaande effecten die reclamant aanhaalt, o.a. met betrekking tot de grondwaterstand en medicijnresten, wordt verwezen naar de beantwoording onder punt 3, 4, 5 en 7. Voor wat betreft de onderbouwing van het plan op het aspect stikstof wordt verwezen naar paragraaf 4.8.2 van de plantoelichting, alsook het specifiek voor dit plan uitgevoerde stikstofdepositieonderzoek dat als bijlage 3 bij de plantoelichting is gevoegd.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een inhoudelijke aanpassing van het bestemmingsplan.

3.31 ZIENSWIJZE 31

Reactie

1. De bossen van Kalenberg zijn al meer dan een eeuw een toevluchtsoord voor flora en fauna. Dit plekje natuur zo laten, is kiezen voor behoud van een zeldzaam stukje geschiedenis.
2. Eerder afgekeurde plannen wijzen op het belang van de ongestoorde bodem. Elke ingreep hierin zou een stap terug betekenen van wat al erkend is als waardevol.
3. Het graven van de laatste rustplaatsen kan onze toch al kwetsbare natuur verder uitputten, met alle gevolgen van dien voor het droge klimaat waarin we ons bevinden.
4. Onze wilde dieren hebben vrij spel nodig in de natuur, zonder het risico op een onaangename confrontatie met begraven menselijke resten.
5. Het idee van een natuurbegraafplaats komt uit een andere tijd. We leven nu in een periode waarin klimaatverandering ons dwingt tot nieuwe afwegingen.
6. Het rustig wandelen of fietsen door Kalenberg zou een heel andere beleving krijgen als het landschap ook dienstdoet als begraafplaats. Niet iedereen voelt zich comfortabel met deze combinatie.
7. Met een alternatieve natuurbegraafplaats dichtbij, moet de noodzaak voor nog een begraafplaats in dit prachtige bosgebied in twijfel getrokken worden.
8. Het feit dat 40 belangstellenden worden aangehaald tegenover een stem van meer dan 750 tegenstanders moet een weegfactor zijn. Het verlangen van enkelen zou niet de rust van velen mogen verstoren.
9. De suggestie dat er maar een klein stukje van het bos wordt gebruikt voor het begraven, mist context. Verspreid over het hele gebied heeft dit een veel grotere invloed dan op papier lijkt.
10. De term 'compensatiebos' suggereert dat we het verlies al erkennen, wat op zichzelf al genoeg reden zou moeten zijn om de plannen te heroverwegen.
11. Het is onzeker wanneer en hoe deze compensatie plaatsvindt. Die volgorde is essentieel voor het vertrouwen in het plan.
12. De gemeente heeft zich ingezet voor een groen imago. Dit project lijkt haaks te staan op die inspanningen.
13. Investerings in het plan suggereren dat het gebied financieel rendabel gemaakt kan worden zonder de natuur aan te tasten.
14. De roep om een eigen begraafplaats is begrijpelijk, maar laten we dan een plek kiezen die minder uniek en kwetsbaar is.
15. Draagvlak vanuit de gemeenschap is cruciaal voor dergelijke ingrijpende projecten. Het lijkt erop dat dit draagvlak simpelweg ontbreekt.
16. Een natuurbegraafplaats is een definitieve verandering. Zodra deze deur opengaat, kan hij niet meer gesloten worden.

Antwoord gemeente

Punt 1:

Niet ontkend wordt dat het bos op de Kalenberg al meer dan 100 jaar oud is. Tegelijkertijd is de gemeente ook van mening dat een natuurbegraafplaats geen gewone begraafplaats is. Een natuurbegraafplaats is in de eerste plaats een natuurgebied. En in dit geval vooral een bosgebied, als onderdeel van een landgoed. Het perceel heeft en behoudt dan ook de bestemming 'Bos'. Het initiatief voor de realisatie van een natuurbegraafplaats is genomen om invulling te geven aan de doelstelling van de Stichting Beheer Landgoed de Kalenberg (SBLK); een goed bosonderhoud en -beheer om de kwaliteit van de natuur duurzaam te ontwikkelen zodat het voor iedereen nog vele jaren mogelijk is om van het landgoed te kunnen genieten. Daar komt bij dat het naar overtuiging van de gemeente het de SBLK alles aan gelegen is om het natuurbegraven zorgvuldig in te passen, aangezien er zonder gezond bos/ natuur ook geen gezond landgoed mogelijk is.

Ook past het natuurbegraven in de historie van Landgoed De Kalenberg in Barchem dat door de Vereniging Woodbrookers is opgericht. In dit kader wordt ook verwezen naar de achtergrondinformatie van de plannen voor Bosbegraafplaats Justine in paragraaf 2.1 van deze Nota van Zienswijzen.

Punt 2:

Belangrijke voorwaarde voor de gemeente of er wel of niet medewerking wordt verleend aan de natuurbegraafplaats op de Kalenberg (Bosbegraafplaats Justine) heeft te maken met het provinciale toetsingskader. In dit verband zijn vooral de instructieregels uit artikel 2.46 en artikel 2.47 uit de Omgevingsverordening Gelderland (geconsolideerde versie januari 2023) van belang.

In de beroepsprocedure van het bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem' is dit ook naar voren gekomen⁶ en in de plantoelichting van het voorliggende bestemmingsplan is dit nader uiteengezet en toegelicht.

Het komt erop neer dat de motivering van de geroerde bosbodems alleen betrekking heeft op het gedeelte dat binnen het 'verkenninggebied bijzondere voorwaarden natuurbegraven Gelders natuurnetwerk' valt. Alleen voor het westelijk deel geldt dus de voorwaarde dat moet worden aangetoond dat de bodem eerder is geroerd en niet meer ongestoord is.

Dit volgt min of meer ook uit de uitspraak van de ABRS. In de uitspraak is namelijk aan de orde gekomen om alleen het westelijk deel van de voorziene natuurbegraafplaats (het gedeelte dat binnen het 'verkenninggebied bijzondere voorwaarden natuurbegraven Gelders natuurnetwerk' valt) te vernietigen en de rechtsgevolgen verder in stand te laten.

Echter, dit zou ertoe leiden dat de totale oppervlakte van de voorziene natuurbegraafplaats kleiner wordt, terwijl het maximaal aantal toegestane natuurgraven in de regels gelijk blijft en daarmee het aantal graven per hectare toeneemt. En omdat er in de regels nog een aanpassing doorgevoerd zou moeten worden (i.v.m. het schrappen van de uitzonderingsbepaling voor het kappen van bomen in artikel 3.4.1 aanhef en onder a) heeft de ABRS geoordeeld om het gehele bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem' te vernietigen.

Dit betekent dus niet dat het "ongeroerd zijn van de bodem" voor het gehele gebied geldt, zoals reclamant stelt. Door de aanduiding 'specifieke vorm van bos - natuurbegraafplaats' in het voorliggende bestemmingsplan te verkleinen naar ca. 2,7 hectare en de regels in artikel 3.3.1, onder c, hier ook op aan te passen, wordt er volgens de gemeente juist invulling gegeven aan de uitspraak van de ABRS.

Voor het resterende gebied (ca. 0,3 hectare) is momenteel artikel 2.47 (afwijkruimte bij natuurbegraafplaats bijzondere voorwaarden) uit de Omgevingsverordening Gelderland van toepassing. Voor deze gronden geldt dat zonder nadere motivering en onderbouwing geen natuurbegraafplaats kan worden aangelegd.

Punt 3:

Hoewel de aanleg van een natuurbegraafplaats enige aantasting van bomen en bosbodem tot gevolg heeft, is van uitputting geen sprake. Dit blijkt ook uit het Rapport 'Terug naar de natuur' (Alterra, 2009) en de Oplegnotitie 'Natuurbegraven in Gelderland' (B-Ware, 2 november 2017) die tijdens de beroepsprocedure van het bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem' zijn aangehaald. Bovendien is specifiek

---

⁶ Daar wordt verwezen naar artikel 2.47 (instructieregel bestemmingsplan natuurbegraven in Gelders natuurnetwerk onder voorwaarden) en 2.48 (Instructieregel bestemmingsplan natuurbegraven in Gelders natuurnetwerk onder bijzondere voorwaarden) uit de geconsolideerde Omgevingsverordening Gelderland (februari 2022) dat ten tijde van het bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem' uit 2021 gold. Inhoudelijk zijn deze gelijk aan respectievelijk artikel 2.46 (afwijkruimte bij natuurbegraafplaats) en artikel 2.47 (afwijkruimte bij natuurbegraafplaats bijzondere voorwaarden) uit de geconsolideerde Omgevingsverordening Gelderland van januari 2023.

voor het natuurbegraven op de Kalenberg een Natuurversterkingsplan opgesteld. Dit plan, "Natuurversterkingsplan bosbegraafplaats Justine Landgoed de Kalenberg" (Eelerwoude, 21 augustus 2020) toont aan dat natuurontwikkeling en natuurbegraven op deze locatie op een zorgvuldige wijze kunnen samengaan. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 11, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 4:

Op de beoogde Bosbegraafplaats Justine zal de grafdiepte 125 cm zijn. Deze diepte is dan meer dan voldoende om te voorkomen dat dieren mogelijk naar menselijke resten zouden gaan graven. Dit komt overeen met de ervaringen op bestaande natuurbegraafplaatsen. Daar worden in de praktijk ook geen problemen met gravende dieren gemeld. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet-gehonoreerde beroepsgrond nr. 12, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 5:

De planvorming voor natuurbegraven op de Kalenberg kent inderdaad een lang proces. Dit is mede ingegeven door de zorgvuldigheid die de SBLK heeft betracht bij de totstandkoming en uitwerking van de plannen, in combinatie met de te doorlopen planprocedures die hiervoor nodig zijn. Niet wordt ingezien wat de relatie is met een klimaatcrisis, zoals reclamant stelt. Te meer omdat het natuurbegraven zorgvuldig wordt ingepast. Hiervoor is dat al toegelicht.

Punt 6:

De graven zijn vanaf de paden niet of nauwelijks zichtbaar en wandelen en /of fietsen is buiten de paden sowieso niet toegestaan. Ook is de ruimtelijke uitstraling van de natuurbegraafplaats nihil. Indien gewenst zal bij de graven alleen een houten gedenkschijf worden geplaatst, die na verloop van tijd zal vergaan. Van de natuurbegraafplaats zal alleen een (ingetogen) bewegwijzering zichtbaar zijn in het bos.

Bovendien is door de SBLK bewust gekozen om de locatie van de natuurbegraafplaats aan de rand van het Landgoed de Kalenberg te situeren, daar waar de minste mensen komen. De gemeente is van mening dat de recreatiebeleving door de komst van de natuurbegraafplaats niet heel anders wordt en als geheel niet wordt aangetast. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 9, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 7:

De onderbouwing van de behoefte voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg en de mogelijke alternatieven, zoals de natuurbegraafplaats Schapenmeer in Vorden, zijn ook aan de orde gekomen in de eerdere beroepsprocedure. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 8, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 8:

De gemeente constateert dat er zienswijzen tegen het plan voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg zijn ingediend, maar ook positieve (of ondersteunende) zienswijzen op het plan. De gemeente neemt de ingekomen reacties op het plan serieus in behandeling en weegt verschillende belangen tegen elkaar af, waarbij ook toegezien wordt op het algemeen belang. Zo worden de effecten op natuur en landschap alsook voor omwonenden betrokken, evenals de

eerdere uitspraak van de ABRS (zie ook hoofdstuk 2 van deze Nota van Zienswijzen).

Het aantal voor- of tegenstanders van de natuurbegraafplaats is dan ook niet bij voorbaat doorslaggevend.

Punt 9:

Verwezen wordt naar de beantwoording onder punt 6.

Punt 10:

De term "compensatie" volgt uit de toetsing aan de Instructieregels (artikel 2.46, onder 2) van de Omgevingsverordening Gelderland (geconsolideerde versie januari 2023). Hierin is aangegeven dat indien een nieuw bestemmingsplan natuurbegraven mogelijk gemaakt, en waarmee een nieuwe functie in het GNN wordt toegevoegd, het plan ook een regeling moet bevatten waarmee nieuwe natuur gerealiseerd wordt. Compensatie is in dit geval dus niet zozeer noodzakelijk vanwege het verlies aan natuur, maar vanwege het toevoegen van een extra functie in het bos.

Punt 11:

De natuur- en boscompensatie ten behoeve van de nieuwe natuurbegraafplaats dient binnen een termijn van 5 jaar na vaststelling van het bestemmingsplan te worden gerealiseerd. In artikel 3.3.2 van de regels is dit aangegeven. Voor de uitwerking en totstandkoming van de boscompensatie wordt verwezen naar het specifiek voor dit plan opgestelde Natuurversterkingsplan. Dat is wat de gemeente zal beoordelen en op zal handhaven. Het is aan de initiatiefnemer om daar een goede invulling aan te geven.

Punt 12 en 13:

De gemeente Lochem profileert zich inderdaad als groene gemeente. En de realisatie van een natuurbegraafplaats, mits goed ingepast en uitgevoerd, hoeft dat zeker niet in de weg te staan. Want een natuurbegraafplaats is geen gewone begraafplaats. Een natuurbegraafplaats is in de eerste plaats een natuurgebied. En in dit geval vooral een bosgebied, als onderdeel van een landgoed. Het perceel heeft en behoudt dan ook de bestemming 'Bos'. Het initiatief voor de realisatie van een natuurbegraafplaats is genomen om invulling te geven aan de doelstelling van de SBLK: een goed bosonderhoud en -beheer om de kwaliteit van de natuur duurzaam te ontwikkelen zodat het voor iedereen nog vele jaren mogelijk is om van het landgoed te kunnen genieten. Daarbij wordt onder andere ingezet op het vergroten van de biodiversiteit door het verwijderen van (invasieve) exoten en het inbrengen van bomen en struiken die beter bestand zijn tegen de klimaatverandering, het creëren van een mengeling van oudere en jongere bomen (waarmee het bos beter gebruikt kan worden als CO₂-opslagplaats), alsook het creëren van een mooi en veilig bos voor de talrijke recreanten die van de vrij toegankelijke paden in het bos gebruik maken.

Daarbij heeft de gemeente al eerder aangegeven dat het voor SBLK goed is om voor het onderhoud en beheer een breed palet aan financieringsbronnen te hebben. Daarmee worden de risico's gespreid, is er meer zekerheid voor de lange termijn en wordt er, zoals van oudsher bij landgoederen, gewerkt met een brede en diverse exploitatie opzet.

In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet-gehonoreerde beroepsgrond nr. 16, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 14:

Nogmaals wordt benadrukt dat de onderbouwing van de behoefte voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg en de mogelijke alternatieven ook aan de orde zijn gekomen in de eerdere beroepsprocedure. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 8, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 15:

Verwezen wordt naar de beantwoording onder punt 8.

Punt 16:

De gemeente is zich ervan bewust dat een natuurbegraafplaats vanwege de eeuwigdurende grafrust onherroepelijk is. Maar al eerder heeft de ABRS ook geoordeeld dat de gemeente terecht heeft mogen uitgaan dat een natuurbegraafplaats als noodzakelijke inkomstenbron mag fungeren voor het voortbestaan van het landgoed. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 16, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een aanpassing van het bestemmingsplan.

3.32 ZIENSWIJZE 32

Reactie

De Kalenberg is een prachtig natuurgebied en moet ook instant gehouden worden. Vandaar dat het een goed initiatief is om een kleine natuurbegraafplaats te realiseren waardoor er ook financiële mogelijkheden ontstaan om het duurzame beheer en ontwikkeling mogelijk te maken. De stemmingmakerij door de actiegroep "Red de Kalenberg" door middel van het plaatsen van een advertentie in de Berkelbode van deze week, vindt reclamant stuitend en absoluut geen recht doen aan de gevoelens en wensen van diegenen die graag hun laatste rustplaats willen hebben in de natuur. Het zou de actiegroep sieren als ze in plaats van de hakken in het zand te zetten, in gesprek gaan. Als de actiegroep betere plannen heeft om de Kalenberg te onderhouden en voor eenieder toegankelijk te laten blijven, dan zou het ze sieren om deze in te dienen. Het zou de actiegroep ook sieren om zich te verdiepen in natuurbegraafplaatsen. Er is er een in Vorden, in een woord prachtig.

Antwoord gemeente

Veel van de door reclamant aangehaalde punten zijn voor de gemeente ook aanleiding om het initiatief voor de natuurbegraafplaats mogelijk te maken. De zienswijzen van de Stichting Red de Kalenberg zijn onder Zienswijze 93 door de gemeente beantwoord.

De zienswijze wordt verder ter kennisgeving aangenomen

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een aanpassing van het bestemmingsplan.

3.33 ZIENSWIJZE 33

Reactie

De Kalenberg is een uniek stukje natuur in de achterhoek, de Barchemers zijn daar sterk bij betrokken, daar hoort reclamant ook bij. Reclamant wandelt regelmatig

door dit mooie gebied om rust en stilte te vinden. Een natuur begraafplaats gaat de functie en de sfeer van dit unieke gebied totaal veranderen. Reclamant is van mening dat het beter is om een weiland op te offeren en er mooi nieuw natuurgebied van te maken waar zo'n natuurbegraafplaats beter in past.

Antwoord gemeente

De gemeente is het met reclamant eens dat De Kalenberg een natuurgebied is dat van belang is voor omwonenden en waar ook veel (extensief) gerecreëerd wordt. Met de komst van een natuurbegraafplaats is dit nog steeds mogelijk. De gemeente is echter van mening dat de recreatiebeleving door de komst van de natuurbegraafplaats niet heel anders wordt en als geheel niet wordt aangetast. Zo zijn de graven zijn vanaf de paden niet of nauwelijks zichtbaar en is wandelen buiten de paden sowieso niet toegestaan. Ook is de ruimtelijke uitstraling van de natuurbegraafplaats nihil. Indien gewenst zal bij de graven alleen een houten gedenkschijf worden geplaatst, die na verloop van tijd zal vergaan. Van de natuurbegraafplaats zal alleen een (ingetogen) bewegwijzering zichtbaar zijn in het bos. Bovendien is door de SBLK bewust gekozen om de locatie van de natuurbegraafplaats aan de rand van het Landgoed de Kalenberg te situeren, daar waar de minste mensen komen. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet-gehonoreerde beroepsgrond nr. 9, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Tot slot is de onderbouwing van de behoefte voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg en de mogelijke alternatieven ook aan de orde gekomen in de eerdere beroepsprocedure. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet-gehonoreerde beroepsgrond nr. 8, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een aanpassing van het bestemmingsplan.

3.34 ZIENSWIJZE 34

Reactie

Zienswijze is nagenoeg gelijklopend aan zienwijze nr. 11 met de volgende aanvulling:

- Een begraafplaats op deze locatie, midden in het wandel- en fietsgebied, hoort hier niet thuis.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 11. In relatie tot het aangevulde punt wordt het volgende overwogen:

Zoals reeds aangegeven zijn de graven vanaf de paden niet of nauwelijks zichtbaar en is wandelen en fietsen buiten de paden sowieso niet toegestaan. Bovendien is de mogelijkheid voor een natuurbegraafplaats beperkt tot ca. 3 hectare van de in totaal 17 hectare van het Landgoed de Kalenberg en is door de SBLK bewust gekozen om de locatie van de natuurbegraafplaats aan de rand van het Landgoed te situeren, daar waar de minste mensen komen.

Los daarvan kan natuurbegraven en extensieve recreatie juist ook goed samengaan. Dat laat ook de praktijk zien. Op natuurbegraafplaatsen elders in Nederland (zoals van Natuurbegraven Nederland) bezoeken mensen de natuurgebieden ook zonder dat zij iemand komen gedenken.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een inhoudelijke aanpassing van het bestemmingsplan.

3.35 ZIENSWIJZE 35

Reactie

Zienswijze is nagenoeg gelijklopend aan zienwijze nr. 11 exclusief punt 22 en aangevuld met de volgende opmerking:

- Het is onbegrijpelijk dat de gemeente Lochem na de vorige procedure nu het bestemmingsplan wil wijzigen om een natuurbegraafplaats mogelijk te maken. Het lijkt erop, dat de gemeente het met de indieners op een akkoord heeft gegooid, en nu met algemene middelen weer een nieuwe procedure begint. Als inwoner van de gemeente Lochem schaamt reclamant zich voor zijn gemeentebestuur. Reclamant hoopt dat de gemeenteraad dit niet onderdeel maakt van een politiek handjeclap, maar in meerderheid afkeurt.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 11., exclusief de beantwoording onder punt 22. In relatie tot het aangevulde punt wordt het volgende overwogen:

Aanleiding om het plan voor een natuurbegraafplaats opnieuw in procedure te brengen is dat de gemeente van mening is dat 2 (van de 14) beroepsgronden die door de ABRS zijn gehonoreerd, en die tot de vernietiging van het gehele bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem' hebben geleid, goed te herstellen zijn. Te meer omdat de aanleiding voor de realisering van Bosbegraafplaats Justine niet anders is. Zie ook hoofdstuk 2 en specifiek paragraaf 2.2 van deze Nota van Zienswijzen.

De kosten voor deze nieuwe procedure komen conform de door de gemeenteraad vastgestelde legesverordening voor rekening van de initiatiefnemer en worden niet betaald door de gemeente zoals reclamant suggereert.

Ook is er geen sprake van een politiek handjeclap zoals reclamant stelt. Zoals reeds aangegeven constateert de gemeente dat er zienswijzen tegen het plan voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg zijn ingediend, maar ook positieve (of ondersteunende) zienswijzen op het plan. De gemeente neemt de ingekomen reacties op het plan serieus in behandeling en weegt verschillende belangen tegen elkaar af. Het nieuwe bestemmingsplan wordt behandeld door de gemeenteraad van Lochem, een democratisch gekozen orgaan, en neemt daarover een weloverwogen besluit. Hiervoor zal de gebruikelijke procedure voor vaststelling door de gemeenteraad gevolgd worden.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een inhoudelijke aanpassing van het bestemmingsplan.

3.36 ZIENSWIJZE 36

Reactie

Zienswijze is gelijklopend aan zienwijze nr. 35.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 35.

3.37 ZIENSWIJZE 37

Reactie

Zienswijze is gelijkloidend aan zienwijze nr. 11.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 11.

3.38 ZIENSWIJZE 38

Reactie

Reclamant is tegen de aanleg van een natuurbegraafplaats op de Kalenberg te Barchem om volgende redenen.

1. Reclamant wandelt met hun kinderen hier regelmatig graag en genieten in rust van de natuur op verschillende manieren. Het is van belang in de huidige samenleving dat kinderen zien en weten wat natuur is. Mensen hebben de rust van het groen zoveel nodig in de huidige maatschappij. Het gebied moet voor dier, plant en mens worden ontzien en beschermd.
2. Door de aanleg van een enorm oppervlak voor deze begraafplaats, kunnen (wilde) dieren niet meer in hun normale habitat leven. Wilde dieren die van nature graven in de (vers omgespitte) aarde kunnen dat niet meer straffeloos doen. Zij zullen worden geconfronteerd met menselijke resten, net als wandelaars met kinderen.
3. Dit is een prachtig mooi natuurlijk bosgebied dat al jaren oud is, waar een bestaand ecosysteem al ruim honderd jaar lang actief is met een grote diversiteit aan dieren, insecten, bomen, planten, microbacteriën, opruimers als schimmels en paddenstoelen. Het vernietigen van dit gebied is onnatuurlijk.
4. Het aanleggen van een begraafplaats voor eeuwig is onherroepelijk; zodra het eerste lijk is begraven op de Kalenberg, is er geen weg terug. Het gunnen van extra economische pijler is onvoldoende basis voor zo'n ingrijpende verandering met verstreckende gevolgen.
5. Daarnaast is het absoluut onwenselijk voor bodem en natuur om lichamen vol met chemische medicinale stoffen hier achter te laten en deze stoffen in de natuur te laten lekken. Ons drinkwater is al dermate vervuild met medische resten van veel mensen, daar willen we niet nog meer onnatuurlijke stoffen bij hebben.
6. Op korte afstand is al een andere locatie in gebruik. Natuurbegraafplaats Schapenmeer is een goed alternatief, voor mensen die per se een natuurbegraafplaats willen. De vraag is namelijk hoe groot de animo hiervoor überhaupt is.
7. In art 2.2.3 van de toelichting wordt gesteld dat de natuurbegraafplaats voorziet in de behoefte van belangstellenden om hier begraven te worden. Dit is een omkering van de feiten. Om economische redenen wordt een natuurbegraafplaats geïnitieerd. Vervolgens wordt deze aantasting van de natuur goedgepraat doordat het zou voorzien in een gecreëerde behoefte die er voordien niet was.
8. In hetzelfde art. 2.2.3 wordt gesteld dat er inmiddels 40 belangstellenden zouden zijn. Daartegenover staat een aantal van ruim 800 personen die zich gemeld hebben als tegenstander. Het werkelijke aantal tegenstanders zal hoger

- liggen. Kan de gecreëerde wens van enkelen ingaan tegen de wens van vele wandelaars en mountainbikers en andere recreanten om ongestoord van een uniek gebied te genieten?
9. Op blz. 46 van de toelichting wordt gesteld dat de bodem ongeroerd lijkt. Dit is precies waarom de Raad van State het oorspronkelijke plan heeft afgewezen. Het ongeroerd zijn van de bodem geldt dus niet alleen voor een deel van het gebied, maar voor het gehele gebied. Alleen al op deze grond kan er geen toestemming voor het plan worden verleend.
  10. Het is niet duidelijk hoe het toezicht hierop en op het gebruik van de begraafplaats in z'n algemeen geregeld wordt. Wie is hier verantwoordelijk voor?
  11. In art. 2.2.5 van de toelichting wordt gesteld dat er per graf "slechts" 2,5 m² nodig is en dat hiermee het totale oppervlak benodigd voor natuurbegraven slechts 6,25% van het totale oppervlak beslaat. Dit is een onjuiste voorstelling van zaken. Als de graven bij elkaar, en dan ook aansluitend in het gebied worden gesitueerd dan is er misschien sprake van. Echter, de graven zullen verspreid over het gehele gebied komen te liggen en daarmee in de beleving een groter oppervlak innemen. De verdeling van 250 graven over een oppervlak van 10.000 m², betekent 40m² per graf.
  12. Er wordt een verplichting ingesteld om een even groot terrein in te richten als compensatiebos. De term compensatie geeft al aan dat het gebied waar het natuurbegraven zal plaatsvinden verstoord zal worden. Genoeg reden dus om het plan niet te steunen. Het is onduidelijk wanneer het eventuele compensatiebos zal worden aangelegd. Tevens is onduidelijk welke volgorde aangehouden zal worden: eerst begraven en dan compenseren of eerst compenseren en dan begraven. Het laatste is het meest voor de hand liggende.
  13. De landgoedeigenaar heeft al zo'n 150.000 euro in deze plannen geïnvesteerd. Dit kon blijkbaar zonder problemen. Als dit fortuin als financiële buffer gebruikt zou worden voor bosonderhoud, zou er al voor zeker 30 jaar onderhoud zijn verwezenlijkt.
  14. Als het landgoed per se een eigen begraafplaats wil, dan zou een andere locatie rondom het Landgoedhotel - waar géén ongestoorde oude bosgrond is en waar niet volop wordt gerecreëerd - gebruikt moeten worden.
  15. Er is onvoldoende draagvlak. Gezien het grote aantal mensen wat dat tegen deze plannen is moet dit niet doorgedrukt worden door de gemeente. Zij moeten als volksvertegenwoordigers de bevolking serieus nemen. Niet tegenover de bevolking maar naast de bevolking staan.

Antwoord gemeente

Punt 1:

De gemeente is het met reclamant eens dat De Kalenberg een gebied is waar ook veel (extensief) gerecreëerd wordt. De gemeente acht het ook van belang dat mensen in alle vrijheid van de natuur kunnen blijven genieten, en ook kunnen leren. Met de komst van een natuurbegraafplaats is dit nog steeds mogelijk. De wandelpaden in het gebied zijn en blijven namelijk vrij toegankelijk (tussen zonsopgang en zonsondergang). Ervan uitgaande dat wandelaars / recreanten zich niet buiten de paden zullen begeven (wandelen buiten de paden is overigens sowieso niet toegestaan), zijn de graven niet of nauwelijks zichtbaar. Bovendien zijn aan het natuurbegraven allerlei voorwaarden verbonden die ook in de toelichting van het bestemmingsplan zijn benoemd. De gemeente is van mening dat natuur en natuurbegraven op deze locatie op een zorgvuldige wijze kunnen samengaan. De komst van de natuurbegraafplaats zal niet leiden tot een onaanvaardbare aantasting van het karakter van het gebied. In de uitspraak van de ABRS op het vorige bestemmingsplan wordt dit ook bevestigd. In dit kader wordt

ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 9, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 2:

Op de beoogde Bosbegravingplaats Justine zal de grafdiepte 125 cm zijn. Deze diepte is dan meer dan voldoende om te voorkomen dat dieren mogelijk naar menselijke resten zouden gaan graven. Dit komt overeen met de ervaringen op bestaande natuurbegravingplaatsen. Daar worden in de praktijk ook geen problemen met gravende dieren gemeld.

De vrees van reclamant dat wilde dieren niet meer straffeloos in de (vers omgespitte) aarde kunnen graven, wordt door de gemeente dan ook niet onderschreven. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet-gehonoreerde beroepsgrond nr. 12, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 3:

Hoewel de aanleg van een natuurbegravingplaats enige aantasting van bomen en bosbodem tot gevolg heeft, is het onherstelbaar beschadigen hiervan geen sprake. Dit blijkt ook uit het Rapport 'Terug naar de natuur' (Alterra, 2009) en de Oplegnotitie 'Natuurbegraven in Gelderland' (B-Ware, 2 november 2017) die tijdens de beroepsprocedure van het bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem' zijn aangehaald. Bovendien is specifiek voor het natuurbegraven op de Kalenberg een Natuurversterkingsplan opgesteld. Dit plan, "Natuurversterkingsplan bosbegravingplaats Justine Landgoed de Kalenberg" (Eelerwoude, 21 augustus 2020) toont aan dat natuurontwikkeling en natuurbegraven op deze locatie op een zorgvuldige wijze kunnen samengaan. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 11, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Daar komt bij dat het naar overtuiging van de gemeente het de initiatiefnemer, de Stichting Beheer Landgoed de Kalenberg (SBLK), alles aan gelegen is om het natuurbegraven zorgvuldig in te passen, aangezien er zonder gezond bos/ natuur ook geen gezond landgoed mogelijk is.

Het onderhoud van het Landgoed De Kalenberg is al meer dan een eeuw in goede handen bij de SBLK en de voorganger daarvan. Ook het concept voor het bosbegraven zoals de SBLK dat voorstaat is ingericht op een zorgvuldige omgang met het bos en de natuur. Het bestemmingsplan voorziet daartoe in de relevante waarborgen en de SBLK van haar kant werkt volgens het ecologische werkprotocol en het kwaliteitskeurmerk van de brancheorganisatie natuurbegraven BRANA. De gemeente is dan ook van mening dat het gebied niet vernietigd wordt, zoals reclamant stelt.

Punt 4:

De gemeente is zich ervan bewust dat een natuurbegravingplaats vanwege de eeuwigdurende grafrust onherroepelijk is. Maar al eerder heeft de ABRS ook geoordeeld dat de gemeente terecht heeft mogen uitgaan dat een natuurbegravingplaats als noodzakelijke inkomstenbron mag fungeren voor het voortbestaan van het landgoed. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 16, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 5:

In het verleden is door andere partijen al veel onderzoek gedaan naar mogelijke milieueffecten van (natuur)begraven. Uit onderzoek uitgevoerd door het RIVM naar de samenstelling van het grondwater, oppervlaktewater en drainagewater bij vijf

begraafplaatsen (Brinkman et al., 1987; Honing et al., 1988) is geen meetbare vervuiling gebleken door medicijnen of andere stoffen die in de bodem of grondwater terechtkomen. Risico's op vermindering van de bodemkwaliteit en vervuiling van grondwater (en daardoor vervuild drinkwater) door natuurbegraven zijn er, gelet op het voorgaande, dan ook niet.

Punt 6, 7 en 8:

De onderbouwing van de behoefte voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg en de mogelijke alternatieven, zoals de natuurbegraafplaats Schapenmeer in Vorden, zijn ook aan de orde gekomen in de eerdere beroepsprocedure. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet-gehonoreerde beroepsgrond nr. 8, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

De tekst in paragraaf 2.2.3 van de plantoelichting is in lijn met de overweging van de ABRS; de geïnteresseerden in een graf op de natuurbegraafplaats op Landgoed de Kalenberg voelen zich namelijk sterk verbonden met het bos op het Landgoed De Kalenberg en willen met de aankoop daarvan bewust bijdragen aan het onderhoud van dit specifieke landgoed. Dit blijkt uit de intakegesprekken die de SBLK met geïnteresseerden heeft gevoerd, evenals de ingekomen zienswijzen op het voorliggende bestemmingsplan met een positieve reactie op de komst van Bosbegraafplaats Justine.

De gemeente constateert dat er zienswijzen tegen het plan voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg zijn ingediend, maar ook positieve (of ondersteunende) zienswijzen op het plan. De gemeente neemt de ingekomen reacties op het plan serieus in behandeling en weegt verschillende belangen tegen elkaar af, waarbij ook toegezien wordt op het algemeen belang. Zo worden de effecten op natuur en landschap alsook omwonenden betrokken, evenals de eerdere uitspraak van de ABRS (zie ook hoofdstuk 2 van deze Nota van Zienswijzen).

Het aantal voor- of tegenstanders van de natuurbegraafplaats is dan ook niet bij voorbaat doorslaggevend.

Punt 9:

Belangrijke voorwaarde voor de gemeente of er wel of niet medewerking wordt verleend aan de natuurbegraafplaats op de Kalenberg (Bosbegraafplaats Justine) heeft te maken met het provinciale toetsingskader. In dit verband zijn vooral de instructieregels uit artikel 2.46 en artikel 2.47 uit de Omgevingsverordening Gelderland (geconsolideerde versie januari 2023) van belang.

In de beroepsprocedure van het bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem' is dit ook naar voren gekomen⁷ en in de plantoelichting van het voorliggende bestemmingsplan is dit nader uiteengezet en toegelicht.

Het komt erop neer dat de motivering van de geroerde bosbodems alleen betrekking heeft op het gedeelte dat binnen het 'verkenninggebied bijzondere voorwaarden natuurbegraven Gelders natuurnetwerk' valt. Alleen voor het westelijk deel geldt dus de voorwaarde dat moet worden aangetoond dat de bodem eerder is geroerd en niet meer ongestoord is.

Dit volgt min of meer ook uit de uitspraak van de ABRS. In de uitspraak is namelijk aan de orde gekomen om alleen het westelijk deel van de voorziene

---

⁷ Daar wordt verwezen naar artikel 2.47 (instructieregel bestemmingsplan natuurbegraven in Gelders natuurnetwerk onder voorwaarden) en 2.48 (Instructieregel bestemmingsplan natuurbegraven in Gelders natuurnetwerk onder bijzondere voorwaarden) uit de geconsolideerde Omgevingsverordening Gelderland (februari 2022) dat ten tijde van het bestemmingsplan 'De Kalenberg Brachem' uit 2021 gold. Inhoudelijk zijn deze gelijk aan respectievelijk artikel 2.46 (afwijkruimte bij natuurbegraafplaats) en artikel 2.47 (afwijkruimte bij natuurbegraafplaats bijzondere voorwaarden) uit de geconsolideerde Omgevingsverordening Gelderland van januari 2023.

natuurbegraafplaats (het gedeelte dat binnen het 'verkenninggebied bijzondere voorwaarden natuurbegraven Gelders natuurnetwerk' valt) te vernietigen en de rechtsgevolgen verder in stand te laten.

Echter, dit zou ertoe leiden dat de totale oppervlakte van de voorziene natuurbegraafplaats kleiner wordt, terwijl het maximaal aantal toegestane natuurgraven in de regels gelijk blijft en daarmee het aantal graven per hectare toeneemt. En omdat er in de regels nog een aanpassing doorgevoerd zou moeten worden (i.v.m. het schrappen van de uitzonderingsbepaling voor het kappen van bomen in artikel 3.4.1 aanhef en onder a) heeft de ABRS geoordeeld om het gehele bestemmingsplan De Kalenberg Barchem' te vernietigen.

Dit betekent dus niet dat het "ongeroerd zijn van de bodem" voor het gehele gebied geldt, zoals reclamant stelt. Door de aanduiding 'specifieke vorm van bos – natuurbegraafplaats' in het voorliggende bestemmingsplan te verkleinen naar ca. 2,7 hectare en de regels in artikel 3.3.1, onder c, hier ook op aan te passen, wordt er volgens de gemeente juist invulling gegeven aan de uitspraak van de ABRS. Voor het resterende gebied (ca. 0,3 hectare) is momenteel artikel 2.47 (afwijkruimte bij natuurbegraafplaats bijzondere voorwaarden) uit de Omgevingsverordening Gelderland van toepassing. Voor deze gronden geldt dat zonder nadere motivering en onderbouwing geen natuurbegraafplaats kan worden aangelegd.

Punt 10:

De regels voor het natuurbegraven zijn in dit bestemmingsplan heel duidelijk. Daar zal aan moeten worden voldaan. Als er overtredingen worden geconstateerd zal daar in beginsel handhavend tegen worden opgetreden.

Punt 11:

Met de genoemde oppervlakte van 2,5 m2 in paragraaf 2.2.5 van de plantoelichting wordt de gemiddelde oppervlakte van een feitelijk gegraven natuurgraf bedoeld. En uitgaande van een natuurbegraafplaats met een omvang van 2,7 hectare met maximaal 250 natuurgraven per hectare, komt dit erop neer dat ca. 6,25% van de gronden binnen het gebied worden geroerd om de graven aan te leggen. Deze berekening heeft dus vooral als doel om aan te geven dat de oppervlakte aan te roeren gronden voor de aanleg van de natuurgraven relatief beperkt is. Dit is wat anders dan de gemiddelde grafdichtheid in het gebied waar natuurbegraven is voorzien en waar reclamant in zijn berekening op doelt. Zoals reclamant terecht aangeeft zullen de natuurgraven juist verspreid over het gebied komen te liggen.

Punt 12:

De term "compensatie" volgt uit de toetsing aan de Instructieregels (artikel 2.46, onder 2) van de Omgevingsverordening Gelderland (geconsolideerde versie januari 2023). Hierin is aangegeven dat indien een nieuw bestemmingsplan natuurbegraven mogelijk gemaakt, en waarmee een nieuwe functie in het GNN wordt toegevoegd, het plan ook een regeling moet bevatten waarmee nieuwe natuur gerealiseerd wordt. Compensatie is in dit geval dus niet zozeer noodzakelijk vanwege het verlies aan natuur, maar vanwege het toevoegen van een extra functie in het bos.

De natuur- en boscompensatie ten behoeve van de nieuwe natuurbegraafplaats dient binnen een termijn van 5 jaar na vaststelling van het bestemmingsplan te worden gerealiseerd. In artikel 3.3.2 van de regels is dit aangegeven. Voor de uitwerking en totstandkoming van de boscompensatie wordt verwezen naar het specifiek voor dit plan opgestelde Natuurversterkingsplan. Dat is wat de gemeente

zal beoordelen en op zal handhaven. Het is aan de initiatiefnemer om daar een goede invulling aan te geven.

Punt 13:

De gemeente heeft geen zicht op hoeveel geld de SBLK reeds in de beoogde plannen voor Bosbegraafplaats Justine heeft geïnvesteerd, maar is zich er wel van bewust dat extra kosten gemaakt zijn. Onder andere vanwege de beroepsprocedure tegen het vorige bestemmingsplan en het opstellen van het voorliggende 'herstelplan'. Dit laat onverlet dat de beoogde natuurbegraafplaats nog steeds van belang is als noodzakelijke inkomstenbron voor het bosonderhoud, en daarmee het beheer en onderhoud van het landgoed, juist ook voor de lange termijn.

Punt 14:

Rondom het Landgoedhotel zijn geen andere geschikte locaties voorhanden waarbinnen een natuurbegraafplaats gecreëerd kan worden. Al eerder is geconstateerd dat met het voorliggende en aangepaste bestemmingsplan juist 2 beroepsgronden uit de uitspraak van de ABRS op het vorige bestemmingsplan worden hersteld. Dit betreft onder andere de bestemmingsregeling voor natuurbegraven in verband met de onderbouwing van ongestoorde bosbodem. Hierop is de aanduiding 'specifieke vorm van bos – natuurbegraafplaats' aangepast. In dit kader wordt ook verwezen naar de beantwoording onder punt 9. Zoals al benoemd is door de SBLK bewust gekozen om de locatie van de natuurbegraafplaats aan de rand van het Landgoed te situeren, daar waar de minste mensen komen. De gemeente heeft al eerder aangegeven dat het acceptabel wordt geacht dat anderen dan de nabestaanden met een begrafenis worden geconfronteerd, ook als die personen wandelen en recreëren. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 9, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 15:

Zoals reeds aangegeven constateert de gemeente dat er zienswijzen tegen het plan voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg zijn ingediend, maar ook positieve (of ondersteunende) zienswijzen op het plan. De gemeente neemt de ingekomen reacties op het plan serieus in behandeling en weegt verschillende belangen tegen elkaar af. Het is dus zeker niet zo dat de plannen doorgedrukt worden. Het plan wordt behandeld door de gemeenteraad van Lochem, een democratisch gekozen orgaan, en neemt daarover een weloverwogen besluit. Hiervoor zal de gebruikelijke procedure voor vaststelling door de gemeenteraad gevolgd worden.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een inhoudelijke aanpassing van het bestemmingsplan.

3.39 ZIENSWIJZE 39

Reactie

Reclamant is tegen de aanleg van een natuurbegraafplaats op de Kalenberg te Barchem om volgende redenen.

1. Dit is een prachtig mooi natuurlijk bosgebied dat al jaren oud is, waar een bestaand ecosysteem al ruim honderd jaar lang actief is met een grote diversiteit aan dieren, insecten, bomen, planten, microbacteriën, opruimers als schimmels en paddenstoelen. Het vernietigen van dit gebied is onnatuurlijk.
2. Reclamant wandelt met hun kinderen hier regelmatig graag en genieten in rust van de natuur op verschillende manieren. Het is van belang in de huidige samenleving dat kinderen zien en weten wat natuur is. Mensen hebben de rust

- van het groen zoveel nodig in de huidige maatschappij. Het gebied moet voor dier, plant en mens worden ontzien en beschermd.
3. Het aanleggen van een begraafplaats voor eeuwig is onherroepelijk; zodra het eerste lijk is begraven op de Kalenberg, is er geen weg terug. Het gunnen van extra economische pijler is onvoldoende basis voor zo'n ingrijpende verandering met verstrekkende gevolgen.
  4. Daarnaast is het absoluut onwenselijk voor bodem en natuur om lichamen vol met chemische medicinale stoffen hier achter te laten en deze stoffen in de natuur te laten lekken. Ons drinkwater is al dermate vervuild met medische resten van veel mensen, daar willen we niet nog meer onnatuurlijke stoffen bij hebben.
  5. Door de aanleg van een enorm oppervlak voor deze begraafplaats, kunnen (wilde) dieren niet meer in hun normale habitat leven. Wilde dieren die van nature graven in de (vers omgespitte) aarde kunnen dat niet meer straffeloos doen. Zij zullen worden geconfronteerd met menselijke resten, net als wandelaars met kinderen.
  6. Op korte afstand is al een andere locatie in gebruik. Natuurbegraafplaats Schapenmeer is een goed alternatief, voor mensen die per se een natuurbegraafplaats willen. De vraag is namelijk hoe groot de animo hiervoor überhaupt is.
  7. In art 2.2.3 van de toelichting wordt gesteld dat de natuurbegraafplaats voorziet in de behoefte van belangstellenden om hier begraven te worden. Dit is een omkering van de feiten. Om economische redenen wordt een natuurbegraafplaats geïnitieerd. Vervolgens wordt deze aantasting van de natuur goedgepraat doordat het zou voorzien in een gecreëerde behoefte die er voordien niet was.
  8. In hetzelfde art. 2.2.3 wordt gesteld dat er inmiddels 40 belangstellenden zouden zijn. Daartegenover staat een aantal van ruim 800 personen die zich gemeld hebben als tegenstander. Het werkelijke aantal tegenstanders zal hoger liggen. Kan de gecreëerde wens van enkelen ingaan tegen de wens van vele wandelaars en mountainbikers en andere recreanten om ongestoord van een uniek gebied te genieten?
  9. Op blz. 46 van de toelichting wordt gesteld dat de bodem ongeroerd lijkt. Dit is precies waarom de Raad van State het oorspronkelijke plan heeft afgewezen. Het ongeroerd zijn van de bodem geldt dus niet alleen voor een deel van het gebied, maar voor het gehele gebied. Alleen al op deze grond kan er geen toestemming voor het plan worden verleend.
  10. Het is niet duidelijk hoe het toezicht hierop en op het gebruik van de begraafplaats in z'n algemeen geregeld wordt. Wie is hier verantwoordelijk voor?
  11. In art. 2.2.5 van de toelichting wordt gesteld dat er per graf "slechts" 2,5 m2 nodig is en dat hiermee het totale oppervlak benodigd voor natuurbegraven slechts 6,25% van het totale oppervlak beslaat. Dit is een onjuiste voorstelling van zaken. Als de graven bij elkaar, en dan ook aansluitend in het gebied worden gesitueerd dan is er misschien sprake van. Echter, de graven zullen verspreid over het gehele gebied komen te liggen en daarmee in de beleving een groter oppervlak innemen. De verdeling van 250 graven over een oppervlak van 10.000 m2, betekent 40m2 per graf.
  12. Er wordt een verplichting ingesteld om een even groot terrein in te richten als compensatiebos. De term compensatie geeft al aan dat het gebied waar het natuurbegraven zal plaatsvinden verstoord zal worden. Genoeg reden dus om het plan niet te steunen. Het is onduidelijk wanneer het eventuele compensatiebos zal worden aangelegd. Tevens is onduidelijk welke volgorde aangehouden zal worden: eerst begraven en dan compenseren of eerst compenseren en dan begraven. Het laatste is het meest voor de hand liggende

13. De landgoedeigenaar heeft al zo'n 150.000 euro in deze plannen geïnvesteerd. Dit kon blijkbaar zonder problemen. Als dit fortuin als financiële buffer gebruikt zou worden voor bosonderhoud, zou er al voor zeker 30 jaar onderhoud zijn verwezenlijkt.
14. Als het landgoed per se een eigen begraafplaats wil, dan zou een andere locatie rondom het Landgoedhotel - waar géén ongestoorde oude bosgrond is en waar niet volop wordt gerecreëerd - gebruikt moeten worden.
15. Er is onvoldoende draagvlak. Gezien het grote aantal mensen wat dat tegen deze plannen is moet dit niet doorgedrukt worden door de gemeente. Zij moeten als volksvertegenwoordigers de bevolking serieus nemen. Niet tegenover de bevolking maar naast de bevolking staan.

Antwoord gemeente

Punt 1:

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 38., onder punt 3.

Punt 2:

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 38., onder punt 1.

Punt 3:

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 38., onder punt 4.

Punt 4:

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 38., onder punt 5.

Punt 5:

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 38., onder punt 2.

Punt 6 t/m 15:

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 38., onder punt 6 tot en met 15.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een inhoudelijke aanpassing van het bestemmingsplan.

3.40 ZIENSWIJZE 40

Reactie

Reclamant is tegen de wijziging van het bestemmingsplan die een natuurbegraafplaats mogelijk maakt op Kalenberg Barchem. Het wijzigen van de bestemming van een natuurgebied om er een begraafplaats aan te leggen is in principe onjuist. Reclamant wandelt regelmatig in het gebied en vindt het een waardevol natuurgebied waar iedereen die de natuur respecteert van moet kunnen genieten, zonder gestoord te worden door rouwstoeten, plechtigheden, onderhoudswerk of grafdelvers.

Natuurbegraven verstoort de natuur, vervuult de bodem en legt eeuwigdurend beslag op schaarse en waardevolle natuurgebieden. Geld verdienen is het voornaamste doel.

Als men zo nodig een natuurbegraafplaats wil in Barchem, laat de exploitant dat dan doen op het terrein van de voormalige kwekerij aan de Larixlaan die als bos zou worden ingericht. Of een bos ontwikkelen op een stuk landbouwgrond en daar een natuurbegraafplaats inrichten.

De voorgestelde wijziging van het bestemmingsplan is in strijd met de Omgevingsverordening Gelderland. In art 2.39 van deze verordening wordt immers bepaald "Voor zover een bestemmingsplan betrekking heeft op het GNN wordt een nieuwe activiteit of ontwikkeling alleen toegelaten als die geen nadelige gevolgen kan hebben voor de kernkwaliteiten, oppervlakte of samenhang als bedoeld in bijlage Kernkwaliteiten Gelders natuurnetwerk en Groene ontwikkelingszone". Die negatieve gevolgen zijn er in dit geval zeker. Redenen om van dit artikel af te wijken op grond van groot openbaar belang zijn er niet. Bovendien zijn er voldoende alternatieven (zie boven).

Antwoord gemeente

Een natuurbegraafplaats is geen gewone begraafplaats. Een natuurbegraafplaats is in de eerste plaats een natuurgebied. En in dit geval vooral een bosgebied, als onderdeel van een landgoed. Het perceel heeft en behoudt dan ook de bestemming 'Bos'. Het initiatief voor de realisatie van een natuurbegraafplaats is genomen om invulling te geven aan de doelstelling van de Stichting Beheer Landgoed de Kalenberg (SBLK); een goed bosonderhoud en -beheer om de kwaliteit van de natuur duurzaam te ontwikkelen zodat het voor iedereen nog vele jaren mogelijk is om van het landgoed te kunnen genieten. Daarbij wordt onder andere ingezet op het vergroten van de biodiversiteit door het verwijderen van (invasieve) exoten en het inbrengen van bomen en struiken die beter bestand zijn tegen de klimaatverandering, het creëren van een mengeling van oudere en jongere bomen (waarmee het bos beter gebruikt kan worden als CO₂-opslagplaats), alsook het creëren van een mooi en veilig bos voor de talrijke recreanten die van de vrij toegankelijke paden in het bos gebruik maken.

Voor dit onderhoud en beheer zijn financiële middelen nodig. Omdat de bestaande inkomsten van de SBLK hiervoor onvoldoende zijn, is gezocht naar een aanvullende bron van inkomsten, passend binnen de duurzame ontwikkeling van het landgoed. Dit is gevonden in de realisatie van een relatief kleinschalige natuurbegraafplaats. En omdat er op de graven een eeuwig durende grafrecht rust, blijft dit gebied ook als natuur (bos) bestemd. De SBLK is dus zeker geen gewone exploitant, met geld verdienen als doel. De inkomsten die met de natuurbegraafplaats worden gegenereerd worden uitsluitend ingezet en gebruikt ten behoeve van de kwaliteitsverbetering van de natuur en de biodiversiteit.

Verder zijn en blijven de wandelpaden in het gebied vrij toegankelijk. Ervan uitgaande dat wandelaars / recreanten zich niet buiten de paden zullen begeven (wandelen buiten de paden is overigens sowieso niet toegestaan), zijn de graven niet of nauwelijks zichtbaar. En omdat er op de beoogde natuurbegraafplaats hooguit 3 begraafplechtigheden per maand plaatsvinden, herkent de gemeente zich niet in het beeld dat de recreatiebeleving door de komst van de natuurbegraafplaats heel anders wordt.

In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 9, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Ook is er in het verleden door andere partijen al veel onderzoek gedaan naar mogelijke milieueffecten van (natuur)begraven. Uit onderzoek uitgevoerd door het RIVM naar de samenstelling van het grondwater, oppervlaktewater en drainagewater bij vijf begraafplaatsen (Brinkman et al., 1987; Honing et al., 1988) is geen meetbare vervuiling gebleken door medicijnen of andere stoffen die in de bodem terechtkomen. Risico's op vermindering van de bodemkwaliteit en vervuiling van grondwater door natuurbegraven zijn er, gelet op het voorgaande, dan ook niet.

Bovendien is de gedachte achter deze natuurbegraafplaats dat wordt voorzien in de behoefte van mensen die specifiek op het Landgoed de Kalenberg willen worden begraven. In die behoefte kan niet worden voorzien door een andere begraafplaats of door een begraafplaats elders, zoals ter plaatse van de compensatielocatie/landbouwgrond. De geïnteresseerden in een graf op de natuurbegraafplaats op Landgoed de Kalenberg willen met de aankoop daarvan bewust bijdragen aan het onderhoud van dit specifieke landgoed. Hieruit blijkt dat de geïnteresseerden een sterke verbondenheid hebben met het bos op het Landgoed de Kalenberg. Daarom kan een natuurbegraafplaats elders niet in dezelfde behoefte voorzien.

Het door reclamant aangehaalde artikel 2.39 uit de van toepassing zijnde Omgevingsverordening Gelderland is inderdaad van belang voor het plan. Maar specifiek voor een natuurbegraafplaats is juist ook artikel 2.46 (afwijkruimte bij natuurbegraafplaats) uit de Omgevingsverordening Gelderland van toepassing. In dit artikel is aangegeven dat in afwijking van artikel 2.39, eerste lid, een bestemmingsplan een natuurbegraafplaats in het Gelders natuurnetwerk mag toelaten. Maar dan moet wel aan diverse voorwaarden worden voldaan. In paragraaf 3.3.2 van de plantoelichting is dit betreffende artikel aangehaald en is ook aan de gestelde voorwaarden getoetst. In deze paragraaf is geconstateerd dat het natuurbegraven op de Kalenberg voldoet aan deze voorwaarden. Belangrijk in dit verband is vooral ook het 'Natuurversterkingsplan bosbegraafplaats Justine Landgoed de Kalenberg' (Eelerwoude, 2020) dat als zogenaamde voorwaardelijke verplichting in het bestemmingsplan is opgenomen en als bijlage van de regels is toegevoegd. Anders dan reclamant beweert is de ontwikkeling van een natuurbegraafplaats daarmee niet in strijd met de Omgevingsverordening Gelderland.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een inhoudelijke aanpassing van het bestemmingsplan.

3.41 ZIENSWIJZE 41

Reactie

1. In de nabijheid ligt een 65 ha grote natuurbegraafplaats (Vorden), die voor de omgeving ruim voldoet aan de behoefte.
2. De oude ongeroerde bosgrond verdient onze bescherming. We weten veel over het bodemleven, de functie van schimmels en de ondergrondse communicatie. Het plan om een compensatiebos aan te leggen voldoet niet aan gelijkwaardigheid. Het lijkt op vernietiging van een prachtig natuurgebied en aanleg van opnieuw meer park. Open de ogen!
3. Het zeer geliefde wandel- en fietsgebied verliest zijn functie als zodanig. Ook al kan men op een natuurbegraafplaats ook wandelen, dit lijkt meer voorbehouden aan bezoekers die met een speciale gedachte en behoefte aan verstillen en persoonlijke ruimte en reflectie deze plek verkiezen boven de huidige Kalenberg.
4. De redenen om een natuurbegraafplaats te verkiezen (bosonderhoud, kosten) boven het behouden van de huidige functie lijken gecreëerd: eerdere initiatieven en opties inclusief pro activiteit van burgers om hierin te voorzien duiden op een grote betrokkenheid en oplossingsgericht denken van de bewoners en gebruikers. De inmiddels gependeerde centen, die een beter doel hadden kunnen dienen, wijzen op tunnelvisie en machtsgebruik van de huidige landgoedeigenaar.

Antwoord gemeente

Punt 1:

De onderbouwing van de behoefte voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg en de mogelijke alternatieven, zoals de natuurbegraafplaats Schapenmeer in Vorden, zijn ook aan de orde gekomen in de eerdere beroepsprocedure. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 8, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 2:

Hoewel de aanleg van een natuurbegraafplaats enige aantasting van de bosbodem tot gevolg heeft, is het onherstelbaar beschadigen hiervan geen sprake. Dit blijkt ook uit het Rapport 'Terug naar de natuur' (Alterra, 2009) en de Oplegnotitie 'Natuurbegraven in Gelderland' (B-Ware, 2 november 2017) die tijdens de beroepsprocedure van het bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem' zijn aangehaald. Bovendien is specifiek voor het natuurbegraven op de Kalenberg een Natuurversterkingsplan opgesteld. Dit plan, "Natuurversterkingsplan bosbegraafplaats Justine Landgoed de Kalenberg" (Eelerwoude, 21 augustus 2020) toont aan dat natuurontwikkeling en natuurbegraven op deze locatie op een zorgvuldige wijze kunnen samengaan. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 11, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Daar komt bij dat het naar overtuiging van de gemeente het de initiatiefnemer, de Stichting Beheer Landgoed de Kalenberg (SBLK), alles aan gelegen is om het natuurbegraven zorgvuldig in te passen, aangezien er zonder gezond bos/ natuur ook geen gezond landgoed mogelijk is.

Het onderhoud van het Landgoed De Kalenberg is al meer dan een eeuw in goede handen bij de SBLK en de voorganger daarvan. Ook het concept voor het bosbegraven zoals de SBLK dat voorstaat is ingericht op een zorgvuldige omgang met het bos en de natuur. Het bestemmingsplan voorziet daartoe in de relevante waarborgen en de SBLK van haar kant werkt volgens het ecologische werkprotocol en het kwaliteitskeurmerk van de brancheorganisatie natuurbegraven BRANA.

Ook is de gemeente van mening dat de natuur/boscompensatie aan de Larikslaan als volwaardige compensatie telt. Te meer omdat aan de Larikslaan minimaal eenzelfde oppervlakte (namelijk circa 3 hectare) wordt ingericht én met hetzelfde natuurbeheertype als waar de beoogde natuurbegraafplaats plaatsvindt, namelijk; natuurbeheertype N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos. Dit beheertype valt onder natuurype 'N15 Droge bossen'. Hiervoor is het "Natuurversterkingsplan bosbegraafplaats Justine Landgoed de Kalenberg" (Eelerwoude, 21 augustus 2020) opgesteld. Dit Natuurversterkingsplan geeft daarvoor ook de nodige waarborgen die in het bestemmingsplan zijn vastgelegd.

Dat realisatie van Bosbegraafplaats Justine tot vernietiging van een natuurgebied en de aanleg van opnieuw meer park leidt, zoals reclamant stelt, wordt door de gemeente dan ook niet onderschreven.

Punt 3:

De gemeente is het met reclamant eens dat De Kalenberg een gebied is waar ook veel (extensief) gerecreëerd wordt. Met de komst van een natuurbegraafplaats is dit nog steeds mogelijk. Verder kan natuurbegraven en extensieve recreatie, zoals wandelen en fietsen, juist ook goed samengaan. Dat laat ook de praktijk zien. Op natuurbegraafplaatsen elders in Nederland (zoals van Natuurbegraven Nederland) bezoeken mensen de natuurgebieden ook zonder dat zij iemand komen gedenken.

De gemeente is dan ook van mening dat de recreatiebeleving door de komst van de natuurbegraafplaats niet heel anders wordt en als geheel niet wordt aangetast. In de uitspraak van de ABRS op het vorige bestemmingsplan wordt dit bevestigd. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet-gehonoreerde beroepsgrond nr. 9, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 4:

Door de SBLK zijn diverse alternatieven onderzocht. Maar deze hebben niet tot een doelmatige en werkbare inkomstenbron geleid, juist ook voor de lange termijn. Daarbij heeft de gemeente al eerder aangegeven dat het voor SBLK goed is om voor het onderhoud en beheer een breed palet aan financieringsbronnen te hebben. Daarmee worden de risico's gespreid, is er meer zekerheid voor de lange termijn en wordt er, zoals van oudsher bij landgoederen, gewerkt met een brede en diverse exploitatie opzet. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet-gehonoreerde beroepsgrond nr. 16, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een inhoudelijke aanpassing van het bestemmingsplan.

3.42 ZIENSWIJZE 42

Reactie

Zienswijze is gelijkloidend aan zienwijze nr. 40.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 40.

3.43 ZIENSWIJZE 43

Reactie

Zienswijze is nagenoeg gelijkloidend aan zienswijze nr. 11 exclusief punt 22.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 11., exclusief de beantwoording onder punt 22.

3.44 ZIENSWIJZE 44

Reactie

Reclamant is tegen het realiseren van een natuurbegraafplaats op de Kalenberg te Lochem. Een natuurbegraafplaats in deze tijd van beschermen van unieke bosgrond is een gotspe. Het past niet in deze tijd. Bovendien is er in Vorden een nieuwe natuurbegraafplaats op 8 km van de Kalenberg. In het kleine dorpje Barchem passen geen twee begraafplaatsen. De afstand hemelsbreed tussen de Kalenberg en de openbare begraafplaats is ongeveer 500 meter. Het is dan ook zeer teleurstellend van de gemeente Lochem nooit een reactie te hebben ontvangen om de openbare begraafplaats te Barchem te onderhouden en aan te passen aan de huidige tijd. Het is verwaarloosd en zo ook de ruimte er omheen.

Antwoord gemeente

Er is een sterk groeiende interesse voor natuurbegraven in Nederland. Steeds meer mensen voelen zich aangetrokken tot het idee dat ze zichzelf teruggeven aan de natuur. Zij willen bijdragen aan natuurbeheer en hun ecologische voetafdruk verkleinen. Daarbij worden ook allerlei voorwaarden verbonden aan het natuurbegraven, zoals uitsluitend het gebruik van vergankelijke materialen. Het bestemmingsplan voorziet daartoe in de relevante waarborgen en de SBLK van haar kant werkt volgens het ecologische werkprotocol en het kwaliteitskeurmerk van de brancheorganisatie natuurbegraven BRANA. Anders dan reclamant is de gemeente van mening dat natuurbegraven juist in deze tijd past.

De onderbouwing van de behoefte voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg en de mogelijke alternatieven, zoals de natuurbegraafplaats Schapenmeer in Vorden, zijn ook aan de orde gekomen in de eerdere beroepsprocedure. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet-gehonoreerde beroepsgrond nr. 8, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Verder is de vergelijking met en de verwijzing naar de reeds bestaande openbare begraafplaats in Barchem in het kader van het voorliggende initiatief niet relevant. Te meer omdat een natuurbegraafplaats geen gewone begraafplaats is. Een natuurbegraafplaats is in de eerste plaats een natuurgebied. En in dit geval vooral een bosgebied, als onderdeel van een landgoed. Het perceel heeft en behoudt dan ook de bestemming 'Bos'. Het initiatief voor de realisatie van een natuurbegraafplaats is genomen om invulling te geven aan de doelstelling van de Stichting Beheer Landgoed de Kalenberg (SBLK); een goed bosonderhoud en -beheer om de kwaliteit van de natuur duurzaam te ontwikkelen zodat het voor iedereen nog vele jaren mogelijk is om van het landgoed te kunnen genieten.

Verder worden door reclamant de volgende punten aangehaald.

1. Eeuwen oude uniek bosgrond wordt onherstelbaar beschadigd door een natuurbegraafplaats. Het ecologisch systeem wordt vernietigd. Herstel is niet meer mogelijk.
2. Er komen ongelooflijke hoeveelheden chemische afvalstoffen van bv. medicamenten uit de lijken in de grondbodem en ook in het grondwater- en oppervlaktewatersysteem.
3. Wordt er controle uitgevoerd op het niet doorhakken van wortels van de bomen, het terugplaatsen van de uitgegraven grond volgens de oorspronkelijke opeenstapeling van de grond.
4. Het wordt een massagraf. De 675 overledenen waarvan sprake is om er te begraven passen niet op dit stuk unieke bosgrond. Er moet dus dicht op elkaar begraven worden.
5. Hoe vindt men de geliefde overledene weer terug? Dan moet men van de paden af en dwars over de lijken van anderen lopen (een houten herdenkingsplaat vindt men nu niet terug onder al die herfstbladeren die er minstens een half jaar liggen).
6. In deze tijd waarin grond het schaars is in Nederland is het van de gekke dat op een natuurbegraafplaats EEUWIGE rust wordt gegarandeerd.
7. De gemeente Lochem is totaal niet geïnteresseerd in het kunnen recreëren, sporten, wandelen genieten van de flora en fauna door de plaatselijke bevolking en toeristen.
8. De gemeente heeft zich eenzijdig opgesteld naar de hr. X van Landgoed de Kalenberg voor het realiseren van een natuurbegraafplaats. Het lijkt op

- vriendjespolitiek. Het belang van de gemeenschap is heel ernstig genegeerd en op de achtergrond gezet.
9. De gemeente Lochem heeft zich ingelaten met het slechte ondernemerschap van de hr. X die aangeeft € 150.000,- de afgelopen jaren in de Kalenberg te hebben gestoken om een natuurbegraafplaats te kunnen realiseren. Hoe slecht heb je dit dan gedaan? Het bedrag van € 150.000,- had gebruikt kunnen worden voor minstens 20 jaar onderhoud van het bos.
  10. De gemeente Lochem heeft zich laten verleiden door de miljoenen euro's opbrengst wat een natuurbegraafplaats op gaat leveren. Hier is sprake van het zwichten voor het kapitaal met als verliezers de inwoners van Barchem en omgeving.
  11. De gemeente Lochem wil zich profileren als een "groene gemeente." Neem het tegeltje "wippen" wat nergens op slaat. En geen enkele opbrengst oplevert voor de natuur. Het beschermen van de vleermuizen met groene linten aan de bomen voor kastjes voor de vleermuizen. In het voorjaar de spandoeken bij de Kalenberg: "de kraamkamer van de natuur". Ondertussen wordt uniek bosgebied in de uitverkoop gezet.
  12. Indien het doorgaat van een natuurbegraafplaats op de Kalenberg, het aanleggen van een compensatiebos. In de gemeentelijke stukken van het bestemmingsplan staat dat eerst het compensatiebos gerealiseerd moet worden voordat aan de natuurbegraafplaats begonnen kan worden. Welke controle is erop dat dit ook daadwerkelijk zo wordt uitgevoerd.
  13. Het voltrekken van een begrafenisceremonie zonder dat er overlast is van geluid en verkeershinder? Zodat de rust op de Kalenberg niet verstoord wordt.
  14. Er wordt uitsluitend in een gecreëerde behoefte voorzien, die er voordien nog niet was.

Antwoord gemeente

Punt 1:

Hoewel de aanleg van een natuurbegraafplaats enige aantasting van de bosbodem tot gevolg heeft, is het onherstelbaar beschadigen hiervan geen sprake. Dit blijkt ook uit het Rapport 'Terug naar de natuur' (Alterra, 2009) en de Oplegnotitie 'Natuurbegraven in Gelderland' (B-Ware, 2 november 2017) die tijdens de beroepsprocedure van het bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem' zijn aangehaald. Bovendien is specifiek voor het natuurbegraven op de Kalenberg een Natuurversterkingsplan opgesteld. Dit plan, "Natuurversterkingsplan bosbegraafplaats Justine Landgoed de Kalenberg" (Eelerwoude, 21 augustus 2020) toont aan dat natuurontwikkeling en natuurbegraven op deze locatie op een zorgvuldige wijze kunnen samengaan. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 11, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel. Daar komt bij dat het naar overtuiging van de gemeente het de initiatiefnemer, de SBLK, alles aan gelegen is om het natuurbegraven zorgvuldig in te passen, aangezien er zonder gezond bos/ natuur ook geen gezond landgoed mogelijk is. Het onderhoud van het Landgoed De Kalenberg is al meer dan een eeuw in goede handen bij de SBLK en de voorganger daarvan. Ook het concept voor het bosbegraven zoals de SBLK dat voorstaat is ingericht op een zorgvuldige omgang met het bos en de natuur. De gemeente is dan ook van mening dat het ecologisch systeem niet vernietigd wordt, zoals reclamant stelt.

Punt 2:

In het verleden is door andere partijen al veel onderzoek gedaan naar mogelijke milieueffecten van (natuur)begraven. Uit onderzoek uitgevoerd door het RIVM naar de samenstelling van het grondwater, oppervlaktewater en drainagewater bij vijf

begraafplaatsen (Brinkman et al., 1987; Honing et al., 1988) is geen meetbare vervuiling gebleken door medicijnen of andere stoffen die in de bodem of grondwater terechtkomen. Risico's op vermindering van de bodemkwaliteit en vervuiling van grondwater (en daardoor vervuild drinkwater) door natuurbegraven zijn er, gelet op het voorgaande, dan ook niet.

Punt 3:

De graafwerkzaamheden vinden onder ecologische begeleiding plaats. Daarbij wordt ook gelet op het zoveel mogelijk ontzien van boomwortels en dat bij het dichten van het graf de bodem in de oorspronkelijke volgorde wordt teruggeplaatst om het bodemleven zo min mogelijk te verstoren.

Punt 4:

In het voorliggende plan voor de Bosbegraafplaats Justine wordt uitgegaan van maximaal 250 natuurgraven per hectare. De gemiddelde oppervlakte van een natuurgraf en de omliggende ruimte komt daarmee uit op 40 m². En de gemiddelde tussenruimte tussen de graven bedraagt dan 9 meter (bron: 'Terug naar de natuur', Alterra, 2009). Bovendien wordt bij het plaatsen juist rekening gehouden met bestaande bomen worden de graven niet geordend in een rij, zoals op een reguliere begraafplaats. Ter vergelijking; op een meer traditionele begraafplaats (kerkhof / pragmatische begraafplaats) ligt het aantal graven per hectare op 1500-2500 (bron: Alterra, 2009). De term massagraf past dan ook zeker niet bij de functie van een natuurbegraafplaats.

Punt 5:

De locatie van de natuurgraven worden door middel van een GPS-systeem met coördinaten vastgelegd zodat volgens de Wet op de lijkbezorging bekend is waar de overledene begraven ligt. De vrees van reclamant dat van de paden af over ander natuurgraven gelopen moet worden is dan ook niet terecht.

Punt 6:

Juist vanwege de beperkte beschikbare ruimte in Nederland is een combinatie van functies, mits goed onderbouwd, een oplossing. Zoals al eerder aangegeven is een natuurbegraafplaats geen gewone begraafplaats, maar in de eerste plaats een natuurgebied. En in dit geval vooral een bosgebied, als onderdeel van een landgoed.

Punt 7:

De gemeente is het met reclamant eens dat De Kalenberg een gebied is waar ook veel (extensief) gerecreëerd wordt. Met de komst van een natuurbegraafplaats is dit nog steeds mogelijk. Verder kan natuurbegraven en extensieve recreatie, zoals wandelen en fietsen, juist ook goed samengaan. Dat laat ook de praktijk zien. De gemeente is van mening dat de recreatiebeleving door de komst van de natuurbegraafplaats niet heel anders wordt en als geheel niet wordt aangetast. In de uitspraak van de ABRS op het vorige bestemmingsplan wordt dit bevestigd. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet-gehonoreerde beroepsgrond nr. 9, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 8:

Ook is er geen sprake van vriendenpolitiek zoals reclamant stelt. De gemeente constateert dat er zienswijzen tegen het plan voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg zijn ingediend, maar ook positieve (of ondersteunende) zienswijzen op het plan. De gemeente neemt de ingekomen reacties op het plan serieus in behandeling en weegt verschillende belangen tegen elkaar af, waarbij ook

toegezien wordt op het algemeen belang. Zo worden de effecten op natuur en landschap alsook omwonenden betrokken, evenals de eerdere uitspraak van de ABRS (zie ook hoofdstuk 2 van deze Nota van Zienswijzen).

Punt 9 en 10:

De gemeente heeft geen zicht op hoeveel geld de SBLK reeds in de beoogde plannen voor Bosbegravingplaats Justine heeft geïnvesteerd, maar is zich er wel van bewust dat extra kosten gemaakt zijn. Onder andere vanwege de beroepsprocedure tegen het vorige bestemmingsplan en het opstellen van het voorliggende 'herstelplan'. Dit laat onverlet dat de beoogde natuurbegravingplaats nog steeds van belang is als noodzakelijke inkomstenbron voor het bosonderhoud, en daarmee het beheer en onderhoud van het landgoed, juist ook voor de lange termijn. Ook heeft de ABRS al eerder geoordeeld dat de gemeente terecht heeft mogen uitgaan dat de beoogde natuurbegravingplaats als noodzakelijke inkomstenbron mag fungeren voor het voortbestaan van het landgoed. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 16, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 11:

De gemeente Lochem profileert zich inderdaad als groene gemeente. En de realisatie van een natuurbegravingplaats, mits goed ingepast en uitgevoerd, hoeft dat zeker niet in de weg te staan. Zoals reeds aangegeven is het initiatief voor de realisatie van een natuurbegravingplaats genomen om invulling te geven aan de doelstelling van de SBLK: een goed bosonderhoud en -beheer om de kwaliteit van de natuur duurzaam te ontwikkelen zodat het voor iedereen nog vele jaren mogelijk is om van het landgoed te kunnen genieten. Daarbij wordt onder andere ingezet op het vergroten van de biodiversiteit door het verwijderen van (invasieve) exoten en het inbrengen van bomen en struiken die beter bestand zijn tegen de klimaatverandering, het creëren van een mengeling van oudere en jongere bomen (waarmee het bos beter gebruikt kan worden als CO₂-opslagplaats), alsook het creëren van een mooi en veilig bos voor de talrijke recreanten die van de vrij toegankelijke paden in het bos gebruik maken. Van een uitverkoop van het bos is naar oordeel van de gemeente dan ook zeker geen sprake.

Punt 12:

De natuur- en boscompensatie ten behoeve van de nieuwe natuurbegravingplaats dient binnen een termijn van 5 jaar na vaststelling van het bestemmingsplan te worden gerealiseerd. In artikel 3.3.2 van de regels is dit aangegeven. Voor de uitwerking en totstandkoming van de boscompensatie wordt verwezen naar het specifiek voor dit plan opgestelde Natuurversterkingsplan. Dat is wat de gemeente zal beoordelen en op zal handhaven. Het is aan de initiatiefnemer om daar een goede invulling aan te geven.

Punt 13:

De gemeente is van mening dat natuur en natuurbegraving op de Kalenberg op een zorgvuldige wijze kunnen samengaan. De komst van de natuurbegravingplaats zal niet leiden tot een onaanvaardbare aantasting van het karakter van het gebied. In de uitspraak van de ABRS op het vorige bestemmingsplan wordt dit ook bevestigd. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 9, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 14:

Er wordt voorzien in de behoefte om een overledene te begraven. Die behoefte is niet gecreëerd. Wel heeft de Raad binnen het wettelijke kader een afweging

gemaakt of deze locatie daarvoor geschikt is. Na afweging van alle betrokken belangen is het oordeel van de Raad dat natuurbegraven op dit gedeelte van de Kalenberg, onder de voorwaarden zoals in het bestemmingsplan vastgelegd, in overeenstemming is met een goede ruimtelijke ordening.

Verder is de behoefte voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg ook aan de orde gekomen in de eerdere beroepsprocedure. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 8, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een inhoudelijke aanpassing van het bestemmingsplan.

3.45 ZIENSWIJZE 45

Reactie

Zienswijze is nagenoeg gelijklopend aan zienswijze nr. 2 met volgende aanvulling:

- Reclamant is tegen natuurbegraven op de Kalenberg. Het is oude natuur die niet verstoord en verontreinigd moet worden. Men gaat niet voor de lol op een begraafplaats/kerkhof lopen.
Het commerciële karakter staat reclamant tegen. Op tv-Gelderland wordt (commercieel) geadverteerd over zo'n natuurbegraafplaats in Vorden. Kennelijk te weinig belangstelling. Stop dit onzinnige plan.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 2. In relatie tot het aangevulde punt wordt het volgende overwogen:

Aan het natuurbegraven zijn allerlei voorwaarden verbonden die ook in de toelichting van het bestemmingsplan zijn benoemd. De gemeente is van mening dat natuur en natuurbegraven op deze locatie op een zorgvuldige wijze kunnen samengaan. Dit blijkt ook uit diverse natuuronderzoeken die voor dit plan zijn opgesteld (waaronder ook het "Natuurversterkingsplan bosbegraafplaats Justine Landgoed de Kalenberg", Eelerwoude uit 2020). Daar komt bij dat het naar overtuiging van de gemeente het de SBLK alles aan gelegen is om het natuurbegraven zorgvuldig in te passen, aangezien er zonder gezond bos/ natuur ook geen gezond landgoed mogelijk is. Het bestemmingsplan voorziet daartoe in de relevante waarborgen en de SBLK van haar kant werkt volgens het ecologische werkprotocol en het kwaliteitskeurmerk van de brancheorganisatie natuurbegraven BRANA. In dit kader wordt nogmaals verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 9, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Verder kan natuurbegraven en extensieve recreatie, zoals wandelen en fietsen, juist ook goed samengaan. Dat laat ook de praktijk zien. Op natuurbegraafplaatsen elders in Nederland (zoals van Natuurbegraven Nederland) bezoeken mensen de natuurgebieden ook zonder dat zij iemand komen gedenken.

Ook heeft de ABRS al eerder geoordeeld dat de gemeente terecht heeft mogen uitgaan dat de beoogde natuurbegraafplaats als noodzakelijke inkomstenbron mag fungeren voor het voortbestaan van het landgoed. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 16, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een inhoudelijke aanpassing van het bestemmingsplan.

3.46 ZIENSWIJZE 46

Reactie

Vele argumenten zijn al gewisseld, weinigen hebben indruk gemaakt.

Wat blijft: de ratio ontgaat.

De ratio om ons ijstijdmonument te verstoren zonder nut en noodzaak (behalve een particulier verdienvermogen).

Reclamant houdt het kort:

- Het is een heuvel; graven delven geeft erosie.
- Grafgraven geeft wortelbeschadiging. Het boombestand maakt door veranderende weersomstandigheden al een moeilijke tijd door. Waarom dit verergeren?
- Er komt over een breed vlak extra vertrapping van de bosbodem, want de graven liggen buiten gebaande paden. Dit verstoort vochtvasthoudend-vermogen en bodemleven.
- Er is voor boscompensatie reeds een vlak terrein in beeld dat al bewerkt is (ex landbouwgrond). Waarom daar niet starten met een natuurbegraafplaats? Een opbouwvariant van nieuwe groei en begraven. Er hoeft dan geen monument verstoord te worden dat rust behoeft.
- De paradox blijft: natuurbegraven (met de nadruk op natuur), door diezelfde bestaande natuur te verstoren. Onnodig, want er zijn alternatieven.
- Waarom moet een gemeente aantasting van waarden toestaan puur vanwege een particulier die wil cashen? Is dat een taak van de Gemeente? Spelen er wellicht andere belangen op de achtergrond. Dat vermoeden rijst, want - nogmaals - er is geen ratio te vinden dit toe te staan (daar waar zelfs ook de Raad van State al gesproken heeft). Toch blijft de Gemeente bestendigen. Een gemeente die zich als duurzaam profileert en het algemeen belang boven het particuliere hoort te vertegenwoordigen. Zeker daar waar het particuliere belang het algemene belang niet dient, maar zelfs aantast.

Wijsheid is gewenst in de afweging. Reclamant is benieuwd wat het gemeentelijk belang is in deze.

Antwoord gemeente

Volgens de gemeente is nut en noodzaak al eerder voldoende aangetoond. Het initiatief voor de realisatie van een natuurbegraafplaats is namelijk genomen om invulling te geven aan de doelstelling van Stichting Beheer Landgoed de Kalenberg (SBLK); een goed bosonderhoud en -beheer om de kwaliteit van de natuur duurzaam te ontwikkelen zodat het voor iedereen nog vele jaren mogelijk is om van het landgoed te kunnen genieten. Daarbij wordt onder andere ingezet op het vergroten van de biodiversiteit door het verwijderen van (invasieve) exoten en het inbrengen van bomen en struiken die beter bestand zijn tegen de klimaatverandering, het creëren van een mengeling van oudere en jongere bomen, alsook het creëren van een mooi en veilig bos voor de talrijke recreanten die van de vrij toegankelijke paden in het bos gebruik maken.

Voor dit onderhoud en beheer zijn financiële middelen nodig. Omdat de bestaande inkomsten van de SBLK hiervoor onvoldoende zijn, is gezocht naar een aanvullende bron van inkomsten, passend binnen de duurzame ontwikkeling van het landgoed. Dit is gevonden in de realisatie van een relatief kleinschalige natuurbegraafplaats.

Ook heeft de ABRS al eerder geoordeeld dat de gemeente terecht heeft mogen uitgaan dat de beoogde natuurbegraafplaats als noodzakelijke inkomstenbron mag fungeren voor het voortbestaan van het landgoed. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 16, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

De Kalenberg is in de ijstijd gevormd, als een zogenaamde stuwwal. Het graven van natuurgraven op een relatief klein deel van deze stuwwal heeft geen extra erosie tot gevolg. Erosie van de bodem ontstaat namelijk in reliëfrijk terrein vooral door water dat van de hellingen stroomt. Maar omdat bij het dichten van het graf de bodem in de oorspronkelijke volgorde wordt teruggeplaatst en er geen bomen worden gekapt als gevolg van het natuurbegraven, zal de kans op erosie klein zijn. Dit geldt ook voor de wortelbeschadiging. De graafwerkzaamheden vinden namelijk onder ecologische begeleiding plaats. Daarbij wordt ook gelet op het zoveel mogelijk ontzien van boomwortels.

De locatie van de natuurgraven worden door middel van een GPS-systeem met coördinaten vastgelegd. Dit ter voorkoming van onnodig vertrappen van de bosbodem. Ook blijkt uit eerdere milieuonderzoeken die tijdens de beroepsprocedure van het bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem' zijn aangehaald dat er geen sprake is van het onherstelbaar beschadigen van de bosbodem als gevolg van natuurbegraven. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 11, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Het andere 'vlakke' terrein waar reclamant op doelt, is het perceel zuidelijk van de Larikslaan waar boscompensatie plaatsvindt als gevolg van het beoogde natuurbegraven op de Kalenberg. Tijdens de reeds genoemde beroepsprocedure zijn mogelijke alternatieve locaties aan de orde gekomen, ook de locatie aan de Larikslaan. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 8, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Nogmaals wordt benadrukt dat de beoogde natuurbegraafplaats als noodzakelijke inkomstenbron fungeert voor het bosonderhoud, en daarmee het beheer en onderhoud en ook het voortbestaan van het landgoed. De gemeente constateert dat er zienswijzen tegen het plan voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg zijn ingediend, maar ook positieve (of ondersteunende) zienswijzen op het plan. De gemeente neemt de ingekomen reacties op het plan serieus in behandeling en weegt verschillende belangen tegen elkaar af, waarbij ook toegezien wordt op het algemeen belang. Zo worden de effecten op natuur en landschap alsook omwonenden betrokken, evenals de eerdere uitspraak van de ABRS (zie ook hoofdstuk 2 van deze Nota van Zienswijzen).

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een inhoudelijke aanpassing van het bestemmingsplan.

3.47 ZIENSWIJZE 47

Reactie

Reclamanten zijn van mening dat de natuurbegraafplaats in Barchem er moet komen om volgende redenen:

- Reclamanten willen graag dichtbij huis begraven worden, zodat ze vaak een bezoekje kunnen brengen.

- “Eeuwig” mogen liggen zonder dat de kinderen op kosten worden gejaagd. Er hoeft immers geen onderhoud gepleegd te worden.
- Mooie gedachte om in de natuur op gaan zonder dure grafstenen, versieringen of iets dergelijks.
- De Boskapel en het mooie lezingenzaaltje is een geweldige plek om afscheid te kunnen nemen. Midden tussen de bomen op een heel rustige en meditatieve plek.
- Er zullen geen bomen worden gekapt en de overlast zal tot een minimum beperkt zal worden.
- Er is geen bebouwing in de buurt omdat de begraafplaats ver van het dorp gesitueerd wordt.

Al met al zien reclamanten geen enkele reden waarom deze natuurbegraafplaats er niet zou mogen komen.

Reclamanten hopen dat de Raad de tijd kan nemen om er een wandeling te maken om ter plekke de situatie te bekijken.

Reclamanten hopen dat u positief over “Justine” zal beslissen en dat beide (70 jaar oud) er een plaatsje mogen krijgen!

Antwoord gemeente

De door reclamant aangehaalde punten zijn voor de gemeente ook aanleiding om het initiatief voor de natuurbegraafplaats mogelijk te maken.

Wel constateert de gemeente dat er zienswijzen tegen het plan voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg zijn ingediend, maar ook positieve (of ondersteunende) zienswijzen op het plan. De gemeente neemt de ingekomen reacties op het plan serieus in behandeling en weegt verschillende belangen tegen elkaar af. Vervolgens neemt de gemeenteraad een weloverwogen besluit over het bestemmingsplan. Hiervoor zal de gebruikelijke procedure voor vaststelling van het bestemmingsplan door de gemeenteraad gevolgd worden.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een aanpassing van het bestemmingsplan.

3.48 ZIENSWIJZE 48

Reactie

Reclamant is een warm voorstander van een natuurbegraafplaats op de Kalenberg en zou er zelf ter t.z.t. willen worden begraven.

Antwoord gemeente

De zienswijze wordt ter kennisgeving aangenomen.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een aanpassing van het bestemmingsplan.

3.49 ZIENSWIJZE 49

Reactie

Sinds enkele jaren ligt een familielid van reclamant begraven op Natuurbegraafplaats Landgoed Mookerheide. Het is daar niet toegestaan om

monumenten of aanplantingen rond het graf te zetten. De graven zijn dus niet zichtbaar. Je merkt er niets van. Alleen bij een uitvaart liggen er bloemen tot deze verwelkt zijn. Men kan hier ongestoord wandelen.

De graven liggen als vanzelf ver uit elkaar. Niet te vergelijken met een klassieke begraafplaats waar niemand met plezier recreëert. Reclamant denkt dat dit een uitstekende bestemming is voor landgoed de Kalenberg zodat het onderhoud tot in lengte van jaren kan worden voortgezet zoals het al een eeuw naar ieders tevredenheid gebeurt.

Antwoord gemeente

Veel van de door reclamant aangehaalde punten zijn voor de gemeente ook aanleiding om het initiatief voor de natuurbegraafplaats mogelijk te maken. De zienswijze wordt verder ter kennisgeving aangenomen.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een aanpassing van het bestemmingsplan.

3.50 ZIENSWIJZE 50

Reactie

Zienswijze is gelijkkluidend aan zienwijze nr. 23

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 23.

3.51 ZIENSWIJZE 51

Reactie

In februari 2023 heeft de Raad van State op een paar juridische aspecten het "Bestemmingsplan de Kalenberg" afgekeurd.

De kwaliteit van dit eerste bestemmingsplan is destijds met een grote meerderheid door de Gemeenteraad vastgesteld.

Het overgrote deel van de toen ingediende bezwaren zijn ook niet door de Raad van State, gehonoreerd.

Op dit moment heeft het college van Burgemeester en Wethouders het ontwerp bestemmingsplan opnieuw ter visie gelegd.

Reclamant is een warm voorstander van natuurbegraafplaatsen. De vraag hiernaar wordt ook steeds groter.

De actiegroep "Red de Kalenberg" heeft in een advertentie op emotionele wijze punten aangehaald en onwaarheden verkondigd, hetgeen geen recht doet aan diegenen die zich sterk maken en zich inspinnen voor het behoud van het landgoed.

Hopelijk stelt de Gemeenteraad dit bestemmingsplan vast met dezelfde argumenten zoals de meerderheid van de Gemeenteraad dit al eerder deed.

Antwoord gemeente

De gemeente heeft de uitspraak van de ABRS op het vorige bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem' doorgenomen en geconcludeerd dat de 2 gehonoreerde

beroepsgronden, die tot een vernietiging van het vorige bestemmingsplan hebben geleid, goed in het bestemmingsplan te verwerken zijn. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.2 en paragraaf 2.3 van deze Nota van Zienswijzen.

De zienswijzen van de Stichting Red de Kalenberg zijn onder Zienswijze 93 door de gemeente beantwoord.

De gemeente constateert dat er zienswijzen tegen het plan voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg zijn ingediend, maar ook positieve (of ondersteunende) zienswijzen op het plan. De gemeente neemt de ingekomen reacties op het plan serieus in behandeling en weegt verschillende belangen tegen elkaar af.

Vervolgens neemt de gemeenteraad een weloverwogen besluit over het bestemmingsplan. Hiervoor zal de gebruikelijke procedure voor vaststelling van het bestemmingsplan door de gemeenteraad gevolgd worden.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een aanpassing van het bestemmingsplan.

3.52 ZIENSWIJZE 52

Reactie

Zienswijze is nagenoeg gelijklopend aan zienwijze nr. 23 met aanvullende opmerkingen.

De belangrijkste redenen voor reclamant om vóór natuur begraven op de Kalenberg te kiezen zijn:

- eeuwigdurende grafrust;
- geen zorgplicht voor de nabestaanden;
- in eigen regio begraven te worden;
- locatie van de Kalenberg spreekt reclamant zeer aan, ook gezien de geschiedenis van Woodbrooke en zeker ook hoe de initiatiefrijke Stichting Beheer Landgoed de Kalenberg hier al jaren met enorme inspanning en succes aan werkt;
- met het initiatief om een kleine natuur begraafplaats te realiseren zou een enorme positieve, financiële bijdrage worden geleverd aan de kwaliteit van natuur en landschap van de Kalenberg, een prachtig natuur gebied dat in stand gehouden moet worden.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 23. In relatie tot de aangevulde punten wordt het volgende overwogen:

Veel van de door reclamant aangehaalde punten zijn voor de gemeente ook aanleiding om het initiatief voor de natuurbegraafplaats mogelijk te maken. De zienswijze wordt verder ter kennisgeving aangenomen.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een aanpassing van het bestemmingsplan.

3.53 ZIENSWIJZE 53

Reactie

Reclamant is van mening dat de natuurbegraafplaats op de Kalenberg er moet komen en wel om de volgende redenen:

- De Kalenberg heeft een lange geschiedenis en was en is een bijzondere plek voor vele mensen die cursussen bezochten van de Vereniging Woodbrookers Barchem.

De Kapel is heden ten dage nog steeds belangrijk voor bijzondere gebeurtenissen zoals b.v. inzegenen van een huwelijk of het definitief afscheid nemen van een geliefde. Het zou bijzonder waardevol zijn om deze plek te behouden, zodat nog veel mensen hier een rustpunt kunnen ervaren bij het verlies van dierbaren.

Reclamant is vele malen op de Kalenberg geweest i.v.m. een lezing of om een cursus te volgen.

Antwoord gemeente

De zienswijze wordt ter kennisgeving aangenomen.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een aanpassing van het bestemmingsplan.

3.54 ZIENSWIJZE 54

Reactie

Reclamant dient een zienswijze in ter ondersteuning van het ontwerpbestemmingsplan en pleit voor een verhoging van het aantal graven per hectare.

In 2021 heeft reclamant een intentieverklaring gesloten voor de aankoop van twee graven en is direct belanghebbende voor de realisatie van de bosbegraafplaats.

Reclamant is voorstander van natuurbegraven en is daarin geen uitzondering: in het hele land verschijnen al veel natuurbegraafplaatsen. Veel gemeenten nemen zelf het initiatief. De vraag naar natuurgraven is namelijk erg groot.

Reden om hiervoor te kiezen is o.a. om een positieve (financiële) bijdrage te leveren aan de kwaliteit van natuur en landschap voor ene lange periode.

Op basis van wetenschappelijk onderzoek is aangetoond dat er geen negatieve invloed is op de kwaliteit van de natuur. Mede hierdoor is het ontstaan van zoveel nieuwe terreinen te verklaren.

De Kalenberg is een prachtig natuurgebied dat in stand gehouden moet worden. Reclamant is van mening dat de realisatie van een kleinschalige natuurbegraafplaats een goed initiatief is. Mede hierdoor ontstaan financiële mogelijkheden om het duurzame beheer en ontwikkeling mogelijk te maken ter behoud van de bomen.

Door allerlei omstandigheden duurt de realisatie helaas zo lang. Hopelijk gaat het lukken met dit nieuwe bestemmingsplan. De ingediende bezwaren zijn door RvS niet gehonoreerd en de formeel juridische bezwaren zijn naar mening van reclamant goed gerepareerd in het ontwerpplan. Reclamant hoopt dat de tegenstanders inzien dat er is voldaan aan de kritiekpunten van de RvS.

Volgens het ontwerpplan wordt de begraafplaats nog kleiner en wel op grond van een andere aanduiding van een deel van het plangebied op de plankaart. Reclamant ziet geen verschil in bebossing en begrijpt de reden dan ook niet voor het verschil in behandeling. Gevolg is wel dat er minder geld gereserveerd kan worden voor het beheer en onderhoud. Reclamant is van mening dat dit eenvoudig te compenseren is door per hectare 275 graven toe te staan.

Reclamant verzoekt het ontwerpplan hierop aan te passen en hoopt dat het plan snel wordt vastgesteld zodat de realisatie van de begraafplaats eindelijk kan gaan plaatsvinden.

Antwoord gemeente

Veel van de door reclamant aangehaalde punten zijn voor de gemeente ook aanleiding om het initiatief voor de natuurbegraafplaats mogelijk te maken. De gemeente heeft de uitspraak van de ABRS op het vorige bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem' doorgenomen en geconcludeerd dat de 2 gehonoreerde beroepsgronden, die tot een vernietiging van het vorige bestemmingsplan hebben geleid, goed in het bestemmingsplan te verwerken zijn. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.2 en paragraaf 2.3 van deze Nota van Zienswijzen.

Aanleiding voor de aanpassing en verkleining van het gebied voor het toestaan van natuurbegraven middels de aanduiding 'specifieke vorm van bos – natuurbegraafplaats' is de uitspraak van de ABRS op dit onderdeel. De ABRS heeft namelijk geoordeeld dat specifiek voor het 'Verkenninggebied bijzondere voorwaarden natuurbegraven Gelders natuurnetwerk' uit de provinciale Omgevingsverordening niet goed is aangetoond dat de bosbodems eerder zijn geroerd en niet meer ongestoord zijn.

In overleg met de initiatiefnemer, de Stichting Beheer Landgoed de Kalenberg (SBLK), is daarop de aanduiding 'specifieke vorm van bos – natuurbegraafplaats' verkleind tot ca. 2,7 hectare.

Voor de gemeente is het ook niet geheel duidelijk hoe de begrenzing van het 'Verkenninggebied bijzondere voorwaarden natuurbegraven Gelders natuurnetwerk' uit de provinciale Omgevingsverordening tot stand is gekomen. Maar omdat de ABRS eerder heeft geoordeeld dat een graf dicht van 250 graven per hectare aanvaardbaar wordt geacht, en een verhoging van de graf dichtheid (hoe klein ook) opnieuw tot een beroepsgrond kan leiden, wil de gemeente vasthouden aan het oorspronkelijke uitgangspunt van de plannen voor natuurbegraven op de Kalenberg: een graf dicht van 250 graven per hectare.

De gemeente constateert dat er zienswijzen tegen het plan voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg zijn ingediend, maar ook positieve (of ondersteunende) zienswijzen op het plan. De gemeente neemt de ingekomen reacties op het plan serieus in behandeling en weegt verschillende belangen tegen elkaar af.

Vervolgens neemt de gemeenteraad een weloverwogen besluit over het bestemmingsplan. Hiervoor zal de gebruikelijke procedure voor vaststelling van het bestemmingsplan door de gemeenteraad gevolgd worden.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een aanpassing van het bestemmingsplan.

3.55 ZIENSWIJZE 55

Reactie

Zienswijze is gelijkkluidend aan zienwijze nr. 23.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 23.

3.56 ZIENSWIJZE 56

Reactie

Zienswijze is nagenoeg gelijkkluidend aan zienswijze nr. 11 exclusief punt 22.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 11., exclusief de beantwoording onder punt 22.

3.57 ZIENSWIJZE 57

Reactie

Zienswijze is nagenoeg gelijkkluidend aan zienswijze nr. 11 exclusief punt 22.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 11., exclusief de beantwoording onder punt 22.

3.58 ZIENSWIJZE 58

Reactie

Reclamant wil zorgeloos kunnen wandelen in de natuur en niet op een begraafplaats. Er zijn al weinig grote natuurgebieden in Nederland. Laat de natuur die we hebben zo houden (of uitbreiden).

Antwoord gemeente

Een natuurbegraafplaats is geen gewone begraafplaats. Een natuurbegraafplaats is in de eerste plaats een natuurgebied. En in dit geval vooral een bosgebied, als onderdeel van een landgoed. Het perceel heeft en behoudt dan ook de bestemming 'Bos'. Het initiatief voor de realisatie van een natuurbegraafplaats is genomen om invulling te geven aan de doelstelling van de Stichting Beheer Landgoed de Kalenberg (SBLK); een goed bosonderhoud en -beheer om de kwaliteit van de natuur duurzaam te ontwikkelen zodat het voor iedereen nog vele jaren mogelijk is om van het landgoed te kunnen genieten. Verder zijn en blijven de wandelpaden in het gebied vrij toegankelijk. Ervan uitgaande dat wandelaars / recreanten zich niet buiten de paden zullen begeven (wandelen buiten de paden is overigens sowieso niet toegestaan), zijn de graven niet of nauwelijks zichtbaar. Ook herkent de gemeente zich niet in het beeld dat de recreatiebeleving door de komst van de natuurbegraafplaats heel anders wordt. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 9, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een aanpassing van het bestemmingsplan.

3.59 ZIENSWIJZE 59

Reactie

Als vrijwilliger onderhoud reclamant, samen met een 8-tal collega's, al meer dan 6 jaar het landgoed de Kalenberg.

Reclamant is niet te spreken over de reactie van de actiegroep "red de Kalenberg". De advertentie in de Berkelbode was de druppel.

De kop van de advertentie was "lopen over lijken". Deze respectloze kop is ook onjuist. Als men op het landgoed wandelt en de hond aan de lijn houdt, loopt er niemand over de graven. Men mag en kan ergens tegen zijn, maar doe dat dan met argumenten die waar zijn.

Reclamant heeft al eens op de website van de actiegroep een reactie gegeven, maar die wordt niet geplaatst en men neemt geen contact op.

Onderhoud van het landgoed (wandelpaden, zichtlijnen, vervangen bomen, etc.) zal de komende jaren alleen maar toenemen. De klimaatverandering vraagt de komende jaren grote investeringen om het landgoed toekomstbestendig te maken. Reclamant nodigt de actiegroep, en ook de politiek, uit om op een woensdag ochtend gezamenlijk de handen uit de mouwen te steken om het landgoed te onderhouden. Dan weten we waar we over praten. Procederen, vergaderen, etc. leidt niet tot het behoud van het landgoed, ons gezamenlijk doel.

Antwoord gemeente

Veel van de door reclamant aangehaalde punten zijn voor de gemeente ook aanleiding om het initiatief voor de natuurbegraafplaats mogelijk te maken.

De zienswijzen van de Stichting Red de Kalenberg zijn onder Zienswijze 93 door de gemeente beantwoord.

De zienswijze wordt verder ter kennisgeving aangenomen.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een aanpassing van het bestemmingsplan.

3.60 ZIENSWIJZE 60

Reactie

Zienswijze is nagenoeg gelijklopend aan zienwijze nr. 11 exclusief punt 22.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 11., exclusief de beantwoording onder punt 22.

3.61 ZIENSWIJZE 61

Reactie

Zienswijze is gelijklopend aan zienwijze nr. 23.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 23.

3.62 ZIENSWIJZE 62

Reactie

Zienswijze is gelijkkluidend aan zienwijze nr. 23.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 23.

3.63 ZIENSWIJZE 63

Reactie

Vanwege de minimale verstoring van de omgeving en de bijdrage aan het onderhoud van de natuurlijke omgeving is reclamant een warm voorstander van natuurbegraven.

Volgens de regels van het natuurbegraven mogen er geen schadelijke stoffen mee begraven worden. Ook mogen er geen hinderlijke gedenktekens neer gezet worden. De permanente status van natuurgraven voorkomt bovendien dat er ooit gebouwd zou mogen worden op of rondom natuurbegraafplaatsen. Op basis van wetenschappelijk onderzoek is al aangetoond dat er geen negatieve invloed is op de kwaliteit van de natuur.

Natuurbegraafplaatsen zijn al toegelaten in vele gemeenten in Nederland. De aanleg ervan wordt zelfs gestimuleerd door sommige gemeenten. Lochem kan daar op geen uitzondering zijn. De vraag naar natuurgraven is namelijk enorm, zeker onder de 'babyboomers' en jongere generaties die zich realiseren dat cremen enorm schadelijk is voor het klimaat.

De Kalenberg is een prachtig natuurgebied dat in stand gehouden moet worden. Beheer en ontwikkeling zijn noodzakelijk ter behoud van de huidige bomen. Echter, monoculturen van "onkruidbomen" zoals Amerikaanse eik en Amerikaanse vogelkers moeten vervangen worden door diverse Europese bomensoorten die beter tegen droogte kunnen. Bovendien moeten invasieve "onkruiden" zoals de Japanse Duizendknoop en ook inheemse woekerende planten zoals bramen en brandnetels voortdurend onder controle gehouden worden.

Een kleine natuurbegraafplaats op een deel van de Kalenberg zou de financiële mogelijkheden geven om het duurzame beheer en ontwikkeling mogelijk te maken. Goed beheer is ook van groot belang voor het kunnen blijven openstaan voor recreanten van het Landgoed.

De realisatie van een natuurbegraafplaats in de gemeente Lochem heeft wel heel lang geduurd! Maar met dit nieuwe bestemmingsplan moet het dan hopelijk ook eindelijk in Lochem lukken.

Voor zover ik weet heeft de actiegroep 'Red de Kalenberg' nog nooit hun diensten aangeboden om de Kalenberg mede te onderhouden, om de "onkruidbomen" en andere invasieve "onkruiden" te verwijderen, noch om erosie van de paden tegen te gaan.

Reclamant hoopt dat de gemeenteraad dit bestemmingsplan zal vaststellen, zodat spoedig daarna eindelijk de realisatie van de begraafplaats kan gaan plaatsvinden.

Antwoord gemeente

Veel van de door reclamant aangehaalde punten zijn voor de gemeente ook aanleiding om het initiatief voor de natuurbegraafplaats mogelijk te maken. De zienswijze wordt verder ter kennisgeving aangenomen.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een aanpassing van het bestemmingsplan.

3.64 ZIENSWIJZE 64

Reactie

Zienswijze is nagenoeg gelijklopend aan zienswijze 11 exclusief punt 22.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 11., exclusief de beantwoording onder punt 22.

3.65 ZIENSWIJZE 65

Reactie

Reclamant kwam in zijn vroege jeugd naar Barchem en heeft vele jaren kunnen genieten van de prachtige natuur m.n. die op de Kalenberg.

De rijke begroeiing, de rust en stilte zijn belangrijke waarden in een steeds voller en jachtiger land.

De Kalenberg wordt al meer dan een eeuw bezocht en gewaardeerd om deze kwaliteiten.

Reclamant kan zich een natuurbegraafplaats goed voorstellen juist in de buurt van de kapel.

Een kinderfeestje in de "Witte Wievenkoele" zit daarmee niet in de weg en ook het crossfietsen kan in goed overleg plaatsvinden.

Kortom dit bijna onaangetast stuk natuur bij Barchem biedt veel mogelijkheden, juist om waarden die steeds meer onder druk komen staan.

Reclamant wenst de gemeente wijsheid toe in een tijd van 'zoveel hoofden zoveel zinnen'.

Antwoord gemeente

De zienswijze wordt ter kennisgeving aangenomen.

De gemeente constateert verder dat er zienswijzen tegen het plan voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg zijn ingediend, maar ook positieve (of ondersteunende) zienswijzen op het plan. De gemeente neemt de ingekomen reacties op het plan serieus in behandeling en weegt verschillende belangen tegen elkaar af. Vervolgens neemt de gemeenteraad een weloverwogen besluit over het bestemmingsplan.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een aanpassing van het bestemmingsplan.

3.66 ZIENSWIJZE 66

Reactie

Zienswijze is nagenoeg gelijkloidend aan zienwijze nr. 35.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 35.

3.67 ZIENSWIJZE 67

Reactie

Zienswijze is gelijkloidend aan zienswijze nr. 2.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 2.

3.68 ZIENSWIJZE 68

Reactie

De Kalenberg is een prachtig natuurgebied dat zoveel mogelijk in stand moet worden gehouden en waar mogelijk moet worden verbeterd.

Een natuurbegraafplaats op een deel van de Kalenberg zou financiële mogelijkheden geven om het duurzame beheer en ontwikkeling van het gebied mogelijk te maken. Goed beheer is ook van groot belang voor het kunnen blijven openstaan voor recreanten van het Landgoed.

Reclamant hoopt dat de gemeenteraad dit bestemmingsplan zal vaststellen, zodat spoedig daarna de realisatie van de begraafplaats kan gaan plaatsvinden.

Antwoord gemeente

Veel van de door reclamant aangehaalde punten zijn voor de gemeente ook aanleiding om het initiatief voor de natuurbegraafplaats mogelijk te maken. De zienswijze wordt verder ter kennisgeving aangenomen.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een aanpassing van het bestemmingsplan.

3.69 ZIENSWIJZE 69

Reactie

Zienswijze is gelijkloidend aan zienswijze nr. 2.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 2.

3.70 ZIENSWIJZE 70

Reactie

Zienswijze is gelijkloidend aan zienwijze nr. 23.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 23.

3.71 ZIENSWIJZE 71

Reactie

Zienswijze is gelijkloidend aan zienwijze nr. 23.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 23.

3.72 ZIENSWIJZE 72

Reactie

Zienswijze is gelijkloidend aan zienwijze nr. 23.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 23.

3.73 ZIENSWIJZE 73

Reactie

Zienswijze is gelijkloidend aan zienwijze nr. 23.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 23.

3.74 ZIENSWIJZE 74

Reactie

Zienswijze is gelijkloidend aan zienwijze nr. 23.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 23.

3.75 ZIENSWIJZE 75

Reactie

Het bestuur van de Stichting Beheer Landgoed De Kalenberg heeft de afgelopen jaren het terrein rond het hotel en de kapel uitstekend onderhouden.

Het terrein, tegenwoordig landgoed geheten, heeft een lange geschiedenis. Daar is 'boven' het lezingzaaltje in 1913 gebouwd.

Deze kapel heeft geluisterd naar discussiërende cursisten en heeft rust geboden aan groepen die samen de stilte zochten.

Maar ook de Kalenberg zelf heeft veel Woodbrookers gezien en gehoord. Velen gingen soms pratend, soms zwijgend het pad op naar de kapel. Anderen dwaalden 's nachts naar de Witte Wieven. Veel verliefde jongeren verbleven ongezien in het stille bos. De berg zag en zweeg.

De kapel werd ook buiten de Woodbrookerscursussen om gebruikt. Voor bijzondere gebeurtenissen, zoals de inzegening van een huwelijk of het definitief afscheid nemen van een geliefde. We weten allemaal dat veel nabestaanden de as 'boven' hebben uitgestrooid. Illegaal.

Stel je voor dat de Raad van Lochem nu instemt met de plannen van de stichting om een legale natuurbegraafplaats aan te leggen op het terrein van de Kalenberg, dan past dat geheel bij de tradities en gedachtegoed van de Woodbrookers. Dan krijgt De Kalenberg er een eeuwige taak bij.

Antwoord gemeente

Veel van de door reclamant aangehaalde punten zijn voor de gemeente ook aanleiding om het initiatief voor de natuurbegraafplaats mogelijk te maken. De zienswijze wordt verder ter kennisgeving aangenomen.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een aanpassing van het bestemmingsplan.

3.76 ZIENSWIJZE 76

Reactie

Zienswijze is nagenoeg gelijklopend aan zienwijze nr. 63.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 63.

3.77 ZIENSWIJZE 77

Reactie

Zienswijze is nagenoeg gelijklopend aan zienswijze nr. 11 exclusief punt 22.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 11., exclusief de beantwoording onder punt 22.

3.78 ZIENSWIJZE 78

Reactie

Reclamant is tegen een natuurbegraafplaats op de Kalenberg omdat dit een ernstige aantasting van een uniek natuurgebied is.

Zie volgende argumentatie:

1. In art 2.2.3 van de toelichting wordt gesteld dat de natuurbegraafplaats voorziet in de behoefte van belangstellenden om hier begraven te worden. Dit is een omkering van de feiten. Om economische redenen wordt een natuurbegraafplaats geïnitieerd. Vervolgens wordt deze aantasting van de natuur nu goedgepraat doordat het zou voorzien in een gecreëerde behoefte die er voordien niet was.
2. In art. 2.2.5 van de toelichting wordt gesteld dat er per graf "slechts" 2,5 m2 nodig is en dat hiermee het totale oppervlak benodigd voor natuurbegraven slechts 6,25% van het totale oppervlak beslaat. Dit is een onjuiste voorstelling van zaken. Als de graven bij elkaar in het gebied worden gesitueerd dan is er misschien sprake van. Echter, de graven zullen verspreid over het gehele gebied komen te liggen en daarmee in de beleving een groter oppervlak innemen. De verdeling van 675 graven over een oppervlak van 27.000 m2, betekent 40m2 per graf.
3. In art. 4.81 van de toelichting wordt gesteld dat "*Op gronden binnen het Gelders Natuurnetwerk mogen geen nieuwe functies mogelijk worden gemaakt, tenzij er geen reële alternatieven aanwezig zijn, redenen van groot openbaar belang en negatieve effecten op het gebied worden beperkt.*" Er is echter een reëel alternatief aanwezig op korte afstand namelijk in Vorden (hemelsbreed 8,05 km): natuurbegraafplaats Het Schapenmeer. Alleen al op deze grond kan er geen toestemming voor het plan worden verleend.
4. Op blz. 46 van de toelichting wordt gesteld dat de bodem ongeroerd lijkt. Dit is precies waarom de Raad van State het oorspronkelijke plan heeft afgewezen. Het ongeroerd zijn van de bodem geldt dus niet alleen voor een deel van het gebied, maar voor het gehele gebied. Ook alleen al op deze grond kan er geen toestemming voor het plan worden verleend.
5. Het plan voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg stamt uit 2014. Inmiddels is het eind 2023, en zitten we in een klimaatcrisis! De gemeenteraad moet naar de huidige situatie handelen en niet naar die van 10 jaar geleden.
6. Wandelaars en fietsers willen niet recreëren op een begraafplaats, en voelen zich hierdoor belemmerd. Een uitvaart is geen uitje!
7. De gemeente Lochem profileert zich graag als groene gemeente bijv. door het initiatief van het zgn. tegelwippen waardoor er meer ruimte voor groen zou komen. Voor de geringe opbrengst hiervan, is veel geld en tijd vrijgemaakt. Nu wordt een groot, groen en uniek bestaand natuurgebied aangetast door het inrichten van een extra begraafplaats. Het adagium dat hier zou moeten gelden is: "Breng de natuur naar begraafplaatsen en niet begraafplaatsen naar de natuur"
8. De landgoedeigenaar heeft al zo'n 150.000 euro in deze plannen geïnvesteerd. Dit kon blijkbaar zonder problemen. Als dit fortuin als financiële buffer gebruikt zou worden voor bosonderhoud, zou er al voor zeker 30 jaar onderhoud zijn verwezenlijkt.
9. Een eeuwigdurende begraafplaats is onherroepelijk; zodra het eerste lijk is begraven op de Kalenberg, is er geen weg terug. Het gunnen van extra economische pijler is onvoldoende basis voor zo'n ingrijpende verandering met verstrekkende gevolgen.
10. De Kalenberg is een overblijfsel van de laatste ijstijd en dankt zijn ontstaan daaraan. Daar zou meer aandacht voor moeten zijn. Het is in feite een archeologisch en natuurhistorisch monument dat het verdient zodanig behandeld te worden dat er zo min mogelijke aantasting van zijn oorsprong is.

Conclusie:

Bovenstaande is een greep uit de vele argumenten tegen een Natuurbegraafplaats op de Kalenberg.

Het kan daarom niet anders dan dat het College van de gemeente Lochem terug moet komen op het voorgelegde ontwerpbestemmingsplan en dat de gemeenteraad niet anders kan dan tegen dit voorstel stemmen.

Antwoord gemeente

Punt 1:

De onderbouwing van de behoefte voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg en de mogelijke alternatieven zijn ook aan de orde gekomen in de eerdere beroepsprocedure. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet-gehonoreerde beroepsgrond nr. 8, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

De tekst in paragraaf 2.2.3 van de plantoelichting is in lijn met de overweging van de ABRS; de geïnteresseerden in een graf op de natuurbegraafplaats op Landgoed de Kalenberg voelen zich namelijk sterk verbonden met het bos op het Landgoed De Kalenberg en willen met de aankoop daarvan bewust bijdragen aan het onderhoud van dit specifieke landgoed. Dit blijkt uit de intakegesprekken die de SBLK met geïnteresseerden heeft gevoerd, evenals de ingekomen zienswijzen op het voorliggende bestemmingsplan met een positieve reactie op de komst van Bosbegraafplaats Justine.

Punt 2:

Met de genoemde oppervlakte van 2,5 m2 in paragraaf 2.2.5 van de plantoelichting wordt de gemiddelde oppervlakte van een feitelijk gegraven natuurgraf bedoeld. En uitgaande van een natuurbegraafplaats met een omvang van 2,7 hectare met maximaal 250 natuurgraven per hectare, komt dit erop neer dat ca. 6,25% van de gronden binnen het gebied worden geroerd om de graven aan te leggen.

Deze berekening heeft dus vooral als doel om aan te geven dat de oppervlakte aan te roeren gronden voor de aanleg van de natuurgraven relatief beperkt is.

Dit is wat anders dan de gemiddelde graf dichtheid in het gebied waar natuurbegraven is voorzien en waar reclamant in zijn berekening op doelt. Zoals reclamant terecht aangeeft zullen de natuurgraven juist verspreid over het gebied komen te liggen.

Punt 3:

Aangenomen wordt dat reclamant doelt op de tekst in paragraaf 4.8.1 van de plantoelichting, waar een algemene beschrijving van de beschermingsregeling is gegeven van gronden die deel uitmaken van het Gelders Natuurnetwerk (GNN). Deze beschrijving is gebaseerd op en afgeleid van artikel 2.39 lid 1, in combinatie met artikel 2.40, uit de van toepassing zijnde Omgevingsverordening Gelderland. Maar specifiek voor een natuurbegraafplaats is juist ook artikel 2.46 (afwijkruimte bij natuurbegraafplaats) uit de Omgevingsverordening Gelderland van toepassing. In dit artikel is aangegeven dat in afwijking van artikel 2.39, eerste lid, een bestemmingsplan een natuurbegraafplaats in het Gelders natuurnetwerk mag toelaten. Maar dan moet wel aan diverse voorwaarden worden voldaan. In paragraaf 3.3.2 van de plantoelichting is dit betreffende artikel aangehaald en is ook aan de gestelde voorwaarden getoetst. In deze paragraaf is geconstateerd dat het natuurbegraven op de Kalenberg voldoet aan deze voorwaarden. Belangrijk in dit verband is vooral ook het 'Natuurversterkingsplan bosbegraafplaats Justine Landgoed de Kalenberg' (Eelerwoude, 2020) dat als zogenaamde voorwaardelijke verplichting in het bestemmingsplan is opgenomen en als bijlage van de regels is toegevoegd.

Anders dan reclamant beweert is de ontwikkeling van een natuurbegraafplaats daarmee niet in strijd met de Omgevingsverordening Gelderland.

Verder is de onderbouwing van de behoefte voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg en de mogelijke alternatieven, zoals de natuurbegraafplaats Schapenmeer in Vorden, ook aan de orde gekomen in de eerdere beroepsprocedure. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet-gehonoreerde beroepsgrond nr. 8, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 4:

Belangrijke voorwaarde voor de gemeente of er wel of niet medewerking wordt verleend aan de natuurbegraafplaats op de Kalenberg (Bosbegraafplaats Justine) heeft te maken met het provinciale toetsingskader. In dit verband zijn vooral de instructieregels uit artikel 2.46 en artikel 2.47 uit de Omgevingsverordening Gelderland (geconsolideerde versie januari 2023) van belang.

In de beroepsprocedure van het bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem' is dit ook naar voren gekomen⁸ en in de plantoelichting van het voorliggende bestemmingsplan is dit nader uiteengezet en toegelicht.

Het komt erop neer dat de motivering van de geroerde bosbodems alleen betrekking heeft op het gedeelte dat binnen het 'verkenninggebied bijzondere voorwaarden natuurbegraven Gelders natuurnetwerk' valt. Alleen voor het westelijk deel geldt dus de voorwaarde dat moet worden aangetoond dat de bodem eerder is geroerd en niet meer ongestoord is.

Dit volgt min of meer ook uit de uitspraak van de ABRS. In de uitspraak is namelijk aan de orde gekomen om alleen het westelijk deel van de voorziene natuurbegraafplaats (het gedeelte dat binnen het 'verkenninggebied bijzondere voorwaarden natuurbegraven Gelders natuurnetwerk' valt) te vernietigen en de rechtsgevolgen verder in stand te laten.

Echter, dit zou ertoe leiden dat de totale oppervlakte van de voorziene natuurbegraafplaats kleiner wordt, terwijl het maximaal aantal toegestane natuurgraven in de regels gelijk blijft en daarmee het aantal graven per hectare toeneemt. En omdat er in de regels nog een aanpassing doorgevoerd zou moeten worden (i.v.m. het schrappen van de uitzonderingsbepaling voor het kappen van bomen in artikel 3.4.1 aanhef en onder a) heeft de ABRS geoordeeld om het gehele bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem' te vernietigen.

Dit betekent dus niet dat het "ongeroerd zijn van de bodem" voor het gehele gebied geldt, zoals reclamant stelt. Door de aanduiding 'specifieke vorm van bos – natuurbegraafplaats' in het voorliggende bestemmingsplan te verkleinen naar ca. 2,7 hectare en de regels in artikel 3.3.1, onder c, hier ook op aan te passen, wordt er volgens de gemeente juist invulling gegeven aan de uitspraak van de ABRS.

Voor het resterende gebied (ca. 0,3 hectare) is momenteel artikel 2.47 (afwijkruimte bij natuurbegraafplaats bijzondere voorwaarden) uit de Omgevingsverordening Gelderland van toepassing. Voor deze gronden geldt dat zonder nadere motivering en onderbouwing geen natuurbegraafplaats kan worden aangelegd.

Punt 5:

De planvorming voor natuurbegraven op de Kalenberg kent inderdaad een lang proces. Dit is mede ingegeven door de zorgvuldigheid die de SBLK heeft betracht bij de totstandkoming en uitwerking van de plannen, in combinatie met de te

---

⁸ Daar wordt verwezen naar artikel 2.47 (instructieregel bestemmingsplan natuurbegraven in Gelders natuurnetwerk onder voorwaarden) en 2.48 (Instructieregel bestemmingsplan natuurbegraven in Gelders natuurnetwerk onder bijzondere voorwaarden) uit de geconsolideerde Omgevingsverordening Gelderland (februari 2022) dat ten tijde van het bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem' uit 2021 gold. Inhoudelijk zijn deze gelijk aan respectievelijk artikel 2.46 (afwijkruimte bij natuurbegraafplaats) en artikel 2.47 (afwijkruimte bij natuurbegraafplaats bijzondere voorwaarden) uit de geconsolideerde Omgevingsverordening Gelderland van januari 2023.

doorlopen planprocedures die hiervoor nodig zijn. Niet wordt ingezien wat de relatie is met een klimaatcrisis, zoals reclamant stelt. Te meer omdat het natuurbegraven zorgvuldig wordt ingepast conform een specifiek hiervoor opgesteld Natuurversterkingsplan. Dit plan, "Natuurversterkingsplan bosbegraafplaats Justine Landgoed de Kalenberg" (Eelerwoude, 21 augustus 2020) toont aan dat natuurontwikkeling en natuurbegraven op deze locatie op een zorgvuldige wijze kunnen samengaan. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet-gehonoreerde beroepsgrond nr. 11, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 6:

Reclamant hoeft zich geen zorgen te maken dat op een begraafplaats wordt gerecreëerd; de graven liggen niet onder of aan de (wandel)paden en zijn vanaf de paden niet of nauwelijks zichtbaar. Daarbij geldt dat wandelen en fietsen buiten de paden sowieso niet zijn toegestaan, dus recreanten worden ook niet belemmerd. De gemeente herkent zich dan ook niet in het beeld dat de recreatiebeleving door de komst van de natuurbegraafplaats heel anders wordt en als geheel wordt aangetast. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet-gehonoreerde beroepsgrond nr. 9, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 7:

De gemeente Lochem profileert zich inderdaad als groene gemeente. En de realisatie van een natuurbegraafplaats, mits goed ingepast en uitgevoerd, hoeft dat zeker niet in de weg te staan. Want een natuurbegraafplaats is geen gewone begraafplaats. Een natuurbegraafplaats is in de eerste plaats een natuurgebied. En in dit geval vooral een bosgebied, als onderdeel van een landgoed. Het perceel heeft en behoudt dan ook de bestemming 'Bos'. Het initiatief voor de realisatie van een natuurbegraafplaats is genomen om invulling te geven aan de doelstelling van de SBLK: een goed bosonderhoud en -beheer om de kwaliteit van de natuur duurzaam te ontwikkelen zodat het voor iedereen nog vele jaren mogelijk is om van het landgoed te kunnen genieten. Daarbij wordt onder andere ingezet op het vergroten van de biodiversiteit door het verwijderen van (invasieve) exoten en het inbrengen van bomen en struiken die beter bestand zijn tegen de klimaatverandering, het creëren van een mengeling van oudere en jongere bomen (waarmee het bos beter gebruikt kan worden als CO₂-opslagplaats), alsook het creëren van een mooi en veilig bos voor de talrijke recreanten die van de vrij toegankelijke paden in het bos gebruik maken.

Punt 8:

De gemeente heeft geen zicht op hoeveel geld de SBLK reeds in de beoogde plannen voor Bosbegraafplaats Justine heeft geïnvesteerd, maar is zich er wel van bewust dat extra kosten gemaakt zijn. Onder andere vanwege de beroepsprocedure tegen het vorige bestemmingsplan en het opstellen van het voorliggende 'herstelplan'. Dit laat onverlet dat de beoogde natuurbegraafplaats nog steeds van belang is als noodzakelijke inkomstenbron voor het bosonderhoud, en daarmee het beheer en onderhoud van het landgoed, juist ook voor de lange termijn.

Punt 9:

De gemeente is zich ervan bewust dat een natuurbegraafplaats vanwege de eeuwigdurende grafrust onherroepelijk is. Maar al eerder heeft de ABRS ook geoordeeld dat de gemeente terecht heeft mogen uitgaan dat een natuurbegraafplaats als noodzakelijke inkomstenbron mag fungeren voor het voortbestaan van het landgoed. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf

2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 16, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 10:

De Kalenberg is inderdaad in de ijstijd gevormd, net als de nabijgelegen Lochemse Berg overigens, waarbij landijs de ondergrond heeft opgestuwd. Daarmee is een zogenaamde stuwwal in het landschap ontstaan.

Anders dan reclamant stelt heeft deze stuwwal geen monumentale status.

Desalniettemin wordt in het ruimtelijke beleid van de gemeente Lochem wel rekening gehouden met deze stuwwal. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 3.4.2 van de plantoelichting. Daarbij geldt dat in het reeds genoemde Natuurversterkingsplan ook is getoetst aan de kernkwaliteiten van het gebied, waar de stuwwal expliciet deel vanuit maakt. Mede naar aanleiding van de resultaten hiervan wordt geconcludeerd dat de aanleg van de bosbegravingplaats Justine op de Kalenberg de kernkwaliteiten van de stuwwal niet worden aangetast.

De gemeente constateert dat er zienswijzen tegen het plan voor een natuurbegravingplaats op de Kalenberg zijn ingediend, maar ook positieve (of ondersteunende) zienswijzen op het plan. De gemeente neemt de ingekomen reacties op het plan serieus in behandeling en weegt verschillende belangen tegen elkaar af, waarbij ook toegezien wordt op het algemeen belang. Zo worden de effecten op natuur en landschap alsook omwonenden betrokken, evenals de eerdere uitspraak van de ABRS (zie ook hoofdstuk 2 van deze Nota van Zienswijzen).

Vervolgens neemt de gemeenteraad een weloverwogen besluit over het bestemmingsplan. Hiervoor zal de gebruikelijke procedure voor vaststelling van het bestemmingsplan door de gemeenteraad gevolgd worden.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een aanpassing van het bestemmingsplan.

3.79 ZIENSWIJZE 79

Reactie

Zienswijze is nagenoeg gelijklopend aan zienswijze nr. 11 exclusief punt 22.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 11., exclusief de beantwoording onder punt 22.

3.80 ZIENSWIJZE 80 (VOGELWERKGROEP NOORDWEST-ACHTERHOEK)

Reactie

De Vogelwerkgroep NoordWest-Achterhoek maakt gebruik van de mogelijkheid om een zienswijze/bezwaar kenbaar te maken betreffende het voornemen van uw college medewerking te geven aan de plannen van de Stichting Beheer Landgoed Kalenberg (SBLK) om op een deel van de Kalenberg bij Barchem een begravingplaats te realiseren.

Geen nieuw plan van SBLK. Het oorspronkelijke plan werd in februari 2023 door de Raad van State afgewezen waarbij vooral de ongereptheid van de oude bosbodem een belangrijk argument was. Het bevreedt reclamant dat uw college, die de slogan LOCHEM NATUURLIJK gebruikt om haar gemeente te promoten, niet kiest

voor de belangen van de natuur in de gemeente Lochem maar opnieuw een procedure wil starten om de begraafplaats, zij het in aangepaste vorm, in belang van de SBLK gerealiseerd te krijgen.

Antwoord gemeente

De aanpassing van het bestemmingsplan ziet juist op de bescherming van de ongereptheid van oude bosbodem, conform de uitspraak van de Raad van State. In dit bestemmingsplan is het natuurbegraven uitgesloten op de gronden waar volgens het geldende provinciale beleid geen natuurbegraafplaats is toegestaan, omdat deze gronden niet eerder zijn geroerd of gestoord. Op die wijze zijn de gebreken hersteld die door de Raad van State werden geconstateerd en is zorgvuldig omgegaan met de belangen van de natuur.

Het gaat hier niet alleen om het belang van de SBLK. De openstelling van het particuliere landgoed De Kalenberg heeft een grote meerwaarde voor de gemeente Lochem en haar inwoners. De SBLK is verantwoordelijk voor een veilige openstelling en steekt daartoe veel tijd (van onder meer vrijwilligers) en geld in het onderhoud en beheer. Daar zijn inkomsten voor nodig en het natuurbegraven is noodzakelijk om blijvend te kunnen voorzien in goed onderhoud en beheer.

Alles van waarde is weerloos", schreef Lucebert in het gedicht 'De zeer oude zingt'. Het is een dichtregel die veel betekenissen oproept, maar misschien vooral verwijst naar wat kwetsbaar en zeldzaam is en hoe dat het meest waardevolle is wat er bestaat. De Lochemse- en Kalenberg zijn aardkundige monumenten, ontstaan in de voorlaatste ijstijd door de enorme druk van schuivend ijs dat gemengd met zand, grind en keien omhoog en vooruit werd gestuwd. Het op en door elkaar geschoven glaciaal sediment vormde hoge ruggen en stuwwallen die in latere periodes met mildere temperaturen door water en wind werden uitgehold of afgevlakt. Een reliëf, dat voornamelijk is opgebouwd uit door de Rijn aangevoerd materiaal en het Oost-Nederlandse landschap karakteriseert. Een relatief zeldzaam element in het Nederlandse landschap en bepalend de omgeving van Lochem karakteriseert. Een aardkundig monument en voor de gemeente Lochem een "landmark" die gekoesterd en beschermd zou moeten worden en waar beslist niet in moet worden gegraven en begraven.

Antwoord gemeente

Het is een prachtige dichtregel van Lucebert die onder kenners wel wordt geïnterpreteerd als: "alles wat er echt toe doet in het bestaan is kwetsbaar en we kunnen het niet pakken, laat staan vasthouden. Hoogstens kunnen we het even aanraken en / om er door aangeraakt te worden. Laat het leven zich voor even tonen in zijn 'hogen staat', als echt zijnde onttrekt het zich aan onze bezitsdrang."

Het is een dichtregel die de mensen die denken over een natuurgraf op de Kalenberg en de SBLK, zeer zal aanspreken. Lucebert vraagt ons om aandachtig te leven in het heden.

Dat is ook de idee die -in de geest van de 'Woodbrookers'- aan het natuurbegraven ten grondslag ligt: de wens naar een diepere persoonlijke verbinding met de natuur en de wereld om ons heen. Die idee is door de SBLK ingevuld met de mogelijkheid om een natuurgraf op de Kalenberg te kopen, en daarmee blijvend bij te dragen aan het onderhoud en beheer van 'jouw' geliefde bos.

Ook de SBLK en de mensen die denken voor een natuurgraf zijn (aan)geraakt door de natuur op de Kalenberg. Met de invulling die de SBLK daaraan heeft gegeven komt de goede ruimtelijke ordening in beeld. Want die gaat over het zorgvuldig omgaan met waardevolle natuur en een eerlijke afweging van alle betrokken belangen. In dat kader is de natuur gelukkig niet weerloos, maar telkens weer veerkrachtig. Dat neemt niet weg dat de natuur, ook op de Kalenberg, onder druk staat. Steeds meer groepen gebruikers weten de waarde van de Kalenberg te schatten. Maar vervolgens proberen de verschillende gebruikers die zich in deze procedure hebben gemeld zich die waarde ook toe te eigenen, met uitsluiting van andere gebruikers. Dat is geen goede ruimtelijke ordening. Alle gebruikers belasten de natuur. Mountainbikers en loslopende honden meer dan wandelaars en zelfs vogelaars. Zij allen zorgen voor extra belasting. Waar het om gaat is dat deze belasting van de natuur en het landschap in goede banen moet worden geleid. Voor het bos op landgoed de Kalenberg staat de SBLK daarvoor aan de lat. Het gemeentebestuur is van mening dat de SBLK al jaren laat zien dat zij die taak uiterst zorgvuldig invullen. Ook het natuurbegraven wordt zorgvuldig op de Kalenberg ingepast, kleinschalig met respect voor de natuur en het landschap (inclusief aardkundige waarden). Zie hierover ook de beantwoording hierna. Op die wijze blijft dit 'landmark' voor Lochem behouden en kan het ook in de toekomst worden gekoesterd.

De Kalenberg vormt samen met andere natuurgebieden in het noordwesten van de Achterhoek een belangrijke schakel in het GNN, een netwerk waar de natuur voorrang heeft en dat probeert te voorkomen dat planten en dieren in de Nederlandse natuur uitsterven. Het NatuurNetwerk vormt dan ook de ruggengraat van de Gelderse natuur, die op velerlei manieren in de verdrukking zit.

Het is reclamant bekend dat voor de aanleg van natuurbegraafplaatsen uitzonderingen in het GNN mogelijk zijn, mits op korte afstand het verlies aan natuurkwaliteit wordt gecompenseerd. Om de realisatie van zijn plannen mogelijk te maken, heeft de initiatiefnemer SBKL de gronden van de boomkwekerij aan de Larikslaan in Barchem in het vizier. Het mag duidelijk zijn dat deze grond waar tientallen jaren op is gewerkt en die met grote regelmaat overhoop is gehaald zich niet kan meten met de ongeroerde grond op de Kalenberg dat een substraat is waar organismen in leven en waar planten in wortelen. De bodem van een bos is bepalend voor het functioneren van het bos als productie- en ecosysteem. Het behoeft dan ook geen betoog dat een mogelijk aan te planten bos aan de Larikslaan nooit een bos zal worden met de allure van het bos op de Kalenberg. Het is niet mogelijk om de kwaliteit van oude bosnatuur op de Kalenberg met een kunstgreep op een andere plek neer te zetten. Het is wat ons betreft een goede zaak om nieuwe natuurgebieden aan te leggen maar niet als dat ten koste gaat van bestaande natuur.

Antwoord gemeente

De natuur, het bos en de bosbodem op de Kalenberg gaan ook niet verloren. Het behoud van het bos is verzekerd (er worden geen bomen gekapt, er worden geen nieuwe paden aangelegd, er worden geen nieuwe gebouwen gerealiseerd en er wordt geen nieuwe parkeerplaats aangelegd) en ook het behoud van de kwaliteit van het bos en de natuurlijke waarde is verzekerd met een beheer dat is gericht op het beheertype N15.02 'Dennen-, eiken-, en beukenbos.

Dat neemt niet weg dat een geringe aantasting als gevolg van het natuurbegraven niet kan worden uitgesloten. In het plan zijn echter voldoende voorwaarden

opgenomen om deze aantasting zoveel mogelijk te beperken door de maximale grafdichtheid van 250 graven per hectare en door een natuurversterkingsplan vast te stellen waarin bijvoorbeeld is voorgescreven dat bij het delven van een graf, de in lagen uitgegraven grond wordt teruggeplaatst in de volgorde waarin de lagen zijn uitgegraven.

De nieuwe natuur aan de Larikslaan voorziet dus ook niet in het vervangen van 3 hectare volgroeid bos dat verloren is gegaan, maar in de compensatie van de relatief geringe aantasting als gevolg van het natuurbegraven. Het spreekt voor zich dat de nieuwe aanplant aan de Larikslaan niet de kwaliteit heeft van het bos op de Kalenberg. Maar tezamen met de voorwaarden waaronder het natuurbegraven wordt toegestaan, maakt de compensatie aan de Larikslaan de planontwikkeling wel acceptabel.

Graven in de oude bosbodem van de Kalenberg verstoort niet alleen de samenhang van de in meer dan in honderd jaar ongestoorde opgebouwde humuslaag, maar heeft zeker ook effecten op de begroeiing van het bos. Zeker de kruid- en struiklagen zullen door de graverij aangetast gaan worden en het is niet ondenkbaar, dat dit op termijn, ook effect zal hebben op het oudere bomenbestand. Want graven in een bos kan niet zonder dat wortelstelsels worden verstoord.

Antwoord gemeente

Het gemeentebestuur is zich ervan bewust dat graven in een bos niet kan zonder de wortels te verstoren. Daar is zorgvuldig naar gekeken en op basis van onderzoek, studies en ervaringen is bepaald dat de verstoring beperkt blijft als niet meer dan 250 graven per hectare worden gerealiseerd en bij het onderhoud en beheer wordt gewerkt aan natuurversterking zoals in het natuurversterkingsplan voorgescreven. Met compensatie voor de verstoring in de vorm van nieuwe natuur aan de Larikslaan is deze verstoring na afweging van alle betrokken belangen acceptabel.

Dit punt is ook eerder bij de Afdeling bestuursrechtspraak aan de orde geweest. De hoogste bestuursrechter heeft daarover een duidelijke uitspraak gedaan: "De raad heeft zich redelijkerwijs op het standpunt mogen stellen dat enige negatieve gevolgen, gelet op het beperkte gedeelte van het bosgebied waarop de natuurbegraafplaats is voorzien en het beperkte aantal graven per hectare, aanvaardbaar worden geacht."

De argumenten die reclamant in deze nieuwe zienswijze naar voren heeft gebracht geven geen nieuwe inzichten en zijn geen reden voor een andere afweging.

Zie ook de beantwoording in paragraaf 2.3, onder 11.

De natuur is voor veel mensen een uitlaadklep waar ze even tot rust kunnen komen. De Kalenberg speelt daarbij niet alleen voor de bewoners van Barchem en Lochem maar ook voor veel toeristen een belangrijke rol. Er wordt gewandeld en anderszins gerecreëerd. De laatste jaren is daar met de aanleg van een landelijk bekende mountainbikeroute veel drukte bij gekomen die de natuur van de Kalenberg heeft aangetast en extra doen belasten. Begraven op de Kalenberg zal opnieuw een extra belasting zijn en daarmee de druk op het gebied opvoeren. Dat dit ten koste gaat van de biodiversiteit in het gebied moge duidelijk zijn.

Antwoord gemeente

De druk op de natuur is een zorg die door de gemeente en ook de SBLK wordt onderkend. Mountainbikers en wandelaars ontdekken en genieten van de Kalenberg. Die relatieve drukte op de paden gaat niet altijd goed samen en mede om die reden zijn er mountainbikepaden aangelegd. Dat zorgt voor belasting van de natuur. Zelfs vogels spotten wordt steeds populairder en zorgt voor extra belasting. Dat vergt een afgewogen beheer van het landgoed. De SBLK staat daarvoor aan de lat. Naar de mening van het gemeentebestuur heeft de SBLK laten zien dat zij die taak al jaren met de vereiste zorgvuldig uitvoert.

Om dat beheer ook in de toekomst blijvend te kunnen doen heeft de SBLK wel inkomsten nodig. Naar de mening van het gemeentebestuur heeft de SBLK overtuigend aangetoond dat het natuurbegraven noodzakelijk is om blijvend over voldoende inkomsten te kunnen beschikken voor een zorgvuldig onderhoud en beheer.

Dat is de reden dat het gemeentebestuur het natuurbegraven op de Kalenberg wil toestaan. Maar alleen als dat natuurbegraven onder stringente voorwaarden plaatsvindt. Die voorwaarden zijn in dit bestemmingsplan vastgelegd en zijn er op gericht om de belasting van de natuur beperkt te houden. Na afweging van alle betrokken belangen meent het gemeentebestuur dat dit een goede ruimtelijke ordening is.

Als vogelaars, waarvan sommige min of meer opgroeiden in het gebied, en die de Kalenberg jaarlijks meerdere keren bezoeken en op vogels karteren, hebben meerdere karakteristieke soorten van het bos op de Kalenberg in aantal zien afnemen of verdwijnen. Een ontwikkeling die met de plannen van SBLK zeker niet gestopt zal worden. Op de Rode Lijst van beschermde vogels in Nederland staan 87 vogelsoorten die in de gevarezone verkeren en dat is 44% van alle vogels die in Nederland tot broeden komen. Reclamant weet dat de Kalenberg in opdracht van SBKL op het voorkomen van vogels is bekeken. Reclamant heeft moeten constateren dat dit slechts oppervlakkig is gebeurd. Dat er niet is gekarteerd op soorten en slechts gekeken is naar biotopen. Ondanks het verdwijnen van soorten is de Kalenberg nog steeds belangrijk voor enkele bijzondere soorten. Soorten die op de Rode Lijst staan en of in het kader van de Vogelrichtlijn en de Natuurbeschermingswet bescherming genieten. Dat zijn soorten als zwarte mees, grote lijster, matkop, glanskop, grauwe vliegenvanger, ransuil, zwarte specht, middelste- en kleine bonte specht, buizerd, sperwer en wespandief. Willen we deze soorten voor de Kalenberg behouden dan moeten we beslist niet ingrijpen in hun leefgebied.

Antwoord gemeente

Mede naar aanleiding van de eerdere reactie van de Vogelwerkgroep Noordwest-Achterhoek op het vorige bestemmingsplan is het natuuronderzoek geactualiseerd en heeft specifiek onderzoek plaatsgevonden naar broedvogels. Daarbij is op verschillende momenten door een ervaren veldmedewerker op het gebied van broedvogels in het veld gekeken naar het voorkomen van broedvogels. Verder is ook gebruik gemaakt van aanvullende waarnemingen waaronder die van de Vogelwerkgroep. Het belang van dit bos voor broedvogels komt uit het onderzoek afdoende naar voren.

Dat is reden geweest om een ecologisch werkprotocol op te stellen dat wordt gehanteerd bij het uitzoeken van een graflocatie. Daarin is onder meer vastgelegd dat er in het broedseizoen altijd 3 dagen voor de begrafenis door een ecooloog moet worden gecontroleerd op broedvogels en dat als die worden aangetroffen een andere locatie voor het graf moet worden gezocht. Om verstoring als gevolg van lawaai te voorkomen moet een graf volgens het werkprotocol worden gegraven met een elektrische graafmachine (en niet met een lawaaiige dieselmachine) en mag bij een uitvaart geen gebruik worden gemaakt van elektronische versterkers. Verder is in het werkprotocol nog vastgelegd dat de Vogelwerkgroep Noordwest-Achterhoek actuele kennis over kwetsbare nestplekken deelt, om de kans dat aanwezige nesten worden gemist zo klein mogelijk te houden.

Kortom, er is met de nodige zorgvuldigheid gekeken naar vogelsoorten en naar aanleiding daarvan zijn ook maatregelen voorgeschreven waarmee de verstoring van vogels wordt voorkomen. Onder die voorwaarden zijn de ingrepen nodig voor het natuurbegraven naar de mening van het gemeentebestuur aanvaardbaar.

Reclamant geeft aan dat de Vogelwerkgroep de nadruk legt op bescherming van natuur en dat de economische belangen van een enkeling daaraan ondergeschikt zouden moeten zijn. Reclamant verzoekt dan ook de Kalenberg als een aardkundig monument te gaan beschouwen waarin niet gegraven mag worden en het bos op de Kalenberg dus te laten wat het al meer dan honderd jaar is.

Antwoord gemeente

Het gaat niet om de belangen van een enkeling (de SBLK). De openstelling van het particuliere landgoed De Kalenberg heeft een grote meerwaarde voor de gemeente Lochem en haar inwoners. De SBLK is verantwoordelijk voor een veilige openstelling en steekt daartoe veel tijd (van onder meer vrijwilligers) en geld in het onderhoud en beheer. Daar zijn inkomsten voor nodig en het natuurbegraven is noodzakelijk om blijvend in goed onderhoud en beheer te kunnen voorzien.

De karakteristieke stuwwal wordt niet afgegraven. Het bodemarchief wordt gerespecteerd door de aardlagen bij het delven van een graf in de oorspronkelijke volgorde terug te plaatsen.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een inhoudelijke aanpassing van het bestemmingsplan.

3.81 ZIENSWIJZE 81

Reactie

Als inwoner van Barchem heeft het plan om een natuurbegraafplaats te gaan aanleggen op de Kale Berg reclamant erg verontrust.

De Lochemse Berg is een bijzonder stuk natuur, wat niet veel voorkomt in Nederland: een "berg" begroeid met een meer dan 100jaar oud bos.

Wat al heel lang bekend is en de laatste jaren ook wetenschappelijk aangetoond, is dat oude en jonge bomen ondergronds met elkaar verbonden zijn via hun wortels en kilometerslange schimmeldraden.

Dit netwerk verbindt bomen (ook verschillende soorten) met elkaar, en zorgt voor een uitwisseling van water en voedingsstoffen. De grootste en oudste bomen

blijken een soort hub-bomen of "moederbomen" te zijn die verbindingen creëren met jonge boompjes om ze extra voeding te geven. Men noemt dit het Wood Wide Web.

Wanneer er nu in dit ondergrondse systeem gegraven gaat worden, dan worden verbindingen verbroken, het netwerk wordt verstoord en verzwakt en zal langzaam instorten. Willen wij hieraan meewerken? Nee toch? Meer info hierover is te vinden op www.intelligent-trees.com.

Bijna dagelijks wandelt reclamant op de Kale Berg en geniet van de rust en schoonheid van het bos, en met reclamant vele anderen. Even weg van de hectiek en ellende in de wereld, dan wil men toch niet in een lijkstoet terecht komen. Laat de berg aan de levenden (mensen, dieren en bomen) en zoek voor de overledenen by. een vrijgekomen weiland dat mooi ingericht kan worden als voedselbos voor dieren en waar mensen in alle rust hun dierbaren kunnen herdenken. Laat de Kale Berg niet verstoord worden door doden in haar ondergrond, maar Laat haar in al haar schoonheid met rust!

Antwoord gemeente

Niet ontkend wordt dat het bos op de Kalenberg al meer dan 100 jaar oud is. Tegelijkertijd is de gemeente ook van mening dat bos en natuurbegraven op deze locatie op een zorgvuldige wijze kunnen samengaan. Daar komt bij dat het naar overtuiging van de gemeente het de initiatiefnemer, de SBLK, alles aan gelegen is om het natuurbegraven zorgvuldig in te passen, aangezien er zonder gezond bos/natuur ook geen gezond landgoed mogelijk is.

Hoewel de aanleg van een natuurbegraafplaats enige aantasting van bomen en de bosbodem tot gevolg heeft, is het onherstelbaar beschadigen hiervan geen sprake. Dit blijkt ook uit het Rapport 'Terug naar de natuur' (Alterra, 2009) en de Oplegnotitie 'Natuurbegraven in Gelderland' (B-Ware, 2 november 2017) die tijdens de beroepsprocedure van het bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem' zijn aangehaald. Als onderdeel van deze beroepsprocedure zijn ook de opmerkingen en citaten van een mycoloog/bosecoloog betrokken, waarbij ook het bodemvoedselweb en de daarbij behorende (symbiotische) schimmels zijn aangehaald. De hoogste bestuursrechter heeft daarover reeds een duidelijke uitspraak gedaan en meent dat geen sprake is van onaanvaardbare gevolgen voor bomen en de bosbodem. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet-gehonoreerde beroepsgrond nr. 11, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

De gemeente is het met reclamant eens dat De Kalenberg een natuurgebied is waar veel (extensief) gerecreëerd wordt. Met de komst van een natuurbegraafplaats is dit nog steeds mogelijk. Te meer omdat de ruimtelijke uitstraling van de natuurbegraafplaats nihil is. De graven zullen namelijk vanaf de paden niet of nauwelijks zichtbaar zijn. En wandelen en fietsen is buiten de paden sowieso niet toegestaan. Indien gewenst zal bij de graven alleen een houten gedenkschijf worden geplaatst, die na verloop van tijd zal vergaan. Van de natuurbegraafplaats zal alleen een (ingetogen) bewegwijzering zichtbaar zijn in het bos. Bovendien is de mogelijkheid voor een natuurbegraafplaats beperkt tot ca. 3 hectare van de in totaal 17 hectare van het Landgoed de Kalenberg en is door de SBLK bewust gekozen om de locatie van de natuurbegraafplaats aan de rand van het Landgoed te situeren, daar waar de minste mensen komen. De gemeente heeft al eerder aangegeven dat het acceptabel wordt geacht dat anderen dan de nabestaanden met een begrafenis worden geconfronteerd, ook als die personen

wandelen en recreëren. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet-gehonoreerde beroepsgrond nr. 9, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een inhoudelijke aanpassing van het bestemmingsplan.

3.82 ZIENSWIJZE 82

Reactie

Zienswijze is nagenoeg gelijkloidend aan zienswijze nr. 11 exclusief punt 22.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 11., exclusief de beantwoording onder punt 22.

3.83 ZIENSWIJZE 83

Reactie

Zienswijze is nagenoeg gelijkloidend aan zienswijze nr. 11 exclusief punt 22.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 11., exclusief de beantwoording onder punt 22.

3.84 ZIENSWIJZE 84

Reactie

Zienswijze is nagenoeg gelijkloidend aan zienswijze nr. 11 exclusief punt 22.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 11., exclusief de beantwoording onder punt 22.

3.85 ZIENSWIJZE 85

Reactie

Reclamant is tegen een natuurbegraafplaats op de Kalenberg in Barchem.

De Kalenberg ligt op korte afstand van Barchem, en wordt als geheel aangetast door de begraafplaats. Er is al een begraafplaats in Barchem. Hoe veel begraafplaatsen zijn er nodig in Barchem? Voor mensen die een natuurbegraafplaats willen, is de natuurbegraafplaats Schapenmeer beschikbaar.

Antwoord gemeente

Natuur en landschap worden niet aangetast. Het gaat om een kleinschalige ingreep met versterking van natuur en landschapswaarden die past binnen het toenemend multifunctionele gebruik van het buitengebied.

Bovendien is de gedachte achter deze natuurbegraafplaats dat wordt voorzien in de behoefte van mensen die specifiek op het Landgoed de Kalenberg willen worden begraven.

De onderbouwing van de behoefte voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg en de mogelijke alternatieven, zoals de natuurbegraafplaats Schapenmeer in Vorden, zijn ook aan de orde gekomen in de eerdere beroepsprocedure. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet-gehonoreerde beroepsgrond nr. 8, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Verder is de vergelijking met en de verwijzing naar de reeds bestaande openbare begraafplaats in Barchem in het kader van het voorliggende initiatief niet relevant. Te meer omdat een natuurbegraafplaats geen gewone begraafplaats is. Een natuurbegraafplaats is in de eerste plaats een natuurgebied. En in dit geval vooral een bosgebied, als onderdeel van een landgoed. Het perceel heeft en behoudt dan ook de bestemming 'Bos'. Het initiatief voor de realisatie van een natuurbegraafplaats is genomen om invulling te geven aan de doelstelling van de Stichting Beheer Landgoed de Kalenberg (SBLK); een goed bosonderhoud en -beheer om de kwaliteit van de natuur duurzaam te ontwikkelen zodat het voor iedereen nog vele jaren mogelijk is om van het landgoed te kunnen genieten. De SBLK blijft het landgoed openstellen (met vrij toegankelijke paden), wat er ook voor zorgt dat eenieder van het landgoed kan genieten.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een inhoudelijke aanpassing van het bestemmingsplan.

3.86 ZIENSWIJZE 86

Inclusief bijlagen (onderzoeksrapporten): 1. Bware, 2. Bosecoloog, 3. Foreest Groen

Reactie

Reclamant is tegen de natuurbegraafplaats om volgende redenen.

1. De plannen voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg zijn in 2014 begonnen. We zijn nu bijna 10 jaar verder, en zouden ons nu bewust moeten zijn dat we met de natuur niet zo gemakkelijk kunnen omspringen dan we vroeger gewend waren te doen. Met schade en schande zijn we erachter gekomen dat het van het grootste belang is om de weinige ongestoorde oude natuur die we nog hebben met rust moeten laten, en geen geweld aan moeten doen voor financiële doeleinden.
2. De realisatie van een natuurbegraafplaats gaat ten koste van de natuurwaarden van het bos. In het ontwerp bestemmingsplan geeft men aan de natuurwaarden 'zoveel mogelijk' intact te willen houden. Maar het is onmogelijk om in een bos te graven zonder de bodem te verstoren. Het feit dat er compensatiegebieden nodig zijn onderstreept de erkenning van de aantasting die het natuurgebied zal ondergaan. Woorden als 'het is de bedoeling dat de natuurwaarden zoveel mogelijk intact blijven' is een vage halve belofte. En daarom niet aanvaardbaar voor een dergelijk definitief en onomkeerbaar plan.
3. De boomwortels van het oude bosgebied zullen worden aangetast. Bij graafwerkzaamheden dient men buiten de kroonprojectie van bomen te graven, zodat de wortels zo min mogelijk worden aangetast. Dit is per definitie onmogelijk in het beoogde perceel. Men wil in het bos iedere 40m², dus iedere 6 meter een nieuw graf van 2.5 m². Dit geeft op een groot oppervlak een

- ontoelaatbaar grote beschadiging. Met de stelling dat de graven 'slecht' een percentage van 6,25% betreft, geeft dus een volledig vertekend beeld.
4. Het aanwezige bos op de Kalenberg staat er nu ca 150 jaar en heeft daardoor een complex voedselweb van grote waarde zie bijlage Ecologische effecten Kalenberg Forest Groen Consult). Om die reden moet het bos niet worden aangetast en beschadigd worden door een natuurbegraafplaats.
  5. Voor oude onbeschadigde bosbodems die (ouder zijn dan 100 jaar is het wetenschappelijk aangetoond dat deze met rust gelaten moet worden. Met onderzoek op de Lochemse Berg (zie bijlage Notitie B ware) was dit de conclusie Negatieve effecten op het ecosysteem en degradatie van de natuurlijke kwaliteit van de bosbodem zijn volgens deskundigen wel degelijk te verwachten. Aantasting van de bodem moet daarom worden voorkomen.
  6. In de bodem waar graven worden gemaakt worden de lagen in de bodem verstoord die normaal het water langer vasthoudt, waardoor verdroging toeneemt in de toch al te droge natuur. Ook om die reden moet aantasting van de bodem die zich zal voordoen bij realisatie van een begraafplaats worden voorkomen.
  7. Het realiseren van graven geeft schade aan de bosbodem. Beschadiging van de kwetsbare bodemlaag waar zich een evenwicht heeft opgebouwd is niet te vermijden. De grondlagen in dezelfde volgorde terugplaatsen is een theorie die in de praktijk niet werkt. En die bovendien zinloos is, omdat doordat de uitgegraven grond in aanraking is geweest met zuurstof uit de lucht, en deze daardoor al onherstelbaar wordt beschadigd (zie bijlage boscoloog).
  8. In een van de bijlagen wordt gesproken over de verstoring van zoogdieren. Naast de genoemde dieren ontbreekt de vos, die ook in het gebied voorkomt. Voor alle gravende zoogdieren in het gebied geldt dat ze zeker niet meer ongestoord kunnen blijven leven in het bos. Ze worden verstoord door de vele bewegingen rondom begraven, maar ook is het de dieren niet meer toegestaan vrij te graven in het bos op plekken waar graven zijn gerealiseerd. Dit zal men blijvend moeten 'repareren' wat aangeeft dat er geen sprake meer is van een natuurlijke situatie voor flora en fauna.
  9. Alle bewegingen rondom de begraafplaats zoals het zoeken naar een plek, het daadwerkelijk delven van een graf met machines (geen illusies dat dit handmatig kan in een bos), de begrafenissen zelf, het dichten en onderhouden van een graf, bij voorbeeld het schoonhouden van herdenkingstekens of weghalen van hollen door zoogdieren. Later weer mogelijke bezoeken van de graven. Het zijn allemaal bewegingen die de tot nu toe ongestoorde bodem beschadigd en verdicht. Dit gaat ten koste van de biodiversiteit en zal het natuurlijk evenwicht onherstelbaar verstoren (zie bijlage boscoloog).
  10. Voor de natuurbegraafplaats mogen in het geheel geen bomen worden gekapt. En mag er geen uitzondering zijn voor het kappen, vellen of rooien van bomen en houtgewas, of het verwijderen van stobben, ten behoeve van de natuurbegraafplaats. Echter staat in het Natuurversterkingsplan dat 'mogelijk opslag wordt verwijderd voor de realisatie van het graf'. Dit is tegenstrijdig en daarom niet toegestaan.
  11. Op gronden binnen het GNN mogen geen nieuwe functies mogelijk worden gemaakt, tenzij er geen reële alternatieven aanwezig zijn. Dat alternatief is er wel, want in Vorden is een natuurbegraafplaats in een bos gerealiseerd. De motivatie dat er mensen zijn die specifiek op de Kalenberg begraven willen worden is een de situatie verkeerd weergeven, omdat hier sprake is van een 'gecreëerde behoefte'. De mensen zijn geworven door de op voorhand gestarte reclame en verkoop/voorinschrijving voor graven. Deze mensen zijn bovendien gelokt met de belofte van financieel voordeel en ontzorging voor de toekomst. Daarnaast is het aantal mensen wat deze behoefte zou hebben erg klein, en vele malen kleiner dan het aantal mensen wat een petitie heeft ondertekend

- tegen de komst van deze begraafplaats, op de website van Stichting Red de Kalenberg. Dit aantal tegenstanders bedraagt inmiddels ver boven de 800.
12. Op gronden binnen het GNN mogen geen nieuwe functies mogelijk worden gemaakt, tenzij er sprake is van een groot openbaar belang. Het enige grote belang is het financiële belang van de extra economische pijler voor de landgoedeigenaar. Van draagvlak bij de omgeving is geen sprake, gezien het grote aantal mensen wat zich tot Stichting Red de Kalenberg heeft gericht om aan te geven dat ze tegen deze begraafplaats zijn.
  13. De gemeenteraad moet zich ook realiseren dat met het toestaan van een natuurbegraafplaats er een groot risico is dat dit hier niet bij blijft. Eenmaal toegestaan is het hek van de dam. Nu al, wordt op pagina 46 van het bestemmingsplan gesproken over de mogelijkheid op korte termijn dan wel in de verre toekomst om meer graven aan te leggen. Hiertoe zou dan wel nog een aanvullend archeologisch vervolgonderzoek nodig zijn, maar het feit dat deze mogelijkheid hier al zo terloops wordt benoemd spreekt voor zich. Een reden temeer om hierin niet mee te gaan en de natuur te respecteren.
  14. In het bestemmingsplan wordt gesteld dat er als borging dat het natuurbegraven niet een te grote belasting op het bosgebied heeft en natuurbegraven ondergeschikt blijft aan de hoofdbestemming bos, men zich beperkt tot het gebied van de beoogde begraafplaats. Dit is een verkeerde voorstelling van zaken. Binnen de 2,7 ha bos wordt natuurbegraven dermate groot dat de belasting op het noordelijk deel van de Kalenberg enorm is. En bovendien wordt het zuidelijk deel van de Kalenberg inmiddels al aangetast door zeer intensieve manier van houtkap in 2017, en wordt dat deel nu ook intensief gebruikt als route voor mountainbikers. De hele Kalenberg wordt dus feitelijk te zwaar belast als bosgebied.
  15. Er wordt nog steeds wetenschappelijk onderzoek naar medicijnresten in het menselijk lichaam waarvan aannemelijk wordt geacht dat het schade in de natuur en in het grondwater geven. Het voorzorgsprincipe zou hier juist voor begraven in de schoonste stukjes Nederland zoals de Kalenberg toegepast moeten worden.
  16. Men wil boven de grond geen gebiedsvreemde zaken zoals grafstenen. Hetzelfde zou men moeten toepassen voor de situatie ónder de grond; ook daar horen geen gebiedsvreemde onnatuurlijke zaken, zoals vervuilde lichamen met prothesen e.d. Dat hoort niet in de bodem van een oud en waardevol bosgebied. Algemene begraafplaatsen staan onder toezicht van het waterschap, de graven in de natuur niet.
  17. Er zou gezorgd worden voor het evenredig over het gebied verspreiden van graven over het gebied. Dit is per definitie onmogelijk, als je ziet hoe weinig plekken er beschikbaar zijn, gezien de grote hoeveelheid oude en beeldbepalende bomen. Men zal buiten de kroonprojectie van bomen moeten graven om de wortels te ontzien, voor het behoud van de bomen. zal buiten de kroonprojectie gegraven moeten worden voor het behoud van de bomen. Daarnaast is het in het broedseizoen op veel andere plekken ook onmogelijk een graf te realiseren (als men zich aan de opgestelde regels gaat houden) en kan van een evenredige spreiding van graven geen sprake zijn.
  18. Begraven in het broedseizoen is per definitie problematisch, maar desondanks zullen er mensen ook in die tijd begraven moeten worden. Dat wringt dermate veel dat de politiek voor de natuur zal moeten kiezen.
  19. Er zou tijdens graafwerkzaamheden op de Kalenberg rekening gehouden moeten worden met de aanwezigheid van horsten of nesten. Er zou dan met een ecologische deskundige wordt bepaald of de werkzaamheden door kunnen gaan. Of dit daadwerkelijk haalbaar is en uitgevoerd zal worden is op geen enkele manier te controleren of geborgd.

20. De stichting SBLK zou als compensatie voor het beschadigen van het bos op de Kalenberg een perceel aan de Larikslaan hebben aangekocht, staat letterlijk in de stukken van het bestemmingsplan te lezen. Volgens reclamant is dat onjuist, en heeft deze kwekerij een andere eigenaar.
21. Als compensatiegebied voor het verstoren van het bos op de Kalenberg wordt er een kavel met een oppervlakte van circa 3 ha nieuwe natuur gerealiseerd. Maar in een van de bijlagen van het bestemmingsplan wordt aangegeven dat er slechts sprake zal zijn van de realisatie van 2 ha bos. Dit is in strijd met de gestelde kaders van de Provincie, die aangeven dat per 250 graven één ha nieuwe natuur als compensatie moet worden gerealiseerd.
22. In de structuurvisie 2012-2020 van de gemeente is geen aandacht voor de natuurbegraafplaats. Ten onrechte wordt vervolgens in het bestemmingsplan de conclusie getrokken dat de natuurbegraafplaats een dermate kleinschalige ingreep is dat deze past binnen het gebruik van het buitengebied. Die conclusie is een onjuiste aanname en niet op feiten gebaseerd.
23. De grondeigenaar heeft alle ecologische rapporten zelf laten opstellen, niet ongebruikelijk, maar er wordt een eenzijdig beeld gegeven en komt de onpartijdigheid niet ten goede. Zelfs voor de hand liggende zaken zoals het beschadigen van boomwortels, komen in de rapporten nergens voor. Het is duidelijk dat hier van een onafhankelijk onderzoek geen sprake is. Een objectief onderzoek is gezien de uitstraling van het gebied noodzakelijk. Uit de stukken blijkt niet dat er een m.e.r. beoordeling is onderzocht of gesteld. Hieruit blijkt dat het plan onzorgvuldig is voorbereid.
24. De landgoed eigenaar heeft de gemeenteraad destijds verteld dat er 35.000 jaarlijks nodig is voor bosonderhoud. Maar middels uitspraak van de bosgroep is al aangegeven dat dit bedrag niet klopt en extreem hoog is voor regulier bosonderhoud. Hier is nooit enige bewijs voor gevraagd of onderzoek vanuit de gemeente over in gesteld. De noodzaak voor deze 'economische pijler' is daarom een aanname. Een toezegging voor medewerking aan het onomkeerbare besluit voor een begraafplaats mag niet op deze aanname gebaseerd worden.
25. De gemeente moet erkennen dat er geen draagvlak is voor de komst van de natuurbegraafplaats, gezien alle protesten in diverse vormen en het grote aantal ondertekenaars van een petitie tegen de begraafplaats op de website van de Stichting Red de Kalenberg. Maatschappelijk draagvlak wordt in alle stukken van het bestemmingsplan onbesproken gelaten, maar is wel degelijk een factor van betekenis. Van de zogenaamde brede communicatie in 2017 is nooit enig bewijs geleverd. Algemeen belang wordt genegeerd en belang ondernemer gehonoreerd. Het vertrouwen in de overheid neemt steeds verder af. Duidelijk is in ieder geval dat er een zeer grote groep mensen is die de natuur intact wil houden zonder begraafplaats, waar de natuur z'n gang kan gaan en de dieren ongestoord kunnen leven. En men geeft in grote getale aan vrij in de natuur willen kunnen genieten, zonder met een 'grafstemming' geconfronteerd te worden. Wat nu eenmaal onvermijdelijk is op een begraafplaats. Het honoreren van het verzoek van de grondeigenaar voor een begraafplaats als extra inkomstenbron ten koste van de natuur en deze grote groep mensen die hiertegen in verzet is gekomen, is niet te billijken.

Antwoord gemeente

Punt 1 t/m 7:

De planvorming voor natuurbegraven op de Kalenberg kent inderdaad een lang proces. Dit is mede ingegeven door de zorgvuldigheid die de SBLK heeft betracht bij de totstandkoming en uitwerking van de plannen, in combinatie met de te doorlopen planprocedures die hiervoor nodig zijn. Als onderdeel van de plannen

voor het natuurbegraven wordt een zorgvuldige inpassing beoogd, conform een specifiek hiervoor opgesteld Natuurversterkingsplan. Dit plan, "Natuurversterkingsplan bosbegraafplaats Justine Landgoed de Kalenberg" (Eelerwoude, 21 augustus 2020) toont aan dat natuurontwikkeling en natuurbegraven op deze locatie op een zorgvuldige wijze kunnen samengaan. Daar komt bij dat het naar overtuiging van de gemeente het de SBLK alles aan gelegen is om het natuurbegraven zorgvuldig in te passen, aangezien er zonder gezond bos/natuur ook geen gezond landgoed mogelijk is.

Het onderhoud van het Landgoed De Kalenberg is al meer dan een eeuw in goede handen bij de SBLK en de voorganger daarvan. Ook het concept voor het bosbegraven zoals de SBLK dat voorstaat is ingericht op een zorgvuldige omgang met het bos en de natuur. Het bestemmingsplan voorziet daartoe in de relevante waarborgen en de SBLK van haar kant werkt volgens het ecologische werkprotocol (Eelerwoude, 2022) en het kwaliteitskeurmerk van de brancheorganisatie natuurbegraven BRANA.

Verder wordt in het voorliggende plan voor de Bosbegraafplaats Justine uitgegaan van maximaal 250 natuurgraven per hectare. De gemiddelde oppervlakte van een natuurgraf en de omliggende ruimte komt daarmee uit op 40 m². En anders dan reclamant stelt, bedraagt de gemiddelde tussenruimte tussen de graven dan 9 meter (bron: 'Terug naar de natuur', Alterra, 2009). Met het genoemde percentage worden juist de feitelijk te roeren gronden voor de aanleg van de natuurgraven bedoeld. Deze bedraagt dan 6,25% van het plangebied waar de natuurbegraafplaats is voorzien (2,5 m² x 675 x 2,7 hectare). Niet wordt ingezien waarom dit een volledig vertekend beeld geeft.

En hoewel de aanleg van een natuurbegraafplaats enige aantasting van bomen en de bosbodem tot gevolg heeft, is het onherstelbaar beschadigen hiervan geen sprake. Dit blijkt ook uit het Rapport 'Terug naar de natuur' (Alterra, 2009) en de Oplegnotitie 'Natuurbegraven in Gelderland' (B-Ware, 2 november 2017) die tijdens de beroepsprocedure van het bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem' zijn aangehaald. Als onderdeel van deze beroepsprocedure zijn ook de overige door reclamant genoemde rapporten en reacties (Rapport Foreest Groen Consult BV 22 november 2021 én Bosecologie Kalenberg Barchem – Opmerkingen en citaten mycoloog/bosecoloog) ingebracht. De hoogste bestuursrechter heeft daarover reeds een duidelijke uitspraak gedaan en meent dat geen sprake is van onaanvaardbare gevolgen voor bomen en de bosbodem. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 11, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 8:

Wat betreft de ingebrachte zienswijze op de verstoring van gravende zoogdieren die niet meer vrij kunnen graven in het bos op plekken waar graven zijn gerealiseerd, wordt verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 12, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 9:

Nogmaals wordt aangegeven dat de hoogste bestuursrechter reeds een uitspraak heeft gedaan op de aantasting van bomen en bosbodem als gevolg van het natuurbegraven op de Kalenberg. Daarbij zijn ook de opmerkingen en citaten van de mycoloog/bosecoloog betrokken. De argumenten die reclamant in deze nieuwe zienswijze naar voren heeft gebracht geven geen nieuwe inzichten en zijn geen reden voor een andere afweging.

Punt 10:

Zoals reclamant terecht stelt mogen als onderdeel van de aanleg voor de natuurbegraafplaats geen bomen worden gekapt. Daartoe is in de regels van het bestemmingsplan (artikel 3.4.1) ook een verbod opgenomen om zonder vergunning bomen te kappen. En naar aanleiding van de uitspraak van de ABRS is de uitzondering op het kapverbod voor de ontwikkeling en het beheer van de natuurbegraafplaats juist geschrapt. Dat in het Natuurversterkingsplan nog staat dat 'mogelijk opslag wordt verwijderd voor de realisatie van het graf', doet niet ter zake. De regels van het bestemmingsplan zijn leidend.

Punt 11 en 12:

Aangenomen wordt dat reclamant doelt op de bepaling in artikel 2.40 (afweegruimte bij groot openbaar belang) onder a en b, uit de van toepassing zijnde Omgevingsverordening Gelderland. Daarin is aangegeven dat in aanvulling op artikel 2.39, eerste lid, een bestemmingsplan een nieuwe activiteit of ontwikkeling kan toelaten als:

- a. sprake is van een groot openbaar belang;*
- b. er geen reële alternatieven zijn.*

Maar specifiek voor een natuurbegraafplaats is juist ook artikel 2.46 (afwijkruimte bij natuurbegraafplaats) uit de Omgevingsverordening Gelderland van toepassing. In dit artikel is aangegeven dat in afwijking van artikel 2.39, eerste lid, een bestemmingsplan een natuurbegraafplaats in het Gelders natuurnetwerk mag toelaten. Maar dan moet wel aan diverse voorwaarden worden voldaan. In paragraaf 3.3.2 van de plantoelichting is dit betreffende artikel aangehaald en is ook aan de gestelde voorwaarden getoetst. In deze paragraaf is geconstateerd dat het natuurbegraven op de Kalenberg voldoet aan deze voorwaarden. Belangrijk in dit verband is vooral ook het 'Natuurversterkingsplan bosbegraafplaats Justine Landgoed de Kalenberg' (Eelerwoude, 2020) dat als zogenaamde voorwaardelijke verplichting in het bestemmingsplan is opgenomen en als bijlage van de regels is toegevoegd.

Verder is de onderbouwing van de behoefte voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg en de mogelijke alternatieven, zoals de door reclamant aangehaalde natuurbegraafplaats in Vorden, ook aan de orde gekomen in de eerdere beroepsprocedure. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet-gehonoreerde beroepsgrond nr. 8, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel. Anders dan reclamant stelt is volgens de gemeente dan ook geen sprake van een gecreëerde behoefte.

De gemeente constateert dat er zienswijzen tegen het plan voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg zijn ingediend, maar ook positieve (of ondersteunende) zienswijzen op het plan. De gemeente neemt de ingekomen reacties op het plan serieus in behandeling en weegt verschillende belangen tegen elkaar af, waarbij ook toegezien wordt op het algemeen belang. Zo worden de effecten op natuur en landschap alsook omwonenden betrokken, evenals de eerdere uitspraak van de ABRS (zie ook hoofdstuk 2 van deze Nota van Zienswijzen).

Het aantal voor- of tegenstanders van de natuurbegraafplaats is dan ook niet bij voorbaat doorslaggevend.

Punt 13:

Het maximum aantal natuurbegraafplaatsen is in de regels van het bestemmingsplan vastgelegd. De tekst op blz. 46 van de plantoelichting naar mogelijk meer graven, heeft uitsluitend tot doel om aan te geven in welke situaties aanvullend archeologisch vervolgonderzoek nodig is. Niet meer en niet minder.

Punt 14:

Met de genoemde belasting wordt bedoeld op het maximaal aantal natuurgraven per hectare, in dit geval 250. De gemeente is en blijft van mening dat dit aantal niet zal leiden tot een onaanvaardbare aantasting van het karakter van het gebied. In de uitspraak van de ABRS op het vorige bestemmingsplan wordt dit ook bevestigd. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 9, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel

Daarbij constateert de gemeente dat de Kalenberg inderdaad door verschillende groepen wordt gebruikt. Tegelijkertijd blijft de gemeente bij zijn standpunt dat dit ook goed kan worden gecombineerd. Het gemeentebestuur is van mening dat de SBLK de juiste maatregelen neemt om het soms intensieve gebruik van zijn landgoedbos in goede banen te leiden.

Punt 15:

In het verleden is door andere partijen al veel onderzoek gedaan naar mogelijke milieueffecten van (natuur)begraven. Uit onderzoek uitgevoerd door het RIVM naar de samenstelling van het grondwater, oppervlaktewater en drainagewater bij vijf begraafplaatsen (Brinkman et al., 1987; Honing et al., 1988) is geen meetbare vervuiling gebleken door medicijnen of andere stoffen die in de bodem terechtkomen. Risico's op vermindering van de bodemkwaliteit door natuurbegraven zijn er, gelet op het voorgaande, dan ook niet.

Punt 16:

Aan het ter aarde bestelde lichaam worden eisen gesteld. De SBLK werkt daarbij volgens het ecologische werkprotocol en het kwaliteitskeurmerk van de brancheorganisatie natuurbegraven BRANA. Zo dienen pacemakers te worden verwijderd, maar kunnen (kunststof/metalen) protheses blijven zitten. Protheses zijn namelijk niet schadelijk voor de natuur en kunnen gezien worden als vulstof, vergelijkbaar met bijvoorbeeld een steen.

De ABRS heeft over het achterlaten van gebiedsvreemd materiaal ook eerder een duidelijke uitspraak gedaan en meent dat de gevolgen daarvan door het geringe aantal graven beperkt zijn en dat de Raad die daarom aanvaardbaar heeft mogen achten. In dit kader wordt verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 11, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 17:

Verwezen wordt naar de beantwoording onder punt 1 t/m 7.

Punt 18 en 19:

Hiervoor is een Broedvogelkartering (Eelerwoude, 2022) en een Ecologisch Werkprotocol (Eelerwoude, 2022) opgesteld. Beiden zijn ook als bijlage bij de plantoelichting gevoegd. In het werkprotocol is onder meer vastgelegd dat er bij begravenissen in het broedseizoen (van maart t/m september) altijd vooraf een veldcheck plaatsvindt door een ter zake kundige op het gebied van broedvogels. Bij twijfel neemt deze contact op met Vogelwerkgroep Noordwest-Achterhoek om na te gaan of er bij de werkgroep een broedgeval in het plangebied bekend is. Omgekeerd zal de Vogelwerkgroep broedgevallen actief melden bij de Bosbegraafplaats Justine, zodat daar rekening mee kan worden gehouden. De aanvullende broedvogelmonitoring en het ecologisch werkprotocol bieden voldoende garanties dat de Wet natuurbescherming niet in de weg staat aan de uitvoerbaarheid van het onderhavige bestemmingsplan.

Punt 20:

Het klopt dat de SBLK deze gronden niet heeft aangekocht. Wel heeft de SBLK privaatrechtelijke afspraken vastgelegd om te borgen dat de Stichting op deze locatie ten zuiden van de Larikslaan 3 hectare bos kan aanleggen om te voldoen aan de compensatieverplichting voor het medegebruik van de GNN voor natuurbegraven, die als een voorwaardelijke verplichting in het bestemmingsplan is opgenomen. In de toelichting zal deze tekst worden aangepast.

Punt 21:

Van belang voor de compensatielocatie is artikel 3.3.2 van de planregels. In dit artikel is expliciet een relatie gelegd met het Natuurversterkingsplan dat als bijlage 1 bij de regels is opgenomen. In het betreffende Natuurversterkingsplan is juist aangegeven dat 3 hectare GNN zal worden gerealiseerd met beheertype Dennen-, eiken- en beukenbos (N15.02) welke valt onder natuurtype N15 Droge bossen. Daarmee is volgens de gemeente voldoende geborgd dat voldaan wordt aan de benodigde boscompensatie, overeenkomstig de provinciale kaders.

Punt 22:

Hoewel de gemeente Lochem geen beleid geformuleerd heeft voor natuurbegraafplaatsen in het algemeen, heeft de gemeente wel specifiek over het initiatief voor de Bosbegraafplaats Justine op Landgoed de Kalenberg een beleidsmatige afweging gemaakt en een oordeel gevormd. Al eerder is geconstateerd dat de gemeente het een goed initiatief vindt, te meer omdat de financiële middelen uit de verkoop van de graven worden ingezet voor bosonderhoud en -beheer om de kwaliteit van de natuur duurzaam te ontwikkelen zodat het voor iedereen nog vele jaren mogelijk is om van het landgoed te kunnen genieten.

Punt 23:

De gemeente laat in de regel bij ieder particulier initiatief de initiatiefnemer zelf de benodigde (milieu)onderzoeken verzorgen. De initiatiefnemer, SBLK, heeft voor het aspect ecologie adviesbureau Eelerwoude hiervoor ingeschakeld. De gemeente twijfelt niet aan de deskundigheid en objectiviteit van dit adviesbureau. En de gemeente heeft deskundigheid genoeg om dit ook als zodanig te kunnen beoordelen.

Het gemeentebestuur is zich ervan bewust dat graven in een bos niet kan zonder de wortels te verstoren. Daar is zorgvuldig naar gekeken en op basis van onderzoek, studies en ervaringen is bepaald dat de verstoring beperkt blijft als niet meer dan 250 graven per hectare worden gerealiseerd en bij het onderhoud en beheer wordt gewerkt aan natuurversterking zoals in het natuurversterkingsplan voorgeschreven. Dit punt is ook eerder bij de Afdeling bestuursrechtspraak aan de orde geweest. In dit kader wordt nogmaals verwezen naar paragraaf 2.3, niet-gehonoreerde beroepsgrond nr. 11, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Wat betreft de aangehaalde m.e.r. beoordeling wordt verwezen naar paragraaf 4.12 van de plantoelichting. Daarin is gemotiveerd aangegeven waarom voor dit bestemmingsplan geen m.e.r.-beoordeling noodzakelijk is.

Punt 24:

De gemeente is zich ervan bewust dat een natuurbegraafplaats vanwege de eeuwigdurende grafrust onherroepelijk is. Maar al eerder heeft de ABRS ook geoordeeld dat de gemeente terecht heeft mogen uitgaan dat een natuurbegraafplaats als noodzakelijke inkomstenbron mag fungeren voor het

voortbestaan van het landgoed. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet-gehonoreerde beroepsgrond nr. 16, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 25:

Nogmaals wordt benadrukt dat de beoogde natuurbegraafplaats als noodzakelijke inkomstenbron fungeert voor het bosonderhoud, en daarmee het beheer en onderhoud en ook het voortbestaan van het landgoed. De door reclamant aangehaalde communicatie in 2017 is ook aan de orde gekomen in de beroepsprocedure van het bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem'. Het betreft een door de SBLK georganiseerde informatieavond op 13 december 2017 voor omwonenden en andere belangstellenden, waaronder ook (een vertegenwoordiging van) de Dorpsraad van Barchem.

De gemeente constateert dat er zienswijzen tegen het plan voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg zijn ingediend, maar ook positieve (of ondersteunende) zienswijzen op het plan. De gemeente neemt de ingekomen reacties op het plan serieus in behandeling en weegt verschillende belangen tegen elkaar af, waarbij ook toegezien wordt op het algemeen belang. Zo worden de effecten op natuur en landschap alsook omwonenden betrokken, evenals de eerdere uitspraak van de ABRS (zie ook hoofdstuk 2 van deze Nota van Zienswijzen).

Het aantal voor- of tegenstanders van de natuurbegraafplaats is dan ook niet bij voorbaat doorslaggevend.

Conclusie

De zienswijze leidt tot een inhoudelijke aanpassing van het bestemmingsplan, in dit zin dat de tekst in paragraaf 2.3.2 van de plantoelichting wordt gewijzigd zodat duidelijk wordt dat de gronden van de 'compensatie locatie' aan de Larikslaan niet in eigendom zijn van de SBLK.

3.87 ZIENSWIJZE 87

Reactie

Wat was de noodzaak van de bestemmingsplan wijziging? Gebrek aan (veel) geld. Eerst werden ook de gebroken kopjes in het Landgoedhotel, die vervangen moesten worden genoemd, later verschoof de focus geheel naar het bosonderhoud. Het bosonderhoud kostte veel geld (€35.000 per jaar). De Stichting Beheer Landgoed de Kalenberg (verder de SBLK geheten) heeft nooit afdoende aangetoond waar al dat geld voor nodig was. De bedragen die worden genoemd voor onderhoud van het bos op de Kalenberg, zijn voor zoete koek aangenomen en nooit echt onderzocht.

1. De Stichting Red de Kalenberg (verder SRKB) heeft door onderzoek aangetoond dat het bedrag veel te hoog is en dat dit niet nodig is voor goed onderhoud van het bos. De Bosgroep Midden Nederland, het Gelders Landschap en enkele particuliere landgoedbezitters konden zich geen van allen vinden in deze exorbitante bedragen.
2. Er zijn enkele kopers gevonden voor het stuk op de Kalenberg om zo de dure molensteen om de nek van de SBLK weg te nemen.
3. Ook is er een groep mensen gevonden die 5 x € 35.000 wilde garanderen voor de eerstkomende 5 jaar onderhoud (dat in de praktijk dus voor een veel langere periode onderhoud zou kunnen zorgen). Dat zou wat tijd geven voor verdere fondsenwerving, om op die manier de noodzaak voor het stichten van een bosbegraafplaats weg te nemen.

De SBLK heeft alle voorstellen afgewezen.

Omdat de Gemeente geen bezwaren tegen de begraafplaats leek te hebben, dacht de SBLK voor de komende jaren gegarandeerde inkomsten te hebben van 750 (het aantal graven in het eerste bestemmingsplan) keer € 5000 (inkomsten per graf) € 3.750.000. Als bij effect, mocht de SBLK moeten afhaken, zou door de bestemmingsplan-wijziging dit stuk bosgrond toch ineens miljoenen waard zijn, dan zou SBLK daarvoor ook al gegadigden in het vizier hebben.

Overigens blijkt niet uit de jaarcijfers van 2022 dat er sowieso veel aan bosonderhoud werd uitgegeven. Zie onderaan.

Antwoord gemeente

De stelling van reclamant dat de opbrengsten van de natuurbegraafplaats niet nodig zijn voor beheer en onderhoud van het bos, snijdt geen hout. Dezelfde argumenten zijn bij het vorige bestemmingsplan naar voren gebracht. De hoogste bestuursrechter heeft daarover een duidelijke uitspraak gedaan:

"De raad stelt dat de voorziene natuurbegraafplaats noodzakelijk is voor het voortbestaan van het Landgoed de Kalenberg. Volgens de raad is de natuurbegraafplaats voor SBLK het enige alternatief om voldoende inkomsten te genereren om het landgoed in stand te houden. Daarbij hebben de stichtingen en anderen volgens de raad te weinig oog voor de specifieke kwaliteiten van het landgoed en de langdurige inzet en specialistische kennis die daarvoor nodig is. Daarbij is onder beheer van SBLK een kwalitatief hoogstaand landgoedbos aangelegd, dat ook door SBLK wordt onderhouden. De kosten voor dat onderhoud en beheer moeten particulier en langdurig worden opgebracht. Daarbij is het volgens de raad goed voor SBLK om voor het onderhoud en beheer van het landgoed een breed palet aan financieringsbronnen te hebben, zodat de risico's worden gespreid en er meer zekerheid is voor de lange termijn.

De stellingen van de stichtingen en anderen geven geen aanleiding voor het oordeel dat de raad niet heeft mogen uitgaan van de natuurbegraafplaats als noodzakelijke inkomstenbron voor het voortbestaan van het landgoed. Dat een deel van de inkomsten van de natuurbegraafplaats mogelijk zal worden gebruikt voor het horeca- en recreatiebedrijf, betekent niet dat deze inkomsten niet ook noodzakelijk zijn voor het beheer en het onderhoud van het landgoed." Zie voor deze beantwoording ook paragraaf 2.3 onder 16.

De argumenten die reclamant in deze nieuwe zienswijze naar voren heeft gebracht geven geen nieuwe inzichten en zijn geen reden voor een andere afweging.

Behoeftte om op de Kalenberg begraven te worden, waar de SBLK mee schermt, is gecreëerd. Deze bestond 10 jaar geleden nog helemaal niet.

Waarom gunt de gemeente een ondernemer miljoenen ten koste van een uniek stukje natuur? En laat de bewoners in de kou staan? Anders geformuleerd: waarom stelt de Gemeente particulier zakelijk belang boven algemeen maatschappelijk belang. Zijn er dingen die wij niet weten? Want logisch klinkt dit allemaal niet.

Antwoord gemeente

De gemeente heeft een afweging gemaakt van alle betrokken belangen en daarbij mede overwogen dat de openstelling van het particuliere landgoed De Kalenberg een grote meerwaarde heeft voor de gemeente Lochem en haar inwoners. De SBLK is verantwoordelijk voor een veilige openstelling en steekt daartoe veel tijd (van onder meer vrijwilligers) en geld in het onderhoud en beheer. Daar zijn inkomsten

voor nodig en het natuurbegraven is noodzakelijk om blijvend te kunnen voorzien in goed onderhoud en beheer.

Ondertussen zijn de tijden veranderd. Een klimaatcrisis heeft zich aangediend, waarbij allerlei tekenen erop wijzen dat het geen 5 voor 12 is, maar misschien al over twaalfen. Deze klimaatcrisis heeft verstrekkende gevolgen. Er is absoluut geen ruimte om die allemaal te benoemen, maar een paar wil reclamant wel noemen.

1. Misschien wel het ergste gevolg: in de laatste 30 jaar is 75% van alle insecten verdwenen. Deze zijn belangrijk voor de voedselproductie (bestuivend van planten) en staan aan de basis van de voedselketen. Verdroging heeft dit ook in de hand gewerkt.
2. Natuurlijk opwarming van de aarde met de daarna verbonden stijging van de zeespiegel en de daarmee samenhangende verdroging.
3. Boswachters van Natuurmonumenten luiden de alarmklokken over de staat van het bos in Nederland.

De gevolgen van deze klimaatcrisis zijn dramatisch en moeten op alle manieren worden bestreden. Een belangrijke manier is de natuur (echt) in stand houden.

En Gemeenteraad van Lochem, er bestaat zoiets als voortschrijdend inzicht. 10 jaar geleden dacht men ook dat Vliegveld Lelystad nodig was. Nu begint men daar massaal van terug te komen.

Het is dus geen schande uw mening te herzien. U dient daarmee het alleman belang en niet het particulier belang van enkele mensen die daar begraven willen worden.

Besef Gemeenteraad dat de natuur ons kostbaarste bezit is, dat we dat met alles wat we kunnen moeten beschermen om onze kinderen en kleinkinderen nog een wereld, een Nederland na te laten.

Antwoord gemeente

Door de gemeente wordt niet ontkend dat de gevolgen van klimaatverandering merkbaar zijn. Maar niet wordt ingezien wat de relatie van natuurbegraven met een klimaatcrisis is, zoals reclamant stelt. Te meer omdat het natuurbegraven zorgvuldig wordt ingepast conform een specifiek hiervoor opgesteld Natuurversterkingsplan. Dit plan, "Natuurversterkingsplan bosbegrafplaats Justine Landgoed de Kalenberg" (Eelerwoude, 21 augustus 2020) toont aan dat natuurontwikkeling en natuurbegraven op deze locatie op een zorgvuldige wijze kunnen samengaan. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet-gehonoreerde beroepsgrond nr. 11, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Bovendien wordt de realisatie van een natuurbegraafplaats een inkomstenbron gegenereerd voor een goed bosonderhoud en -beheer om de kwaliteit van de natuur duurzaam te ontwikkelen. Daarbij wordt onder andere ingezet op het vergroten van de biodiversiteit door het verwijderen van (invasieve) exoten en het inbrengen van bomen en struiken die beter bestand zijn tegen de klimaatverandering, het creëren van een mengeling van oudere en jongere bomen (waarmee het bos beter gebruikt kan worden als CO₂-opslagplaats).

De gemeente constateert dat er zienswijzen tegen het plan voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg zijn ingediend, maar ook positieve (of ondersteunende) zienswijzen op het plan. De gemeente neemt de ingekomen

reacties op het plan serieus in behandeling en weegt verschillende belangen tegen elkaar af, waarbij ook toegezien wordt op het algemeen belang. Zo worden de effecten op natuur en landschap alsook omwonenden betrokken, evenals de eerdere uitspraak van de ABRS (zie ook hoofdstuk 2 van deze Nota van Zienswijzen).

Reclamant heeft ook een bijlage toegevoegd met verdere argumenten:

1. SBLK claimt dat de begraafplaats geen gevolgen voor de natuur heeft. Maar waarom zou er dan een compensatiebos nodig zijn?
2. Het bosgebied op de Kalenberg is oud. Het is bewezen dat de bosgrond zeker 100 jaar oud is. En hoogst waarschijnlijk ook al 150 jaar oud. Het gebied moet daarom worden ontzien en beschermd.
3. Op blz. 46 van de toelichting wordt gesteld dat de bodem ongeroerd lijkt. Dit is precies waarom de Raad van State het oorspronkelijke plan heeft afgewezen. Het ongeroerd zijn van de bodem geldt dus niet alleen voor een deel van het gebied, maar voor het gehele gebied. Alleen al op deze grond kan er geen toestemming voor het plan worden verleend.
4. Verstoring van de waardevolle oude bosbodem zal de natuur onherstelbaar beschadigen. Hierdoor zal de biodiversiteit afnemen.
5. Door het graven delven van graven worden niet alleen de lagen in de bodem verstoord, maar droogt de kwetsbare natuur (nog) sneller uit. Dit is heel slecht voor de natuur, gezien de klimaatcrisis.
6. De natuur kan bij een begraafplaats niet ongestoord z'n gang gaan. Wilde dieren die graven in de (vers omgespitte) aarde kunnen dat niet meer straffeloos doen. Zij zullen worden geconfronteerd met menselijke resten.
7. Lichamen vol medicinale (chemische) stoffen worden in de natuur achtergelaten, dit geeft een extra verstoring van de bodem, flora en fauna.
8. Het plan voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg stamt uit 2014. Inmiddels is het eind 2023, en zitten we in een klimaatcrisis! De gemeenteraad moet naar de huidige situatie handelen en niet naar die van 10 jaar geleden.
9. Wandelaars en fietsers willen niet recreëren op een begraafplaats, en voelen zich hierdoor belemmerd. Een uitvaart is geen uitje!
10. De Kalenberg ligt op korte afstand van Barchem, en wordt als geheel aangetast door de begraafplaats. Er is niet aan te ontkomen als wandelaar/fietser.
11. Op korte afstand is al een andere locatie in gebruik. Natuurbegraafplaats Schapenmeer is een goed alternatief, voor mensen die persé een natuurbegraafplaats willen.
12. In art 2.2.3 van de toelichting wordt gesteld dat de natuurbegraafplaats voorziet in de behoefte van belangstellenden om hier begraven te worden. Dit is een omkering van de feiten. Om economische redenen wordt een natuurbegraafplaats geïnitieerd. Vervolgens wordt deze aantasting van de natuur goedgepraat doordat het zou voorzien in een gecreëerde behoefte die er voordien niet was.
13. In hetzelfde art. 2.2.3 wordt gesteld dat er inmiddels 40 belangstellenden zouden zijn. Daartegenover staat een aantal van ruim 800 personen die zich gemeld hebben als tegenstander. Het werkelijke aantal tegenstanders zal hoger liggen. Kan de gecreëerde wens van enkelen (particulier belang) ingaan tegen de wens van vele wandelaars en mountainbikers en andere recreanten om ongestoord van een uniek gebied te genieten (algemeen belang)?
14. In art. 2.2.5 van de toelichting wordt gesteld dat er per graf "slechts" 2,5 m² nodig is en dat hiermee het totale oppervlak benodigd voor natuurbegraven slechts 6,25% van het totale oppervlak beslaat. Dit is een onjuiste voorstelling van zaken. Als de graven bij elkaar, en dan ook aansluitend in het gebied

- worden gesitueerd dan is er misschien sprake van. Echter, de graven zullen verspreid over het gehele gebied komen te liggen en daarmee in de beleving een groter oppervlak innemen. De verdeling van 250 graven over een oppervlak van 10.000 m², betekent 40m² per graf.
15. De wortelstelsels zijn ongeveer even groot als de boomkruinen. Op luchtfoto's kun je zien dat de boomkruinen vrijwel het hele gebied bestrijken en dat er dus, als je buiten de wortelstelsels wilt graven, heel weinig gebied overblijft. M.a.w. er zal binnen de boomkruinen begraven moeten worden en de wortelstelsels zullen onherroepelijk beschadigd worden.
  16. Er wordt een verplichting ingesteld om een even groot terrein in te richten als compensatiebos. De term compensatie geeft al aan dat het gebied waar het natuurbegraven zal plaatsvinden verstoord zal worden. Genoeg reden dus om het plan niet te steunen.
  17. Het is onduidelijk wanneer het eventuele compensatiebos zal worden aangelegd. Tevens is onduidelijk welke volgorde aangehouden zal worden: eerst begraven en dan compenseren of eerst compenseren en dan begraven. Het laatste is het meest voor de hand liggende.
  18. Onduidelijk is hoe het toezicht hierop en op het gebruik van de begraafplaats in z'n algemeen geregeld wordt.
  19. De gemeente Lochem profileert zich graag als groene gemeente bijv. door het initiatief van het zgn. tegelwippen waardoor er meer ruimte voor groen zou komen. Zie ook Lochem Natuurlijk. Voor de geringe opbrengst hiervan, is veel geld en tijd vrijgemaakt. Nu wordt een groot, groen en uniek bestaand natuurgebied aangetast door het inrichten van een extra begraafplaats. Het adagium dat hier zou moeten gelden is: "Breng de natuur naar begraafplaatsen en niet begraafplaatsen naar de natuur".
  20. De landgoedeigenaar heeft al zo'n 150.000 euro in deze plannen geïnvesteerd. Dit kon blijkbaar zonder problemen. Als dit fortuin als financiële buffer gebruikt zou worden voor bosonderhoud, zou er al voor zeker 30 jaar onderhoud zijn verwezenlijkt.
  21. Als het landgoed persé een eigen begraafplaats wil, dan zou een andere locatie rondom het Landgoedhotel - waar géén ongestoorde oude bosgrond is en waar niet volop wordt gerecreëerd - gebruikt moeten worden.
  22. Er is onvoldoende draagvlak. Gezien het grote aantal mensen wat dat tegen deze plannen is moet dit niet doorgedrukt worden door de gemeente. Zij moeten als volksvertegenwoordigers de bevolking serieus nemen. Niet tegenover de bevolking maar naast de bevolking staan.
  23. Een eeuwigdurende begraafplaats is onherroepelijk; zodra het eerste lijk is begraven op de Kalenberg, is er geen weg terug. Het gunnen van extra economische pijler is onvoldoende basis voor zo'n ingrijpende verandering met verstrekende gevolgen.
  24. Begraafplaatsen in de natuur zijn er maar om één reden: het is een super verdienmodel. Er is geen andere geldige reden.
  25. Je koopt voor een paar euro per m² een zo mooi mogelijk natuurgebied om het dan voor € 5000 tot €10.000 per graf van 2 m² een 'recht' om begraven te worden 'ergens' in de natuur te verhandelen. Meer krijg je niet, je koopt dus geen graf.
  26. Het is schadelijk voor de natuur, met name alle graven verstoren de lagen in de bodem, die normaal het water langer vasthoudt, waardoor verdroging toeneemt in de toch al te droge natuur. De grondwaterstand kan nooit meer verhoogd worden in een bos met een natuurbegraafplaats, omdat graven niet in het grondwater mogen komen te liggen.
  27. Ook stikstof wordt IN de natuur uitgestoten, waar boeren erom heen straks hun bedrijf moeten sluiten vanwege een te hoge stikstoflast. Ook al het extra verkeer (wat nauwelijks wordt meegeteld in de berekeningen, maar er wel is)

- stoot extra stikstof uit. Op een normale plaatselijke begraafplaats of crematorium kunnen mensen op de fiets komen. Voor een graf in de natuur rijden mensen enorme afstanden voor dat super mooie stukje natuur dat ze in beslag willen nemen.
28. Steeds meer begraafplaatsen in de natuur brengt een rouwstemming in het bos, waar de natuur zijn gang zou moeten mogen gaan. Dat de diversiteit toeneemt is misschien waar, maar dat zou door de natuur met rust te laten ook gebeuren en dan is er wel ruimte voor gravende zoogdieren.
  29. Er is momenteel wetenschappelijk universitair onderzoek naar medicijnresten in het menselijk lichaam waarvan aannemelijk wordt geacht dat het schade in de natuur en in het grondwater geven (vandaar dat onderzoek). Het voorzorgsprincipe zou hier juist voor begraven in de schoonste stukjes Nederland toegepast moeten worden. Algemene begraafplaatsen staan onder toezicht van het waterschap, de graven in de natuur niet.
  30. We verzetten ons niet tegen natuurbegraafplaatsen die door de gemeenschap zelf (een gemeente) worden opgezet aansluitend aan een algemene begraafplaats. Daar zijn het de burgers zelf die de inkomsten gebruiken voor goed onderhoud en instandhouding van een begraafplaats. Doordat steeds meer mensen kiezen voor een commerciële begraafplaats in kwetsbare natuur betaalt de belastingbetaler steeds meer voor onderhoud van onze algemene voorzieningen omtrent begraven. Ook dat is een ongezien probleem. Gemeenten zouden alleen daarom al geen verdere vernieling van de natuur moeten toestaan.
  31. Het verweer van de begraafplaatsuitbaters in de natuur is: het valt allemaal wel mee, de argumenten kloppen niet en we doen ontzettend veel voor de natuur.
  32. Dat noemen wij 'green washing', doordat de begraafplaatsondernemers in de natuur ter COMPENSATIE (dat wil dus zeggen dat de overheid zelf hen daartoe verplicht en ook wel ziet dat hier schade wordt aangericht) allerlei compenserende acties moeten doen. Die de burger alleen maar afleiden van waar het om zou moeten gaan: breng de natuur naar de begraafplaats en niet begraafplaatsen naar de natuur.
  33. Overigens, de meeste mensen (meer dan 67%) kiezen voor cremieren, de goedkoopste en milieuvriendelijkste wijze van begraven, ook medicijnresten in het lichaam worden zo uit de natuur gehouden.

Antwoord gemeente

Punt 1:

Het compensatiebos volgt uit de toetsing aan de Instructieregels (artikel 2.46, onder 2) van de Omgevingsverordening Gelderland (geconsolideerde versie januari 2023). Hierin is aangegeven dat indien een nieuw bestemmingsplan natuurbegraven mogelijk gemaakt, en waarmee een nieuwe functie in het GNN wordt toegevoegd, het plan ook een regeling moet bevatten waarmee nieuwe natuur gerealiseerd wordt. Compensatie is in dit geval dus niet zozeer noodzakelijk vanwege het verlies aan natuur, maar vanwege het toevoegen van een extra functie in het bos.

Punt 2 t/m 14:

De ingebrachte punten zijn gelijk aan punten in zienswijze nr. 11. Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 11., onder punt 1 tot en met 13.

Punt 15:

De gemeente is zich ervan bewust dat graven in een bos niet kan zonder de wortels te verstoren. Daar is zorgvuldig naar gekeken en op basis van onderzoek, studies en ervaringen is bepaald dat de verstoring beperkt blijft als niet meer dan 250 graven per hectare worden gerealiseerd en bij het onderhoud en beheer wordt gewerkt aan natuurversterking zoals in het Natuurversterkingsplan voorgeschreven. Dit punt is ook eerder bij de Afdeling bestuursrechtspraak aan de orde geweest. De hoogste bestuursrechter heeft daarover reeds een duidelijke uitspraak gedaan en meent dat geen sprake is van onaanvaardbare gevolgen voor bomen en de bosbodem. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 11, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 16 t/m 23:

De ingebrachte punten zijn gelijk aan punten in zienswijze nr. 11. Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 11., onder punt 14 tot en met 21.

Punt 24 en 25:

Nogmaals wordt benadrukt dat het initiatief voor de realisatie van een natuurbegraafplaats is genomen om invulling te geven aan de doelstelling van de SBLK: een goed bosonderhoud en -beheer om de kwaliteit van de natuur duurzaam te ontwikkelen zodat het voor iedereen nog vele jaren mogelijk is om van het landgoed te kunnen genieten. Voor dit onderhoud en beheer zijn financiële middelen nodig. Omdat de bestaande inkomsten van de SBLK hiervoor onvoldoende zijn, is gezocht naar een aanvullende bron van inkomsten, passend binnen de duurzame ontwikkeling van het landgoed. Dit is gevonden in de realisatie van een relatief kleinschalige natuurbegraafplaats. De SBLK is dus zeker niet te vergelijken met een gewone exploitant, met geld verdienen als doel. De inkomsten die met de natuurbegraafplaats worden gegenereerd worden uitsluitend ingezet en gebruikt ten behoeve van de kwaliteitsverbetering van de natuur en de biodiversiteit op Landgoed de Kalenberg.

De geïnteresseerden in een natuurgraf willen met de aankoop daarvan bewust bijdragen aan het onderhoud van dit specifieke landgoed. Dit blijkt uit de intakegesprekken die de SBLK met geïnteresseerden heeft gevoerd. Daarbij heeft de ABRS al eerder geoordeeld dat de gemeente terecht heeft mogen uitgaan dat een natuurbegraafplaats als noodzakelijke inkomstenbron mag fungeren voor het voortbestaan van het landgoed. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 16, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 26:

Al eerder is aangegeven dat er geen sprake is van onaanvaardbare gevolgen van natuurbegraven op de bodem. Dit punt is ook eerder bij de Afdeling bestuursrechtspraak aan de orde geweest. Reclamant merkt verder terecht op dat de natuurgraven niet in het grondwater mogen (komen) te liggen. Maar dat is in voorliggende situatie sowieso niet aan de orde omdat het op de Kalenberg om droge zangronden gaat, op een hoogte van 46 tot circa 20 meter boven NAP. Aan de hand van de bodemkaart Nederland (www.bodemdata.nl) geldt hiervoor grondwatertrap VIII, en ligt de gemiddelde hoogste grondwaterstand ter plaatse op meer dan 2.50 meter onder maaiveld. Een eventuele verhoging van de grondwaterstand doet daar niets aan af.

Punt 27:

Voor wat betreft de onderbouwing van het plan op het aspect stikstof wordt verwezen naar paragraaf 4.8.2 van de plantoelichting, alsook het specifiek voor dit

plan uitgevoerde stikstofdepositieonderzoek dat als bijlage 3 bij de plantoelichting is gevoegd.

Punt 28 t/m 33:

De aspecten die reclamant aanhaalt onder deze punten is vooral een herhaling van onderwerpen die eerder in de zienswijze al zijn benoemd en beantwoord.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een inhoudelijke aanpassing van het bestemmingsplan.

3.88 ZIENSWIJZE 88

Reactie

Reclamant is al jaren een warm voorstander van begraven in de natuur en is daarin geen uitzondering: overal in het land zijn en verschijnen nieuwe natuurbegraafplaatsen. Deze manier van begraven en begraven worden sluit niet alleen nauw aan bij de natuurlijke kringloop die wij mensen gaan, maar maakt het ook mogelijk dat eeuwigdurende grafrust wordt gewaarborgd (ontzorgen van nabestaanden, ook op langere termijn).

Daarnaast levert de exploitatie van natuurbegraafplaatsen een bijdrage aan het duurzaam en betaalbaar beheer van natuur, landgoederen, landschappen en bossen.

Gelet op de milieueffecten van begraven in de natuur (omwoelen van de bodem en giftige stoffen uit het lichaam), is reclamant een voorstander van begraven van urnen met as in plaats van lichamen in een uitvaartkist. Ook heeft het ter aarde bestellen van een urn minder effect op directe omgeving en de route naar de rustplaats (kleinere groepjes mensen).

Bij specifiek dit plan van de Gemeente Lochem maakt reclamant, gelet op de voorgeschiedenis, wel een kanttekening. Uit (ook recente) berichten in de media van zowel de Stichting Beheer Landgoed de Kalenberg als de Stichting Red de Kalenberg blijkt dat beide stichtingen recht tegenover elkaar staan en elkaar niet lijken te kunnen vinden in een gemeenschappelijke oplossing. Daarmee bestaat de kans dat een positieve beslissing over de aanleg van een natuurbegraafplaats op de Kalenberg, geen winnaars oplevert. En dan? Bij een positief besluit van uw Raad, is het – met name voor de Stichting Beheer Landgoed de Kalenberg - van belang om naast financiële en juridische vraagstukken, tegelijkertijd ook aan andere onderwerpen aandacht te besteden.

Reclamant denkt daarbij aan:

1. Werken aan positieve beeldvorming bij publiek en specifieke stakeholder-organisaties. De nadruk zou daarbij moeten liggen op de kwaliteit van het gebied, toegankelijkheid voor diverse doelgroepen en de financierbaarheid van de natuur: de Kalenberg is veel meer dan een natuurbegraafplaats’;
2. Werken aan draagvlak en enthousiasme voor het hele landgoed zodat er meer (zo mogelijk ook betalende) vrienden van de Kalenberg komen. Ga daarbij ook weer in gesprek met ‘de critici’ en ga na hoe ook aan hun belangen kan worden gewerkt bij de uitvoering van de plannen;
3. Werken aan de bereikbaarheid en zichtbaarheid van de ‘mensen in de organisatie achter het landgoed’: geef een gezicht het landgoed en draag uit waarom en hoe De Kalenberg, ook op termijn toegankelijk kan blijven voor een breed publiek. Voor de fase na besluitvorming ben ik voor een deel van mijn tijd beschikbaar om mee te denken en mee te doen aan een duurzame toegankelijkheid van De Kalenberg.

Antwoord gemeente

Veel van de door reclamant aangehaalde punten zijn voor de gemeente ook aanleiding om het initiatief voor de natuurbegraafplaats mogelijk te maken. En hoewel inderdaad voor het ter aarde bestellen van een urn minder gegraven hoeft te worden dan voor een uitvaartkist, zal dit niet leiden tot onaanvaardbare gevolgen voor bomen en de bosbodem, danwel de directe omgeving.

Verder constateert de gemeente dat er zienswijzen tegen het plan voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg zijn ingediend, maar ook positieve (of ondersteunende) zienswijzen op het plan.

De gemeente waardeert de door reclamant aangedragen suggesties en zal dit ook bij de initiatiefnemer van het plan, de SBLK, onder de aandacht brengen.

De zienswijze wordt verder ter kennisgeving aangenomen.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een inhoudelijke aanpassing van het bestemmingsplan.

3.89 ZIENSWIJZE 89

Reactie

Reclamant is tegen een natuurbegraafplaats op de Kalenberg in Barchem om de volgende redenen:

1. De Lochemse / Kalenberg / Paasberg is relatief een Kleine Driehoek gelegen tussen Lochem, Zwiep en Barchem, welke intensief gebruikt wordt door inwoners van de gemeente en toeristen om te wandelen. Zeker na Corona is het veel drukker geworden. Mede door het "Te" succesvol zijn van de Mountainbike route is de berg de laatste 2 jaar erg druk bezocht en heeft de route grote druk gelegd op Flora en Fauna.
2. Een extra activiteit in de vorm van een natuurbegraafplaats geeft nog meer druk op de bodem en bomen van een substantieel deel van de berg. Door meer persoonsbewegingen, vervoer door auto, graafwerktuigen, zullen het bodemleven aantasten. Juist terwijl bos onder druk staat door klimaatverandering. Een goed bodemleven is een voorwaarde voor een gezond bos.
3. Er komen niet natuureigen stoffen in de grond: denk aan kunstheupen, kronen, resten van giftige medicatie etc.
4. Er zijn mooie begraafplaatsen in Barchem en Lochem met veel mooie bomen. Het Schapenmeer in Vorden. Hier je lichaam in de aarde brengen lijkt hetzelfde.
5. Cremeren neemt nog steeds toe.
6. Er moet compensatiebos aangelegd worden. Is het niet logisch dit dan te gebruiken voor Natuurbegraafplaats. Zeker nu het verwerven van agrarische gronden niet moeilijk is nu veel agrariërs verdwijnen. Is het Schapenmeer in Vorden, als alternatief, al vol?
7. Er is een totaal ander gevoel bij het bos met bordjes bij de graven, dan het wandelen in een oorspronkelijk stuk bos. Dit is onvermijdelijk.
8. Het commerciële belang lijkt de enige reden om een prachtig stuk berg hiervoor te offeren. Dit is iets om erg spijt van te krijgen in ons Nederland waar mooie bossen steeds schaarser worden.

Antwoord gemeente

Punt 1 en 2:

De druk op de natuur is een zorg die door de gemeente en ook de Stichting Beheer Landgoed de Kalenberg (SBLK) wordt onderkend. Mountainbikers en wandelaars ontdekken en genieten van de Kalenberg. Die relatieve drukte op de paden gaat niet altijd goed samen en mede om die reden zijn er mountainbikepaden aangelegd. Dat zorgt voor belasting van de natuur. Zelfs vogels spotten wordt steeds populairder en zorgt voor extra belasting. Dat vergt een afgewogen beheer van het landgoed. De SBLK staat daarvoor aan de lat. Naar de mening van het gemeentebestuur heeft de SBLK laten zien dat zij die taak al jaren met de vereiste zorgvuldig uitvoert.

Om dat beheer ook in de toekomst blijvend te kunnen doen heeft de SBLK wel inkomsten nodig. Naar de mening van het gemeentebestuur heeft de SBLK overtuigend aangetoond dat het natuurbegraven noodzakelijk is om blijvend over voldoende inkomsten te kunnen beschikken voor een zorgvuldig onderhoud en beheer.

Dat is de reden dat het gemeentebestuur het natuurbegraven op de Kalenberg wil toestaan. Maar alleen als dat natuurbegraven onder stringente voorwaarden plaatsvindt. Die voorwaarden zijn in dit bestemmingsplan vastgelegd en zijn er op gericht om de belasting van de natuur beperkt te houden.

En hoewel de aanleg van een natuurbegraafplaats enige aantasting van bomen en de bosbodem tot gevolg heeft, is het onherstelbaar beschadigen hiervan geen sprake. Dit blijkt ook uit het Rapport 'Terug naar de natuur' (Alterra, 2009) en de Oplegnotitie 'Natuurbegraven in Gelderland' (B-Ware, 2 november 2017) die tijdens de beroepsprocedure van het bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem' zijn aangehaald. De hoogste bestuursrechter heeft daarover reeds een duidelijke uitspraak gedaan en meent dat geen sprake is van onaanvaardbare gevolgen voor bomen en de bosbodem. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet-gehonoreerde beroepsgrond nr. 11, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 3:

Aan het ter aarde bestelde lichaam worden eisen gesteld. De SBLK werkt daarbij volgens het ecologische werkprotocol en het kwaliteitskeurmerk van de brancheorganisatie natuurbegraven BRANA. Zo dienen pacemakers te worden verwijderd, maar kunnen (kunststof/metalen) protheses blijven zitten. Protheses zijn namelijk niet schadelijk voor de natuur en kunnen gezien worden als vulstof, vergelijkbaar met bijvoorbeeld een steen.

De ABRS heeft over het achterlaten van gebiedsvreemd materiaal ook eerder een duidelijke uitspraak gedaan en meent dat de gevolgen daarvan door het geringe aantal graven beperkt zijn en dat de Raad die daarom aanvaardbaar heeft mogen achten. In dit kader wordt verwezen naar paragraaf 2.3, niet-gehonoreerde beroepsgrond nr. 11, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 4:

De onderbouwing van de behoefte voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg en de mogelijke alternatieven, zoals de natuurbegraafplaats Schapenmeer in Vorden, zijn ook aan de orde gekomen in de eerdere beroepsprocedure. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet-gehonoreerde beroepsgrond nr. 8, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Verder is de vergelijking met en de verwijzing naar de reeds bestaande begraafplaats in Barchem en Lochem in het kader van het voorliggende initiatief niet relevant. Te meer omdat een natuurbegraafplaats geen gewone begraafplaats is. Een natuurbegraafplaats is in de eerste plaats een natuurgebied. En in dit geval

vooral een bosgebied, als onderdeel van een landgoed. Het perceel heeft en behoudt dan ook de bestemming 'Bos'. Het initiatief voor de realisatie van een natuurbegraafplaats is genomen om invulling te geven aan de doelstelling van de SBLK: een goed bosonderhoud en -beheer om de kwaliteit van de natuur duurzaam te ontwikkelen zodat het voor iedereen nog vele jaren mogelijk is om van het landgoed te kunnen genieten.

Punt 5:

Dat cremieren nog steeds toeneemt wil niet zeggen dat natuurbegraven niet toegestaan mag worden.

Punt 6:

Het andere terrein waar reclamant op doelt, is het perceel zuidelijk van de Larikslaan. Deze gronden zijn niet in eigendom van de SBLK, maar van een andere partij. Tussen de SBLK en de eigenaar van de gronden zijn (financiële) afspraken gemaakt om een gebied van ca. 3 hectare groot om te vormen naar bos en dit in te richten volgens het "Natuurversterkingsplan bosbegraafplaats Justine Landgoed de Kalenberg" (Eelerwoude, 21 augustus 2020). Ook is er aan, danwel nabij de Larikslaan, geen enkele noodzakelijke faciliteit, zoals bijvoorbeeld parkeren. De gedachte achter deze natuurbegraafplaats is ook dat wordt voorzien in de behoefte van mensen die specifiek op het Landgoed de Kalenberg willen worden begraven. De geïnteresseerden in een graf op de natuurbegraafplaats op Landgoed de Kalenberg voelen zich namelijk sterk verbonden met het bos op het Landgoed De Kalenberg en willen met de aankoop daarvan bewust bijdragen aan het onderhoud van dit specifieke landgoed. Dit blijkt uit de intakegesprekken die de SBLK met geïnteresseerden heeft gevoerd, evenals de ingekomen zienswijzen met een positieve reactie.

Maar van belang is ook dat tijdens de beroepsprocedure tegen het vorige bestemmingsplan mogelijke alternatieve locaties eveneens aan de orde zijn gekomen, ook de locatie aan de Larikslaan. In dit kader wordt nogmaals verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 8, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 7:

De familie van de overledene kan er voor kiezen om een onbewerkte houten boomgedenkschijf op de graflocatie neer te leggen die na verloop van tijd weer vergaat. En van de natuurbegraafplaats zal alleen een (ingetogen) bewegwijzering zichtbaar zijn in het bos. Dit heeft een zeer beperkte uitstraling.

De gemeente is van mening dat natuurbegraven en extensieve recreatie, zoals wandelen en fietsen, juist ook goed kunnen samengaan. Dat laat ook de praktijk zien. Op natuurbegraafplaatsen elders in Nederland (zoals van Natuurbegraven Nederland) bezoeken mensen de natuurgebieden ook zonder dat zij iemand komen gedenken. Naar oordeel van de gemeente zal de recreatiebeleving door de komst van de natuurbegraafplaats niet heel anders worden en ook niet als geheel worden aangetast. In de uitspraak van de ABRS op het vorige bestemmingsplan wordt dit bevestigd. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 9, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 8:

Zoals reeds bij de beantwoording hiervoor is aangegeven, is het initiatief voor de realisatie van een natuurbegraafplaats genomen om invulling te geven aan de doelstelling van de SBLK: een goed bosonderhoud en -beheer om de kwaliteit van de natuur duurzaam te ontwikkelen zodat het voor iedereen nog vele jaren mogelijk is om van het landgoed te kunnen genieten. Voor dit onderhoud en beheer zijn

financiële middelen nodig. Omdat de bestaande inkomsten van de SBLK hiervoor onvoldoende zijn, is gezocht naar een aanvullende bron van inkomsten, passend binnen de duurzame ontwikkeling van het landgoed. Dit is gevonden in de realisatie van een relatief kleinschalige natuurbegraafplaats. De SBLK is dus zeker niet te vergelijken met een gewone exploitant, met geld verdienen als doel. De inkomsten die met de natuurbegraafplaats worden gegenereerd worden uitsluitend ingezet en gebruikt ten behoeve van de kwaliteitsverbetering van de natuur en de biodiversiteit.

Daarbij heeft de ABRS al eerder geoordeeld dat de gemeente terecht heeft mogen uitgaan dat een natuurbegraafplaats als noodzakelijke inkomstenbron mag fungeren voor het voortbestaan van het landgoed. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 16, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een inhoudelijke aanpassing van het bestemmingsplan.

3.90 ZIENSWIJZE 90

Reactie

Zienswijze is gelijkkluidend aan zienswijze nr. 2.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 2.

3.91 ZIENSWIJZE 91

Reactie

Reclamant komt graag in actie om een mooi stuk natuurgebied tot in lengte van dagen veilig te stellen.

De Gemeente Lochem profileert zich graag voor haar mooie natuur, een positieve beslissing inzake bovengenoemd onderwerp zal dit onderstrepen.

Door de Kalenberg voor een gedeelte in te richten als natuurbegraafplaats is de bestendigheid van dit natuurgebied tot in lengte van tijd gegarandeerd. Eeuwige grafrust is bepalend tot in lengte van tijd.

Natuurlijk zal er bij het inrichten op een enkel moment wat storing optreden maar dat staat in geen verhouding tot toekomstige zekerheid m.b.t. het gebied.

De Lochemse raad heeft eerder een positief besluit genomen, continueer ook nu dit besluit.

De reden waarom de Raad van State een eerder plan afgewezen, heeft geen principiële achtergrond maar is terug te voeren op een administratief / bestuurlijk argument.

De argumenten van de actiegroep "Red de Kalenberg" zijn niet van invloed geweest op het ingenomen standpunt van de raad van State.

Heel jammer dat we via de website <https://de-kalenberg.nl> geen genuanceerde mening kwijt kunnen.

Slechts ideeën en meningen van bewoners uit Barchem die passen in het straatje van de Stichting Red de Kalenberg worden weergegeven op de website. Ook na herhaald vragen ontstaat er geen ruimte voor nuance via dit medium. Jammer. De 700 reacties, is niet de weergave van wat er in de Barchemse gemeenschap leeft omtrent dit onderwerp.

Antwoord gemeente

Veel van de door reclamant aangehaalde punten zijn voor de gemeente ook aanleiding om het initiatief voor de natuurbegraafplaats mogelijk te maken. De gemeente heeft de uitspraak van de ABRS op het vorige bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem' doorgenomen en geconcludeerd dat de 2 gehonoreerde beroepsgronden, die tot een vernietiging van het vorige bestemmingsplan hebben geleid, goed in het bestemmingsplan te verwerken zijn. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.2 van deze Nota van Zienswijzen.

De gemeente constateert dat er zienswijzen tegen het plan voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg zijn ingediend, maar ook positieve (of ondersteunende) zienswijzen op het plan. De gemeente neemt de ingekomen reacties op het plan serieus in behandeling en weegt verschillende belangen tegen elkaar af, waarbij ook toegezien wordt op het algemeen belang. Zo worden de effecten op natuur en landschap alsook omwonenden betrokken, evenals de eerdere uitspraak van de ABRS (zie ook hoofdstuk 2 van deze Nota van Zienswijzen).

Het aantal voor- of tegenstanders van de natuurbegraafplaats is dan ook niet bij voorbaat doorslaggevend.

De zienswijze wordt verder ter kennisgeving aangenomen.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een aanpassing van het bestemmingsplan.

3.92 ZIENSWIJZE 92

Reactie - pro forma 8 november 2023

Reclamant ondersteunt de zienwijze ontwerp bestemmingsplan de Kalenberg.

Antwoordt gemeente

Het is onduidelijk welke zienswijze wordt bedoeld. Om de zienswijze te kunnen behandelen, wordt reclamant ten met 22 november 2023 in de gelegenheid gesteld de zienswijze alsnog toe te sturen. Na deze datum wordt de zienswijze buiten behandeling gelaten.

Reactie – aanvulling 13 november 2023

Reclamant ondersteunt de positieve zienswijze, dat de natuurbegraafplaats er moet komen.

Antwoord gemeente – 14 november 2023

Het is nog niet helemaal duidelijk of reclamant verwijst naar een bepaalde positieve zienswijze die reclamant ondersteunt. Als dat het geval is, wordt reclamant verzocht de betreffende zienswijze te mailen. Is dat niet het geval, wordt reclamant verzocht om een korte onderbouwing waarom de natuurbegraafplaats er moet komen.

Reactie

Voor reclamant is de Kalenberg een dierbare plek, met name de Kapel. Reclamant hoopt dat de natuurbegraafplaats een oase van rust wordt en dat daardoor deze plek niet verloren gaat. Reclamant hoopt dat de positieve reactie voor de Natuurbegraafplaats van invloed zal zijn bij de definitieve besluitvorming van de Raad!

Antwoord gemeente

De gemeente constateert dat er zienswijzen tegen het plan voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg zijn ingediend, maar ook positieve (of ondersteunende) zienswijzen op het plan. De gemeente neemt de ingekomen reacties op het plan serieus in behandeling en weegt verschillende belangen tegen elkaar af, waarbij ook toegezien wordt op het algemeen belang. Zo worden de effecten op natuur en landschap alsook omwonenden betrokken, evenals de eerdere uitspraak van de ABRS (zie ook hoofdstuk 2 van deze Nota van Zienswijzen).

Het aantal voor- of tegenstanders van de natuurbegraafplaats is dan ook niet bij voorbaat doorslaggevend.

De zienswijze wordt verder ter kennisgeving aangenomen.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een aanpassing van het bestemmingsplan.

3.93 ZIENSWIJZE 93 (STICHTING RED DE KALENBERG)

Inclusief bijlagen:

- 1. Jaarcijfers 2022*
- 2. Mission statement SBLK*
- 3. Luchtfoto gebied beoogde begraafplaats Kalenberg*

Reactie

Reclamanten (Stichting Red de Kalenberg) zijn tegen de natuurbegraafplaats op de Kalenberg in Barchem om volgende redenen.

- 1.** Het gaat bij het verlenen van een Omgevingsvergunning voor de natuurbegraafplaats resp. goedkeuring voor wijzigen van het huidige bestemmingplan, waarmee de natuurbegraafplaats in strijd is, om afweging van belangen en maatschappelijke belangen in het bijzonder omdat het in principe om een nieuwe activiteit in het GNN gaat (zie art 1.7 Omgevingsverordening) en de ADC-toets (= doorslaggevend maatschappelijk belang, alternatieven zoeken en compensatie) in principe van toepassing is. Dit, ondanks het feit dat art 5.10 van de Omgevingsverordening Gelderland Actualisatie nr. 8, natuurbegraven in het GNN, onder voorwaarden toelaat volgens artikel 5.10.

1a. Enerzijds zijn in het spel:

- a.** In stand houden van het landgoed, specifiek het onderhoud van het natuurdeel van het waarvoor extra middelen nodig zouden zijn door het deels te exploiteren als een natuurbegraafplaats Dit zou als indirect al maatschappelijk natuur en publiek recreatie belang kunnen worden aangemerkt).
- b.** Vermeend belang van personen die kenbaar hebben gegeven juist op de Kalenberg begraven te willen worden. Dit is duidelijk geen doorslaggevend maatschappelijk belang.

- 1b.** Anderzijds de in de kern maatschappelijke belangen die daarmee in strijd zijn:
- Mogelijke aantasting van de relatief dichte bebossing met oude bomen ter plaatse van de locatie van de natuurbegraafplaats door veelvuldig graven in de zeer beperkte ruimte tussen de wortels. De bewijslast ligt daarvoor bij initiatiefnemer dat dit niet het geval is waarbij de initiatiefnemer zich beroept op het rapport van Eelerwoude, in haar opdracht geschreven.
  - Aantasting van de Archeologische waarde van het gebied.
  - Onvoldoende compensatie van de in eerste instantie ontkende aantasting van de Kalenberg
  - Aantasting van de recreatiefunctie en beleving van het natuurgebied door honderden wandelaars, mountainbikers etc.
  - Toepassing van de ADC-toets.

Antwoord gemeente

1/1a/1b: De bepalingen waar naar reclamant verwijst (art. 1.7 en art. 5.10) zijn in de geconsolideerde versie van 2023 terecht gekomen in artikel 1a.3 (afwijkruimte bij instructieregels) en de artikelen 2.46 (afwijkruimte bij natuurbegraafplaats) en 2.47 (afwijkruimte bij natuurbegraafplaats bijzondere voorwaarden). Over de verhouding tussen die algemene instructieregel (afwijkruimte bij instructieregels) en de specifieke instructieregels (afwijkruimte bij natuurbegraafplaats) staat in artikel 1a.2 (toepassingsbereik), lid 2, dat de algemene instructieregel in artikel 1a.3 niet van toepassing is op onder meer de artikelen 2.46 en 2.47 met de specifieke instructieregels voor een natuurbegraafplaats.

Volgens de provinciale omgevingsverordening moet er getoetst worden aan de specifieke instructieregels voor natuurbegraafplaats in artikel 2.46 en 2.47 en niet aan de algemene instructie in artikel 1a.3. Dat is in het ontwerp bestemmingsplan gebeurd en de conclusie luidt dat natuurbegraven op de Kalenberg voldoet aan de specifieke instructieregels voor natuurbegraafplaats.

De door reclamant gestelde aantasting van relatief dichte bebossing met oude bomen, aantasting van archeologische waarden, compensatie, aantasting van de recreatieve functie en beleving van het natuurgebied worden hierna beantwoord.

2.

2a. De stichting representeert vanwege haar overwegend karakter als vastgoed exploitatie maatschappij geen maatschappelijk belang behalve door middel van het openstellen van het natuurgedeelte van het landgoed, met name aan de westkant van de weg Lochem-Barchem, zijnde een gebied van ca. 13 ha op en totaal van ca 17 ha.

2b. De jaarcijfers van de Stichting Beheer Landgoed de Kalenberg van 2022 (zie bijlage 1) laten zien dat de exploitatierekening zowel aan de inkomsten als kostenkant gedomineerd wordt door posten die samenhangen met de vastgoed exploitatie.

Aan de baten kant is dat ca. € 290.000 op een totaal van € 304.207, ofwel circa 95%.

Aan de kosten kant is een vergelijkbaar beeld: Dat begint met de post afschrijvingen van ca. €150.000. De rentekosten zullen daar ook voor het grootste deel mee samen aangezien de leningen grotendeels zijn opgenomen voor financiering van groot onderhoud en verbouwingen van het horeca vastgoed i.c. het Woodbrookers hotel. Hetzelfde zal van toepassing zijn wat betreft verzekeringen en

een groot deel van de post onderhoud. Die laatste is niet gespecificeerd naar onderhoud voor vastgoed en het (natuur) landgoed. Bij dat laatste kan worden opgemerkt dat ca. 4 ha de directe omgeving van het hotel uitmaakt, niet het algemeen openbare wandelgebied betreft en eerder als de natuurtuin van het hotel kan worden beschouwd. Met buitenbeschouwing laten van algemene kosten als bestuurskosten (€ 8.046), overige kosten (€ 30.266) en een vermoedelijk conservatieve aangenomen 50/50 verdeling van onderhoudskosten voor het vastgoed en natuuronderhoud.

2c. Aan de kostenkant hangt, naar schatting ca. 80-90% eveneens samen met de vastgoed exploitatie. De stichting is daarom financieel gezien niet zoals de naamgeving suggereert bedoeld voor beheer van het Landgoed de Kalenberg maar gericht op vastgoed beheer wat een commerciële activiteit is. Natuurbeheer is financieel gesproken bijzaak zelfs als de natuurbeheerkosten zouden oplopen tot een (niet onderbouwde) ca. €40.000, waarvan dan ook nog een deel bestemd zou zijn voor de "hoteltuin" van ca. 4 ha rond het hotel.

De financieel dominante exploitatie van het vastgoed kan niet worden aangemerkt als een doorslaggevend maatschappelijk belang. Daarmee is de exploitatie van een natuurbegraafplaats, die de feitelijk vastgoed exploitatie jaarrekening zou ondersteunen niet gericht op een vermeend maatschappelijk belang maar op een commercieel vastgoedbelang.

2d. De stelling dat de natuurbegraafplaats met haar opbrengsten juist bedoeld zijn voor onderhoud van de natuur op het landgoed en dus de maatschappelijke functie, wordt niet door de cijfers ondersteund.

Antwoord gemeente

Ook dit betoog gaat over de door reclamanten aangehaalde algemene instructieregel dat er voor ontwikkelingen in de GNN sprake moet zijn van een groot openbaar belang (maatschappelijk belang). Die afweging van het groot openbaar belang heeft de provinciale wetgever voor natuurbegraafplaatsen al gemaakt. Onder specifieke voorwaarden is de ontwikkeling van een natuurbegraafplaats mogelijk in de GNN. Aan die voorwaarden wordt voldaan. Ook de stelling van reclamanten dat de opbrengsten van de natuurbegraafplaats niet zijn bedoeld voor beheer en onderhoud van het bos, snijdt geen hout. Dezelfde argumenten zijn bij het vorige bestemmingsplan naar voren gebracht. De hoogste bestuursrechter heeft daarover een duidelijke uitspraak gedaan:

"De raad stelt dat de voorziene natuurbegraafplaats noodzakelijk is voor het voortbestaan van het Landgoed de Kalenberg. Volgens de raad is de natuurbegraafplaats voor SBLK het enige alternatief om voldoende inkomsten te genereren om het landgoed in stand te houden. Daarbij hebben de stichtingen en anderen volgens de raad te weinig oog voor de specifieke kwaliteiten van het landgoed en de langdurige inzet en specialistische kennis die daarvoor nodig is. Daarbij is onder beheer van SBLK een kwalitatief hoogstaand landgoedbos aangelegd, dat ook door SBLK wordt onderhouden. De kosten voor dat onderhoud en beheer moeten particulier en langdurig worden opgebracht. Daarbij is het volgens de raad goed voor SBLK om voor het onderhoud en beheer van het landgoed een breed palet aan financieringsbronnen te hebben, zodat de risico's worden gespreid en er meer zekerheid is voor de lange termijn.

De stellingen van de stichtingen en anderen geven geen aanleiding voor het oordeel dat de raad niet heeft mogen uitgaan van de natuurbegraafplaats als noodzakelijke inkomstenbron voor het voortbestaan van het landgoed. Dat een deel van de inkomsten van de natuurbegraafplaats mogelijk zal worden gebruikt voor het horeca- en recreatiebedrijf, betekent niet dat deze inkomsten niet ook noodzakelijk zijn voor het beheer en het onderhoud van het landgoed." Zie voor deze beantwoording ook paragraaf 2.3 onder 16.

De argumenten die reclamant in deze nieuwe zienswijze naar voren heeft gebracht geven geen nieuwe inzichten en zijn geen reden voor een andere afweging.

3. Belang van op de Kalenberg te begraven personen.

Er is volgens de Stichting belangstelling voor natuurbegraven op de Berg kenbaar gemaakt door enkele tientallen personen. Daar kunnen in de loop van de jaren per jaar enkele tientallen bijkomen en in totaal kan dat gelet op de begraafcapaciteit van de Berg oplopen tot ca. 750 personen. De belangstelling voor het begraven kan echter niet als een doorslaggevend maatschappelijk belang worden aangemerkt maar als privé belang(stelling) van de overledenen.

Antwoord gemeente

Ook deze zienswijze ziet weer op de stelling van reclamant dat er volgens de algemene instructieregels sprake moet zijn van een groot openbaar belang en niet als een privé belang. Die afweging van het groot openbaar belang heeft de provinciale wetgever voor natuurbegraafplaatsen al gemaakt. Onder specifieke voorwaarden is de ontwikkeling van een natuurbegraafplaats mogelijk in de GNN. Aan die voorwaarden wordt voldaan.

4. Mogelijke aantasting van dichte bebossing en bomen door het graven tussen en door de wortels.

Luchtfoto's (zie bijlage 3) van het terrein bestemd voor natuurbegraven laten zien dat het oppervlak nagenoeg geheel is bedekt door de boomkruinen. Hoewel grondsoort en boomsoorten voor enige variatie kunnen zorgen, is een goede vuistregel dat kruinen van bomen een goede weergave zijn van de uitgestrektheid van het wortelstelsel. Dat betekent dat het terrein van de natuurbegraafplaats dicht is dooraderd door de wortels van de bomen en er nauwelijks open plekken zijn waar redelijk wat ruimte is (voor graven). De foto's op de website van de SBLK, die voorbeelden geeft van plekken waar graven zouden worden aangelegd, bevestigen dat in feite.

4a. Niet het gehele oppervlak van het bosgebied is (theoretisch) beschikbaar voor natuurgraven. Men zal sowieso niet te dicht in een straal van ca. 5 m rond de stammen (kunnen) graven en er zal dus niet veel meer dan de helft daadwerkelijk in eerste instantie beschikbaar zijn voor graven ofwel ca. 5000 m² voor 275 graven. Dat betekent een oppervlak van gemiddeld 18 m²/graf, een vierkant van 4,25 x 4,25 m. Gezien de dichte wortelstelsels zal het in de praktijk nagenoeg onmogelijk zijn dat bij het graven van een groot deel van de graven wortels niet zullen worden geraakt en beschadigd.

4b. Het rapport Eelerwoude geeft over het tegendeel ook geen uitsluitel. Het rapport zegt alleen in par 3.1.3 dat geen bomen zullen worden gekapt. Niet is aangetoond of voldoende gemotiveerd dat er geen wortels zullen worden beschadigd vanwege de dichte bebossing en dicht bij elkaar staande bomen met wortelstelsels die elkaar in een groot deel van het gebied zullen raken en de bomen niet snel of langzaam zullen (af)sterven. Graven van de vele dicht bij elkaar liggende graven per ha of m² zal of kan op den duur hetzelfde effect hebben als kappen van bomen.

4c. De motivatie dat de plannen vanuit dat standpunt, i.c. dat er geen aantasting van het bos zal plaatsvinden, is derhalve onvoldoende in zowel door het aangehaalde rapport van Eelerwoude als door de gemeente.

Antwoord gemeente

Ook het betoog dat aantasting van het bos, bomen en bosbodem zal plaatsvinden heeft reclamant eerder bij de Afdeling bestuursrechtspraak naar voren gebracht. De hoogste bestuursrechter heeft daar een duidelijke uitspraak op gedaan:

“De raad heeft zich redelijkerwijs op het standpunt mogen stellen dat enige negatieve gevolgen, gelet op het beperkte gedeelte van het bosgebied waarop de natuurbegraafplaats is voorzien en het beperkte aantal graven per hectare, aanvaardbaar worden geacht. De stichtingen en anderen hebben niet aannemelijk gemaakt dat als gevolg van de natuurbegraafplaats onaanvaardbare gevolgen voor bomen en de bosbodem zullen optreden.”

De argumenten die reclamant in deze nieuwe zienswijze naar voren heeft gebracht geven geen nieuwe inzichten en zijn geen reden voor een andere afweging.

5. Het beheerplan heeft het over zonering van het bos. Men bedoelt waarschijnlijk meer open plekken creëren. Dat gaat dus vanzelf als men graven gaat graven met als gevolg - niet te vermijden - aantasting van wortels van de bomen. Nergens wordt dat aspect uitgediept. Het betekent ook indirect het kapverbod omzeilen dat de provincie afdwingt.

Antwoord gemeente

In het Natuurversterkingsplan is een paragraaf opgenomen over inrichting en beheer (Paragraaf 4.2). Daarin wordt onderscheid gemaakt tussen het totstandkomingsbeheer voor de compensatielocatie en het instandhoudingsbeheer voor de locatie van het natuurbegraven op de Kalenberg. Daarin staat nergens dat er gestreefd wordt naar open plekken creëren.

Wel is opgenomen dat er om de 3 jaar moet worden geïnspecteerd op vitaliteit en het streefbeeld. Dat streefbeeld is het beheertype N15.02 'Dennen-, eiken-, en beukenbos.

In de beantwoording hiervoor onder 4 is de aantasting van wortels door het graven in de bodem al uitgediept. De negatieve effecten van het graven zijn zeer beperkt door het beperkte gedeelte van het bosgebied waarop de natuurbegraafplaats is voorzien en het beperkte aantal graven per hectare. Er zullen geen onaanvaardbare gevolgen voor bomen en bosbodem optreden.

Graven is geen kappen. De indirecte gevolgen van het graven zijn beoordeeld en als gevolg daarvan zullen geen onaanvaardbare gevolgen voor bomen en bosbodem optreden.

6. De verstoring van de natuur [door natuurbegraven] is niet in alle bostypen even groot. [.....].

Een verkenning van de "toelaatbare dichtheid" van begraven (met als aanname dat $\geq 5\%$ oppervlakteverstoring significant zal zijn), ligt voor een "gemiddeld" bos in de orde van grootte van circa ≤ 80 graven per hectare.

Gezien de kwalificatie van het plangebied als GNN en de aanwezigheid van volgroeid bos met ondergroei, is volgens het Alterra* rapport de toe te laten gravendichtheid van 275 graven / ha veel te groot en moet niet worden

toegestaan. Bovendien ontbreekt in het bestemmingsplan een nader vast te stellen eis dat er steeds een minimum afstand, (zeg minimaal 5 m) tot de bomen moet worden aangehouden en dat wortelstelsels niet mogen worden geraakt.

* Het Rapport van Alterra nr 1789 "Terug naar de Natuur: *Mogelijke effecten en juridische aspecten t.a.v. natuurbegraven, asverstrooien en urnbijzetting in natuurgebieden*"

Antwoord gemeente

De maximale grafdichtheid bedraagt geen 275 graven/ha zoals reclamant stelt maar 250 graven per hectare. Wat betreft de aangevoerde argumenten heeft reclamant deze eerder naar voren gebracht bij de Afdeling bestuursrechtspraak. De hoogste bestuursrechter heeft daarover een duidelijk uitspraak gedaan:

"De raad stelt dat in het Rapport 'Terug naar de natuur' van Alterra van 2009 is geconcludeerd dat de negatieve effecten van natuurbegraven beperkt zijn. Daarnaast wijst de raad op de Oplegnotitie 'Natuurbegraven in Gelderland', van B-Ware van 2 november 2017. Daaruit volgt dat de risico's op negatieve effecten van natuurbegraven kunnen worden beperkt door een laag aantal begrafenissen per hectare per jaar en door te begraven op droge zandgronden in bestaand bos. Daarmee is volgens de raad ook in dit geval rekening gehouden. Het gaat namelijk om bestaand bos op droge zandgronden, waarbij de voorgeschreven dieptes van de Wet op de lijkbezorging in acht zullen worden genomen en ook het Natuurversterkingsplan in acht zal worden genomen. In het Natuurversterkingsplan is ook bepaald dat de grond, afkomstig van een graf, in dezelfde volgorde weer moet worden teruggestort om zo de bodemstructuur zo min mogelijk te verstoren. Verder wijst de raad erop dat de natuurbegraafplaats op 3 hectare van het veel grotere bosgebied is voorzien. Ook is in de planregels een maximum van 750 graven bepaald. Dat komt neer op 250 graven per hectare. De raad wijst er daarbij op dat op grond van de Omgevingsverordening Gelderland 500 graven per hectare zijn toegestaan.

De raad heeft zich redelijkerwijs op het standpunt mogen stellen dat enige negatieve gevolgen, gelet op het beperkte gedeelte van het bosgebied waarop de natuurbegraafplaats is voorzien en het beperkte aantal graven per hectare, aanvaardbaar worden geacht. De stichtingen en anderen hebben niet aannemelijk gemaakt dat als gevolg van de natuurbegraafplaats onaanvaardbare gevolgen voor bomen en de bosbodem zullen optreden."

De argumenten die reclamant in deze nieuwe zienswijze naar voren heeft gebracht geven geen nieuwe inzichten en zijn geen reden voor een andere afweging.

7. Niet menselijke stoffen in de bodem

In het natuur-en wandelgebied van de Kalenberg mogen uiteraard geen zaken als plastic zakjes, blikjes e.d. worden achtergelaten of weggegooid. Als je wordt betrapt krijg je een boete.

Het is dan bizar dat in de bodem van de Kalenberg niet alleen in principe verteerbare menselijke resten worden achtergelaten maar vanwege voortschrijdende medische behandelingen van steeds ouder wordende mensen ook groeiende hoeveelheden niet menselijke stoffen letterlijk ongezien in de bosbodem mogen worden gestopt, zoals kunst(stof) heupen en knieën, andere soorten kunststof en metalen prothesen, pacemakers, sonden, etc. Dat deze stoffen langzaam zouden vergaan is geen argument om bestuurlijk en milieutechnisch enerzijds bovengronds niet en onder de bodem wel dergelijke stoffen te mogen achterlaten. Alleen daarom al zou de gemeenteraad met gezond verstand een natuurbegraafplaats op de Kalenberg moeten afwijzen.

Op zijn minst zou de gemeenteraad in de specifieke volgroeide natuur, bos en bodem situatie van de Kalenberg moeten eisen dat in opdracht van de gemeente

eerst door Alterra aanvullend onderzoek moet worden gedaan om te adviseren of een natuurbegraafplaats met de voorgenomen dichtheid van 275 graven /ha verantwoord is. Het rapport van Eelerwoude is daarvoor volstrekt toereikend en geeft daarover geen uitsluitel. Eelerwoude werkt in opdracht van de initiatiefnemer en wordt daarvoor betaald. Daar is op zich niets mis mee. Maar zij is dus niet de aangewezen partij om in opdracht van de gemeente aanvullend onderzoek te doen en advies uit te brengen.

Antwoord gemeente

Ook het argument dat niet menselijke stoffen zoals kunststof heupen en knieën, andere soorten kunststof en metalen prothesen, pacemakers, sonden etc. niet in de bodem mogen worden achtergelaten heeft reclamant eerder bij de Afdeling bestuursrechtspraak naar voren gebracht:

"Daarnaast wordt met het begraven van stoffelijke overschotten, gebiedsvreemd materiaal in de bosbodem achtergelaten. Dat is volgens de stichtingen en anderen ook schadelijk voor de natuur."

De hoogste bestuursrechter heeft daarover een duidelijk uitspraak gedaan en meent dat de gevolgen daarvan door het geringe aantal graven beperkt zijn en dat de Raad die daarom aanvaardbaar heeft mogen achten.

De argumenten die reclamant in deze nieuwe zienswijze naar voren heeft gebracht geven geen nieuwe inzichten en zijn geen reden voor een andere afweging.

Zie ook de beantwoording in paragraaf 2.3, onder 11.

8. Aantasting van de archeologische waarde van het gebied en geen aantasting van niet eerder geroerde grond

Volgens de Omgevingsverordening art. 5.11-b moet in het omgevingsplan worden aangetoond dat de bosgronden eerder zijn geroerd en niet meer ongestoord zijn. Rapport Raap moet daarvoor dienen.

Het Raap rapport zegt echter het tegendeel of weet daarover geen uitspraak te doen.

Enkele citaten uit het rapport:

- De bodem lijkt vrijwel ongeroerd met uitzondering van bioturbatie (ook al zijn er geen archeologische indicatoren aangetroffen, logisch als je niet graaft).
- De aanwezigheid van archeologische (vuursteen) vindplaatsen kan niet worden uitgesloten.
- De verkenningsmethode is hiervoor ontoereikend.
- Zonder vervolgonderzoek kan geen verder uitsluitel worden gegeven.
- Er wordt dan ook niet geadviseerd het plangebied vrij te geven (voor natuurbegraven).

Kortom de motivering dat er sprake is van geroerde grond ontbreekt en daarmee wordt aan deze belangrijke voorwaarde van de Omgevingsverordening niet voldaan.

Antwoord gemeente

De niet eerder geroerde en ongestoorde gronden zijn precies de reden waarom dit bestemmingsplan opnieuw, maar nu aangepast, wordt vastgesteld. Op de schermafdruck van het omgevingsloket hieronder is te zien dat een deel van de gronden is uitgesloten van het natuurbegraven. Daar is dus geen natuurbegraafplaats toegestaan. Dat is gedaan naar aanleiding van de uitspraak

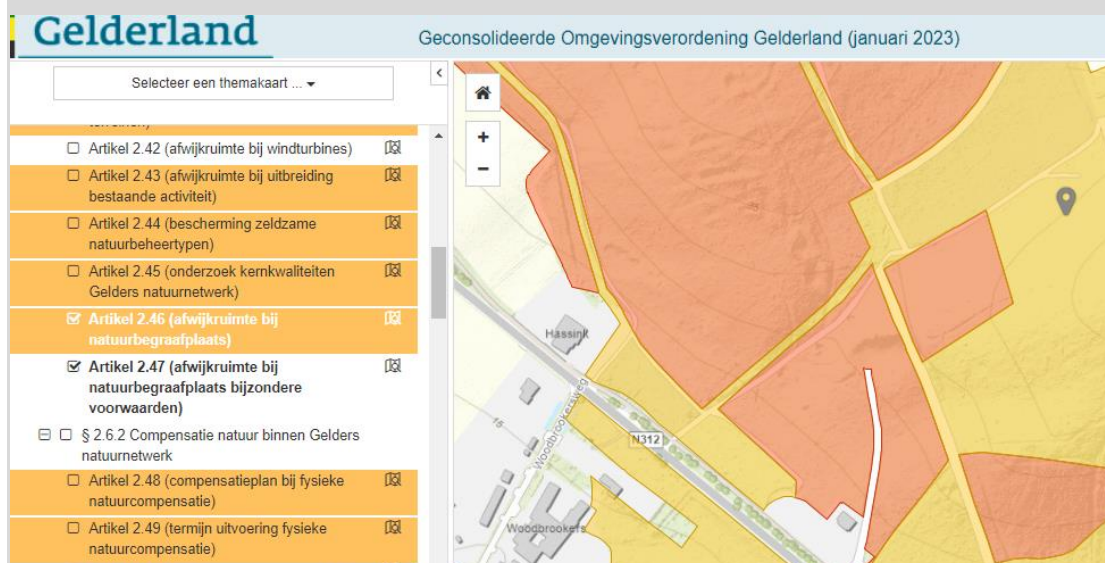

van de Afdeling bestuursrechtspraak dat voor deze gronden niet is aangetoond dat ze niet eerder zijn geroerd en ongestoord zijn.

Schermafdruck Omgevingsloket.

Volgens de provinciale Omgevingsverordening gelden de bijzondere voorwaarden (afwijkruimte bij natuurbegraafplaats) voor de rest van de natuurbegraafplaats namelijk niet. Voor de rest van de natuurbegraafplaats is artikel 2.46 van toepassing en daarin staan niet de bijzondere voorwaarden dat aangetoond moet worden dat de gronden niet eerder zijn geroerd en ongestoord zijn. Dat betekent dat dit aangepaste bestemmingsplan voldoet aan de voorwaarden van de provinciale Omgevingsverordening.

Schermafdruck Geconsolideerde Omgevingsverordening 2023.

Verder wordt de stelling van reclamant dat de verkenningsmethode ontoereikend is voor de conclusie van het rapport, op geen enkele wijze onderbouwd. De conclusie van het archeologische rapport is dat de verstoring minimaal is bij een natuurbegraafplaats met maximaal 250 graven per hectare (in dat geval zijn er bodemingrepen mogelijk in ten hoogste 6.25% van het gebied). Bij de huidige planvorming is er volgens het rapport dan ook geen archeologisch vervolgonderzoek nodig.

Wel wordt in het rapport nog opgemerkt dat voor eventuele toekomstige ontwikkelingen (die verder gaan dan maximaal 250 graven per hectare), het terrein niet wordt vrijgegeven.

Er is dan ook geen aanleiding om aan de uitkomsten van het archeologische rapport te twifelen, gelet op de conclusie van het rapport dat de bodemingrepen te gering zijn om tot verstoring te leiden en gelet op het feit dat het Archeologische onderzoeksbureau RAAP een ter zake deskundig bureau is.

9. (Voldoende) compensatie van de aantasting van het tot het GNN behorende plangebied

9a. Dat er compensatie nodig is bevestigd - uit het ongerijmde geredeneerd- dat het GNN bosgebied wel degelijk wordt aangetast, anders zou er ook geen compensatie behoeven plaats te vinden. De compensatie is echter met 3 ha met de locatie aan de Larikslaan in alle opzichten niet gelijkwaardig, wat wel het geval dient te zijn.

9b. Het gebied aan de Larikslaan is landschappelijk verre van gelijkwaardig aan het unieke Bergkarakter hoog op de Kalenberg met oude bebossing, uitzicht, kronkelende paden etc. van het hoge deel van de Kalenberg. Het gebied aan de Larikslaan kan gezien de locatie niet of nauwelijks als wandelgebied worden gezien. Kortom de compensatie is landschappelijk en qua recreatie minderwaardig, dat behoeft geen verder betoog.

Het zal bovendien tientallen jaren duren dat er een vergelijkbare bos begroeiing zich zal (kunnen) ontwikkelen.

9c. [Hoofd]artikel 5.12 (fysieke natuurcompensatie [GNN]) sub a-3 van de Omgevingsverordening is o.i. overheersend t.o.v. de compensatie zoals genoemd in art 5.10 (afwijkmogelijkheden voor natuurbegraafplaats). In dit geval zou voor een vergelijkbare natuurontwikkeling van 25 -100 jaar 1,75 maal het oppervlak van de natuurbegraafplaats moeten bedragen ofwel 1,75x2,7 ha zijnde 4,7 ha. (men kan natuurlijk niet de optelsom van de m2 / per graf nemen). De voorgestelde compensatie van 3 ha is dus in alle opzichten, zijnde de bos- natuur en recreatiefunctie, minderwaardig en qua oppervlak sterk onvoldoende (met ca 1,7 ha).

Antwoord gemeente

In de beantwoording hiervoor is al geconstateerd dat de aantasting van het bos en de bosbodem heel gering is, door de beperkingen die aan het natuurbegraven zijn gesteld. Het behoud van het bos is verzekerd (er worden geen bomen gekapt, er worden geen nieuwe paden aangelegd, er worden geen nieuwe gebouwen gerealiseerd en er wordt geen nieuwe parkeerplaats aangelegd) en ook het behoud van de kwaliteit van het bos is verzekerd met een beheer gericht op het beheertype N15.02 'Dennen-, eiken-, en beukenbos.

Wel schrijft het provinciale beleid voor dat ook een geringe aantasting moet worden gecompenseerd. Dat is bovendien een forse compensatie-eis, want hoewel het bos en de kwaliteit daarvan behouden blijven, moet wel elke hectare die voor het natuurbegraven wordt gebruikt worden gecompenseerd met de aanleg van een gelijk aantal hectares nieuw bos.

De aanleg van het nieuwe bos is dus alleen compensatie voor de geringe aantasting van het bestaande bos, en niet zoals reclamanten suggereren voor het verlies van 3 hectare volgroeid bos.

Ook voor de compensatie van natuur geldt dat er in artikel 2.46 van de provinciale omgevingsverordening, specifieke regels zijn gesteld voor compensatie bij natuurbegraafplaatsen. Die specifieke regels gaan voor op de algemene regels voor 'Compensatie natuur binnen Gelders natuurnetwerk' in paragraaf 2.6.2 van de Provinciale Omgevingsverordening (2023). Volgens de specifieke regels moeten de kernkwaliteiten worden versterkt door naar rato per 250 graven per hectare, één hectare nieuwe natuur te realiseren.

Dat is ook een logische regeling aangezien slechts een geringe aantasting van het bos op de Kalenberg moet worden gecompenseerd, en niet zoals reclamanten suggereren, het verlies van 3 hectare volgroeid bos.

10. Aantasting van de recreatie functie van het gebied

10a. De Kalenberg is in combinatie met de Lochemse Berg een drukbezocht boswandelgebied voor bewoners van Barchem, toeristen, dagjesmensen en de gasten van de horeca in de omgeving. Wandelaars en mountainbikers genieten er volop, vooral in weekenden. De Kalenberg geeft Barchem en omgeving een extra dimensie. Dat verandert als er midden in het gebied en boven op de berg een begraafplaats komt, pal naast het drukbezochte uitzichtpunt. De beleving van het wandelen langs en over een begraafplaats zal totaal anders en ongemakkelijk zijn. Een begraafplaats is nu eenmaal wat anders dan een bosgebied, ook omdat begrafenistoeten regelmatig de berg zullen optrekken.

10b. De plek waar de begraafplaats zou moeten komen is zeer ongelukkig gekozen, namelijk midden in een drukbezocht bos- en recreatiegebied. Van de 13 ha bos op de Kalenberg zelf die de SBLK in bezit heeft, neemt de begraafplaats iets minder dan 3 ha in beslag. Dat is bijna een groot deel van de Kalenberg. Er wordt zelfs meer van de Kalenberg betrokken bij de begraafplaats: De toegangsweg voor lijkwagens bevindt zich aan de andere (dorps) kant, waardoor omwonenden en bezoekers ook daar geconfronteerd worden met de begrafenissen. De initiatiefnemers noemen de begraafplaats een plek voor rust en bezinning, maar wandelaars en fietsers zitten niet te wachten op een grafstemming, maar willen onbezorgd kunnen blijven genieten van het gebied. Om deze redenen mag de gemeenteraad in redelijkheid niet met de aanleg van een natuurbegraafplaats instemmen.

Antwoord gemeente

Het gemeentebestuur heeft dit nogmaals zorgvuldig overwogen en blijft bij zijn standpunt dat het gebruik van de Kalenberg door verschillende groepen heel goed kan worden gecombineerd. Het gemeentebestuur is van mening dat de Stichting Beheer Landgoed Kalenberg de juiste maatregelen neemt om het soms intensieve gebruik van zijn landgoedbos in goede banen te leiden. Het gemeentebestuur ziet daarin een juiste afweging van alle betrokken belangen en wenst niet mee te gaan in de gedachte dat de ene groep gebruikers, een andere wil uitsluiten omdat die het bos en de natuur te veel belasten. Alle gebruikers brengen een zekere belasting

voor het bos en de natuur mee. Die belasting is groter van mountainbikers en loslopende honden dan van wandelaars of vogelaars. Maar ook het gebruik van wandelaars en vogelaars wordt steeds intensiever en het is aan de SBLK om dat in goede banen te leiden. Dat gaat niet vanzelf en ook niet alleen met vrijwilligers. Daar zijn inkomsten voor nodig en de SBLK heeft overtuigend aangetoond dat de opbrengsten van het natuurbegraven noodzakelijk zijn om ook voor de langere termijn te kunnen voorzien in een veilig en duurzaam onderhoud en beheer van het landgoedbos.

Dat neemt niet weg dat de belasting als gevolg van het natuurbegraven in dit bestemmingsplan opnieuw is beoordeeld. Om dat in perspectief te plaatsen is overwogen dat het om hooguit 3 begrafenissen per maand gaat. Niet in het weekend, maar op rustige doordeweekse dagen en bij uitzondering op een zaterdagochtend voor 12 uur. Het natuurbegraven is bovendien uitsluitend toegestaan aan de rand van het landgoedterrein in het rustiger bosgedeelte.

Voor de argumenten van reclamant geldt dat hij ze eerder naar voren heeft gebracht bij de Afdeling bestuursrechtspraak en dat de hoogste bestuursrechter daarover een duidelijke uitspraak heeft gedaan:

“Gelet op de hiervoor door de raad deugdelijk gemotiveerde geringe visuele uitstraling van de natuurbegraafplaats, de omstandigheid dat de natuurbegraafplaats is beperkt tot 3 hectare van de in totaal 17 hectare van het landgoed, en de omstandigheid dat de locatie van de natuurbegraafplaats is gelegen aan de rand van het landgoed, waar relatief de minste mensen komen, hebben de stichtingen en anderen niet aannemelijk gemaakt dat de natuurbegraafplaats zal leiden tot een onaanvaardbare aantasting van het karakter van het gebied. Daarbij acht de Afdeling het ook van belang dat de raad het acceptabel heeft mogen achten dat anderen dan de nabestaanden, bijvoorbeeld recreanten, bij gelegenheid met een begrafenis worden geconfronteerd. De raad heeft daarom mogen concluderen dat de natuurbegraafplaats niet zal leiden tot een onaanvaardbare aantasting van het karakter van het gebied en dat de gevolgen daarvan in zoverre niet onevenredig zijn. Het betoog slaagt niet.”

De argumenten die reclamant in deze nieuwe zienswijze naar voren heeft gebracht geven geen nieuwe inzichten en zijn geen reden voor een andere afweging.

Zie ook de beantwoording in paragraaf 2.3, onder 9.

11.Toepassing van de ADC toets

In geval van aantasting van het GNN moet een afweging worden gemaakt:

- i. of er sprake is van doorslaggevend maatschappelijk belang van de natuurbegraafplaats door het realiseren van de natuurbegraafplaats;
- ii. er moet door de gemeente worden onderzocht en gemotiveerd dat er voldoende naar alternatieven is gekeken;
- iii. er moet voldoende compensatie plaatsvinden.

Antwoord gemeente

Deze zienswijze heeft reclamant ook al naar voren gebracht onder 1 en 2. Zie de beantwoording hiervoor.

12.Conclusie

12a. Boven is betoogd dat er geen sprake is van een maatschappelijk belang van de natuurbegraafplaats, in de eerste plaats niet vanwege het commerciële belang extra inkomsten te willen genereren voor de voornamelijk commerciële vastgoed

exploitatie van het landgoed. Dit afgezien van het feit dat een onderbouwde motivering ontbreekt hoeveel de stichting eigenlijk tekortkomt.

12b. Het belang van doden die op de Kalenberg begraven zouden willen worden is zeker geen maatschappelijk belang en weegt bovendien niet op tegen het recreatie belang van het gebied.

12c. Onvoldoende is aangetoond en gemotiveerd dat er geen aantasting van het wortelstelsel van het bos- natuurgebied, en dat de uitzondering art 3.4.1 sub a niet van toepassing is. Weliswaar wordt daar gesproken over kappen, vellen of rooien maar aantasting van het wortelstelsel met op den duur het afsterven van de bomen is daarmee gelijkwaardig.

12d. Er is onvoldoende aangetoond door initiatiefnemer en gemeente, ook niet in de rapporten van Eelerwoude en RAAP, dat er geen sprake is van ongeroerde grond en dat er geen aantasting van de relatief hoge archeologische waarden zal plaatsvinden. Uitzondering art4.2.2.sub a van het ontwerp bestemmingplan is dan ook niet van toepassing.

12e. De aantasting van de maatschappelijke functie van de bosnatuur en de recreatieve functie wegen niet op tegen de commerciële belangen van de stichting en de persoonlijke belangen van op de Kalenberg te begraven doden.

Het ontwerp bestemmingsplan dient op grond hiervan te worden afgewezen.

Antwoord gemeente

Zie de beantwoording hiervoor waarin op al deze zienswijzen is gereageerd. Na afweging van alle betrokken belangen houdt het gemeentebestuur vast aan de vaststelling van dit bestemmingsplan waarin het natuurbegraven op de Kalenberg onder stringente voorwaarden wordt toegelaten.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een aanpassing van het bestemmingsplan.

3.94 ZIENSWIJZE 94

Reactie

Zienswijze is gelijkkluidend aan zienswijze nr. 2.

Antwoord gemeente

Verwezen wordt naar de beantwoording van zienswijze nr. 2.

3.95 ZIENSWIJZE 95

Reactie

Reclamant maakt bezwaar tegen de wijziging van het bestemmingsplan dat een natuurbegraafplaats op de Kalenberg mogelijk moet maken. Om de navolgende redenen.

1. Oude bosgrond

Het bosgebied op de Kalenberg is midden/eind 18 eeuw ontstaan. Het is bewezen dat de bosgrond zeker 100 jaar oud is. En hoogst waarschijnlijk wel 150 jaar oud. De belangrijkste wijziging t.o.v. het vorige plan, te weten een

verkleining van het voor graven bestemde gebied omdat het daar om oude bosgrond gaat is aanvechtbaar. Het lijkt niet bewezen dat het in het resterende deel niet gaat om gedeelten oude bosgrond die al 100 tot 150 jaar onberoerd zijn gebleven.

2. Geen economische activiteiten

In een natuurgebied passen geen economische activiteiten. Net zomin als er een poffertjeskraam op de top van de Kalenberg wenselijk is, en er waarschijnlijk geen toestemming voor verleend zou worden, is een begraafplaats wenselijk. Beiden verstoren de natuur en dragen door de aard van de activiteit niet mee aan natuurbehoud.

3. Beschadiging natuur

In het nieuwe plan is sprake van het ontzien van nesten van vogels tijdens het broedseizoen en dat er geen bomen gekapt gaan worden voor het delven van graven. Er wordt niet aangegeven hoe dit gerealiseerd kan worden. Vogelnesten kunnen overal zijn. Het is een dichtbebost gebied met veel grote en kleine bomen. Niet aangegeven is wat men hier onder 'boom' verstaat. In het gebied is sprake van een variatie in grootte en vormen van opgaand gewas. Voor een graf kan het niet anders dan dat er gewas verwijderd moet worden. Zeker is dat uitgebreide wortelstelsels, ook van verder gelegen grotere bomen beschadigd gaan worden. Een natuurbegraafplaats op deze plek van de Kalenberg is per definitie schadelijk voor de natuur.

4. Cultuurhistorische waarde

De Kalenberg is een uniek overblijfsel uit de laatste ijstijd. Wijziging van het bestemmingsplan zou een ontkenning zijn van de culturele, landschappelijke en archeologische waarde van het gebied. Een wijziging past bovendien niet in de visie van de gemeente om Lochem tot een toeristisch aantrekkelijke groene gemeente te maken met recreatie in de natuur hoog in het vaandel.

5. Veranderend inzicht

Het idee voor de aanleg van een natuurbegraafplaats op de Kalenberg is bijna tien jaar geleden ontstaan. Inmiddels zijn de tijden veranderd. Natuurbehoud en aanleg van nieuwe natuur vormen inmiddels belangrijke paragrafen in veel partijpolitieke programma's. De behoefte aan natuurbegraven, wat aanvankelijk een bescheiden trend leek, is niet significant toegenomen. Het is in wezen niet meer dan een niche. Van alle begraafvormen heeft cremieren het grootste, nog altijd toenemend aandeel. Begraven vormt maar een klein deel. Dat er belangstelling is voor natuurbegraven op de Kalenberg zal zeker wel het geval zijn. Maar 40 toekomstige belangstellenden, zoals de landgoedeigenaar naar voren brengt, staat niet in verhouding tot het aantal begrafenissen per jaar in de Gemeente Lochem. Gezien de ruime mate aan aantrekkelijke en veel beter geoutilleerde natuurbegraafplaatsen in het land en zelfs dichtbij in Vorden rijst de vraag of deze natuurbegraafplaats slechts in een behoefte voorziet van een klein deel van omwonenden, met name uit Barchem en directe omgeving. Waarschijnlijk een oudere generatie die opgegroeid is met enig sentiment met de Kalenberg. Een natuurgebied waar zeer velen van genieten mag niet opgeofferd worden ten gunste van een dergelijk kleine groep.

6. Misleiding

De stichting die de natuurbegraafplaats wil realiseren is misleidend in zijn voorlichting. Eeuwige grafrechten bestaan niet in de Nederlandse wetgeving. Door het anders te benoemen onder andere als eeuwige grafcrust wordt een verkeerd beeld geschetst. De graven kunnen in stand blijven zolang de stichting het beheer blijft voeren. Wanneer de grond over zou gaan in andere handen heeft een nieuwe eigenaar het recht om graven te ruimen. Dit is niet een irreëel toekomstscenario. De stichting gaf eerder aan dat met de opbrengst van de graven het bosperceel 60 jaar in stand kan worden gehouden. Al dat al zou zijn, op dat moment ligt het terrein vol, is het geld op en zijn we terug bij de situatie

nu. Gesteld wordt namelijk dat het bosperceel nu al niet meer kan worden onderhouden zonder extra inkomsten. Ondertussen hebben we generaties na ons opgezadeld met een wezenlijk probleem. Zou bijvoorbeeld Natuurmonumenten of Gelders Landschap een gebied willen overnemen dat vol ligt met graven? Alleen al om de juridische problemen waarschijnlijk niet.

7. Gebrek aan transparantie en onderbouwing

Een belangrijk punt in de aanvraag is dat de stichting zich niet verplicht voelt, of niet verplicht is inzage te geven in de financiering en in een gedegen beleidsplan gebaseerd op onderzoek naar behoefte en haalbaarheid. Van financiële onderbouwing is geen sprake. Alles lijkt gebaseerd op nattevingerwerk en aannames. Een verwachting van twee tot drie begrafenissen per maand is niet onderbouwd. Op de algemene begraafplaats in Barchem zijn jaarlijks niet meer dan gemiddeld 6 tot 7 begrafenissen. Hoe komt de stichting tot een aantal van 750 in 60 jaar? De kans is groot dat de gestelde doelen niet gehaald kunnen worden, daarmee ook de benodigde inkomsten niet en dat er een probleem geschapen is dat onomkeerbaar is en ernstige gevolgen heeft voor toekomstige generaties. Een poffertjeskraam op de berg zou nog een beter idee geweest zijn.

Antwoord gemeente

Punt 1:

Niet ontkend wordt dat het bos op de Kalenberg al meer dan 100 jaar oud is. Belangrijke voorwaarde voor de gemeente of er wel of niet medewerking wordt verleend aan de natuurbegraafplaats op de Kalenberg (Bosbegraafplaats Justine) heeft te maken met het provinciale toetsingskader. In dit verband zijn vooral de instructieregels uit artikel 2.46 en artikel 2.47 uit de Omgevingsverordening Gelderland (geconsolideerde versie januari 2023) van belang.

In de beroepsprocedure van het bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem' is dit ook naar voren gekomen⁹ en in de plantoelichting van het voorliggende bestemmingsplan is dit nader uiteengezet en toegelicht.

Volgens de gemeente is dan ook voldoende gemotiveerd dat wordt voldaan aan de instructieregels uit artikel 2.46 en staat de aanduiding 'specifieke vorm van bos – natuurbegraafplaats' niet ter discussie. Te meer omdat deze aanduiding naar aanleiding van de uitspraak van de ABRS is aangepast en verkleind en nu een oppervlakte heeft van ca. 2,7 hectare.

Voor het resterende gebied (ca. 0,3 hectare) is momenteel artikel 2.47 (afwijkruimte bij natuurbegraafplaats bijzondere voorwaarden) uit de Omgevingsverordening Gelderland van toepassing. Voor deze gronden geldt dat zonder nadere motivering en onderbouwing geen natuurbegraafplaats kan worden aangelegd.

Punt 2:

Het initiatief voor de realisatie van een natuurbegraafplaats is genomen om invulling te geven aan de doelstelling van de Stichting Beheer Landgoed de Kalenberg (SBLK); een goed bosonderhoud en -beheer om de kwaliteit van de natuur duurzaam te ontwikkelen zodat het voor iedereen nog vele jaren mogelijk is om van het landgoed te kunnen genieten. Voor dit onderhoud en beheer zijn

---

⁹ Daar wordt verwezen naar artikel 2.47 (instructieregel bestemmingsplan natuurbegraven in Gelders natuurnetwerk onder voorwaarden) en 2.48 (Instructieregel bestemmingsplan natuurbegraven in Gelders natuurnetwerk onder bijzondere voorwaarden) uit de geconsolideerde Omgevingsverordening Gelderland (februari 2022) dat ten tijde van het bestemmingsplan 'De Kalenberg Barchem' uit 2021 gold. Inhoudelijk zijn deze gelijk aan respectievelijk artikel 2.46 (afwijkruimte bij natuurbegraafplaats) en artikel 2.47 (afwijkruimte bij natuurbegraafplaats bijzondere voorwaarden) uit de geconsolideerde Omgevingsverordening Gelderland van januari 2023.

financiële middelen nodig. Omdat de bestaande inkomsten van de SBLK hiervoor onvoldoende zijn, is gezocht naar een aanvullende bron van inkomsten, passend binnen de duurzame ontwikkeling van het landgoed. Dit is gevonden in de realisatie van een relatief kleinschalige natuurbegraafplaats. De SBLK is dus zeker niet te vergelijken met een gewone exploitant, met bijvoorbeeld een poffertjeskraam, en met geld verdienen als doel. De inkomsten die met de natuurbegraafplaats worden gegenereerd worden uitsluitend ingezet en gebruikt ten behoeve van de kwaliteitsverbetering van de natuur en de biodiversiteit.

Daarbij heeft de ABRS al eerder geoordeeld dat de gemeente terecht heeft mogen uitgaan dat een natuurbegraafplaats als noodzakelijke inkomstenbron mag fungeren voor het voortbestaan van het landgoed. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 16, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 3:

Hiervoor is een Broedvogelkartering (Eelerwoude, 2022) en een Ecologisch Werkprotocol (Eelerwoude, 2022) opgesteld. Beiden zijn ook als bijlage bij de plantoelichting gevoegd. In het werkprotocol is onder meer vastgelegd dat er bij begrafenissen in het broedseizoen (van maart t/m september) altijd vooraf een veldcheck plaatsvindt door een ter zake kundige op het gebied van broedvogels. Bij twijfel neemt deze contact op met Vogelwerkgroep Noordwest-Achterhoek om na te gaan of er bij de werkgroep een broedgeval in het plangebied bekend is.

Omgekeerd zal de Vogelwerkgroep broedgevallen actief melden bij de Bosbegraafplaats Justine, zodat daar rekening mee kan worden gehouden. De aanvullende broedvogelmonitoring en het ecologisch werkprotocol bieden voldoende garanties dat de Wet natuurbescherming niet in de weg staat aan de uitvoerbaarheid van het onderhavige bestemmingsplan.

De definitie van een 'boom' is niet in een bestemmingsplan aangegeven, maar gedefinieerd in de Algemene Plaatselijke Verordening gemeente Lochem (APV). Deze luidt als volgt: "een houtachtig, overblijvend gewas met een dwarsdoorsnede van de stam van minimaal 10 centimeter op 1,3 meter hoogte boven het maaiveld. In geval van meerstammigheid geldt de dwarsdoorsnede van de dikste stam."

De gemeente is zich ervan bewust dat graven in een bos niet kan zonder de wortels te verstoren. Daar is zorgvuldig naar gekeken en op basis van onderzoek, studies en ervaringen is bepaald dat de verstoring beperkt blijft als niet meer dan 250 graven per hectare worden gerealiseerd en bij het onderhoud en beheer wordt gewerkt aan natuurversterking zoals in het Natuurversterkingsplan voorgeschreven. Dit punt is ook eerder bij de Afdeling bestuursrechtspraak aan de orde geweest. De hoogste bestuursrechter heeft daarover reeds een duidelijke uitspraak gedaan en meent dat geen sprake is van onaanvaardbare gevolgen voor bomen en de bosbodem. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 11, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 4:

De Kalenberg is inderdaad in de ijstijd gevormd, net als de nabijgelegen Lochemse Berg overigens, waarbij landijs de ondergrond heeft opgestuwd. Daarmee is een zogenaamde stuwwal in het landschap ontstaan.

De waarde van deze stuwwal vormt onderdeel van het ruimtelijke beleid van de gemeente Lochem. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 3.4.2 van de plantoelichting. Daarbij geldt dat in het reeds genoemde Natuurversterkingsplan ook is getoetst aan de kernkwaliteiten van het gebied, waar de stuwwal expliciet deel vanuit maakt. Mede naar aanleiding van de resultaten hiervan wordt

geconcludeerd dat met de aanleg van de bosbegraafplaats Justine op de Kalenberg de kernkwaliteiten van de stuwwal niet worden aangetast.

De gemeente profileert zich inderdaad als toeristisch aantrekkelijke groene gemeente met onder andere recreatie in de natuur. Met de komst van een natuurbegraafplaats is dit nog steeds mogelijk. Want natuurbegraven en extensieve recreatie, zoals wandelen en fietsen, kan juist ook goed samengaan. Dat laat ook de praktijk zien. De gemeente is van mening dat de recreatiebeleving door de komst van de natuurbegraafplaats niet heel anders wordt en als geheel niet wordt aangetast. In de uitspraak van de ABRS op het vorige bestemmingsplan wordt dit bevestigd. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 9, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 5:

De planvorming voor natuurbegraven op de Kalenberg kent inderdaad een lang proces. Dit is mede ingegeven door de zorgvuldigheid die de SBLK heeft betracht bij de totstandkoming en uitwerking van de plannen, in combinatie met de te doorlopen planprocedures die hiervoor nodig zijn.

Daarbij is de onderbouwing van de behoefte voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg en de mogelijke alternatieven, zoals de natuurbegraafplaats Schapenmeer in Vorden, ook aan de orde gekomen in de eerdere beroepsprocedure. In dit kader wordt ook verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 8, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Punt 6:

In de huidige Wet op de lijkbezorging (Wlb) komt het begrip "eeuwigdurende grafrust" inderdaad niet voor. Maar het is wel gebruikelijk om de term "eeuwigdurende grafrust" op te nemen en te benoemen in plannen voor natuurbegraven. Met deze terminologie wordt juist benadrukt dat een duurzame bescherming van het bos en de natuur ter plaatse wordt voorzien. Want een natuurbegraafplaats is in de eerste plaats een natuurgebied. En in dit geval vooral een bosgebied, als onderdeel van een landgoed. Het perceel heeft en behoudt dan ook de bestemming 'Bos'. Maar in het bestemmingsplan wordt geen eeuwigdurende grafrust vastgelegd.

Punt 7:

In de beantwoording hiervoor is al geconstateerd dat de ABRS eerder heeft geoordeeld dat de gemeente terecht heeft mogen uitgaan dat een natuurbegraafplaats als noodzakelijke inkomstenbron mag fungeren voor het voortbestaan van het landgoed. In dit kader wordt nogmaals verwezen naar paragraaf 2.3, niet- gehonoreerde beroepsgrond nr. 16, van deze Nota van zienswijzen en de overweging van de ABRS op dit onderdeel.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een aanpassing van het bestemmingsplan.

3.96 ZIENSWIJZE 96

Reactie

Reclamanten zijn warm voorstander van natuurbegraven en zijn daarin geen uitzondering; in het hele land verschijnen al veel natuurbegraafplaatsen, zoals op

terreinen van Natuurmonumenten en op de Hoge Veluwe. De vraag naar natuurgraven is erg groot.

Reclamanten zouden, als de tijd daar is, het liefst gebruik willen maken van 'natuurbegraven' en dan vanzelfsprekend in de eigen woonplaats Lochem. Voor reclamanten zijn eeuwigdurende grafrust en geen zorgplicht voor de kinderen de belangrijkste redenen om voor natuurbegraven te kunnen kiezen. Dat verdient meer voorkeur dan op de Nieuwe Begraafplaats in Lochem begraven te worden op een uitbreidingsveld, dat meer weg heeft van een trainingsveld van de Sportclub Lochem.

Het spreekt reclamanten verder aan dat met de financiële bijdragen tevens de kwaliteit van natuur en landschap op de Kalenberg, ook voor de langere termijn, gewaarborgd kan worden.

Reclamanten hebben de 'advertorial' van de actiegroep Red de Kalenberg in de Berkelbode gelezen. Het is ieders recht om van het plan voor een natuurbegraafplaats 'iets' te vinden. Maar het stuit reclamanten enorm tegen de borst als er over ons gesproken wordt als toekomstige 'lijken'. Wat een woordkeus!

De actiegroep doet daarnaast aannames die vèr van de waarheid liggen. Ook op terreinen waar natuurbegraven is gerealiseerd, vinden de dieren namelijk gewoon hun weg en hebben geen enkele hinder van de graven. Ook recreanten blijven recreëren. Nabestaanden zullen het gebied met respect betreden. De in de tendentieuze advertentie beschreven emoties en onwaarheden zijn zeer kwalijk te noemen en staan vèr van de werkelijkheid.

Reclamanten hopen dat de gemeenteraad van Lochem zich niet op het verkeerde been laat zetten door de misselijkmakende advertentie en dat de werkelijke argumenten tot een verantwoorde beslissing zullen leiden.

Antwoord gemeente

Veel van de door reclamant aangehaalde punten zijn voor de gemeente ook aanleiding om het initiatief voor de natuurbegraafplaats mogelijk te maken.

De zienswijzen van de Stichting Red de Kalenberg zijn onder Zienswijze 93 door de gemeente beantwoord.

De gemeente constateert dat er zienswijzen tegen het plan voor een natuurbegraafplaats op de Kalenberg zijn ingediend, maar ook positieve (of ondersteunende) zienswijzen op het plan. De gemeente neemt de ingekomen reacties op het plan serieus in behandeling en weegt verschillende belangen tegen elkaar af.

Vervolgens neemt de gemeenteraad een weloverwogen besluit over het bestemmingsplan.

De zienswijze wordt verder ter kennisgeving aangenomen.

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot een aanpassing van het bestemmingsplan.

4 AANPASSINGEN ONTWERP BESTEMMINGSPLAN

4.1 INLEIDING

Als gevolg van de zienswijzen is het ontwerpbestemmingsplan op onderdelen gewijzigd.

Hierna is een overzicht gegeven van de wijzigingen, met uitzondering van kleine tekstuele en redactionele aanpassingen die verder geen inhoudelijke gevolgen hebben voor het plan.

4.2 WIJZIGING NAAR AANLEIDING VAN ZIENSWIJZEN

Verbeelding

- Toevoegen van de aanduiding 'wetgevingszone - wijzigingsgebied' voor de gronden die liggen binnen het westelijke deel van deelgebied 1 en een omvang hebben van ca. 0,3 hectare.

Regels

- Toevoegen van Artikel 3.5 Wijzigingsbevoegdheid
Het College van burgemeester en wethouders kan het bestemmingsplan wijzigen in die zin dat de gronden ter plaatse van de aanduiding 'wetgevingszone - wijzigingsgebied' worden voorzien van de aanduiding 'specifieke vorm van bos - natuurbegraafplaats', indien:
  - a. de aanwijzing van deze gronden als 'Verkenninggebied natuurbegraven bijzondere voorwaarden Gelders natuurnetwerk' in de provinciale omgevingsverordening is geschrapt, en;
  - b. deze aanpassing van de provinciale omgevingsverordening onherroepelijk is.
- Aanpassing Artikel 3.1.1, onder c (Strijdig gebruik)
Om de toegevoegde wijzigingsbevoegdheid voor natuurbegraven ('wetgevingszone - wijzigingsgebied', artikel 3.5) goed af te stemmen met de maximale grafdichtheid is in artikel 3.1.1, onder c, het maximum aantal natuurgraven van 675 geschrapt, en is bepaald dat het in strijd met dit bestemmingsplan is om de gronden ter plaatse van de aanduiding 'specifieke vorm van bos - natuurbegraafplaats', te gebruiken voor meer dan 250 natuurgraven per hectare.

Toelichting

- Figuur 12 (in het vast te stellen bestemmingsplan vernummerd naar figuur 13) en de begeleidende teksten worden aangepast zodat duidelijk wordt dat het 'Verkenninggebied bijzondere voorwaarden natuurbegraven Gelders natuurnetwerk' (de oude bosbodems) wel deel uitmaakt van het plangebied, maar buiten de aanduiding 'specifieke vorm van bos - begraafplaats' is gelaten.
- In paragraaf 2.3.2 werd nog aangegeven dat de grond van de compensatielocatie ten zuiden van de Larikslaan (ca. 3 hectare) door de SBLK is aangekocht. Dat is niet geheel correct en zal worden aangepast.

BIJLAGE 1 NAW GEGEVENS INGEKOMEN ZIENSWIJZEN